

חיים בשוליים

הדו"ח השנתי של הפרת זכויות המיעוט הערבי
פלסטיני בישראל לשנת 2006

المؤسسة العربية لحقوق الإنسان
האגודה הערבית לזכויות האדם
Arab Association for Human Rights

מחקר וכתובת הדו"ח: טארק איברההים, עו"ד

תאריך פרסום: יוני 2007

תמונת שער: הריסת בית בעיר רהט בנגב, 2006

דו"ח זה מתפרסם בתמיכה כספית של האיחוד האירופאי ושל ICCO. העמדות והחומר המובאים בדו"ח הנם באחריותה הבלעדית של האגודה הערבית לזכויות האדם, ועל כן אנם משקפים בהכרח את עמדתם של האיחוד האירופאי או של ICCO.

האגודה הערבית לזכויות האדם נוסדה בשנת 1988 על-ידי קבוצת עורכי-דין ופעילים חברתיים, במטרה לשפר ולהגן על הזכויות הפוליטיות, האזרחיות, הכלכליות, החברתיות והתרבותיות של המיעוט הפלסטיני בישראל, וזאת בהתאם לסטנדרטים הבינלאומיים של זכויות אדם. בשנת 2003 הרחיבה האגודה הערבית את תחום פעילותה ויסדה פרויקט חדש של מעקב אחר הפרות זכויות האדם של המיעוט הפלסטיני, בהתבסס על תחקירי שטח, ראיונות עם קורבנות, איסוף עדויות, ניתוח החוק המקומי והסטנדרטים הבינלאומיים של זכויות אדם. הרעיון להקים את פרויקט "תיעוד ומחקר" עלה בצל אירועי אוקטובר 2000 ובעקבות נפילתם של 12 אזרחים פלסטינים אזרחי ישראל ופלסטיני תושב השטחים הכבושים כתוצאה מירי המשטרה. מאז אותם אירועים התרחשו הפרות רבות ובטות של זכויות האדם של המיעוט הפלסטיני. עובדה זו מדגישה את חשיבות קיומו של מנגנון מעקב ותיעוד.

7.....הקדמה: מהשוליים אל שולי השוליים.....

9.....פרק ראשון: אזרחות מדרגה שנייה.....

- 9..... (א) הקדמה.....
- 11..... (ב) חוק האזרחות והכניסה לישראל (הוראת שעה) התשס"ג-2003.....
- 12..... יישום החוק.....
- 13..... החלטת בית-המשפט העליון.....
- 14..... ביקורת האגודה הערבית לזכויות האדם.....
- 15..... תיקון הוראת השעה.....
- 15..... תיקון מס' 19 לחוק הכניסה לישראל (חוק השב"חים).....
- 16..... (ג) הענקת מעמד קבע לילדים זרים.....

18.....פרק שני: רדיפות פוליטיות.....

- 18..... (א) הקדמה.....
- 22..... (ב) מניעת יציאה מחוץ לארץ ומניעת ביקורים במדינות ערביות.....
- 28..... (ג) עמדת האגודה הערבית לזכויות האדם.....

30.....פרק שלישי: הפקעת קרקעות ואפליה בהקצאת קרקעות ובמדיניות התכנון.....

- 30..... (א) הקדמה.....
- 31..... (ב) תוכניות מתאר.....
- 34..... (ג) הפקעת קרקעות.....
- 39..... (ד) דיור.....
- 40..... (ה) הריסת בתים.....
- 44..... (ו) ערים מעורבות.....

46.....פרק רביעי: האזרחים הערבים בנגב.....

- 46..... (א) הקדמה.....
- 47..... (ב) ייחוד הנגב.....
- 48..... (ג) התעלמות מהאזרחים הערבים בנגב.....

- 48..... (ד) פינוי ונישול
- 50..... (ה) הריסת בתים
- 52..... (ו) השמדת יבולים חקלאיים
- 53..... (ז) התיישבות בודדים
- 54..... (ח) הספקת מים לכפרים הבלתי-מוכרים
- 55..... (ט) שירותי בריאות
- 56..... (י) שטחי מרעה
- 57..... (יא) נפלים צבאיים באזורי מרעה

59..... פרק חמישי: המלחמה על לבנון והאזרחים הערבים

- 59..... (א) הקדמה
- 59..... (ב) חסר במקלטים ציבוריים
- 61..... (ג) הצבת סוללות טילים וטנקים סמוך לכפרים הערביים
- 61..... (ד) אי-התקנת אזעקות צפירה ומתן הנחיות
- 62..... (ה) תקציבים ופיצויים לשיקום הצפון
- 64..... (ו) תוכנית שיקום הצפון בחינוך
- 65..... (ז) אי-שימוש בשפה הערבית

67..... פרק ששי: גזענות כלפי האזרחים הערבים

- 67..... (א) הקדמה
- 68..... (ב) חבר-הכנסת אביגדור ליברמן
- 71..... (ג) גזענות מצד חברי-כנסת ושרים יהודים
- 72..... (ד) גזענות מצד המשטרה
- 73..... (ה) גזענות מצד גופים רשמיים או מעין-רשמיים
- 75..... (ו) גזענות במתן שירותים
- 77..... (ז) גזענות במהלך הבחירות לכנסת ה-17
- 79..... (ח) חוקים והצעות חוק גזעניים
- 79..... (ט) קריאה לטרנספר
- 80..... (י) גזענות מצד אזרחים יהודים

84.....פרק שביעי: אלימות כלפי האזרחים הערבים

84 (א) אלימות המשטרה כלפי האזרחים הערבים

84.....הקדמה

85.....הרג אזרחים ערבים על-ידי המשטרה

86.....אלימות משטרתית כלפי אזרחים ערבים

העמדה לדין של שוטרים בגין שימוש באלימות כלפי

89.....האזרחים הערבים

91 (ב) אלימות אזרחים יהודים כלפי האזרחים הערבים

96.....פרק שמיני: חילול מקומות קדושים

102.....נספח: רשימה בפעולות הריסת הבתים והפצת צווי הריסה

מהשוליים אל שולי השוליים

נוהגת האגודה הערבית לזכויות האדם, מזה שלוש שנים, לפרסם דו"ח שנתי, שבו היא מתעדת חלק מהפרות זכויות האדם של האזרחים הפלסטינים בישראל, ומתחקה אחר המדיניות הרשמית שבה נוקטים המדינה ומוסדותיה, במהלך השנה, כלפי המיעוט הפלסטיני בישראל. בדו"ח השנתי השלישי הזה, מצטיירת תמונה טיפוסית להפליה גזעית, שהשתרשה במדיניות הרשמית והמשפטית, והפכה לנוהג מסוכן ביותר ולבסיס המשפטי שקובע את יחסי המדינה והרוב היהודי כלפי המיעוט הפלסטיני.

עם המעבר של השיח הגזעני מהשוליים אל המרכז, ומהיצא מן הכלל אל הכלל, אנו עדים לעליית מדרגה בשיח הדמוגרפי, שלא נשאר רק במסגרת השיח שמלווה את המפלגות הגזעניות השוליות, אלא הפך לחוק שרוב המפלגות הפוליטיות נותנות לו לגיטימציה ומאשרות את השימוש בו, כפי שנוכחנו לדעת בשינויים שהוכנסו לחוק האזרחות והכניסה לישראל (הוראת שעה) התשס"ג-2003, שמהווים התערבות בוטה בזכותו הבסיסית של האדם להקים משפחה ולבחור את בת זוגו ולהביא ילדים לעולם במולדתו. כמו-כן, בשנה שחלפה, המדינה ומוסדותיה המשיכו לנצל את "הביטחון" כתירוץ בכדי לתת לגיטימציה לכל האיסורים וההפרות הקשות לזכויות האדם, החל ברדיפות הפוליטיות, עבור בעקירת משפחות והרחקת הורים מילדיהם, וכלה במעצרים פוליטיים ואיסור ביקורים במדינות ערב ואחרות.

בשנת 2006 היינו עדים גם להמשך מדיניות הפקעת האדמות, וחניקת הכפרים והערבים הערביות ומניעתם מלהתפתח, בנוסף להתגברות פעולות הריסת הבתים הערביים בגליל, במשולש, בנגב ובערים המערבות. בו בזמן המדינה ומוסדות התכנון שלה הכינו את כל התכנונים והתכניות להשלמת מדיניות הייחוד, שמטרתם לשנות את ההרכב הדמוגרפי באמצעות תכנית "פיתוח הנגב והגליל", שהממשלה בכל משרדיה הממשלתיים התייחסה אליה כתכנית לאומית, והקצתה לה מליוני דולרים, לעידוד הקמת ישובים והתיישבויות יהודיות על שטחים רחבים, בו בעת שמתבצע הידוק החנק על הכפרים הערביים וסגירתם בישובים שמחוסרים אמצעים בסיסיים להישרדות ולהתפתחות, ואשר וסובלים מבעיות תכנון וממחסורים בתשתיות, ומאוימים בסכנת ההריסה והפינוי, בנוסף לשלילת זכותם מלקבל מי שתייה ושרותים בסיסיים.

כמו כן, היינו עדים בשנת 2006 למלחמה הישראלית על לבנון, שגילתה, בנוסף לברוטליות התוקפנית על האזרחים הלבנונים, את ההפליה שמתמודדים איתה האזרחים הערבים בהרכב תחומים, שהבולט מביניהם החיסרון הגדול במקלטים, ואפילו אי-הקמתם ברוב הכפרים הערביים, וחוסר חדרי ביטחון וחירום, בנוסף לחוסר מערכת האזעקות וחומר הסברה לאזרחים הערבים. כל זאת, בנוסף להסטה של כלי התקשורת העבריים נגד האזרחים הערבים בזמן המלחמה ולאחריה, והתעלמותם מהמחיר הכבד ששילמו אזרחים אלה, הן בקרבנות בנפש והן ברכוש.

במישור האזרחי, בשנת 2006 גברו תופעות הגזענות כלפי האזרחים הערבים בקרב הרוב היהודי. הסקרים גילו תמיכה הולכת וגוברת ברעיון הטרנספטר (62%) לערבים מהארץ, ואילו יותר מ-40% תומכים בהפרדה גזעית. תוצאות אלו הן פועל יוצא למדיניות הרשמית ולאווירה הכללית, שהשתקפו בגידול ייצוג מפלגות יהודיות קיצוניות בבחירות האחרונות, ולאחר מכן השתתפותם בקואליציה, דבר אשר אפשר הפצת הרעיונות הגזעניים שלהם שנוטפים ארס נגד האזרחים הערבים במסגרת המשימות הרשמיות שלהם ותפקידם כשרים, דבר שנתן אפשרות רחבה למפלגות אחרות וחברי כנסת מזרמים שונים להתחרות בהעלאת רעיונותיהם והצעותיהם הגזעניות כלפי האזרחים הערבים על-ידי הצעות חוקים רבים שמגדירים את הערבים כ"גייס חמישי" ו"אויבי המדינה".

הדו"ח עוקב בצורה מדאיגה אחר הפגיעות הפיזיות באזרחים הערבים על-ידי אנשי משטרה, ללא שום הצדקה ומבלי שהשוטרים התוקפים יבואו על עונשם, דבר שמהווה המשך להתייחסות לאזרחים הערבים כ"אויבים", כפי שציינה זאת וועדת אור בדו"ח שלה ודרשה לשים קץ להתייחסות זו!! מסתבר גם

שתופעה מדאיגה זו פתחה פתח בפני אזרחים יהודים להמשיך בתקיפות פיזיות ושימוש באלימות נגד אזרחים ערביים מתוך מניעים גזעניים, כפי שדו"ח זה מציין זאת בהרבה מקרים.

בנוסף לכך, הדו"ח מדגיש שבשנת 2006 נמשכו פעולות הפגיעה במקומות קדושים לאיסלאם, פגיעה במסגדים ובתי קברות, בנוסף לפגיעה בכנסיית הבשורה בצורה שמנוגדת לערכים האנושיים והדתיים, ומעוררת אווירה של שנאה, איבה ואלימות.

עם פרסום הדו"ח השנתי השלישי שלה, מצביעה האגודה הערבית לזכויות האדם בברור על התגברות הגזענות ומדיניות ההפליה בתחומי החיים השונים נגד האזרחים הערבים בארץ, דבר אשר מצביע על כישלון הממשלות השונות בטיפול במגפה המסוכנת זו. הדו"ח מציין שהממשלה הנוכחית מצדיקה פעולות אלה ומגינה על מבצעה ברמה הרשמית והציבורית, ויוצרת אווירה חוקית ופוליטית שתומכת בהמשכות פעולות אלה. עוד מדגישה האגודה הערבית לזכויות האדם, שממשלת ישראל נושאת באחריות המוחלטת נוכח התגברות ההפליה ברחוב הישראלי ובמוסדותיו הרשמיים, דבר שיצר אווירה של שנאה ואיבה, ואשר התבטאה בשימושים אלימים ותקיפות ישירות, שהובילו לעידן חדש שבו ההפליה והגזענות גלשו לתחום הפעולות הפשיסטיות.

בו בזמן שהאגודה הערבית לזכויות האדם מציינת את ההידרדרות המסוכנת במישור הפרות זכויות האדם, היא חייבת להזכיר שהקהילה הבינלאומית מזניחה את מלוי תפקידה בעניין זה, כדי לאלץ את ישראל לכבד את הקריטריונים האנושיים והבינלאומיים של זכויות האדם, ומדגישה שההתעלמות העולמית מההפרות המסוכנות, שמתרחשות בשטחים הכבושים ובתוך ישראל, מהווה שותפות באחריות המוסרית והמשפטית כלפי המשך הפרות האלה והתגברותם. לפיכך, קוראת האגודה הערבית לזכויות האדם לקהילה הבינלאומית לפעול בצורה אקטיבית בכדי לספק את הכלים הנחוצים לביקורת ומעקב, על-מנת להגן על האזרחים ועל המיעוט מפני שלטון המדינה והרוב, בכדי לשמור על זכויות האדם לפעול ליישומן.

בברכה,

מוחמד זידאן, מנכ"ל

האגודה הערבית לזכויות האדם

אזרחות מדרגה שנייה

(א) הקדמה

הערבים בישראל הם אזרחי המדינה: הם מחזיקים בתעודות זהות ישראליות ובדרכונים ישראליים ונהנים מהזכות לבחור ולהיבחר בבחירות, וככאלה הם נהנים משוויון פורמאלי. אולם, הלכה למעשה, אזרחותם נחותה מאזרחות התושבים היהודים של המדינה.

על-פי חוק השבות, כל יהודי באשר הוא והיכן שהוא נמצא זכאי לעלות לישראל ולזכות במעמד של אזרח בה, מבלי להידרש לעבור הליכי הגירה, כמו ברוב המדינות האחרות, אלא הוא נחשב ל"שב" למדינה השייכת לו בזכות. זכות זו מוחלטת היא, ורק בנסיבות מסוימות ובמקרים נדירים אפשר ששר הפנים יבטל אותה או ימנע את הענקתה. לעומת זאת, עבור הערבים קני המידה לאזרחות נקבעו בחוק אחר, חוק האזרחות משנת 1952. שלא כמו אזרחים יהודים, לאזרחים הערבים אין זכות מעוגנת בחוק להביא את בני משפחותיהם לישראל כאזרחים. תחת חוק האזרחות, יכולים היו אזרחים ערבים להינשא לפלסטינים לזרים שאינם אזרחים ישראלים (לרוב מן השטחים הכבושים: הגדה המערבית או רצועת עזה) ולבקש "איחוד משפחות", הליך שעשוי היה להוביל לאזרחות עבור בן/ת הזוג הזר. אולם אפילו על-פי חוק זה, בקשות לאיחוד משפחות נתקלו בהתעלמות, ואלה שטופלו – הובילו לכל היותר לתושבות זמנית ולא לאזרחות. בשנת 1999 נקבע, בעקבות עתירה לבית-המשפט העליון, ה"הליך המדורג", שעל-פיו הבטיחה המדינה כי תנפיק לבן/בת הזוג הזר/ה סדרה של היתרי תושבות זמנית אשר יאפשרו להם להתגורר בארץ במשך חמשת השנים הנדרשות עד אשר יהיו זכאים לתושבות קבע ולאזרחות. בפועל, המדינה הקשתה ביישום ה"הליך המדורג" ורק במספר מקרים קטן העניקה מעמד של תושבות קבע ואזרחות.

הקשיים שמטילה המדינה על קבלת מעמד בישראל לערבים נובע מהשיקול הדמוגרפי, דהיינו מהכוונה להקטין עד כמה שיותר את מספר הערבים בעלי מעמד בישראל. כחלק מיישום כוונה זו, המדינה מסרבת בהרבה מקרים להנפיק אשרת כניסה או שהייה לבן/ת הזוג הזר/ה, או מסרבת לרשום את הילדים של בני הזוג בתעודת הזהות של ההורים (אם הילד נולד מחוץ לישראל). למרות שעל-פי החוק הם זכאים למעמד במדינה. התוצאה היא, שהרבה אנשים, הזכאים לקבלת מעמד במדינה, חיים בה ללא מעמד רשמי, ולפיכך אינם נהנים מהזכויות, הסוציאליות (כמו ביטוח רפואי) והאזרחיות (כמא הזכות לבחור), הכרוכות במעמד של אזרחות.

ינואר: סירוב להכיר באזרחות ילדה מבאקה-אלגרביה בגלל שנולדה בשכם

משרד הפנים סירב להעניק אזרחות לילדה קדר אסמעיל מוואסי, ולרשום אותה בתעודת זהות של אמה, מאחר ונולדה בבית-חולים ראפידיה בשכם, אם כי שני אחיה, פהמי ואחמד, קבלו אזרחות לאחר שנולדו בבית-חולים "הלל-יפה" בחדרה.

אם הילדה, אזדהאר מוואסי, מספרת: "כשהייתי בחודש האחרון להריוני (לפני שלוש שנים בערך), ביקרתי בביתו של בעלי אסמעיל בשכם, וזאת לאחר שנאסר עליו להיכנס לישראל כי אינו מחזיק בתעודת זהות ישראלית. חשתי, כי בתוך ימים ספורים אני עומדת ללדת, ולכן החלטתי לחזור למקום מושבי בבאקה-אלגרביה, אך בכניסות העיר שכם הוצבו מחסומים ביטחוניים וכתר ביטחוני. אסרו עליי לעזוב את העיר, למרות שהודעתי להם שאני על סף לידה".

אזדהאר מוסיפה כי לאחר מכן בעלה לקה בהתקף לב ונפטר באותו פרק זמן. למרות הסבל שעברה, היא הייתה די משוכנעת ונחרצת לרשום את הבת במשרד הפנים בישראל, ולכן היא פנתה למשרד הפנים בחדרה וברשותה כל המסמכים הדרושים לרישום הבת, אך משרד הפנים דחה את הבקשה בנימוק

שהילדה נולדה בגדה המערבית. אזדהאר אומרת כי אכן היא חוששת לגורלה של בתה שטרם נרשמה במוסדות הממשלתיות, שכן הדבר מונע ממנה להשתלב בלימודים בישראל ועתידה יישאר שרוי בספק.

אוקטובר: תושבים בדווים מהכפר הבלתי מוכר ואדי אל-נעם אין להם תעודות זהות

שתיווי סראחין (בן 60) גר באוהל בכפר הבדווי הבלתי מוכר ואדי אל-נעם. הוא הועסק בין מלחמת שנת 1967 למלחמת שנת 1973 כגשש בצבא הישראלי. היום הוא נכה. לא יכול לעמוד, לא יכול ללכת ומתקשה מאוד להתיישר. רוב הזמן הוא שוכב מקופל על השמיכות שלו באוהל. כשהוא רוצה לנוע בתוך האוהל, הוא מתקדם על ידי כשרגליו וכל גופו מקופלים. בשנת 2001 נפל סראחין מגמל ונחבל בגבו. מאז מצבו הולך ומדרדר וכל עולמו הצטמצם לאוהל האירוח.

על אף שהיה גשש, אין לסראחין כל מעמד אזרחי בישראל, ולכן אין לו ביטוח בריאות והוא מקבל טיפול רפואי רק לעתים רחוקות על ידי רופאים פרטיים שעולים ממון רב. בשנת 2004 הוא אושפז בבית חולים. בטופס סיכום המחלה נכתב: "אין אינפורמציה על החולה במחשב או מכל מקור אחר. לא ידוע על מחלות עבר ואין טיפול תרופתי קבוע. לדבריו, מעולם לא אושפז... רופא פרטי לפעמים נותן לו זריקות. (הוא) לא יודע איזה. לא מקבל טיפול קבוע".

לסראחין, כמו למאות מבני שבט אל עזומה שנמנה עמה, אין כל מעמד בישראל. במכתב ששלחה עו"ד באנה שגרי-בדארנה מהאגודה לזכויות האזרח בנובמבר 2003 לשר הפנים אז אברהם פורז, היא מסבירה שחלק מבני השבט לא קיבלו בשנות המדינה הראשונות מעמד של אזרח ישראלי או תעודה מזהה כלשהי "בשל תקלות ביוקורטיות ואי סדרים ברישום". בעקבות רצה קצין ישראלי סמוך לנחלת השבט בנגב, בשנת 1959, גורשו חלק מבני השבט לסיני. לאחר מלחמת ששת הימים הם הורשו לחזור - אבל מעמדם לא הוסדר.

סראחין הוא חלק מקבוצה של עשרות גששים לשעבר מבני אל עזומה, ששירתו או עבדו בצבא בראשית שנות השבעים. לא רק שאין להם קצבה או סיוע מהצבא, אין להם תעודת זהות ישראלית, אין להם ביטוח בריאות ואין להם קצבאות מהביטוח הלאומי.

"אני לא יכול ללכת לשום מקום", מספר הגשש לשעבר. "אנחנו חיים בצורה של עכבר וחתול. אנחנו רואים מחסום, בורחים מקילומטר. כמעט לא יוצאים מהאזור". פעם הוא היה שומר באזור אילת, אבל ב-1995 עזרו אותו. "אין לי קצבה. אין לי ביטוח לאומי". יש לו שלוש בנות. גם להן אין מעמד. הוא הגיש שתי בקשות לאיחוד משפחות בלשכת האוכלוסין בכאר שבע. שתיהן נדחו.

דוברת מינהל האוכלוסין במשרד הפנים, סבין חדד, מסרה בתגובה כי "על פי חוק הגיוס לשירות הצבאי, לא ניתן לגייס לצה"ל אדם ללא מעמד בישראל. עם זאת, כל מקרה נבחן לגופו בצבא ובמהלך קבלת ההחלטה, נלקחת בחשבון כל פעולה שיש בה תרומה למדינת ישראל". לדבריה, בקשות של שוהים בלתי חוקיים מטופלות על ידי המשרד באופן פרטני, בעקבות פניות שלהם: "למרבה הצער, רבים שוהים בישראל מספר שנים לא מבוטל ואינם מגישים בקשות להסדרת מעמדם".

ואילו הילדה סבאח שתיווי מהכפר (בת 10) סובלת ממחלה ברגליה. היא נולדה נכה, אמא שלה נפטרה והילדה חיה יתומה משחר ימיה. היא סוחבת את רגליה, מתנדנדת כהליכתה ולרוב מועדת. היא גם סובלת בכל יום שהולכת ברגל לבית-הספר, שכן היא הולכת ברגל מרחק רב עד לתחנת האוטובוס המסיע אותה לבית-הספר.

הילדה אינה מקבלת טיפול רפואי היות ואינה מחזיקה תעודת זהות ישראלית, וגם לא אביה, ומכאן אינם נהנים משירותי הבריאות. אביה מספר: "אין ביכולתי לקחת את בתי לרופאים מומחים, הרי אף אחד אינו מכיר בנו, ואין ביכולתי לקחת אותה לרופאים פרטיים מפני שעלות הטיפול הינה גבוהה מאוד, ואין ביכולתי לצאת מהבית כי טרם קבלתי תעודת זהות".

אוקטובר: שחקן הכדורגל שאדי אבו דיב אינו מצליח להשיג אזרחות לאשתו הפולנייה

כבר שש שנים שאדי אבו דיב, שחקן כדורגל מוערך מהכפר ג'לג'וליה, מנסה להשיג אזרחות לאשתו הפולנייה ולשני ילדיו הקטנים, לשווא. אבו דיב, ששיחק בין השאר בפועל ירושלים, מכבי אח"י נצרת, בפתח-תקווה ובקבוצות בעולם, מטורטר מאז שנת 2000 בין משרדי הממשלה השונים, וההישג היחיד שהצליח לרשום לאחרונה הוא זכות הטיפול הרפואי חנינם למשפחתו הקטנה.

"התחנתית כדת וכדין עם אשתי סילביה כאן בארץ", מספר אבו דיב, "והכל לפי החוק הישראלי והוראות ההלכה האסלאמית. העברתי את כל המסמכים, כולל הכתובה, למשרד הפנים, וביקשתי להעניק לאשתי אזרחות ישראלית, ואז התחיל מסע הייסורים. התברר שמשרד הפנים לא רוצה להעניק לה אזרחות ישראלית ואפילו לא לראות בה תושבת ארעית, ואז התחילה סחבת נוראית וממושכת שכללה דרישות בלתי הגיוניות של המשרד לתמונות מהחתונה, העתקים מהכתובה ומסמכים אחרים שלדעתי בינם ובין בקשת האזרחות או התושבות אין קשר, אבל בכל זאת נעניתי להם, כי הייתי חייב".

"בינתיים נולדו לי שני ילדים, בן ובת, ובדרך פלא השלטונות הסכימו לרשום את הבן עלי בתעודת הזהות שלי, מאחר שהוא נולד כאן בישראל, ואילו הבת, שנולדה בפולין, שם שיחקתי כדורגל באחת הקבוצות הבכירות, לא רשומה בשום מסמך. אשתי רשומה בתעודת הזהות שלי, אבל לא כאשתי. אני ממשיך לנסות להשיג אזרחות לאשתי, אבל יותר ויותר אני מרגיש שיש בענייני סחבת ממושכת ומכוונת במיוחד, כי אני שחקן כדורגל ערבי. זה מקומם בעיקר לעומת המהירות שבה משרד הפנים מעניק אזרחות לשחקני כדורגל זרים המשחקים בישראל ומתחננים עם ישראליות, כפי שקרה עם רוברטו קולואטי, שחקנה הארגנטיני של מכבי חיפה, שקיבל אזרחות ישראלית פחות משנה לאחר שהתחתן עם צעירה ישראלית, ואפילו הוזמן לשחק בנבחרת ישראל".

בינתיים הצליח אבו דיב לאלץ את משרד הפנים להעניק לאשתו וילדיו אישור המצהיר שהם זכאים לקבל טיפול רפואי חינוך בישראל, אבל הוא אומר: "יש לי הרגשה שבמשרד הפנים מנסים לבחון את מידת הנחישות שלי ואפילו להוביל אותי במכוון למצב של אין-מוצא, שבו אני אחליט להרים ידיים. אבל אני מבטיח שזה לא יקרה".

(ב) חוק האזרחות והכניסה לישראל (הוראת שעה) התשס"ג-2003

בחודש יולי 2003 חוקקה הכנסת את חוק האזרחות והכניסה לישראל (הוראת שעה) התשס"ג-2003 המונע מאזרחים ישראלים לחיות עם בני זוגם הפלסטינים בתוך ישראל. הנימוק הרשמי לחוק החדש היה, כי נוצר צורך להגן על ביטחונה של ישראל מפני פלסטינים העלולים להינשא לאזרחים ישראלים כאמצעי לביצוע פעולות טרור. עם זאת, טענו רבים כי הבסיס האמיתי לחוק היה דמוגרפי: ישראל חששה כי הפלסטינים ינסו לממש את זכות השיבה, "דרך הדלת האחורית" והרוב היהודי במדינה יישחק.

חוק האזרחות והכניסה לישראל (הוראת שעה) ביטל את כל ההליכים הקודמים המתירים הענקת מעמד בישראל לתושבי הגדה המערבית ורצועת עזה. החוק אסר על הגשת בקשות חדשות מצד אזרחים בכל הנוגע למעמד של בני זוג שהם תושבי הגדה המערבית ורצועת עזה; על הענקת מעמד בישראל לאדם שהינו תושב הגדה המערבית ורצועת עזה, אלא אם כן הוגשה הבקשה לפני ה-12.5.02; ועל שדרוג מעמד שניתן קודם לתאריך זה לתושב הגדה המערבית ורצועת עזה (כולל שדרוג לתושבות זמנית, תושבות קבע ואזרחות) – גם במקרים בהם הבקשה אושרה כבר והמועמד עמד בכל מבחני הקבלה של ההליך ההדרגתי.

מקדמי החוק הצדיקו את חקיקתו במונחים של צורכי ביטחון, בהתבסס על המעורבות ההולכת וגוברת, לפי טענתם, של תושבי הגדה המערבית ורצועת עזה, שקיבלו מעמד רשמי בישראל באמצעות איחוד משפחות, בפעולות טרור, כמו במקרה הפיגוע במסעדת "מצדה" בחיפה, אשר בוצע על-ידי אזרח שאחד מהוריו הוא פלשתינאי שקיבל מעמד בעקבות נישואיו לאזרחי ישראל.

החוק החדש מתייחס מפורשות לזהותו האתנית של הפרט, ופוגע בזכויות המוקנות לאזרחים מסוימים על בסיס אתני או לאומי. הוא משפיע ופוגע באורח בלעדי כמעט באזרחים ערבים, אשר בינם לבין הפלסטינים בשטחים יש קשרים תרבותיים, לאומיים, דתיים ואחרים, ואך טבעי הדבר כי ייווצרו ביניהם גם יחסי משפחה, מה גם שמעטים המקרים בהם יהודים נישאים לפלסטינים. לפיכך, הוא מפלה על בסיס של השתייכות לאומית או אתנית, ובכך פוגע בזכות לשוויון בין כל אזרחי ישראל ובזכות לחיי משפחה של אזרחי המדינה, שכן הוא מותיר שתי ברירות אכזריות לאזרחי המדינה: לחיות חיי משפחה עם בן זוגם ולוותר על מולדתם (כלומר, לחיות מחוץ לישראל), או להישאר בישראל ולוותר על משפחתם (כלומר, לגרש את את בן/בת הזוג מחוץ לישראל). ככזה, הוא מוכתם בגזענות גלויה.

הפגיעה של החוק חמורה שבעתיים, שכן החוק חל לא רק על זוגות שמתעתדים להינשא בעתיד אלא הוא חל באופן רטרואקטיבי על זוגות שכבר נישאו בעבר והולידו ילדים וחיים בישראל זה מספר שנים, ועכשיו המדינה מבקשת להפרידם, בכוח ובכפייה, אחד מהשני.

ארגוני זכויות אדם בולטים בעולם כולו, כמו גם ועדת זכויות האדם של האו"ם והאיחוד האירופי, הזהירו כי החוק מפר את זכויות האדם ואת כללי המשפט הבינלאומי, ופרסמו גילויי דעת נגד החוק.¹

יישום החוק

כבר מאז שנת 2003 החלו הלשטונות ביישום החוק על-ידי גירוש בכפייה ובכוח של בני-בתי הזוג הפלשתינאים לשטחים הכבושים. במקרים רבים, המגורשים (רובם נשים) השאירו מאחוריהם ילדים קטנים הדורשים טיפול, והפרדתם מאחד מהוריהם פגעה בהם, נפשית, קשות, במיוחד אם המגורש היא האם שהתלות עמה גדולה מאשר עם האב. גם בשנת 2006 תועדו מקרים של הפרדת משפחות בכוח בעקבות חקיקת החוק.

ינואר: המשטרה גירשה 12 אמהות מג'לג'וליה לגדה המערבית

בחודש ינואר פשטה המשטרה ואנשי מג"ב, בחצות, על בתי התושבים בכפר ג'לג'וליה שבמשולש, ועצרה מספר נשים פלסטיניות הנשואות לתושבי הכפר ומתגוררות בכפר מזה מספר שנים (בערך 38 נשים) בטענה כי אין להן אזרחות ישראלית ואין ברשותן אשרות שהיה בישראל. עדי ראייה מסרו כי התנהגות המשטרה היתה גסה ואכזרית. מאוחר יותר גירשה המשטרה 12 נשים לגדה המערבית ושאר העצורים שוחררו לביתם בג'לג'וליה. שלושה מתושבי הכפר נותרו במעצר, בטענה כי הפריעו לאנשי המשטרה וניסו למנוע מהם לעצור אחרים. מסתבר שאחת הנשים ילדה תינוקת שבוע לפני הפשיטה, והשוטרים לקחו את האשה והותירו את התינוקת בת השבוע בבית!!

אפריל: לאחר שמשטרת ההגירה גירשה את בעלה לירדן, אם וארבעת ילדיה מכפר-כנא חיים ב- 480 שו לחודש

תיקון חוק הכניסה לישראל חל אך ורק על הפלשתינאים תושבי השטחים הכבושים. ברם, בשנתיים האחרונות פירסמה העיתונות הישראלית כתבות אודות החלטת ראש הממשלה בזמנו, אריאל שרון, ליישום החוק גם לגבי אזרחים ערבים שהתחתנו עם ערבים ממדינות ערביות סמוכות, כמו ירדן. נזכיר כאן את סיפורה של סועאד אסעיד שהתחתנה עם פועל ירדני.

סועאד אסעיד (בת 30) הכירה את בעלה מוסטפא נעים לפני כחמש שנים, פועל ירדני שהגיע לעבוד בארץ מזה 8 שנים. לאחר חתונתם, שכרו בית והתגוררו בכפר-כנא, ונולדו להם ארבעה בנים. הבכור בן 4 שנים, והקטן בן 10 חודשים. סועאד אומרת: "באפריל", בשעה אחת וחצי בלילה, פשטו כוחות גדולים של משטרת ההגירה על הבית, דפקו בדלת, ודרשו מבעלי להתלוות אליהם ולהביא איתו סכום של 75 ש. ניסיתי לשכנע אותם לחזור בהם מלעצור אותי ולהשאירו בבית, אולם התעלמו מבקשותי והובילו אותי למקום בלתי ידוע. למשך יומיים, לא ראיתי את בעלי, אז התקשר אלינו מירדן והודיע לנו כי הרשויות גירשו אותנו בחזרה לירדן, שעות ספורות אחרי שנעצר".

סועאד מוסיפה: "במשך כל תקופת עבודתו של בעלי בארץ, ניסה להשיג היתר עבודה ושהייה בארץ, וכידוע, מגיעה לו אזרחות ישראלית, לפי חוק איחוד משפחות. אולם הרשויות לא נענו לבקשתו. הוא לא פגע באף אחד, כולם יעידו על אופיו הטוב, בן אדם מקפיד בעבודתו, דואג לפרנסת ילדיו הארבעה ולמשך הבית".

¹ ראו: European Union, Delegation of the European Union to the State of Israel, Press Release, Statement by Ambassador Giancarlo Chevallard, Head of the European Commission Delegation Regarding the Nationality and Entry into Israel Law (Temporary Order) 2003 (August 4, 2003); UN Committee on the Elimination of Racial Discrimination, Decision 2(63) (August 14, 2003); UN Committee on the Elimination of Racial Discrimination, Decision 2(65) (August 20, 2003); Human Rights Watch Press Release, "Israel: Don't Outlaw Family Life" (July 2003); דו"ח אמנסטי אינטרנשיונאל: "ישראל והשטחים הכבושים – משפחות קרועות: הפרדת משפחות על בסיס מדיניות מפלה", (יולי 2004) (בעברית).

בתגובה לאותו עניין, גורמים ממשרד הפנים ציינו כי הגירוש אכן בוצע על פי צוו מבית-המשפט העליון, מפני שלא היה ברשותו של הפועל היתרי עבודה בארץ משנת 2003, ולכן הוא בחזקת שוהה בלתי חוקי, לכן נציגי מחלקת העובדים הזרים בממשרד הפנים העבירו אותו לצד השני של הגבול הירדני, והחזירו לארצו.

מאי: גירוש אישה מקלאנסווה לקלקיליה והרחקתה מבעלה ושני ילדיה

בחודש מאי הפך החאג' מוחמד סעיד אלחין (בן 67) מקלאנסווה לקרבן של הליכים שרירותיים, בגלל שהוא נשוי לפלשתינאית מהגדה המערבית. בשעות הבוקר המוקדמות פשטו על ביתו כוחות משמר הגבול, תחת איומי נשק והפחדה בכלבים, ועצרו אותו יחד עם אשתו מרים ושני ילדיהם, דנה ועווד, והובילו לכלא אייל. לאחר מכן הוחלט על גירוש האם לכיוון מחסום קלקיליה והרחקתה מבעלה ומשני ילדיה, והכריחו את בעלה לחתום על הצהרה לפיה הוא "מסכים" לאי חזרת אשתו לארץ.

החאג' מוחמד אומר: "לאחר שאשתי נפטרה, התחתנתי עם מרים סיס, בחורה פלשתינאית בת 45 ונולדו לנו שני ילדים. הגשתי בקשה לאיחוד משפחות עם אשתי שהצליחה להשיג אישור לתושב זמני, אלא שמשרד הפנים סירב לחדש את האישור התושבות או להעניק לה תעודת זהות, אף על פי שהיא ילדה את שני ילדנו בבית-החולים בכפר-סבא, ונרשמו במוסד לביטוח לאומי ונהנים מכלל השירותים, ומתוכם שירותי בריאות בארץ. מזו תקופה אני ואשתי סובלים מרדיפות ומהטרדות, המון פעמים נערכו חיפושים בביתנו, שליוו בהעלבה, השפלה ומעצר. אשתי גורשה לשטחים הפלשתינאים והורחקה מהבנים שלה. כוחות משמר הגבול מחדירים לתוכנו פחד ואימה, בעיקר בשני הילדים שכל הזמן בוכים וסובלים מטראומה נפשית, ופחדים למשמע המילה "שוטר". לכן אנו מפצירים בבעלי המצפון להתערב בנושא ולהביא לסיומו של הסבל הנוראי שלנו ולהחזיר את איחוד המשפחה".

החלטת בית-המשפט העליון

בחודש יולי 2003 הוגשו מספר עתירות לבית-המשפט העליון על-ידי ארגוני זכויות אדם ומשפחות שנפגעו מהחוק בדרישה לבטלו בטענה שמדובר בחוק גזעני, אשר מבחין ומפלה בין משפחות של ישראלים אך ורק על בסיס מוצאם הלאומי של בני-זוגם הזרים, תוך פגיעה קשה בזכות לשוויון ובזכות לחיי משפחה. פרקליטות המדינה מצדה טענה שהחוק הוא אמצעי חיוני, מכיוון שהמעורבות בפעילות טרור של פלסטינים תושבי השטחים הכבושים שקיבלו בישראל מעמד באמצעות איחוד משפחות הולכת וגוברת.

בחודש מאי 2006 דחה בית-המשפט העליון, ברוב של שישה שופטים נגד חמישה, את העתירות לביטול התיקון לחוק. שופטי הרוב קבעו, כי החוק אינו פוגע בזכויות חוקתיות; אך הוסיפו כי אם אכן נגרמת פגיעה כזאת, הרי שהיא מידתית - כלומר, שהתועלת מהחוק (הגנה על ביטחון המדינה ואזרחיה) עולה על הפגיעה שלו בזכויות יסוד (זכות לשוויון ולמשפחה). את עמדת שופטי הרוב הוביל המשנה לנשיא בדימוס מישראל חשין ואילו את עמדת המיעוט הוביל נשיא בית המשפט העליון אהרן ברק.

"ישראל אינה אוטופיה", קבע השופט חשין בפסק הדין, "היא מצויה בעימות קשה מול הפלשתינאים. ועימות מזוין זה היה כמלחמה. ומדינה המצויה במלחמה עם מדינה אחרת, רשאית לאסור על כניסת תושביה של מדינת האויב אל תחומיה. ידענו כי הוראת החוק פוגעת במקצת אזרחי ישראל [הערבים] המבקשים להינשא לבני זוג פלשתינאים. אולם, שני צדדים לה למטבע. וכל עוד נמשך העימות המזוין הישראלי-פלשתיני; כל עוד ממשיך הטרור הפלשתיני להכות ללא רחם בישראלים, ראוי שתידחה זכותם של מעטים לקיום חיי משפחה בישראל מפני זכותם של תושבי ישראל לחירות ולביטחון". והוא מסכם: "הרווחה והתועלת שחוק האזרחות משפיע על ביטחונם ועל חייהם של תושבי ישראל גוברת על הפגיעה שהחוק פוגע במקצת מאזרחי ישראל שנישאו או אמורים להינשא לפלשתינאים, והמבקשים לחיות עם בני זוגם בישראל".

הנשיא ברק קבע כי החוק פוגע בזכויות לשוויון ולחיי משפחה באופן בלתי מידתי, ולכן יש להכריז על ביטול החוק, אך לדחות את כניסת ההכרזה לתוקף עד פקיעתה של הוראת השעה (שעומדת להיפקע בעוד חודשיים). ברק מסכם את עמדתו בדברים הבאים: "הביטחון אינו עומד מעל לכל; כי המטרה הראויה של הגברת הביטחון אינה מקדשת פגיעה קשה בחייהם של אלפים רבים של אזרחים ישראלים".

השופט שהכריע את הכף בעתירה היה אדמונד לוי. לוי הסכים עם שופטי המיעוט כי החוק פוגע בזכויות היסוד לשוויון ולחיי משפחה באופן לא-מידתי, אך הצטרף לדעתם של חשין ושופטי הרוב שיש לדחות את העתירות.

בסופו של דבר, רוב שופטי בית-המשפט העליון הסכימו אמנם כי החוק פוגע בשוויון ובכבוד האדם של האזרחים הערבים ובזכותם לחיי משפחה, אולם החליטו שהסכנה מטרור ומפגיעה בביטחון המדינה ואזרחיה גוברת עליהן.

ביקורת האגודה הערבית לזכויות האדם

פסק-הדין של בית-המשפט העליון מבוסס על הסכמת הרוב והמיעוט לכך שתכליתו של החוק היא למנוע פגיעה בביטחון שעלולה להיגרם כתוצאה מאיחוד משפחות. השופט חשין רואה בטעמי ביטחון את הטעמים היחידים שהביאו לקבלת החוק, וכך גם סבור ברק. חשין רואה בחוק "כלי יעיל לצמצום סיכוני הביטחון", ואינו רואה באבחון פרטני של פלסטינים תושבי השטחים הכבושים אמצעי מספיק. ברק, לעומת זאת, רואה בטעמי הביטחון שביסוד החוק "תכלית ראויה", אך רואה באמצעי החוקי שנקט - איסור גורף על קבלת אזרחות או תושבות - "מחיר כבד מדי". השניים כאחד דוחים את האפשרות שביסוד החוק עמדה גם תכלית דמוגרפית לשימור ולחיזוק הרוב היהודי.

אולם, פסק-הדין מתכחש למעשה מהשיקול המכריע והמניע העיקרי מאחורי חקיקת החוק - המניע הדמוגרפי, כלומר השאיפה לצמצם עד כמה שאפשר את מספר הערבים בתוך ישראל. בהתחלה הממשלה נימקה את החוק בנימוק ביטחוני, אך נימוק זה ננטש על-ידי הדרג הבכיר ביותר: בחודש אפריל 2005, ראש הממשלה לשעבר, אריאל שרון, הכריז בישיבת קבינט מיוחדת כי מדובר בעניין עקרוני הנוגע לזהותה היהודית של המדינה, ולא בעניין בטחוני. "לא צריך להסתתר מאחורי טיעונים ביטחוניים. יש צורך בקיום מדינה יהודית", אמר.

הוכחה נוספת לכך היא דבריה של השופטת אילה פרוקצ'יה, שהדגישה בפסק-דינה כי מדיוני הכנסת, שהתקיימו בטרם קבלת החוק, עולה כי "הנושא הדמוגרפי ריחף על פני החקיקה כל העת, והיווה נושא מרכזי בדיוני ועדת הפנים ובמליאה". אותה סברה העלה השופט סלים ג'ובראן בפסק-דינו.

בנוסף לכך, הנימוק הביטחוני שהעלתה המדינה בדיונים בבג"ץ לא מקבל ביסוס עובדתי בנתונים: מתוך אלפי הפלסטינים תושבי השטחים הכבושים שזכו למעמד בישראל במסגרת איחוד משפחות (מאז 1993 הוגשו 16 אלף בקשות לאיחוד משפחות), רק 25 נחקרו בחשד למעורבות בפעילות טרור. לא נמסר מה אופי המעורבות שיוחסה להם, ונגד כמה מהם הוגשו לבסוף כתבי אישום. מקצתם אף הורשעו בדיון. מאז חקיקת החוק (2003), רק שניים שקיבלו מעמד מכוח איחוד משפחות (אחד בכל שנה), נוספו לרשימת הנחקרים, דבר שאינו עולה בקנה אחד עם טענת המדינה באשר ל"מעורבות עקבית" בפעולות טרור. מדובר למעשה במספר קטן ביותר של חשודים, ולפיכך החוק הוא גורף ובלתי מידתי לחלוטין ומהווה ענישה קולקטיבית המנוגדת למשפט זכויות האדם הבינלאומי.

בית-המשפט העליון סירב לתת סעד משפטי נגד אחד החוקים הגזעניים ביותר, השולל זכויות יסוד על בסיס לאומי ופוגע בזכויות החוקתיות הבסיסיות ביותר. פסק-הדין מעורר גם סימן שאלה גדול לגבי תפקידו של בית-המשפט העליון כמגן על זכויות האדם, וזכויות המיעוט הערבי בכללם, שכן בית-המשפט העדיף למעשה את הגדרת המדינה כ"מדינה יהודית" על-פני הגדרתה כ"מדינה דמוקרטית", ובכך הוא פעל מתוך אותה אידיאולוגיה השלטת בכנסת ובממשלה. בנוסף לכך, החלטת בית-משפט הבהירה לאזרחים הערבים שבית-המשפט שותף לתפישה הדמוגרפית שעומדת בלב הקונסנסוס הציוני, וכי האזרחים הערבים ייתקלו בהעדפה גורפת להיבט האתני של מדינת ישראל על חשבון ערכים דמוקרטיים בסוגיות דמוגרפיות. בית-המשפט העליון נכשל למעשה במילוי תפקידו החשוב ביותר - ההגנה על זכויות האדם - תוך שהוא נותן ידו לחוק שמותיר לאזרחים ערבים ברירה אכזרית: לחיות חיי משפחה עם בן זוגם ולוותר על מולדתם, או להישאר בישראל ולוותר על משפחתם.

תיקון הוראת השעה

מאז התקבל התיקון לחוק, הוארך תוקפו מספר פעמים (התיקון לחוק הוא הוראת שעה, התקפה לחצי שנה בלבד). בחודש יולי 2005 נערכו בהוראת השעה מספר תיקונים², ה"ממתנים" מעט את פגיעתו החמורה בהליך איחוד המשפחות. על-פי התיקונים, יוסמך שר הפנים, לפי שיקול דעתו, לאשר הגשת בקשות לאיחוד משפחות על-ידי פלסטינים תושבי השטחים הכבושים: לגברים - מגיל 35 ומעלה; ולנשים - מגיל 25 ומעלה. כלל זה לא נכלל קודם לכן בחוק.

ברם, תיקונים אלה לא שינו את מהותו של חוק גזעני זה, שחל אך ורק על בני-זוג פלסטינים, על בסיס מוצאם הלאומי. כמו-כן, בפועל הביאו התיקונים בחוק לשינוי מזערי בלבד: השר הוסמך לדחות בקשות תוך הסתמכות על שיקולי ביטחון עליהם לא ניתן לערער; ואשרת התושבות אינה מקנה למחזיקים בה את הזכות לעבוד בישראל ולא את הזכאות לקצבות רווחה או לביטוח רפואי.

בחודש יולי 2006, אחר מתן פסק-הדין של בית-המשפט העליון, אישרה הכנסת להאריך בחצי שנה את תוקף הוראת השעה של התיקון לחוק. ובחודש נובמבר 2006, חודש וחצי לפני פקיעת תוקף הוראת השעה, הציעה הממשלה להאריך את תוקף הוראת השעה לחוק בשנתיים; ברם, בנוסף להארכתו הממשלה הציעה להרחיב את תוקף הוראת השעה לשורה של "מדינות סיכון". לפי ההצעה, בחוק החדש ייקבע שישראל רשאית לסרב לבקשה להיתר גם למי שעומד בקריטריונים "אם במדינת מושבו או באזור מגוריו של המבקש מתבצעת פעילות העלולה לסכן את ביטחון מדינת ישראל או אזרחיה". הסעיף הזה מאפשר לכאורה לסרב לבקשת היתר של כל תושב השטחים הכבושים או במדינה ערבית, או מדינה עוינת אחרת. ואלה עיקרי הצעת החוק החדשה:

- תוקף החוק יוארך עד סוף 2008;
- חוק האזרחות יחול לא רק על תושבי הרשות אלא גם על תושבי "מדינות סיכון". רשימת המדינות טרם גובשה.
- שר הפנים יקבע מכסה של חריגים הומניטריים שיוכלו לקבל היתר שהייה. במקרים אלה ניתן יהיה לאשר לא רק היתר שהייה אלא גם מעמד של תושב זמני שמקנה אפשרות לעבוד כחוק וביטוח לאומי;
- גם אם תושב ב"מדינת סיכון" עונה על הקריטריונים המאפשרים לו לקבל אזרחות על פי החוק החדש, שר הפנים יהיה רשאי לסרב לכל בקשה אם במדינת מושבו או באזור מגוריו של המבקש מתבצעת, לפי חוות דעת גורמי הביטחון, פעילות העלולה לסכן את ישראל. לפי הוראת השעה הנוכחית, ניתן לסרב לבקשה אם אחד מקרובי משפחתו מדרגה ראשונה של מבקש ההיתר מהווה סיכון ביטחוני על פי הערכת גורמי הביטחון. לדוגמה, לא יינתן היתר שהייה בישראל לתושב הרשות שנשוי לישראלית, אם אחד מאחיו פעיל בחמאס. בהצעת החוק החדשה עכשיו מנסה המדינה ללכת יותר רחוק. על פי הסעיף החדש ניתן לכאורה לסרב לכל תושב של הרשות;

בחודש מרץ 2007 אישרה הכנסת את הארכת התיקון לחוק האזרחות עד סוף יולי 2008. בנוסף החדש של התיקון לחוק שאושר הוכנסו מספר תיקונים. תחולת החוק תורחב, ובנוסף לתושבי השטחים הכבושים, היא תכלול גם אזרחי ארבע מדינות אויב: סוריה, לבנון, איראן ועיראק. תוקם ועדה שתדון בחריגים הומניטריים, ושבה יהיו 5 חברים: שלושה נציגים מצה"ל, מהשב"כ וממינהל האוכלוסין, וכן שני נציגי ציבור. בהתחשב בהרכב הוועדה, המבטיח רוב לנציגי השב"כ, צה"ל ומינהל האוכלוסין, ההערכה היא כי מספר החריגים שיאושרו יהיה נמוך

תיקון מס' 19 לחוק הכניסה לישראל (חוק השב"חיים)

בחודש יולי 2006 אישרה הכנסת, בקריאה ראשונה, הצעת חוק חדשה (תיקון מס' 19 לחוק הכניסה לישראל), המטיל הגבלות על הכניסה והשהייה בישראל. הצעת החוק קובעת כי כל מי ששוהה בישראל באופן "בלתי חוקי" במשך יותר משלושה ימים, ידרש לתקופת צינון ממושכת של שנה עד חמש שנים

² חוק האזרחות והכניסה לישראל (הוראת שעה) (תיקון), התשס"ה-2005.

לפני שיוכל לבקש היתר כניסה מחדש לישראל ולקבל מעמד בה (ולכן היא נקראת "חוק השבח" חים). הצעת החוק החדשה מציעה להעניק אישור כניסה או שהייה בישראל רק למי שתומכים במדינת ישראל ובמטרותיה, או שאחד מקרוביהם "שירת את ביטחון המדינה", והיא לא תחול במקרים בהם "יש למדינה אינטרס מובהק להכשרת השהייה". כמנ-כן, על-פי ההצעה אדם שהגיש בקשת כניסה לישראל ובקשתו נדחתה, לא יורשה להגיש בקשה שנייה.

את הצעת החוק חיבר צוות במשרד היועץ המשפטי לממשלה, מני מזוז. ב-2004 הצעת החוק הוגשה לראשונה לכנסת על ידי ח"כ משה כחלון (הליכוד), אז אושרה בקריאה טרומית. ההצעה הנדונה עכשיו היא הצעת חוק ממשלתית.

לכאורה, הצעת החוק מיועדת נגד אנשים שוהים בארץ בניגוד לחוק. בפועל, הנפגעים העיקריים מהחוק הם האזרחים הערבים, שלא יוכלו עוד להתחתן עם פלשתינאים מהשטחים הכבושים, אם ירצו לגור איתם בארץ: בארץ חיים כיום זוגות רבים של אזרחים ערבים הנשואים לבני-זוג פלסטינים שהמדינה סירבה להעניק להם ולילדיהם אשרות שהייה והם מוגדרים "שוהים בלתי חוקיים". לפי הצעת החוק החדשה, אנשים אלה יוגדרו כמפרי חוק ויהיה עליהם לצאת מהמדינה לתקופה של שנה עד חמש שנים לפני שיוכלו להגיש בקשה לקבלת מעמד חוקי בה.

אבל לא רק האזרחים הערבים ייפגעו. האיסור על הסדרת מעמדו של שוהה שלא כדין יחול, על פי המוצע, גם על עובדים זרים שבאו לארץ באופן חוקי אך אשרת השהייה שלהם פג תוקפה, וכעת הם שוהים בלתי חוקיים, ואפילו התחתנו (בנישואין לא פיקטיביים) עם אזרחים ישראלים, הם לא יכולים לקבל מעמד בישראל. בנוסף לכך, ההצעה תחול לא רק על בני זוג של אזרחים ושל תושבים ישראלים, אלא גם על הורים לקטינים ישראלים; על ילדים קטינים ועל הורים קשישים לאזרחים ישראלים; על תושבים ערבים, אשר מעמדם בישראל לא הוסדר מעולם; על מבקשי מקלט מדיני, ועל נשים קורבנות סחר.

הצעת החוק החדשה היא, למעשה, צדו השני של הוראת השעה לתיקון לחוק האזרחות (חוק האזרחות והכניסה לישראל (הוראת שעה) התשס"ג-2003). שניהם ביחד הופכים את איחוד המשפחות עם פלשתינאים מהשטחים הכבושים לכמעט בלתי אפשרי, שכן אפילו זוגות הנהנים מההחריגים שבהוראת השעה שהוכנסו בחודש יולי 2005, והם יכולים לפיהם לקבל מעמד בישראל, הם אינם יכולים לקבל מעמד כזה בשל הצעת החוק החדשה, אם בן/בת הזוג הפלשתינאי שהה בארץ באופן לא חוקי (וכמעט רוב הפלשתינאים שהתחתנו עם אזרחים ערבים מוגדרים כשוהים בלתי חוקיים, בשל הקושי שמערימה המדינה על הסדרת אישורי שהייה עבורם). בפועל, רוב מבקשי המעמד בישראל הם שוהים בלתי חוקיים, ולכן הצעת החוק מחסלת, למעשה, כל אפשרות לקבלת מעמד בה.

כל אחד מהחוקים מספיק כדי לחסום איחוד משפחות מהשטחים הכבושים וממדינות ערב. שניהם ביחד הופכים את מסלול האיחוד של האזרחים הערבים למילכוד שאי אפשר להיחלץ ממנו או למלכודת שהולכת ונסגרת עליהם.

ג) הענקת מעמד קבע לילדים זרים

בחודש יולי אישרה הממשלה הוראת שעה, המעניקה מעמד אזרחי קבוע במדינה לילדי עובדים זרים השוהים בישראל (לפחות שש שנים, ונכנסו לארץ בטרם מלאו להם 14 שנים). מדובר בהוראת שעה שמונעת למעשה את גירושם של כמה מאות ילדי עובדים זרים שנולדו בישראל, או שחיים בה תקופה ארוכה, ומעמד הקבע שלהם עדיין לא נקבע, ולכן הם נמצאים בסכנת גירוש מהארץ.

הוראת השעה בגירסתה הסופית אושרה לאחר שההצעה המקורית עברה שינויים. ההצעה המקורית קבעה כי יבוטלו ההתניות הקושרות את מתן המעמד האזרחי בכניסת ההורה הזר לגבולות המדינה, בפעם הראשונה, באשרת עבודה חוקית. אולם, קריטריון זה בוטל ולא נכלל בגירסה הסופית לנוכח החשש שהוראה זו תעניק לילדים פלשתינאים, שאחד מהוריהם נשוא לאזרחים ערבים והשוה בישראל ללא היתר חוקי, מעמד קבע בישראל.

השינוי בגירסה הסופית התבסס על נייר העמדה שהציג בפני הממשלה מנהל האוכלוסין, ששי קציר. לפי ההערכות שהציג קציר, כ-3,500 ילדים פלשתינאים והוריהם הנשואים לאזרחים ערבים,

מכלל 6,550 ילדי שוהים בלתי חוקים ובני משפחותיהם (כ-53%), היו עתידים להגיש בקשות להסדרת מעמדם האזרחי במדינה אם היתה מתקבלת ההצעה המקורית. לנוכח נתונים אלה, שונה הנוסח הסופי של הוראת השעה (בין השאר בשל התנגדותו של היועץ המשפטי לממשלה מני מזוז), כדי למנוע מתן מעמד חוקי להם בישראל. כך למשל, שרי ש"ס, שהתנגדו להוראת השעה, גייסו לצידם חוות דעת שנשמעו מצד משרד האוצר, לפיהן תקדים כזה יעלה בעתיד למדינה בהוצאות כלכליות כבדות, כאשר ילדי פלשתינים שנישאו לאזרחים ערבים יוכלו לדרוש מעמד קבע, וכך לקבל את כל הזכויות הסוציאליות שנגזרות מכך.

ואולם, בניגוד להערכת משרד הפנים, מבדיקה שעשה עיתון "הארץ" מסתבר שמדובר במספר קטן בהרבה: רק כ-1,500. כך שלמעשה השינוי בנוסח הסופי, שמטרתו היתה למנוע ככל האפשר מילדים פלשתינאים שאחד מהוריהם נשוי לאזרח ערבי, התבסס למעשה על נתונים לא נכונים.

רדיפות פוליטיות

(א) הקדמה

לפי התפיסה הדמוקרטית, השימוש בחוק הפלילי חייב להיות נייטרלי. כלומר, השאלה אם להשתמש בהליך הפלילי במקרה מסוים, בין אם חקירת חשודים או הגשת כתבי אישום, חייבת לידון ללא קשר לזהות הנחקר או הנאשם; השאלה שצריכה להתברר על-פי תפיסה זו היא, אם החשוד או הנאשם ביצע את המעשה המיוחס לו, אם לאו.

ברם, בשנים האחרונות מדינת ישראל השתמשה בהליך הפלילי כנגד המיעוט הערבי, בנסיבות שריח של רדיפה פוליטית נודף ממנה. הדבר נובע מנסיבות המקרה שבו המדינה השתמשה בכלי זה, באופן שניתן להסיק כי אילולא המדובר היה באזרחים ערבים, ספק אם המדינה היתה מפעילה כלי דרסטי זה. להיפך: מנסיבות המקרים ניתן להסיק, כי בגלל היותם אזרחים ערבים המדינה רודפת אותם באמצעות ההליך הפלילי; ואילו במקרים דומים, כאשר המדובר היה באזרחים יהודים, המדינה לא השתמשה בהליך זה אלא להיפך היא עשתה את כל שביכולתה כדי לא להעמיד לדין את המעורבים בדבר, למרות שנסיבות המקרה היו מחייבות דווקא העמדה לדין.

הרדיפות הפוליטיות כנגד המיעוט הערבי בלטו דווקא בשנת 2006, שבה אזרחים ערבים רבים נחקרו, נעצרו, ואפילו הוגש נגדם כתב אישום בעילה של הפרת החוק הישראלי. מבחינה פורמאלית, אזרחים אלה אכן הפרו את החוק הפורמאלי (למשל, ביקורים בסוריה ובלבנון), אולם מבחינה מהותית העמידה על אכיפת החוק דווקא במקרים אלה יש בה משום הפרת זכויותיו של המיעוט הערבי (למשל, זכותו ליצירת קשרים עם האומה הערבית שהוא חלק ממנה). במקרים אחרים (למשל, מניעת אנטואן שלחת מלצאת את הארץ), השימוש בחוק הפלילי נעשה ללא נימוקים זולת "ביטחון המדינה", דבר שלא איפשר לאזרח הערבי להתגונן ולהציג את טענותיו באופן אמיתי, מה גם ובית-המשפט העליון נתן יד לסוג כזה של רדיפה פוליטית.

מרחץ: גל מעצרים של תושבי העיר נצרת בעקבות תקיפת כנסיית הבשורה

בפרק השמיני ("חילול מקומות קדושים") להלן בדו"ח זה ציינו את סיפור תקיפת כנסיית הבשורה בנצרת על-ידי זוג יהודים. בפרק זה נציין את ההתפתחות באירוע.

בעקבות התקיפה, רבים מתושבי העיר מיהרו לכנסייה, שכן התקיפה נתפסה בעיני האזרחים הערבים בכלל (נוצרים ומוסלמים), ותושבי העיר בפרט, כפגיעה בסמליהם ובמקומותיהם הקדושים. למקום גם הוזעקו כוחות משטרה רבים בניסיון לחלץ את מבצעי התקיפה מהכניסי לאחר שנלכדו בה.

למרות רגישות הנושא, שבו שני אזרחים יהודים מבצעים תקיפה בלב העיר הערבית הגדולה בישראל על אחד מהמקומות הכי קדושים לנוצרים, הרי מספר ימים לאחר התקיפה החלה המשטרה בגל מעצרים של תושבי העיר, בעילה של תקיפת אנשי משטרה. בסך הכול נעצרו בסביבות 40 אנשים, אך רובם שוחרר לאחר שלא נמצאו כל ראיות כנגדם. ככל שידוע לאגודה הערבית, כתבי אישום הוגשו כנגד שני אנשים בלבד ועדיין אין החלטה סופית בעניינם.

התנהגות זו של המשטרה עוררה זעם בקרב המיעוט הערבי, שנתפסה, ובצדק, כבלתי רגישה. ראשי הכנסיות הנוצריות שלחו אפילו מכתב לשר ביטחון הפנים בבקשה להפסיק את גל המעצרים, אך הוא הגיב שהדבר אינו בסמכותו אלא בסמכות היועץ המשפטי לממשלה. לדעת האגודה הערבית לזכויות האדם, התנהגות זו של המשטרה מהווה למעשה רדיפה של האזרחים הערבים מצד הרשויות, שכן בנסיבות המתוחות שבו בוצעה התקיפה, ועל רקע המתוחות בין האזרחים הערבים למדינה ולאזרחים

היהודים, לא היה מקום לטפל בנושא בכלים של המשפט הפלילי, במיוחד בנסיבות שבהן לא ידוע שמי מהשוטרים נפגע מהאירוע. בסופו של דבר, האירוע הסתיים בלא גרימת נזקי גוף, לא בעת ביצוע התקיפה ולא בשעות שלאחר מכן (מכונת אחת של המשטרה נשרפה), ולכן מעצר האזרחים הערבים מהווה יציקת שמן על המדורה הבווערת.

יתירה מכך, לאחר אירוע התקיפה, צוות של האגודה הערבית הגיע לכנסייה. אף אחד מהצוות לא היה עד לאירוע שבו שוטר הותקף על-ידי מי מהנוכחים במקום, שהיו רבים, על אף האווירה המתוחה שהיתה במקום.

אוגוסט: הטבח בשפרעם

בתאריך 4.8.05 נכנס חייל בשם עדן נתן-זאדה, יהודי חוזר בתשובה הגר בהתנחלות תפוח בגדה המערבית ומקורב לפעילי תנועת "כך", תנועה ימנית גזענית שהוגדרה כטרוריסטית והוצאה מחוץ לחוק, לאוטובוס של "אגד" הנוסע מחיפה לשפרעם, המלא בנוסעים ערבים. כשהאוטובוס הגיע לעיר שפרעם הוא פתח באש על הנוסעים, בכוונה תחילה להרגם. בחוץ התקהלו תושבי העיר, שנכנסו אל תוך האוטובוס והרביצו לחייל. בסופו של האירוע, מת החייל וגופתו פונתה על-ידי המשטרה. כתוצאה מהירי, 4 אזרחים ערבים תושבי שפרעם מתו³ וכ-12 נפצעו.

החייל הוכתר על-ידי ראש הממשלה דאז, אריאל שרון, בתואר "טרוריסט צמא דם, שביקש לפגוע באזרחים ישראלים חפים מפשע". ואכן, מהעדויות שגבתה האגודה הערבית לזכויות האדם מעדי ראיה אודות הפיגוע, עולה תיאור של רצח מתועב בדם קר, ללא כל סיבה זולת הרצון להרוג ערבים על רקע תוכנית ההתנתקות מרצועת עזה.⁴

עשרה חודשים אחרי הפיגוע, בחודש יוני 2006, הפתיעה המשטרה את תושבי העיר כשעצרה 7 מתושביה בעילה של מעורבות ברצח החייל, אחד מהם הוא אחו של אחד מהנרצחים בפיגוע נאדר בחות'⁵. לדברי מפקד מחוז הצפון במשטרה, ניצב דן רונן, שבעת העצורים, בני 42-20, נעצרו בעקבות מידע מודיעיני רב, שנאסף במהלך חקירות שנערכו עם עשרות מתושבי העיר, שנערכו במתקני המשטרה והשב"כ בחודשים שעברו מאז הטבח. הוא הוסיף כי המשטרה נעזרה גם בקלטות וידאו שקיבלה מכלי תקשורת אלקטרוניים ומהעיתונות המודפסת, וכי מבצע המעצר בא לאחר שהצטבר מידע רב הקושר את החשודים למעשה המיוחס להם. רונן הוסיף כי בכוונת המשטרה והפרקליטות להעמיד את העצורים לדין באשמת "רצח בכוונה תחילה".

אולם, זמן קצר לאחר המעצרים נתגלה, כי שבוע לאחר הטבח פנתה משטרת הגליל לבית-המשפט בעכו וביקשה צווי מעצר נגד כמה מתושבי העיר, אבל נמנעה מלבצעם. בית-המשפט נענה לבקשת המשטרה והוציא צווי מעצר נגד תושבים מהעיר. אלא שהמשטרה לא רק שנמנעה מביצוע המעצרים, אלא גם דאגה להוציא מבית-המשפט צווי איסור פרסום על עצם הוצאת הצווים ועל זהות המועמדים להיעצר.

בחודש יולי 2006 החליט בית-המשפט השלום בעכו לשחרר למעצר בית את העצורים למשך 30 ימים, בניגוד לדרישת המשטרה להותירם בבית-המעצר, אך הוא הטיל עליהם תנאים מגבילים, ובין היתר נאסר עליהם לשהות בתחומי העיר או ליצור קשר עם המעורבים בפרשה שבגינה נעצרו.

בחודש ינואר 2007 דיווח ערוץ 2 כי פרקליטות מחוז חיפה תגיש 14 כתבי אישום נגד תושבי העיר. לפי גורם בפרקליטות שמסר דאז, כתבי האישום יוגשו בחודש פברואר, בבית המשפט המחוזי בחיפה. ארבעה חשודים יואשמו בעבירות של ניסיון לרצח, חמישה חשודים נוספים יואשמו בעבירה של תקיפה בנסיבות מחמירות, וחמישה בתקיפת שוטרים. ובחודש מרץ 2007 סיפר מפקד מחוז צפון, ניצב דן רונן, כי בימים אלה משלימה פרקליטות המדינה את ההכנות האחרונות לקראת הגשת כתבי אישום נגד החשודים. עד לפרסום דו"ח זה, טרם הוגשו כתבי אישום.

³ והם: האחריות הזאר (23 שנים) ודינה (21) שנים טורקי, מישל בחות' (56 שנים) ו-נאדר האיך.
⁴ ראו דו"ח האגודה הערבית לזכויות האדם: "הרוצח אחד – האחראים רבים: אורית הגזענות שקדמה לפיגוע בשפרעם ואחריות היועץ המשפטי לממשלה" (ספטמבר 2005).

⁵ העצורים הם: ג'מיל ספורי (41), פאדי ספורי (24), באסל קדריה (28), היית' חרב (20), מוניר זקות (20), נועמאן בחות' (30), אחיו של הנרצח בפיגוע נאדר בחות' (וארקאן קורבאג' (20).

המיעוט הערבי בכללו הגיב בזעם על מעצרו של שבעת התושבים. יו"ר ועדת המעקב העליונה של ערביי ישראל, שאוקי חטיב, הגדיר את המעצרים כהמשך של "מעשה הטבח שביצע נתן-זאדה". אך המצב שנוצר מבחינתו של המיעוט הערבי היה קשה ביותר, שכן התנגדות למעצר תיתפס כהתנגדות לשלטון החוק ולשיויון בפני החוק. יחד-עם-זאת, ישנן מספר סיבות שהביאו את המיעוט הערבי להתנגד לכל הליך המעצרים ולשפיטת החשודים.

הסיבה הראשונה היא, שמבחינתם של האזרחים הערבים תושבי שפרעם הגנו על עצמם כאשר הבינו שהרוצח רוצה לרצוח אנשים נוספים, ואילו לא כך קרה סביר היה שעוד ערבים היו נרצחים. אולם, בהתנהגותה, המשטרה מתעלמת מנסיבות האירוע, ועושה הקבלה בין הרוצח הנתעב לבין התושבים שנקלעו למצב הזה שלא ברצונם.

זאת-ועוד, מבחינתם של האזרחים הערבים, גל המעצרים אינו מכוון כנגד העצורים הספציים החשודים בהריגת הרוצח, אלא הוא מכוון כנגד המיעוט הערבי בכללו. שכן ההתקפה מלכתחילה היתה מכוונת כנגדו, ועכשיו, כשאלצו האזרחים הערבים להגן על עצמם, הם מואשמים בהריגתו של מי שהתכוון להרגם, וביצע חלק מזממו.

ויוזכר בהקשר זה, כי מפרסומים בעיתונות עולה, כי שרשרת של מחדלים הביאה לכך שגורמי הביטחון לא איתרו במועד את הסכנה הנשקפת מהרוצח. מתחקיר של עיתון הארץ עלה, כי הן בידי צה"ל והן בידי השב"כ היה מידע מוקדם, לרבות התרעותיה של משפחת הרוצח, שעשוי היה להצביע שהרוצח מסוכן ועלול להשתמש בנשק האישי שעמו ערק מהצבא. זאת-ועוד, תחקיר של השב"כ חשף שהיתה "טעות בשיקול הדעת" מצדו כשלא הומלץ שלא לגייס את הרוצח לצה"ל, נוכח קשריו עם פעילי "כך". ראש השב"כ, יובל דיסקין, אף התבטא כי הוא רואה בפיגוע כישלון של השב"כ, שלא הצליח למונעו.

סיבה שנייה היא יחסה של משטרת ישראל לאזרחים הערבים. ועדת אור ציינה שהיחס הזה מבוסס על עוינות בת עשרות שנים. ערביי ישראל חשו על בשרם את העוינות הזאת בחיי היום-יום שלהם. מאז אירועי אוקטובר 11 אזרחים ערבים נהרגו מאז אירועי אוקטובר 2000 על-ידי המשטרה, בנסיבות שאינן לאומניות-ביטחוניות.⁶ המשטרה הזאת – הנתפשת כצד מעוניין ולא כגוף ניטרלי ואמין שיעדו גילוי האמת – היא שתחקור גם את האירוע בשפרעם.

סיבה שלישית כרוכה במחקר שנערך באוניברסיטת חיפה (ב-1998 וב-2004) שהגיע לתוצאות כי גזרי הדין שגוזרים שופטים בישראל על נאשמים ערבים חמורים בהרבה מגזרי הדין שנגזרים על יהודים שביצעו את אותן עבירות. האזרחים הערבים חשים, איפוא, כי מערכת בתי המשפט בישראל לא תעשה צדק מלא עם הנאשמים משפרעם.

ולגבי טענת השיויון בפני החוק, הרי המיעוט הערבי מעלה את הטיעון של פרשת אוטובוס קו 300: ביום 12 באפריל 1984 השתלטו ארבעה פלסטינאים מרצועת עזה על אוטובוס בקו 300 של "אגד", שנסע מתל אביב לאשקלון, והחזיקו בנוסעיו כבני ערובה, מתוך כוונה לשחרר תמורתם אסירים פלסטינאים הכלואים בישראל. למחרת עם שחר פרץ כוח של סיירת מטכ"ל לאוטובוס החטוף, בקרבת דיר אל בלה, ושחרר את נוסעיו. במהלך פעולת החילוץ נהרגה אחת מבני-הערובה, כמו כן נהרגו שניים מארבעת הפלסטינאים. שני הפלסטינאים האחרים נלכדו, נכבלו והובלו על-ידי החיילים לשדה סמוך. ראש השב"כ דאז, אברהם שלום, וראש אגף המבצעים בשב"כ דאז, אהוד יתום, ניגשו לראות את הפלסטינאים הכבולים. לפני שעזב את המקום הורה ראש השב"כ ליתום להרוג את שניהם. יתום פעל למילוי הוראתו של ראש השב"כ. הוא ואנשיו נטלו את שני הפלסטינאים אתם ברכב, ובמקום מבודד היכו אותם בראשיהם באבנים ובמוט ברזל, עד למותם.

לציבור דווח כי כל הפלסטינאים נהרגו במהלך ההשתלטות, אך כעבור שלושה ימים פרסם העיתון "חדשות" ידיעה לפיה שניים מהפלסטינאים נלכדו חיים. כעבור ימים אחדים פרסם העיתון על פני כל העמוד הראשון תצלום, ובו נראה אחד מהפלסטינאים מוחזק חי ובהכרה מלאה לאחר שהורד מהאוטובוס. פרסום זה עורר סערה, והתעוררה דרישה לעריכת חקירה בנסיבות מותם של הפלסטינאים.

לאחר חשיפת הפרשה, התכוון היועץ המשפטי לממשלה דאז, יצחק זמיר, להגיש כתבי אישום כנגד המעורבים בפרשה. אלא, שלפני הגשתו ניא את נשיא המדינה דאז, חיים הרצוג, להעניק חנינה לאנשי השב"כ המעורבים,

⁶ ראו הפרק השביעי ("אלימות כלפי האזרחים הערבים") בדו"ח זה.

ועתירה לבית-המשפט העליון לביטול חנינה זו נדחתה. בסופו של דבר, אף אחד מהמעורבים אפילו לא נעצר ונשפט.

הנה כי כן, כאשר המדובר באנשי ביטחון יהודים הרוצחים ערבים בנסיבות שאין בהן משום הגנה עצמית, כל המדינה נרתמת להגן עליהם; ואילו כשמדובר באזרחים ערבים המגנים על עצמם והורגים מחבל שרצח ארבעה אנשים בדם קר בשל היותם ערבים, כל מודסות המדינה נרתמת להעניש אותם, בחקירה שתוארה בידי ניצב רונן כ-"אחת החקירות הרגישות בתולדות המדינה".

אי-לכך, גל המעצרים נתפס אצל האזרחים הערבים כרדיפה פוליטית לכל דבר וענין וכניסיון להשתמש בהליך הפלילי במצב מאוד רגיש וטעון, העלול להזין עוד יותר את השנאה בין שני הצדדים, היהודי והערבי.

יו"ל: מעצר פרופ' ג'אזי פלאח באשמת ריגול לטובת חיזבאללה ואיראן

פרופ' ג'אזי פלאח, יליד הכפר ערב אל-היב שבגליל התחתון, הוא מרצה בכיר לגיאוגרפיה באוניברסיטת אקרון בארה"ב ומומחה בעל שם עולמי. הוא בעל אזרחות כפולה, ישראלית וקנדית, ובתחילת חודש יולי, במהלך המלחמה עם לבנון, הגיע לארץ כדי לבקר את אימו החולה. במהלך ביקורו יצא פלאח לאזור נהריה וראש הנקרה וערך מספר צילומים לצורכי מחקר. השב"כ והמשטרה עצרו אותו בטענה שצילם אנטנה צבאית, בחשד שריגל לטובת חיזבאללה ואיראן.

למשך 18 ימים הוטל צו איסור פרסום גורף על הפרשה, כולל על דבר מעצרו. בימים אלה נאסר על פלאח להיפגש עם עורך דין, להתקשר למשפחתו או ליצור קשר עם כל אדם אחר מלבד חוקריו. הצו הוסר בהסכמת השב"כ והמשטרה, לאחר שעיתון "הארץ" הגיש עתירה להסרתו.

לאחר שהותר לפרופ' פלאח להיפגש לראשונה עם עורך דינו, חוסיין אבו חוסיין, הוא נלקח שוב לחקירת שב"כ. החקירה נמשכה מצהרי היום ועד 5 בבוקר שלמחרת ברציפות, תוך מניעת שינה מפלאח. נציגי השב"כ והמשטרה אישרו את הדברים וטענו כי "החקירה היתה מוצדקת ונכונה לאור התפתחות שחלה בחקירה". לדברי עורך-דינו, בזמן החקירה אחד מחוקרי השב"כ השפיל את הפרופ' פלאח מינית.

השב"כ הסתמך בחשדותיו על ביקורו של פרופ' פלאח לפני שנתיים בטהראן ובביירות. אולם מסתבר, כי הביקורים נערכו למטרות אקדמיות וכי כל הנסיעות נערכו בגלוי וכחלק מעבודתו האקדמית העוסקת בגיאוגרפיה של העולם הערבי, היישובים הערביים בתקופה המנדט וייחוד הגליל. כך, פלאח ביקר בלבנון בחודש יוני שעבר עם דרכון קנדי והביקור נערך לצורך הכנת כנס אקדמי בינלאומי שתוכנן לתחילת אוקטובר. כמו-כן, לפני יותר משנתיים הוא ביקר בטהראן והשתתף בוועידה אקדמית שנערכה שם, בה השתתף גם הנשיא לשעבר של האגודה האמריקאית לגיאוגרפיה, פרופ' אלכסנדר מרפי. זאת-ועוד, פלאח לא ידע שהאנטנה שצילם הינה צבאית, מה גם והיא אנטנה גבוהה שמגיעה עד ל-100 מטר והיא חשופה גם מעבר לגבול עם לבנון.

מעצרו של פלאח נעשה על פי חוק המעצרים החדש. החוק מאפשר למנוע מחשוד פגישה עם עורך דין במשך 21 יום ממעצרו ולהאריך את מעצרו של אדם גם ללא נוכחותו או נוכחות עורך דינו בדין. ככל הידוע לאגודה הערבית זו הפעם הראשונה שבה נעשה שימוש בסעיף זה של החוק החדש. עד לשחרורו, מעצרו של פלאח הוארך ארבע פעמים; בכל הארכות המעצר טענו נציגי השב"כ והמשטרה שישנו "בסיס מוצק לחשד המיוחס לחשוד", ובית המשפט אישר את בקשתם.

בסופו של דבר, שיחרר השב"כ את פרופ' פלאח לאחר שהוחזק שלושה שבועות במעצר. השב"כ והמשטרה הודיעו כי נגד פרופ' פלאח לא יוגש כתב אישום.

ממשטרת מרחב גליל נמסר: "בעצה אחת של הפרקליטות לגורמי החקירה, הוחלט לשחרר את החשוד. לא הצטברו די ראיות להגשת כתב אישום. לנושא תנאי המעצר, כל הליך בחקירת החשוד בוצע על פי הסמכות המוקנית בחוק ובנהלים הקיימים ומתוך שיקולים חקירתיים".

מדוברות משרד ראש הממשלה נמסר, כי פלאח "נעצר לחקירה לאחר שנצפה כשהוא מצלם בנסיבות חשודות. חקירתו התנהלה כדין ותחת ביקורת שיפוטית הדוקה וזאת על מנת לברר את החשדות שיוחסו לו. בתום החקירה שוחרר הנדון לביתו לאחר שלא צצו ראיות מספיקות להעמדתו לדין. טענותיו בדבר הטרדה מינית מופרכות וחסרות בסיס".

ספטמבר: הוצאת עמותת "אנסאר אל-סג'ין" (ידידי האסיר) מחוץ לחוק

עמותת אנסאר אל-סג'ין פועלת למען האסירים הערבים, הפלסטינים ואזרחי ישראל, בכל התחומים, לרבות הצגת עניינם בפני דעת הקהל המקומית והבינלאומית. בין היתר, פועלת העמותה לשיפור תנאי מחייתם, ולהענקתם תמיכה וייצוג משפטי על-ידי עורכי-דין המגנים עליהם בבתי-המשפט ובתי-הדין הישראליים. בנוסף, מגישה העמותה סיוע כלכלי ומוראלי לאסירים המשוחררים.

בחודש ספטמבר, פשטו כוחות גדולים של המשטרה, היחידות המיוחדות ושירות הביטחון בכללי על משרדי העמותה במג'ד-אלכרום בגליל ועל ביתו של מנהל העמותה האסיר המשוחרר מוניר מנסור. יותר מ-40 ניידות משטרה הקיפו את ביתו של מוניר ואת בניין העמותה, עם כוחות תגבור שהוצבו בכניסות הכפר.

המשטרה ערכה חיפושים מקפידים בביתו של מוניר, החרימה את מחשבו האישי כמו גם ניירת ומסמכים אישיים שלו. כמו-כן, החרימה את כל תכולתם של משרדי העמותה, לרבות מחשבים ומכשירי הטלפון, מכונת צילום, מכשיר הפקס וכל התיקים והמסמכים הנמצאים במשרד. המשטרה העמיסה את הדברים הנ"ל על משאיות.

המשטרה מסרה למנסור צו תפיסה מנהלי שהוצא על-ידי שר הביטחון, עמיר פרץ, המסתמך על חוק לשעת חירום משנת 1945. בצו מצוין שיש להוציא את העמותה מחוץ לחוק ולהפסיק את פעילותה בטענה של "תמיכה בטרור". בצו נמסר כדלקמן: "בגדר סמכויותיי לפי תקנה 84(2) לתקנות ההגנה (שעת חירום) 1945, ולאחר שהכרזתי כי ארגון אנסאר אל-סג'ין או עמותת אנסאר אל-סג'ין מספר 58-002-230-9 (להלן "התארגנות") כהתארגנות בלתי מותרת, הנני מצווה לשים יד על כל נכסי ההתארגנות לטובת ממשלת ישראל, ומודיע על כוונתי להחרמתם לטובת ממשלת ישראל. כל מי שרואה עצמו ניזוק מעניין זה וברצונו להתנגד לכוונת ההחרמה, יכול להגיש לי את הסתייגותיו בכתב תוך 14 ימים מיום שנודע לו הדבר".

צו הסגירה הוצא בעקבות הודעה לעיתונות שהוציאה העמותה, הדורשת שלא להתעלם מן האסירים הערבים אזרחי ישראל בעסקת חילופי שבויים אפשרית בין ישראל והממשלה הפלסטינית. הצו הוצא, אף על פי שהעמותה רשומה כדין במשרד הפנים ופועלת במסגרת החוק. כמו כן שר הביטחון לא נימק את המניעים להוצאת צו זה, והסתפק לציין כי החרמת הנכסים נעשו בהסתמך על חוק שעת חירום.

ראוי לציין, כי זאת לא הפעם הראשונה שבה מתבצעת פשיטה על משרדי העמותה ועוצרים את מוניר. בתאריך 13.3.05, עצרו כוחות הביטחון את מוניר באשמת "אהדה ותמיכת בארגוני טרור", זאת לאחר שפשטו על ביתו, שברו רהיטים והחרימו את הטלפון הנייד שלו, מסמכים ושני מחשבים במשרדי העמותה. בפשרה שהושגה עם סניגור העמותה שוחרר מוניר יום למחרת.

ובתאריך 12.5.03, בית-המשפט המחוזי בתל-אביב נתן צו האוסר על מוניר לנסוע לחו"ל באשמת "תמיכה בטרור" בשל פעולותיו למען האסירים הפוליטיים הערבים, וזאת לאחר שפרצו כוחות הביטחון אל בניין העמותה והחרימו מחשבים ותיקים, שטרם הוחזרו. בית-המשפט האריך את תוקפו של הצו בתאריך 2.9.03.

ובתאריך 23.1.04 פשטו כוחות משטרה וכוחות הביטחון הכללי על ביתו של מוניר, ערכו חיפוש קפדני, החרימו דברים השייכים לילדיו ומחשב קטן. מוניר הובא לחקירה במשטרת כרמיאל, ולאחר מכן שוחרר בערבות כספית. במהלך חקירתו תושאל מוניר לגבי פעילות העמותה והצוות העובד בה.

(ב) מניעת יציאה מחוץ לארץ ומניעת ביקורים במדינות ערביות

אחת מצורות הרדיפות הפוליטיות המתבצעות כנגד המיעוט הערבי היא מניעתם של האזרחים הערבים בכלל, וחברי הכנסת הערבים בפרט, מלצאת את הארץ או מלבקר במדינות ערב המוגדרות כ-"מדינות אויב" על-ידי המדינה.

על-פי החוק הישראלי, מספר מדינות ערביות – בעיקר אלו שאין בינה לבין ישראל הסכמי שלום – מוגדרות כ-"מדינות אויב", כמו סוריה ולבנון. ולכן, ביקור במדינות אלה נתפס כמעשה בלתי חוקי, אלא אם כן שר הפנים מנפיק אישור מיוחד המתיר ביקור כזה.

במהלך השנים האחרונות, הרבה אזרחים ערבים ביקרו בסוריה ולבנון. מטרת ביקורים אלה הייתה לחדש את הקשר ביניהם לבין בני משפחותיהם המתגוררים במדינות אלה ואשר אולצו להיפרד במהלך ולאחר מלחמת 1948, ומאז לא נוצר שום קשר ביניהם. אולם בחזרתם ארצה, גילו אזרחים אלה כי הם משמשים מטרה לחקירת זרועות הביטחון באשמה של ביקור "מדינות אויב".

בתאריך 15.4.05 חקר השב"כ מספר אזרחים ערבים מכפרים ערביים שונים שביקרו בסוריה והחרימו את דרכוניהם. ביניהם היה מר שריף כיוף, שדרכונו הוחזר לשלושה חודשים. המניע לנסיעתם של האזרחים האלה היה ביקורי קרובי משפחותיהם, אלא שהם שלא ניצלו כלל וכלל מחקירות הממסד ומהיחס הנוקשה כלפיהם.

בתאריך 29.7.05 הגישה פרקליטות המדינה כתב אישום בבית-משפט השלום בעכו נגד אזרחים ערבים מצפון הארץ באשמת סיוע לקבוצת מעצבי שיער ערבים לנסוע לסוריה במאי 2005 על מנת להשתתף בפסטיבל מקצועי למעצבי שיער. הפרקליטות טענה כי קבוצת מעצבי השיער הערבים שנסעה לסוריה לא קבלה אישורים מהרשויות הישראליות, אשר מתייחסות לסוריה כאל "מדינה עוינת".

מן הצפוי היה, כי החקירות יתנהלו סביב הנסיעה למדינות אלה, אולם למעשה הן מתמקדות סביב הפעילויות הפוליטיות של הנחקרים והמפלגות הערביות אליהן משתייכים. כך, בתאריך 19.7.05 חקרה המשטרה את מר מחאסן קייס, חבר מפלגת בל"ד, ועצרה אותו, זה על רקע ביקורו בסוריה יחד עם בני משפחתו. החקירה נמשכה חמש שעות, לאחר מכן הובא לבית-המשפט להארכת מעצרו. הפרקליטות דרשה תקופת מעצר של חמשה ימים נוספים להשלמת חקירתו, לשם ביקורו במדינה "עוינת", אך בית-המשפט הורה לעצרו רק למשך 24 שעות. הוא שוחרר באותו יום, לאחר שהחרימו את דרכונו ואת חמשת הדרכונים של בני משפחתו. מתברר כי מטרת החקירה הייתה שונה לחלוטין. מחאסן מספר: "הוזמנתי לחקירה אודות נסיעתי לסוריה, אך החקירה התנהלה אודות הפעילות הפוליטית שלי במפלגת בל"ד, על הקשר שלי עם ד"ר עזמי בשארה ועל זה שאני עוזר לו בביקורי שמחה ואבל בצפון". הוא הוסיף כי החוקרים החלו לספור את הפעילויות שלו והכנסים של המפלגה (בל"ד) בה הוא משתתף.

תופעת החקירות בעילה של ביקור ב"מדינות אויב" אינה מתמצאת רק עם אזרחים ערבים, אלא היא שררה וקיימת, ואף ביותר שאת, גם עם נבחרי ציבור של המיעוט הערבי, ובמיוחד חברים במפלגות הערביות וחברי כנסת. חברי כנסת ערבים נוסעים לא אחת למדינות ערב לצורך מילוי תפקידים כנבחרים של המיעוט הערבי. ביקורים אלה הן חלק ממצעם הפוליטי, הקורא להמשכיות תרבותית, היסטורית ופוליטית עם העם הערבי במזרח התיכון. שכן המיעוט הערבי בתוך ישראל הוא חלק מאותו עם, והקמת מדינת ישראל לא שינתה עובדה זו. אולם, בעיני מדינת ישראל מדינות אלו הן "מדינות אויב", והיא מנסה לכפות תפיסה זו על האזרחים הערבים, שבשבילם מדינות אלו אינן "מדינות אויב" אלא הן חלק מהנוף התרבותי, ההיסטורי והפוליטי שלהם.

חקירות אלו בהחלט מפרות את הזכות של האזרחים הערבים לחופש התנועה, והזכות להמשכיות עם בני משפחותיהם ובני עמם.

ינואר: המדינה אוסרת על איש הרוח אנטואן שלחת לצאת מהארץ

אנטואן שלחת (49 שנים) הוא סופר, מבקר ספרות, מתרגם ועיתונאי ידוע. כיום הוא העורך הראשי של אתר האינטרנט "אל-משהד אל-איסראילי" (מבט לישראל) של המרכז הפלסטיני לחקר ישראל "מדאר". בעבר שימש עורך ראשי של השבועון "פסל אל-מקאל", ואף ערך את המדור הספרותי של העיתון "אל-איתחאד".

בחודש דצמבר 2005 חתם ראש הממשלה ושר הפנים דאז, אריאל שרון, על צו איסור יציאה מהארץ נגד שלחת. הצו אסר על שלחת לצאת את הארץ מאותו יום ועד ל-31 בדצמבר 2005; אך בחודש ינואר 2006 הוארך צו מניעת היציאה לעוד שנה שלמה (עד סוף דצמבר 2006).

הצו מסתמך על תקנה 6 לתקנות שעת חירום המנדטורית משנת 1948, ובנימוק להוצאת הצו נטען כי "יציאתו של אנטואן שלחת מהארץ עלולה פגוע בביטחון המדינה וזאת על ידי ניצול היציאה לצורך יצירת קשר עם גורמים עוינים". במשרד הפנים טענו כי ההחלטה התקבלה על ידי השר אחרי שעיין בחומר המודיעיני שסיפק השב"כ. מהשב"כ נמסר כי תהיה סכנה ביטחונית ממשית למדינת ישראל אם שלחת ייצא מן הארץ!! אולם, אודות מהי הסכנה הצפויה לביטחון המדינה כתוצאה מיציאתו של שלחת, אין

השב"כ מוסר פרטים נוספים, אפילו לא לשלחת עצמו, כך שהוא ניצב בפני טענה שאין הוא יכול להתגונן מפניה ולהפריך אותה.

מנגד, שלחת טוען שאינו יודע מי ממכריו נחשב גורם עוין למדינה, וכי הוא נמצא בקשר רק עם אינטלקטואלים ערבים, ברוב המקרים כאלה שמתגוררים מחוץ לארצותיהם.

מבחינה פוליטית, שלחת תומך במפלגת בל"ד, והוא כותב מאמרים לאתר "ערביי48" המזוהה עם המפלגה ולביטאון המפלגתי, "פסל אל-מקאל". הוא גם מחזיק בדעות ביקורתיות על המדינה.

בעקבות צו המניעה, הגיש שלחת, באמצעות ארגון עדאללה, עתירה לבית-המשפט העליון לביטול הצו. אולם בחודש אפריל אישר בית-המשפט העליון, בראשות נשיא בית-המשפט אהרן ברק, את הצו. בחלק הראשון של המשפט התקיים דיון פתוח בהשתתפות נציגי השב"כ ופרקליטי ההגנה של שלחת, אך החלק השני התקיים דיון חסוי עם נציגי השב"כ בלבד, שבו פרש השב"כ בפני בית-המשפט את החומר החסוי בעניין שלחת, ונראה היה כי בית-המשפט מקבל את טענות השב"כ. כל הניסיונות של פרקליט שלחת לקבל ולו רמז קל על תוכן הדברים של אותו "חומר חסוי" נתקלו בסירוב מוחלט. גם הדרישה לקצר את תוקף צו מניעת היציאה או הגבלתו לכמה מדינות נדחתה. בסופו של דבר, החליט שלחת למשוך את העתירה.

שלחת הגיב לצו המניעה בדברים אלה: "עושים לי רצח אופי, וזו תחושה נוראית. אני הולך ברחוב ומדמיין את הכלא, אני מדמיין שאני הולך ברחוב ומצביעים עלי. למה הם עושים את זה? אם רוצים להזהיר אותי, שיזהירו. אני רוצה לדעת מי האנשים המסוכנים שאני מקושר עמם, הרי אני אנתק עמם את הקשר באופן מיידי. אולי המידע שלהם שגוי? הרי גם בשב"כ יושבים בני אדם. זו סנקציה חריפה מאוד והיא מוטלת עלי אף שלא תיכננתי לנסוע לחו"ל בקרוב". והוא מוסיף: "ריח פוליטי מסריח עולה מכל הפרשה הזו. השב"כ עסוק בימים אלה בשרטוט הגבולות החדשים וה'הקווים האדומים' שאסור לאזרחים הערבים לחצות מעצם היותם ערבים".

בהקשר זה, מן הראוי לציין, שבשנים האחרונות מגביר השב"כ את נסיונות ההפחדה של עיתונאים ערבים, ואף חקר אחדים מהם במתקניו, בטענה של קשירת קשר עם גורמים עוינים מבחוץ. למשל, ב-7 בנובמבר 2005 נחקר בתחנת המשטרה בחדרה מנכ"ל החברה המפעילה את אתר האינטרנט "ערביי48", המנוח אחמד אבו חוסיין. השב"כ חקר את אבו חוסיין במשך כמה שעות על אודות הידיעות המתפרסמות באתר והקשר של הנהלת האתר עם אנשי תקשורת ועיתונאים מהעולם הערבי, במיוחד לבנון ומצרים, החשודים בקשרים עם "ארגוני טרור". אבו חוסיין נשאל גם על הסיבות לאהדה הגדולה שהאתר זוכה לה בקרב האזרחים הערבים בישראל ובעולם הערבי.

זו אינה הפעם הראשונה שהשב"כ מנסה להפעיל לחצים על האתר. בנוסף לאבו חוסיין, נחקרו גם מנהל האתר, וליד ח'מיס; שני עורכי חדשות באתר וכן עורך האתר "מחסום" (המקורב לאתר "ערביי48"), נוואף עתאמנה. בזמנו הוטל איסור פרסום על הפרשה, והנחקרים הוזהרו שלא לפרסם כל פרט מהחקירה. החקירה התמקדה אז בטרמינולוגיה של האתר וכן במקורות ובכתבים שלו.

עיתונאי ערבי נוסף נחקר על-ידי השב"כ. העיתונאי מרוואן עתאמנה, ששימש בעבר דובר "עדאלה-המרכז המשפטי של המיעוט הערבי בישראל", נחקר באשר לקשריו עם עיתונאים וכלי תקשורת מהעולם הערבי.

האופן שבו הוצא צו איסור הנסיעה נגד שלחת על בסיס חומר סודי מפר את זכותו להליך הוגן ובכך פוגע בזכויותיו של שלחת. כמו-כן, הניסיון להטיל אימה בלבם של העיתונאים והאיום להפעיל סנקציות פליליות נגדם בשל קשריהם העיתונאיים עם העולם הערבי, הם ניסיון לסתימת פיות וןשימוש לרעה בסמכות, בנוסף לפגיעה בחופש העיסוק שלהם.

פברואר: הח"כ טאלב אל-סאנע (רע"מ) נחקר במשטרה בעקבות ביקורו בסוריה

בחודש דצמבר 2005 ביקר ח"כ טאלב אל-סאנע (רע"מ) בסוריה בעקבות הזמנה שקיבל ממועצת העם (הפרלמנט) שלה. הוא נשא נאום בפני חברי הפרלמנט ושהה שם כמה ימים. בחודש ינואר 2006 זימנה היחידה לחקירת פשעים בינלאומיים במשטרה את ח"כ אל-סאנע לחקירה בעקבות ביקור זה.

אל-סאנע אמר כי החקירה נגדו על רקע ביקורו בסוריה היא רדיפה פוליטית וניסיון של ממשלת ישראל למנוע כל קשר בין האזרחים הערבים ובין העולם הערבי. "הביקור שלי בסוריה הוא חלק ממצע המפלגה

הדמוקרטיה הערבית, הקוראת להידוק הקשרים בין האזרחים הערבים לאומה הערבית. ממשלת ישראל והמשטרה שלה ממשיכות להתייחס לאזרחים הערבים ולנציגיהם לפי מנטאליות של הממשל הצבאי", אמר.

מ"ר: מוחיי אל-אלדין ח'לאילה מועמד לדין בגין נסיעתו לסוריה

במרץ הגישה פרקליטות מחוז חיפה כתב אישום נגד מ"ר מוחיי אל-דין ח'לאילה ממג'ד-אלכרום, בגין נסיעתו לסוריה בשנת 2001. מוחיי אל-דין נסע לסוריה בין התקופות 21.4.01 ועד 28.4.01 ואירגן משלחת תיירים צעירים. לאחר שובו מסוריה, הרשויות הישראליות החרימו את דרכונו ואסרו עליו לעזוב את הארץ למשך 3 שנים. כמו-כן בוטל עליו ועל אשתו, סמירה, מעצר בית למשך 15 ימים.

בכתב האישום נכתב כי "בתאריך 21.4.01 הנאשם ארגן ביקור של משלחת צעירים לסוריה והנחשבת למדינה עוינת למדינת ישראל, ולפי החוק הנסיעה לסוריה אסורה ללא הסכמת שר הפנים או ראש הממשלה, והנאשם אכן מודע לזה. לפני התאריך 21.4.01 פנה הנאשם לשר לשעבר סאלח טריף על מנת להשיג היתר כניסה לסוריה, וטריף הודיע לו כי הוא לא ישיג היתר יציאה לסוריה. ביום 18.4.01 הוא נחקר תחת אזהרה ונמסר לו כי הנסיעה לסוריה ללא אישור הינה עבירה על החוק. ובתאריך 21.4.01 הנאשם נסע (למרות שהוא מודע שזו עבירה על החוק) לסוריה יחד עם המשלחת שארגן, ונשאר שם עד לתאריך 28.4.01. בכך ביקר הנאשם במדינה עוינת, דבר הנחשב לעבירה על החוק".

כתב האישום הסתמך על הסדרי חוק שעת חירום, והאשמות שהוגשו נגדו היו כדלקמן: 1. נסיעה לחו"ל באופן לא חוקי, עבירה על תקנות 5 ו-18א לתקנות שעת חירום (יציאה לחוץ לארץ), תש"ט-1948, וסעיף 2 לחוק למניעת הסתננות (עבירות שיפוט) התשי"ד 1954; 2) סיוע בנסיעה לחו"ל שלא כחוק, עבירה על תקנות 5 ו-18א לתקנות שעת חירום (יציאה לחוץ לארץ), תש"ט-1948, וסעיף 2 לחוק למניעת הסתננות (עבירות שיפוט) התשי"ד 1954; 3) הפרת צו לפי חוק, עבירה על סעיף 287א לחוק העונשין, התשל"ז-1977".

בתאריך 2.11.06 בית-משפט השלום בעכו הרשיע את מוחיי אל-דין באשמות ביקור וארגון טיולים למדינה "עוינת" והפרת חוקים ביטחוניים. החלטה זו באה לאחר שהושגה פשרה בין שני הצדדים, על פיו מוחיי אל-דין מודה בביקור וארגון טיולים לסוריה. בתאריך 30.1.07 בית-המשפט הטיל עונש על מוחיי אל-דין, שרות למען הציבור לתקופה של 4 חודשים, מאסר על תנאי ל-12 חודשים וערבות כספית ע"ס 10 אלף ש"ח.

אודות משפטו, העיר מוחיי אל-דין כדלקמן: "כתב האישום הוא נושא פוליטי ומשפט פוליטי לא פחות ולא יותר, וזאת במטרה למנוע ממני את דרכי הפוליטית לשם הידוק הקשרים הלאומיים, וההומנים בקרב הציבור הערבי בישראל והאומה הערבית בכלל, כדי לכפות עליי לסגת מלבצע את פעילויותיי. אנחנו יכולים להיות גשר לשלום על בסיס החלטות האומות המאוחדות והוכחנו שאנו כוח דמוקרטי שוחרי שלום, וזו חובתנו ומשימתנו היומיומית".

יולי: בית-המשפט העליון דוחה עתירתם של 4000 ערבים דרוזים לבקר במקומות קדושים בסוריה ולבנון

באפריל הגישו כ-4000 ערבים דרוזים עתירה לבית-המשפט העליון, המבקשת ממנו לחייב את הרשויות המוסמכות להנפקת להנפיק היתרים המתירים לאזרחים הדרוזים לבקר במקומות קדושים בסוריה ולבנון (מאחר והמקומות הקדושים בעדה הדרוזית נמצאים שם). אולם ביולי דחה בית-המשפט העליון את העתירה, ואימץ את טענת הפרקליטות כי יציאתם של האזרחים הדרוזים לסוריה ולבנון מסכנת את ביטחון המדינה.

באשר לסוריה, נכתב בהחלטת בית-המשפט, כי הפרקליטות טוענת שעל-פי המידע שבידי גורמי הביטחון, המודיעין הסורי, כמו גם המודיעין האיראני הפועל בתוך סוריה, גילה בעבר, ומגלה גם היום, התעניינות בגיוס אזרחים ישראלים המגיעים אליה, אשר הציבו בפניהם מטרת גיוס והפעלת אזרחים ישראלים להשגת מידע ואינפורמציה אודות מדינת ישראל. לכן, ועל-פי הערכות גורמי הביטחון, הימצאותה של משלחת גדולה מישראל בסוריה מאפשרת פעילות נוחה לגופי המודיעין, ועל-כן משלחת כזו מהווה סיכון אמיתי על ביטחון המדינה.

בקשר ללבנון, טענה הפרקליטות כי אנשי ארגון חיזבאללה נמצאים באזורים נרחבים בלבנון, והם משתלטים על רוב הכבישים המובילים לחאסבייה בדרום לבנון, שם שוכנת אל "כלואת אל-ביאדה" (אתה קדוש אותו התכוונו העותרים לבקר). חיזבאללה הציב מטרת גיוס אזרחים ישראליים לשורותיו על מנת לאסוף מידע מודיעיני, שיעזור לו להקים "מוקדי טרור" בישראל ובגדה המערבית. על רקע זה, מנגנוני הביטחון סבורים, כי הוצאתם של אזרחים ישראליים ללבנון עלול לסכן את ביטחון מדינת ישראל ואזרחיה, ועל-כן אסור להתיר את הביקור.

לאחר שבית-המשפט רמז על הזכות הבסיסית של האזרח לצאת מחוץ למדינתו, בעיקר זכות מימוש פולחן הדת, בכל זאת סיכם בית-המשפט כי מימוש זכות זו מותנית באי-מתן האפשרות הסבירה לפגוע בביטחון המדינה. בית-המשפט החליט כי אכן קיים חשש סביר, וכתב כי הפקת האישור הנדרש בעתירה עלול לפגוע בביטחון המדינה, וכי סירוב הרשויות להנפיק אישורים לבני העדה הדרוזית ולעותרים הינה ממניעים ביטחוניים מוכחים וסבירים, וכי הדחייה הינה הגיונית ואין בסיס להתערבות מצדו.

חשוב לציין, כי במהלך הדיון בעתירה, הציגה הפרקליטות בפני בית-המשפט, במעמד עורכי-דין מצד הפרקליטות בלבד, "חומר סודי" על מנת לתרץ את עמדתה. העותרים לא עיינו בחומר הנ"ל ולא הייתה להם ההזדמנות להפריך אותו בבית-המשפט.

ברם, למרות החלטת בית-המשפט העליון, החליטו השיח'ים הדרוזים לבקר בכל זאת בסוריה ובלבנון. כתוצאה מכך, בספטמבר, הזמינה יחידת משימות מיוחדות במשטרה אותם לחקירה במשך יומיים, בגין כניסתם לתחום של "מדינה עוינת" ללא אישור הרשויות, ובגין הפרת החוק.

החקירות כללו גם את ראש וועדת הקישור, השיח' עלי מעדי, שחקירתו נמשכה בשנים 2006-2007. בתאריך 19.1.07 הוזמן השיח' לחקירה במשרד החינוך בירושלים, בטענה שהוא הפר חוקי משרד החינוך בכך שהוא יצא בראש המשלחת אל "מדינה עוינת והצהרותיו לאמצעי תקשורת זרים ועוינים", ונאסר עליו הדבר בשל היותו מורה.

האיסור שחל על השיח'ים הדרוזים לבקר בסוריה ובלבנון מונע מהם, ראשית, ליהנות מחופש הפולחן והדת, היות והמקומות הקדושים בעדה הדרוזית קיימים במדינות אלה, ומכאן האיסור לבקר במדינות אלה מונע מהם ליהנות מן הזכות באופן חופשי. ושנית, מונע מהם זכות הקישור עם בני העדה הדרוזית וקרובי המשפחה המתגוררים במדינות האלה, זכות אשר מגנות עליה האמנות הבינלאומיות. שלישי, איסור זה מסתמך על מידע סודי שטרם נחשף בפני השיח'ים הדרוזים, ומכאן הם לא קיבלו הזדמנות לסתור או להפריך אותו, דבר אשר פוגע בעיקרון ההליך המשפטי ההוגן שמקנה לכל בעל עניין זכות להגן על עצמו בפני כל הליך משפטי נגדו באופן ממש.

בנוסף לכך, משמעות ההחלטה היא, שכלל האזרחים הדרוזים, כולם ללא יוצא מהכלל, נמצאים בחזקת חשודים, דבר המתנגד עם העיקרון המשפטי שלפיו הגבלת כל זכות מזכויות האדם, מכללן זכות הנגידות והיציאה מהמדינה, תהיה אך ורק על סמך מידע בטוח, שמימוש זכות זו על-ידי **אדם ספציפי** עלולה לסכן את ביטחון המדינה או האזרחים.

ספטמבר: חקירת משלחת מטעם סיעת בל"ד בשל ביקורה בסוריה ובלבנון

בתחילת ספטמבר ביקרה משלחת מטעם סיעת בל"ד (ברית לאומית ודמוקרטית) – הכוללת ח"כ עזמי בשארה, ח"כ ג'מאל זחאלקה, ח"כ ואסל טאהה, מוחמד כנעאן ומוחמד מיעארי – בסוריה ובלבנון, לאחר סיום מלחמת לבנון השנייה. במהלך הביקור נפגשה המשלחת עם נשיא סוריה, בשאר אל-אסד, ושר החוץ הסורי, פארוק א-שרע; בלבנון הם נפגשו עם ראש ממשלת לבנון, פואד סניורה, ו-יו"ר הפרלמנט הלבנוני, נביה ברי. כמו-כן נפגשה המשלחת עם עיתונאים ואנשי אקדמיה. על-פי הצהרת חברי הסיעה, מטרת הביקור היתה "להביע סולידריות עם קורבנות ההפצצות והמלחמה האחרונה", כמו גם לדון בהתפתחויות הפוליטיות באזור לאור המלחמה. בביקור פגש גם מוחמד מיעארי – שכינה בכנסת בשנים 1984-1992 מטעם הרשימה המתקדמת לשלום – כ-40-50 אנשים מבני משפחתו במחנות הפליטים בסוריה, שעזבו את ישראל במהלך מלחמת 1948 ומאז נותק הקשר ביניהם.

קולות וצעקות עלו מצד הרשויות והעיתונות הישראלית, טרם שובה של המשלחת מהביקור, שטענו כי ביקור זה "אינו חוקי" כיוון שלא השיגו היתר משר הפנים. אלא שהצעקות התרוממו על כך שהביקור הינו בגדר של בגידה מצדם של חברי הכנסת, בעיקר אחרי מלחמת לבנון השנייה. כך, ח"כ עתניאל שנלר

(קדימה) אמר כי "בשאררה הוכיח כי תעודת חברות לחיזבאללה תואמת לו יותר מתעודת זהות ישראלית אשר מנצל אותה על מנת לבגוד במדינה". והוסיף "עדיף שימשיך בשאררה את מסעו עד לטהראן - מקומו הנורמלי!". שנלר ביקש גם מנשיאת בית-המשפט העליון החדשה, דורית ביניש, "לפעול להצבת נוקשות משפטית אשר עוצרת בעד בזיון החוק על-ידי בשאררה". ושר הפנים רוני בר-און (קדימה), אמר כי פנה ליועץ המשפטי לממשלה ודרש ממנו לבדוק אפשרות לאסור על ח"כים ערבים לעזוב את הארץ בהסתמך על חוקי שעת חירום שהיו ועודם בתוקף מימי המנדט הבריטי בפלסטין (משנת 1945). והבהיר השר כי ח"כים ממפלגת כל"ד הינם אויבי המדינה.

בעקבות הביקור, בעת שהותה של המשלחת בסוריה ובלבנון, הורה היועץ המשפטי לממשלה, מני מזוז, למשטרה לפתוח בחקירה פלילית נגד חברי המשלחת בשל יציאתם לסוריה ולבנון ללא היתר שר הפנים. עוזרו של מזוז, עו"ד רז נזרי, שיגר מכתב לראש אגף חקירות ומודיעין במשטרה, ניצב יוחנן דנינו, בו הוא פירט את החשדות המיוחסים לחברי המשלחת, ואת החלטתו של מזוז. במכתבו, הזכיר נזרי את החוק למניעת הסתננות, שאוסר על יציאה מישראל לביקור במדינות אויב, ואשר קובע כי העובר על החוק ביועץ, דינו מאסר של 4 שנים. בנוסף, קובע החוק כי "אדם יוכל לצאת למדינה עוינת, אם קיבל היתר לכך משר הפנים או מראש הממשלה". יציאתם של חברי המשלחת לסוריה ולבנון לא אושרה על ידי שר הפנים כנדרש. נזרי הזכיר כי האיסור חל גם על חברי כנסת, ככל אדם אחר.

מיד עם חזרתם של חברי המשלחת לישראל, הם נחקרו על-ידי היחידה לחקירת פשעים בינלאומיים, בהוראת מפכ"ל המשטרה רב-ניצב משה קראדי. חברי המשלחת נחשדו כי נסעו לבקר בסוריה ולבנון כשאין בידם היתר הנדרש על פי דין. ברם, נגד אף אחד מהם לא הוגש כתב אישום כלשהי בגין נסיעה זו עד עצם היום הזה.

בעקבות ביקור זה הוגשה בקשה מטעם חוגי הימין ליועץ המשפטי לממשלה לפרק את מפלגת כל"ד. היועץ המשפטי דחה בקשה זו וקבע כי העילות החוקיות לפירוק מפלגות אינן מאפשרות את פירוקה של כל"ד. "קשה לקבוע שביקור במדינות אויב הוא חלק דומיננטי ומתמשך בפעילות המפלגה", נקבע בחוות הדעת של עו"ד דלית דרור ממחלקת הייעוץ והחקיקה במשרד המשפטים, "מעשיהם של חברי-הכנסת בשלב זה אינם ראייה ברורה לכך שלמפלגתם מאפיין דומיננטי של תמיכה במאבק מזוין של מדינת אויב או ארגון טרור נגד ישראל".

אין זו הפעם הראשונה שבה היועץ המשפטי לממשלה מחליט על חקירת חברי מפלגת כל"ד בשל ביקורם בסוריה או לבנון. בחודש יוני 2001 יצא ח"כ בשאררה לסוריה, כדי להשתתף בטקס האזכרה לנשיא הסורי המנוח חאפז אסד, במלאת שנה למותו. נסיעתו עוררה סערה במערכת הפוליטית, ומיד עם שובו הוחלט לפתוח בחקירה נגדו.

ב-2005 החליט מזוז גם לפתוח בחקירה פלילית נגד בשאררה לאחר ביקורו של האחרון בביירות במרס 2005. בשאררה יצא לביקור כדי להביע תנחומים לבני משפחתו של ראש ממשלת לבנון לשעבר, רפיק אל-חריירי. היועץ המשפטי החליט אמנם שלא להעמיד לדין את בשאררה לדין על ביקור התנחומים שקיים, אולם במכתב ששלח אליו בחודש אפריל, הוא הדגיש בפניו את איסור היציאה מישראל לארץ אויב, ללא קבלת היתר משר הפנים. מזוז דחה אז את טענתו של בשאררה, שלפיה הוא חוסה בצילה של החסינות המהותית, המאפשרת לו לנסוע למדינה המוגדרת "מדינת אויב", ואף הזהיר אותו כי אם לא יבקש בנסיעתו הבאה את אישורו של משרד הפנים, הוא יבחן אפשרות לנקוט הליכים פליליים נגדו.

ובדצמבר 2005 נסע בשאררה ללבנון כדי להשתתף ביריד הספרים הערבי הבינלאומי שנערך בביירות, לאחר שהוזמן להיות אורח הכבוד באירוע. בעקבות יציאתו נחקר ח"כ בשאררה ביחידה הארצית לחקירת פשעים בינלאומיים, בהוראת היועץ המשפטי לממשלה מזוז, בחשד לעבירה על החוק למניעת הסתננות.

בהקשר זה, יש לציין כי בעבר, בצל הרדיפות הפוליטיות לפרלמנטרים הערבים, הוגשו כתבי אישום נגד ח"כ בשאררה. בתאריך 10.11.01 הגיש היועץ המשפטי לממשלה לשעבר, אליקים רובינשטיין (היום הוא שופט בבית-המשפט העליון), שני כתבי אישום נגד ח"כ בשאררה בבית-משפט השלום בנצרת, לאחר שהוסרה חסינותו הפרלמנטאית. כתב האישום הראשון התייחס לביקורם של כמה אזרחים ערבים לקרובי משפחותיהם בסוריה, שהתבצע בתיאומם ועזרתו של ח"כ בשאררה ועוזריו בכנסת. לאחר שנתיים של דיונים משפטיים מתמשכים, נדחה כתב האישום הזה, לאחר שבית-המשפט קבע כי איסור הביקור ב-"מדינות אויב" אינו חל על ח"כים.

כתב האישים השני היה בעניין נאומו של בשארה באום-אלפחם ביוני 2000 ובקראחה (סוריה) בשנת 2001. הפרקליטות טענה כי יש בשני הנאומים משום תמיכה "בחיזבאללה המוכר חוקית שהוא ארגון טרור", ותמיכה בהתנגדות בגדה המערבית ורצועת עזה, ועל-כן צריך להרשיע את ח"כ בשארה בהתאם לפקודת מניעת טרור התש"ח-1948".

בתאריך 24.12.03 עתר בשארה לבית-המשפט העליון – לאחר שנדחתה בקשתו בבית-המשפט השלום בנצרת – לבטל את העמדתו לדין בעניין כתב האישים השני, מפני שנאומיו בוצעו בגדר החסינות הפרלמנטאית לחברי הכנסת. בית-המשפט העליון קיבל את העתירה בפברואר 2006 וביטל את כתבי האישים, לאחר שהחיל את החסינות הפרלמנטאית על נאומיו הפוליטיים שנאם באום-אלפחם ובקראחה. בית-המשפט קבע פה אחד, כי לא הוכח שבדברי בשארה יש משום "שבח ותמיכה בטרור", וכן, בהתאם להחלטת בית-המשפט, חופש הביטוי הפוליטי הינו איתן וצריך לשמור עליו, ונאומיו של בשארה הינם נאומים בעלי אופי פוליטי.

בעקבות זאת, אישרה מליאת הכנסת תיקון לחוק חסינות חברי הכנסת, זכויותיהם וחובותיהם (הידוע כ-"חוק עזמי בשארה"), שמשמעותו צמצום בהיקף החסינות המהותית של הח"כים. על פי החוק, לא תחול החסינות המהותית – שאיננה ניתנת כלל להסרה – על ח"כים שישללו את קיומה של ישראל כמדינתו של העם היהודי או את אופייה הדמוקרטי של המדינה ושיסיתו לגזענות. בנוסף, לא תחול החסינות המהותית על ח"כ שיתמוך במאבק מזוין של מדינת אויב או במעשי טרור נגד מדינת ישראל או נגד יהודים או ערבים, בשל היותם יהודים או ערבים, בארץ או בחו"ל.

ג) עמדת האגודה הערבית לזכויות האדם

היועץ המשפטי לממשלה מתייחס לביקורים אלה כאל ביקורים לא חוקיים, מפני שבוצעו ללא אישורו של שר הפנים. למעשה, אין ספק שביקורים אלה בוצעו בדרך "לא חוקית", היות והחוק הישראלי הפורמאלי אוסר ביקורים ל-"מדינות אויב" ללא היתר מגורם מתאים, ולפי החוק הישראלי סוריה ולבנון הן מדינות אויב. יחד-עם-אזת, חשוב להדגיש כאן כמה נקודות חשובות, שאמורות להאיר את הנושא הזה מזוויות שונות:

ראשית: ישראל מתייחסת לסוריה וללבנון כאל מדינות אויב, אך הדבר שונה לגבי האזרחים הערבים, היות וסוריה ולבנון לגביהם הן חלק מהעולם הערבי אליו משתייכים האזרחים הערבים, שאינם רואים בקשרים שלהם עם תושבי מדינות אלה שהם קשרים עם מדינות אויב, אלא הידוק קשרים והמשכיות בקשרים בין חלקי העולם הערבי והאסלאמי. עקרונות ואמנות האו"ם (ההכרזה בדבר זכויותיהם של אלו השייכים למיעוט לאומי, אתני, דתי או לשוני) מבטיחות את הזכות להידוק הקשרים בין בני אותו עם אחד, אף על פי הגבולות המפרידים ביניהם.

שנית: פלסטינים רבים אשר גורשו בשנת 1948 מתגוררים היום בסוריה ובלבנון, ולהם קרובים שהם אזרחי מדינת ישראל שלא גורשו בזמנו. מלחמת 1948 הפרידה בין המשפחות האלה, שלא נפגשו מעל לחמישים שנים. הביקורים לסוריה וללבנון אפשרו להם למעשה להיפגש לאחר התנתקות ארוכה.

שלישית: חקירות אלו נתפסות אצל האזרחים הערבים כרדיפות פוליטיות ושימוש ציני בכלים המשפטיים במאבק הפוליטי, למען מניעת נציגי הציבור הערבי מביצוע המוטל עליהם בהתאם לעקרונותיהם הפוליטיים. הרדיפות הפוליטיות האלו באות לשם איסור הקישור והחיבור על בסיס לאומי עם מדינות ערביות, בעיקר עם סוריה ולבנון. לכן המשטרה והפרקליטות מתערבים בפעילותם של נבחרי הציבור באופן בוטה, ומתעלמים מהחסינות הפרלמנטאית ממנה נהנים נבחרי הציבור, שבאה בעיקר על מנת לאפשר להם לבצע את עבודתם הפרלמנטאית והפוליטית בחופשיות ללא התערבותם של גורמים רשמיים. יתרה מזו, חוק זה מעניק לשר הפנים, שהוא בעיקר אישיות פוליטית בעלת אג'נדה פוליטית ומדינית מסוימת, את הסמכות להגבלת חופש התנועה של ח"כים ערבים, בעלי אג'נדה פוליטית ומדינית שונה. לכן הוא מאפשר לפוליטיקאים לשלוט ביריביהם ולמנוע מהם מלבצע משימותיהם כפי שהם רואים לנכון זאת על-פי האג'נדה בגינה נבחרו לכנסת. לכן חוק זה אינו לגיטימי ואפילו מתנגש עם עקרונות הדמוקרטיה וחוקי המשחק במשטר הדמוקרטי.

רביעית: ההחלטות בפתיחת החקירה עם האזרחים הערבים לא באו מן הסתם, אלא יש להן מניעים ורקעים מסויימים, היות וידוע כי האג'נדה הפוליטית של המפלגות הערביות, לא רק רחוקה מהאג'נדה הפוליטית של המפלגות היהודיות הציוניות, אלא גם סותרת אותה ממש. מפלגות אלה נתקלות ברדיפה פוליטית וניסיון להשתיק אותן, בשל הדעות שלהן הנוגדות לדעה הרשמית. מכאן, ההחלטה לפתוח בחקירה עם הח"כים הערבים באה בצל רדיפה זו והניסיון להשתיקם.

יתרה מזו, האווירה שקדמה למתן ההחלטה לפתיחה בחקירה מטעם היועץ המשפטי לממשלה הייתה מלאה זעם כלפי הח"כים הערבים מצדם של ח"כים ושרים בממשלה, ומכאן קשה להשתחרר מהרושם שהחלטתו של היועץ המשפטי לממשלה באה בעקבות הלחץ הפוליטי שהופעל עליו למען פתיחת החקירה.

לאגודה הערבית לזכויות האדם אין שום ספק, כי ההחלטה בפתיחת החקירות הינה החלטה פוליטית גרידא, ואינה החלטה משפטית. מסקנה זו מתחזקת לאור העובדה, שהעיתונאי היהודי רון בו ישי, מפקד במילואים לשעבר, נוכח בשכונה הדרומית (אלדאחיייה אל-גנובייה) בלבנון לאחר המלחמה ומסר דיווחים תקשורתיים לעיתונות היהודית, ולמרות זאת הוא לא נחקר. מדוע, אם-כן, חוקרים את הח"כים הערבים בלבד?

הרשויות הישראליות מודעות לכך, שביקורים אלה מצדם של אזרחים ערבים אינם פוגעים בביטחון המדינה, בכל צורה שהיא, אלא מטרתם היא לשמור על קשרים בין בני אותה משפחה, שהופרדו לאחר קום מדינת ישראל בשנת 1948 ומאז לא הייתה להם אפשרות להיפגש. יתרה מזו, ביקורים אלה שומרים על הקשר הלאומי בין המיעוט הפלסטיני בישראל, שחיי מאז קום המדינה בהפרדה מלאה מבני העם הערבי באזור, ומבני האומה הערבית. במילים אחרות, מטרתם של ביקורים אלה הינן הומאניות בלבד, ומכאן האגודה הערבית לזכויות האדם מתייחסת לחקירות המבקרים, ובמקרים מסוימים העמדתם לדין, כאל שימוש לרעה בחוקים אלה, אשר מטרתם המוכרזת היא לשמור על ביטחון המדינה, דבר זאין לו כל קשר עם ביקורים אלה.

בהתאם למדיניות הגזענית שנוקטת בה ממשלת ישראל בהקשר זה, יש להזכיר את הצעת החוק החדשה, שהוגשה על-ידי ח"כ גלעד אירדן (ליכוד), ואושרה על-ידי הכנסת בקריאה ראשונה בתאריך 10.1.07. הצעת החוק מעניקה סמכות לבית-המשפט המחוזי לשלול האזרחות לכל מי ש-"עשה מעשה שנתפס כהפרת אימונים למדינת ישראל". לפי הגדרת החוק, ביקור במדינות אויב נתפס כהפרת אימונים למדינה. חוק זה מכווון בבירור לאזרחים הערבים בכלל, ולח"כים הערבים בפרט, שביקרו בשתי המדינות סוריה ולבנון.

הפקעת קרקעות ואפליה בהקצאת קרקעות ובמדיניות התכנון

(א) הקדמה

לפני קום המדינה, פחות מ-10% משטחה היו בבעלות ציבורית; ברם, כיום היא שולטת על 93% משטחה. עובדה זו היא תוצאותו של תהליך – שטרם נסתיים – של השתלטות המדינה על הקרקע מתוך תפיסה שקרקעות המדינה צריכות להיות ב"ידיים יהודיות". השתלטות זו התבצעה באמצעות ארבע דרכים עיקריות: היא תפסה בעלות על האדמות שהיו ברשות השלטון המנדטורי ולא היו רשומות, בכללן אדמות שהוחזקו מדורות בידי משפחות ערביות; היא העבירה לרשותה קרקעות ערביות שהוגדרו "נכסי נפקדים", בכללן נכסי "נפקדים נוכחים"; היא הפקיעה קרקעות לצורכי התיישבות וביטחון; והיא קיבלה שליטה על אדמות הקרן הקיימת לישראל וחברות ציבוריות נוספות, שעסקו ברכישת קרקעות בתקופת המנדט.

תהליך זה נעשה באמצעות חוקים, נהלים ומנגנונים רשמיים, שאיפשרו הפקעה של רוב השטחים שהיו בידיים ערביות והעברתן על שם המדינה. ואם כי ניתן לצפות, שאדמות המדינה ינהלו וייעשה בהן שימוש באופן שוויוני לטובת כל אזרחי המדינה, הרי המציאות היא שונה בתכלית השינוי: ניהול אדמות המדינה התבצע מתוך שאיפה לשמור על האינטרסים של האוכלוסייה היהודית בלבד, וזאת באמצעות שני גופים: מינהל מקרקעי ישראל (ממ"י) והקרן הקיימת לישראל (קק"ל). שני גופים אלה ניהלו את הקרקעות במדינה תוך שיתוף פעולה הדוק ביניהם. במסגרת הסדרים בין המדינה לקק"ל הועברו אדמות מדינה לשליטתה במהלך העשורים הראשונים לקיום המדינה, וכיום נמצאים בבעלותה 17% משטחי המדינה. על-פי התקנון שלה מחזיקה הקק"ל באדמות אלה עבור העם היהודי ברחבי העולם, כנאמנת שלו, ומחוייבת לפיכך להפלות נגד האזרחים הערבים בהקצאת משאבי הקרקע שבשליטתה. 76% אחוזים נוספים משטח המדינה הולאמו ומוחזקים כ"אדמות מדינה". ממ"י מנהל את אדמות המדינה ואת האדמות שבבעלות קק"ל גם יחד. במועצת ממ"י יש לקק"ל ייצוג שווה לזה של המדינה. כתוצאה מכך, ממ"י, שהוא מוסד ממלכתי שתפקידו לספק את צורכי כלל האוכלוסייה, מנהל מדיניות קרקעית הנותנת עדיפות מובהקת לציבור היהודי.

אף שעל-פי פסיקת בית-המשפט העליון, ממ"י אינו יכול להפלות בין אזרחי המדינה היהודים והערבים בהקצאת קרקעות, הרי עובדה היא שמאז 1948 ועד היום הוקמו כ-700 יישובים יהודיים ולא נוסדו ולו יישוב ערבי אחד בתחומי המדינה.⁷ האוכלוסייה הערבית, שהם 18% מכלל אזרחי המדינה, מחזיקים רק ב-3% עד 3.5% מהשטח המוניציפלי שלה. רק כ-2% נועדו למגורים, ו-1% מהקרקע נשאר להם לחקלאות. השטח לאזרח יהודי גדול פי שמונה מזה המוקצה לאזרח ערבי. בגליל, ש-72% מאוכלוסייתו היא ערבית, עומד לרשותה רק 16% מכלל השטח המוניציפלי. לאזרח הערבי אין יכולת להתגורר במושב, בקיבוץ, ביישוב קהילתי; גם בשלוש הערים הגדולות מוגבלת יכולתו להיות, בהעדר תשתית ושירותים מתאימים לו. המציאות הזאת מאלצת את הדורות החדשים של האוכלוסייה הערבית להצטופף בתוך גבולות היישובים הערביים הקיימים. בגלל הדרה של הציבור הערבי מתהליכי התכנון, המדינה אינה נותנת מענה הולם לצורכי המגורים שלו.

⁷ חוץ ממספר קטן של יישובים בנגב שנועדו לאלץ אזרחים ערבים לזנוח את אדמותיהם ולהתרכז במתחמי מגורים מוגבלים. ראו הפרק הרביעי ("האזרחים הערבים בנגב") בדו"ח זה.

התוצאה היא, שהיום 1,340,200 בני אדם מתגוררים בדיוק על אותן הקרקעות כשהם מגו 160,000 נפש (בשנת 1948).

(ב) תוכניות מתאר

אחד מביטויי ההפליה של האזרחים הערבים בתחום התכנון, הוא העדר תוכניות מתאר חדשות ליישובים הערביים, שעונות על הצרכים המשתנים וצרכי הפיתוח של האוכלוסייה הערבית.

בחודש דצמבר, הציגה ועדת המעקב העליונה של הערבים בישראל מסמך, בו דרשה הכנת תוכניות מתאר חדשות בעבור היישובים הערביים. בפרק שעוסק בתכנון, שנכתב על-ידי ד"ר ת'אבת אבו ראס מאוניברסיטת בן גוריון שבנגב, נדרשת ישראל לוותר על אכיפת חוק התכנון והבנייה הנוכחי על האזרחים הערבים, עד אשר יושג שוויון בינם לבין האזרחים היהודים ויישוביהם. המסמך קובע גם שישראל תארגן מחדש את מוסדות ניהול הקרקע שלה, באופן שיביא לביטול שיתוף הסוכנות היהודית והקק"ל, גופים בהם אין ייצוג לערבים, בניהול.

לפי המסמך, שנת 2020 יוכפל מספר האזרחים הערבים. ברם, תוכניות המתאר הנוכחיות, שהרבה מהן קיימות מלפני עשרות שנים, אינן מתמודדות עם אתגרים חדשים אלה, והתוצאה היא שהיישובים הערבים מנועים מלפתח קרקעות לבנייה, אזורי תעשייה ומסחר וכד'.

תוכנית המתאר המחוזית תמ"מ 6

תוכנית המיתאר המחוזית "תמ"מ 6" נועדה לקבוע את עתידו הדמוגרפי והכלכלי של אזור חיפה בעשורים הבאים. אזור ואדי עארה נכלל גם הוא בתמ"מ 6. התוכנית מקדישה 70% משטחי המחוז להקמת שלושה אזורים ירוקים (פארקים) בהיקף כולל של 16 קמ"ר. כמו-כן, אזור העסקים העיקרי יישאר במפרץ חיפה, וירוכז בו כ-80% ממקומות העבודה במחוז, לצד מרכזי עסקים ראשיים בחדרה, בקיסריה ובוואדי ערה.

יחד-עם-זאת, מסתבר, שהתוכנית מנשלת הרבה מהאזרחים הערבים מחלקים גדולים של אדמותיהם ומגבילה את התפתחותם הטבעית של כמה יישובים ערביים בצפון ובואדי עארה, שכן חלקים נרחבים משטחי השיפוט של הרשויות הערביות יהפכו לשטחים ירוקים. כמו-כן, התוכנית תאפשר את פיתוח היישובים העירוניים והרחבתם אך רק סביב מטרופולין חיפה והקריות.

לדוגמה, הכפר סנדלה. מסתבר, כי רשויות התכנון והבנייה סייגו, על-פי התוכנית, קרקעות פרטיות השייכות לתושבים כשטחים ירוקים ושטחי חורש טבעי, ובכך הוגבל השימוש בקרקעות אלה. כמו-כן, התוכנית אינה עונה על צורכי התושבים בתחומי החינוך, התעשייה, המסחר והתשתיות. התוכנית גם מתעלמת מצורכי האזרחים הערבים בתחום התכנון והבנייה, שכן על-פיה מתוכנן באזור כביש המחבר בין עפולה, ג'נין ובית שאן, אשר עלול לפגוע בסיכויים להרחיב את היישוב בעתיד, זאת נוסף לעובדה שמינהל מקרקעי ישראל מסרב להקצות ליישוב שטחים לצורכי קהילה וצורכי ציבור, כמו הקמת שטחי מסחר ושטחי תעשייה.

אותו דבר גם קרה עם הכפר זלפה, הסמוך לעיר אום אל-פחם שבוואדי עארה. התוכנית קובעת כי כ-40% משטחי זלפה יהפכו ל"שטחים ציבוריים", וגזרת על הריסת 170 מ-600 הבתים שבכפר. תושבי הכפר הגישו מאות התנגדויות לה (382 בסך-הכל), אולם רק 5% מהן התקבלו על-ידי רשויות התכנון, דבר המלמד על כוונת הממשלה למנוע כל אפשרות של התפתחות עתידית של היישוב. אבראהים אבו סלומה גבארין, אחד מתושבי הכפר, הסביר כי "לביצוע תוכנית המתאר ככתבה וכלשונה יש משמעות אחת ויחידה: בעוד חמש שנים לכל היותר לא תוותר עתודת קרקע בכפר, ותושביו לא ימצאו איפה לבנות את בתיהם ובתי בניהם".

הוא הדין גם עם העיר טייבה. התוכנית המוצעת מגבילה את אפשרויות ההתפתחות העתידיות של טייבה ומונעת הקמת אזורי מסחר, תעשייה וחינוך, ובעיקר מונעת הקמת מיזמי דיור לזוגות צעירים. ד"ר זוהיר טיבי, אחד מתושבי הכפר, אמר כי תוכנית המתאר המוצעת מגדירה את כביש 6 ("כביש חוצה ישראל") כגבול ההתפתחות המקסימלי של העיר ממערב, וכי השטחים ממזרח לעיר, שהם עתודת הקרקע האחרונה

שלה ומשתרעים על פני אלפי דונמים, יוכרזו לפי התוכנית כשטח ירוק או שטחי נוף שאינם נתונים לשינוי ייעוד או להסבה לצורכי בנייה, דבר שימנע את השימוש בהם לבנייה פרטית או ציבורית.

אפריל: המועצה הארצית לתכנון ובנייה אישרה את תוכנית המתאר של אל-כמאנה

בחודש אפריל אישרה המועצה הארצית לתכנון ובנייה אישרה את תוכנית המתאר של הכפר הערבי אל-כמאנה (1,300 תושבים). מזה 10 שנים נאבקים תושביו כדי שהרשויות יכירו בכל השכונות ביישוב ויכללו אותן בתוכנית, אך הדבר התעכב בעיקר בגלל התנגדויות תושבי היישוב היהודי הסמוך כמון.

אל-כמאנה שוכן במרומי הר כמאנה שבגליל התחתון, מדרום-מזרח לכרמיאל. תושבי הכפר יישבו אותו לפני כמאתיים שנים לאחר שנות נוודות רבות. בתחילת שנות השישים החל מאבקו של הכפר ברשויות הישראליות. עיד סוואעד, יו"ר הוועד המקומי וחבר המועצה האזורית משגב, תושב אל-כמאנה ומחנך במקצועו, מספר: "עם חקיקת חוק התכנון והבנייה בשנת 1965, התעלמו גורמי התכנון מקיומו של אל-כמאנה. הכפר לא הופיע במפות הרשמיות של המדינה, והקרקע שעליה ישב הוגדרה כקרקע חקלאית, אף שרובה מאוכלסת וניצבים עליה מבנים מאבן. בשנות השבעים החלה המדינה במסע לחצים על תושבי כמאנה שיפנו את היישוב ויעברו למקומות אחרים, ובעיקר לוואדי סלאמה, שהוכר בשנת 1970 ככפר לכל האוכלוסייה הבדואית באזור. איש מתושבי כמאנה לא הסכים לעבור, והאחיזה בקרקע היתה מחלטת".

עמידתם האיתנה של תושבי הכפר הביאה את הממשלה להפעיל נגדם עונשים קולקטיביים ולפגוע בזכויותיהם הבסיסיות. כך, בין השאר, הורתה ישראל בשנת 1963 לסגור את בית-הספר היסודי שלו. עם סגירת המוסד נאמר לתושבים שהמדינה תדאג להסעת התלמידים באמצעות אוטובוסים לבתי-הספר בסביבה, אך לדברי סוואעד, "בהעדר כבישים לכפר, זה לא נעשה, ונאלצנו ללכת ברגל מרחקים גדולים כדי ללמוד בכפרים הסמוכים. אבל גם הדבר הזה לא הרתיע את האנשים מלהמשיך להשתקע בכפר ולאחוז בו". במקביל התמידה המדינה בסירובה לספק לתושבים שירותים אלמנטריים, כגון חשמל ומים ושירותי בריאות ותחבורה ציבורית, שחלקם אינם פועלים בו עד היום.

בשנות השבעים המדינה הכריזה על האזור שבו נמצא הכפר כשטח אסטרטגי מבחינה צבאית, ודרשה מהתושבים לפנות את היישוב. המדינה גם טענה שהכפר מנותק ומרוחק ואי-אפשר לספק לו את השירותים הנדרשים, אך "לפתע" הקימה בתחילת שנות השמונים שני יישובים יהודיים סמוך לכפר, כמון ומכמונים, עם שבע משפחות לכל יישוב, שזכו מיד לקבל את כל השירותים, בעוד שכניהם הערבים ממשיכים לחיות ללא תנאים בסיסיים.

הקמת שני היישובים היהודיים שינה את חייהם של תושבי הכפר: שטחי המרעה שהיו בבעלותם נסגרו בפניהם, והם נאלצו למכור את עדריהם לשכנים החדשים בכמון ומכמונים במחירי הפסד. סוואעד מספר: "המגווח היה שהעדרים האלו נמכרו לתושבים מכמון ומכמונים ונשארו באותם שטחי מרעה, שנפתחו לתושבים היהודים. תושבי הכפר מצאו עצמם בלי עדרים ובלי כל שטחי המרעה שהיו בידיהם, וכך הפסידו כ-90% מהקרקע שהיתה בידיהם, ושהיתה מקור פרנסתם העיקרי. הם נאלצו לחפש מקורות פרנסה אחרים בבניין, במפעלים או בחקלאות ביישובים היהודיים השכנים. היום רובם מובטלים".

בשנות השמונים הצליחו כמה צעירים מהכפר לזיזם התארגנות ציבורית למען כפרם באמצעות עמותה שהקימו – העמותה לרווחת ושגשוג הכפר כמאנה. חברי עמותה החלו בהתכתבויות עם משרדי הממשלה השונים בדרישה להכיר בכפר. המאבק נחל הצלחה משמעותית לראשונה בשנת 1992, כאשר הממשלה החליטה להכין תוכנית מתאר ליישוב הלא-מוכר. שלוש שנים לאחר מכן, בשנת 1995, החליט משרד הפנים על הקמת היישוב, ומוסדות התכנון החלו בהכנת שינויים לתוכנית המתאר המחוזית ותוכנית המתאר המקומית.

אלא שעד מהרה התנפצו תקוות התושבים להכרה. התוכנית המיועדת שאירה שכונות שלמות של הכפר מחוץ לתוכנית. סוואעד מספר: "שטח התוכנית לא היה מספיק לכלל האוכלוסייה על ההר, לא ענה על הצרכים העתידיים של התושבים ולא התחשב באורח החיים של הבדואים על ההר. אדריכלי התוכנית החליטו להעביר שכונות שלמות לתוך גבולות התוכנית, במקום להרחיב אותם. תוכנית המתאר כללה כ-55% מכלל אוכלוסיית אל-כמאנה, ו-45% הנותרים נשארו מחוץ לגבולות התוכנית, על אף שהם נמצאים מטרים ספורים ממנה. שכונת ג'לסה, השכונה המערבית, המכונה גם שכונת שחאדה, ושכונת ג'ביס, המאכלסת 45% מכלל תושבי הכפר, נשארו מחוץ לתוכנית המתאר".

תושבי הכפר עתרו לבית-המשפט העליון, וזה חייב את המועצה הארצית לתכנון ובנייה, בשנת 2001, לצרף לתוכנית את השכונות שנשארו מחוצה לה, תוך שנה וחצי.

ברם, החלטת בית-המשפט העליון לא מנעה מהרשויות להאשים את תושבי הכפר בבניה לא חוקית. כך למשל, נגד מוחמד סואעד, כמו גם נגד 17 תושבי כפר אחרים מהשכונה המערבית בכפר, הוגש כתב אישום בגין בניה בלתי-חוקית, אפילו אחרי החלטת בית-המשפט העליון. לדבריו, ביתו נבנה בכפוף לתוכנית הממתנה לאישור. "אני אב לארבעה ילדים, וגרנו לאורך השנים בשני חדרים מפח", מספר סואעד, "רשויות התכנון ומשרדי הממשלה מתנהלים בסחבת. אני מוכן לשלם את הקנס שיטיל עלי השופט - העיקר שתהיה לי קורת גג נורמלית". עורך-דינו של סואעד פנה ליועץ המשפטי לממשלה ולמבקר המדינה וביקש את התערבותם בנושא. לדבריו, תושבי השכונה נפלו קורבן על לא עוול בכפם, וכתוצאה ישירה ממחלום הבוטה של הממונים על יישום פסק הדין והנחיות בג"ץ, הם צפויים לקבל בקרוב צווי הריסה לבתים, קנסות וכפל קנס: מחד, הרשויות הצליחו וממשיכים להצליח לעכב את אישור התוכנית למעלה מחמש שנים ומעל שלוש שנים מהמועד האחרון שנתן להם בית-המשפט העליון, ומאידך פועלים ביד קשה להענישם על בנייתם הלא חוקית, כתב עורך-הדין ליועץ המשפטי לממשלה.

הוועדה המחוזית לתכנון ובנייה במשרד הפנים מסרה, כי "בעקבות החלטת הממשלה מ-1995 להכיר ביישוב כמאנה, הוכנה תוכנית מפורטת שאושרה ב-2000. תושבי היישוב עתרו לבג"ץ בתביעה להכליל בתחום התוכנית המפורטת שטח נוסף, שלא נכלל בתחום התוכנית המפורטת. בספטמבר 2001 ניתן פסק דין ובו נקבע כי יש להרחיב את תחום התוכנית המפורטת של היישוב כך שהיא תכלול גם את השטח הנוסף. טרם הועברו התוכניות המועדכנות לוועדה המחוזית".

אולם, בחודש יולי עתרו תושבי היישוב כמון לבית-המשפט העליון נגד המועצה הארצית והוועדה המחוזית לתכנון ולבנייה, ונגד הוועד המקומי בכמאנה, בתביעה לבטל את תוכנית המתאר של כמאנה. העותרים טוענים כי תוכנית המתאר של כמאנה תפגע בכמון והתכנון "זנה בדרכו את דרישתם הלגיטימית והחיונית של היישוב ותושביו ולא נתן פתרון לבעיות תכנוניות קשות המעיבות על עתידו ועל רווחת תושביו" של היישוב כמון.

מהעתירה עולה ריח גזענות מצד תושבי כמון כלפי תושבי אל-כמאנה. כך למשל, התושבים מכמון טוענים כי השטח שבבעלות משפחת שחאדה מאל-כמאנה, שלפי החלטת בית-המשפט העליון יש לספחו לאל-כמאנה, מפחית משטח היישוב כמון כ-30 דונם ופוגע בהתפתחותו. בנוסף, בעתירה דורשים תושבי כמון לכלול בתוכנית כביש גישה עצמאי לכמאנה - כביש עוקף לכמון. משמעות הדרישה היא שתושבי כמון לא יצטרכו לחלוק כביש גישה עם שכניהם הערבים ביישוב אל-כמאנה. עמדת המועצה הארצית לתכנון ובנייה היא, שכביש הגישה הקיים מתוכנן כך שיענה על צורכי התנועה התחבורתיים של שני היישובים. לעומת זאת, התושבים מכמון מציינים בעתירתם כי "לכביש שמשני צדיו שכונות מובנות של הכפר כמאנה יהיו השלכות שונות בזמנים שונים", תוך רמז לאירועי אוקטובר 2000, שבהם היו התנגשויות בין האזרחים הערבים לכוחות הביטחון הישראליים.

תושבי כמון טוענים גם כי התוכנית של אל-כמאנה מונעת הרחבה עתידית של כמון. אולם, מסתבר כי שיקולים אחרים עומדים מאחורי טענה זו, שכן במכתב של ועד היישוב כמון למועצה לביטחון לאומי מחודש ינואר, נכתב כי הרחבת אל-כמאנה מפרה את האיזון הדמוגרפי שבין האוכלוסייה היהודית לבין האוכלוסייה הערבית.

עד היום אין עדיין הכרעה בעתירה. סואעד מסכם: "התושבים שמחים על החלטת הוועדה הארצית לתכנון ובנייה, למרות שאינה שלמה, אבל אני מקווה שמהיום המדינה תכיר באזרחיה שבכפר אל-כמאנה. המאבק לכלול את שאר השכונות בתוכנית יימשך".

אוקטובר: רשויות התכנון פוסלות את תוכנית המתאר החדשה של הכפר דבורייה

הכפר הערבי דבורייה, השוכן באזור מרג' אבן עאמר (עמק יזרעאל), סובל מזה הרבה שנים ממצוקת קרקעות קשה, שאינה מאפשרת בניית מוסדות ציבור או בתי מגורים בשטחו. הכפר מתנהל עד היום בהתאם לתוכנית מתאר שנערכה בשנת 1989, המעניקה לכפר שטח של 1,710 דונם בלבד לבנייה.

עוד בשנת 1999 החלה הכנתה של תוכנית מתאר חדשה עבור הכפר, תוך שיתוף פעולה בין המועצה, משרד הפנים, משרד השיכון והתשתיות וועדות התכנון. בשנת 2003 הסתיימה הכנת התוכנית, שעל-פיה

אמורים להתווסף לשטח הכפר עוד 1,300 דונמים. ואולם מסיבות בלתי ברורות, סירב מהנדס המחוז הצפוני במשרד הפנים לאשרה וביקש להכניס בה שינויים, העלולים לפגוע באיכות התוכנית ולא לאפשר לה לענות על צרכי הכפר.

ג) הפקעת קרקעות

הפקעות אדמותיהם של האזרחים הערבים היא חלק ממדיניות יהוד ישראל, הפועלת בדרך של שלילת הקרקע מבעליה המקוריים והעברתה לידיים יהודיות. זאת, לצד מדיניות חניקת היישובים הערביים ומניעת התפתחותם. ברוב היישובים הערבים במשולש ובגליל יש מחסור חמור בקרקע לדיור. במקרים רבים הופקעו הקרקעות מבעליהם המקוריים במטרה לכתר את היישובים הערביים ביישובים יהודיים כך שיימנע קיומו של רצף טריטוריאלי בין היישובים הערביים, כמו במקרה של קציר ומי עמי בוואדי עארה, נצרת עלית שהוקמה על אדמותיהם של תושבי נצרת ורינה, משגב שהוקמה על אדמות סח'נין ודיר חנא. במקרים רבים הופקעו שטחי אדמה מאזרחים ערבים בלי שהמדינה תעשה בהם שימוש כלשהו, כמו במקרה אדמות אל-רוחה בוואדי עארה, שהוחזרו באחרונה לבעליהם לאחר מאבק מתמשך.

מאז 1948 הופקעו הרבה מאדמותיהם של ערים וכפרים ערביים בישראל באמתלות שונות: לתחית שטחים לאימוני הצבא, להקמת שמורות טבע ופארקים לאומיים, לייעור, לסלילת כבישים ולהקמת מוביל המים הארצי. הפקעות אלה נמשכות עד עצם היום הזה. אדמות שהופקעו מועברות לעיתים קרובות לרשותם ולשימושם הבלעדיים של יישובים יהודיים. כיום, לאחר עשרות שנים של הפקעת קרקעות, סובלים רוב הערים והכפרים הערביים ממחסור חמור בשטח שיאפשר התפתחות בהתאם לגידול הטבעי של האוכלוסייה ופיתוח של אזורי תעשייה. 93% מן הקרקעות במדינה הולאמו בפועל, וגישתה של האוכלוסייה הערבית למרבית שטחים אלה נחסמה.

2006: הפקעת 10,000 דונם מקרקעות דלית-אלכרמל ועוספיה

בעבר, היו בבעלותם של שני הכפרים דלית-אלכרמל ועוספיה קרקעות בשטח של 70,000 דונם בערך, בעוד שמספר התושבים בשני הכפרים היה 2,6000 נפשות. אולם המדיניות הישראלית השיטתית התמידה על הפקעת קרקעות שני היישובים והותירה להם 16,000 דונם בערך, המהווים המלאי היחיד להתפתחותם העתידית.

תושבי הכפרים מספרים, שתוכנית ההפקעות החלה כבר בשנת 1961: בשנה זו הרשויות הפקיעו קרוב ל-37,000 דונם; ובשנת 1997 הפקיעו הרשויות קרוב ל-7,200 דונם. תוכנית ההפקעות המשיכה עד להפקעת קרוב ל-85% מכלל הקרקעות שנותרו.

ככל הנראה, מטרת ההפקעות חנק שני הכפרים, מניעת התפתחותם בעתיד ואחזקת תושביהם בגטאות. הרשויות הקיפו את שני הכפרים מכל הכיוונים בשמורות טבע, תוך כדי סיפוח אלפי דונמים חקלאיים אשר מהווים מלאי להתפתחותם. שכן, שהחוק אוסר על בעל האדמה שסופחה לשמורת הטבע להשתמש בה לכל מטרה שהיא; אפילו נאסר עליו לעבד ולגדר אותה.

אך ככל הנראה, תוכנית ההפקעות ממשיכה עד היום. בשנת 2006 שר התשתיות, בנימין בן אליעזר, הוציא צו להפקעת קרקעות פרטיות נוספות השייכות לתושבי שני הכפרים, באזורי "אלמנסורה" ו-"אלג'למה", קרוב ל-10,000 דונם (7,000 דונם מדלית-אלכרמל ו-3,000 דונם מעוספיה). בכך נותרו רק 6,000 דונם לשם התרחבותם והתפתחותם של שני הכפרים, בעוד שמספר התושבים גדל להיות 26,000 נפשות. וכל זאת, לטובת הקמת וביצוע כמה פרויקטים:

- כביש חוצה ישראל, אשר כולל בניית צומת דרכים הכי גדולה במזרח התיכון;
- הרחבת זרם נחל "קישון";
- הקמת מסילת ברזל;

• תוכנית להקמת קו הגז הטבעי. התוכנית מקדמת הקמת קו צינורות להובלת גז טבעי במרכז הארץ וצפונה.⁸ קו הגז יחצה את השטחים החקלאיים של אזרחי דליית אל-כרמל באזור אל-מנסורה, הסמוך לעיר יוקנעם. במהלך הקמת הקו יופקעו יותר מאלף דונם מקרקעות האזרחים הערבים, ובפרנסתם של עשרות משפחות ערביות תיפגע אנושות.

• תוכנית להרחבת "פארק הכרמל". לפי התוכנית, יותר מ-4,200 דונם אדמות פרטיות חקלאיות יסופחו לפארק.

קרקעות אלה מהוות הפתח היחידי והמלאי להתפתחות והתרחבות בעתיד לטובת תושבי שני הכפרים. מכאן שתוכנית ההפקעה האחרונה אמורה לחנוק באופן ממשי את שני הכפרים.

בחירת האדמות לביצוע התוכניות והפרויקטים לא הייתה מקרית, אלא עומדים מאחוריה יעדים השואפים להשתלט על האדמות הערביות. שכן, קיימות אדמות בסמוך לאלה שהופקעו השייכות ליישובים יהודיים, אך לא הופקעו ונתרו שלמים, דבר אשר מחזק את הכוונה בבחירת וגזילת אדמות השייכות לאוכלוסייה הערבית בלבד.

בחודש מרץ חתמו רשות הטבע והגנים ומשרד הפנים עם עיריית אל-כרמל (איחוד של הכפרים דלית אל כרמל ועוספייה) על מסמך הבנות. מסמך ההבנות אמור להסדיר את גבולות הפארק ואת סוגיית השימוש בקרקעות. זאת באמצעות העברת 2,300 דונם משטח הפארק לטובת שני הכפרים, שימשו עתודה להמשך התפתחותן.

המסמך לא כולל התייחסות לשטח אחר בכרמל, הר שוקף. מדובר בשטח של יותר מ-4,000 דונם, שאותו רוצה רשות הטבע והגנים לצרף לפארק הכרמל. ראשי הכפרים מתנגדים לתוכנית ודורשים שמחצית מהקרקעות בהר שוקף, שנמצאות בבעלות פרטית של תושבים דרוזים, יימסרו לצורכי ההרחבה של הכפרים.

מֶרֶס: תוכנית לסלילת קטע חדש מכביש מספר 444 על אדמות העיר קלאנסווה גורמת לחנק העיר

במרס, החל משרד התחבורה ורשות העבודות הציבוריות בתכנון סלילת קטעים חדשים בכביש מספר 444 באזור קלאנסווה. כתוצאה מיישום התוכנית, יופקעו קרקעות קרוב ל-400 דונם מקרקעות העיר באזור המזרחי הסמוך ליישוב היהודי שער אפרים. קרקעות אלה מהוות מחצית הקרקעות אשר בבעלותם של תושבי קלאנסווה באזור המזרחי והידוע במישור "אבו ח'רובה" ו-"ואדי אלספיר".

הקטע החדש של הכביש מתחיל סמוך לכניסת היישוב היהודי שער אפרים צפונה, חוצה את אדמות קלאנסווה ומתחבר עם כביש טול-כרם-נתניה. הכביש המתוכנן אינו פוגע באדמות הסמוכות ליישובים היהודיים. הוא יוקף בגדרות בטון, ללא מעברים קרובים לעיר הערבית, בעוד שרוב המעברים יהיו ביישובים היהודים הסמוכים.

יתר על כן, התוכנית החדשה עלולה לחצות את האדמות עליהן יוקם הכביש, כך חלק מהן יהיה מזרחית לכביש והחלק האחר יהיה מערבית לכביש. לכן נזקי הכביש עולים על 400 הדונמים המופקעים.

למעשה, התכנון לקטע כביש זה החל כבר לפני עשר שנים. באותה עת, חברת החשמל סיימה חיבור קו החשמל המרכזי המקביל לכביש חוצה ישראל. החברה הציבה את רוב מייצרי החשמל שלה על אדמות השייכות ליישובים הערביים, כמו קלאנסווה, טירה וטייבה. קו חשמל זה עובר במחצית הראשונה מהכיוון המזרחי של קלאנסווה, ולכן הבנייה באזור זה אסורה, שכן לפי הוראות המשרדים השונים נאסר על האזרחים לבנות על האדמות בהן עובר קו החשמל וכביש חוצה ישראל מסיבות בריאותיות, היות והוא פולט קרינות מסוכנות ומסרטנות.

והיום, הרשויות ממשיכות בתכנון סלילת קטע חדש מכביש מספר 444 בחלק השני ממזר העיר. בכך, העיר תהפוך לאי של בני אדם המוקף מארבע כיוונים: שלושה כיוונים מכותרים בשלושה קיבוצים יהודיים, והרביעי בקו חשמל מרכזי וכביש חוצה ישראל, ולאחרונה כביש מספר 444. לכן אין פלא שתושבי העיר קראו לו "עוקף קלאנסווה" או "חונק קלאנסווה".

⁸ ראו להלן את הסיפור של הכפר טייבה בפרק זה.

מר פהמי לדאווי, אחד הניזוקים מכביש זה אשר הופקעו ממשפחתו 28 דונם, אומר: "אני מעבד את האדמה שנים ארוכות. פתאום, אני מקבל צו הפקעה לטובת כביש 444, ולכן הפסקתי לעבוד את האדמה, שהי היחידה שגורמים עלולים להפגיע בכל רגע אל תוך האדמה ולהרוס את היבול. לאחר ההפקעה נהייתי בטלן, ונגזר עליי לחיות מקצבת הביטוח לאומי החודשית שאני מקבל לנוכח מצבי הבריאותי. לאחר ההפקעה נותרתי ללא חלקות אדמה, שכן כולן הופקעו או שאינן בר שימוש חקלאי בעקבות קו החשמל המרכזי".

בעל אדמה אחר, מר עאדל ג'מל, שבבעלותו 25 דונם שעובד אותן ועכשיו הופקעו, אומר: "כביש זה אינו משרת את תושבי קלאנסווה, ולא את תושבי טירה או טייבה. הוא משרת בעיקר את היישובים היהודיים השרועים מסביב לעיר. אך כתוצאה מתוכנית זו, האוכלוסייה הערבית היא המפסידה היחידה בכל המצבים. בינתיים, הכביש הידוע בכביש טייבה-נתניה, הוביל בשנים האחרונות לרענון כלכלי, שגשוג במסחר, נפתחו עשרות חנויות, מסעדות, בתי קפה ובתי עסק. אך המצב השתנה לגמרי, אחרי התוכנית החדשה. פנינו לבית-המשפט על מנת לערער על התוכנית החדשה, לאחר התדיינות ודחיות מהגורמים המעוניינים, הצענו להתחלק עם היישובים היהודיים הסמוכים, במקום להפקיע את אדמות קלאנסווה בלבד. אך ההצעה נדחתה מצד המדינה והיישובים היהודיים. כיום אנחנו משלמים מחיר של כביש שלא משרת אותנו ואין לנו כל צורך בו".

מר מוחמד לדאווי, אשר במקביל לאדמתו חברת החשמל הציבה מייצרי חשמל ועמודי חשמל ענקיים אומר: "אין ביכולתי להבין תוכנית אלה, למה הערבי הוא זה שאמור לשלם עבור פרויקטים אלה. מייצרי החשמל הוצבו סמוך לאדמתי, הרעשים מפריעים נורא, אפילו אסור לבנות מחסן סמוך להם. בעוד שהיישוב שער אפרים הסמוך, הרחוק מאדמתי עשרות מטרים לא הפסיד דבר, למרות שתוכנית אלה באו בעיקר לשרתו ולשרת את הקיבוצים הסמוכים. לאחר מתיחת קווי החשמל, עזבתי את אדמתי הזרועה כי חשתי לשלומי, הרי אפשר להבחין בקרינתו בעין, לכן עזבתי את אדמתי. ועכשיו הם מפקיעים את החלקות שנתרו ממנה".

מרס: כפר עין מאהל בסכנת עקירת עצי זית והפקעת הקרקעות שנתרו לו

תושבי כפר עין מאהל בצפון קיבלו בחודש מרס, התרעות על כוונת הרשויות הישראליות לעקור עצי זית הנתועים על אדמות הכפר, בטענה של ביצוע צווי הפקעה שהוצאו על-ידי הרשויות הנ"ל בשנת 1975 במסגרת מבצע הפקעת אדמות ערביות שכללו עשרות אלפי דונמים בגליל (שהביא להתפרצות יום האדמה בשנת 1976).

מבצע ההפקעה כלל דאז אלפי דונמים השייכים לעין מאהל, משהד, כפר-כנא, רינה ונצרת. האדמות הופקעו על-פי החלטת שר האוצר הישראלי, שהסתמך על חוקי שעת חירום אשר מעניקים את הסמכות לשר להפקיע קרקעות לטובת הכלל.

ואכן, הפקעת החלק הגדול של האדמות יצא לפועל בפרקי זמן שונים (13 אלף דונמים, משטח כולל של 17 אלף דונמים), נבנו שכונות מגורים התיישבותית עליהם, וכיום הם מהווים חלק מן העיר נצרת עילית היהודית. מטרת צווי הפקעה אלה הייתה יצירת מלאי הרחבה לטובת נצרת עילית בשנים הבאות, תוך התעלמות מהעובדה שהדבר בא על חשבון מלאי הקרקעות השייכות לאוכלוסייה הערבית באזור. כפי שידוע, חלק מקרקעות אלה הן בבעלות פרטית אשר נגזלו מבעליהן החוקיים לטובת העולים החדשים, אשר עלו רובם מברית המועצות לשעבר.

על אף שעברו 30 שנים על החלטת ההפקעה שיצאה בשנת 1975, חלק מהאדמות לא הופקעו בפועל, כי נצרת עילית בזמנו לא הייתה צריכה אדמות מלאי אלה, דבר שמוכיח את היעדרות החשיבות בזמנו בהפקעת קרקעות אלה. אך הרשויות הישראליות היום מנסות ליישם החלטה זו במטרה להמשיך בהרחבת שכונות התיישבות, בעיקר הר יונה בנצרת עילית, על חשבון אדמותיו של הכפר עין מאהל.

על אף מצוקת הדיור ממנה סובלים תושבי עין מאהל, הרשויות הישראליות מתעקשות על המשך יישום החלטת ההפקעה. במידה וההפקעה תצא לפועל, הבתים של תושבי נצרת עילית עלולים להיות סמוכים לבתים של תושבי עין מאהל, וכך יחוסל מלאי האדמות של הכפר.

כבר בשנת 1988 הצליחו תושבי הכפר להקפיא את ניסיון עקירת עצי הזית באדמות המופקעות, ואף המועצה המקומית של הכפר הכינה תוכנית מתאר חדשה המייעדת האדמות הרלוונטיות לפרוייקטים

לבניית שכונות חדשות השייכות לכפר לאיכלוס תושביה. אך הרשויות היום, בניסיון למנוע מתושבי הכפר מלהפיק תועלת מן האדמות, שלחו התרעות לתושבי הכפר והודיעו להם על כוונתם לעקור את עצי הזית הנטועים באדמות הכפר.

תושבי הכפר החליטו להתנגד לצו ופנו לבתי-משפט שונים והצליחו לדחות את ביצוע הצו למשך שלושה חודשים. לאחר פקיעת צו המניעה, הוציאו השלטונות, בחודש יוני, צווי פינוי מיידיים לקרקע, ובתגובה פנו בעלי הקרקע לבית-המשפט המחוזי בנצרת וביקשו צו על תנאי שימנע את ביצוע הפינוי. בית-המשפט המחוזי הוציא צו כאמור האוסר על מינהל מקרקעי ישראל, המשטרה, משרד האוצר, משרד הבינוי והשיכון ועיריית נצרת עלית, לבצע את צו ההפקעה המחייב פינוי מידי של מאות דונמים מקרקעות הכפר.

תושבי הכפר פנו אל בית המשפט העליון, וטענו שההפקעה באה על חשבון הצרכים המיוחדים של הכפר, ושהפקעת האדמות תפגע בהם בצורה קשה, במיוחד בזוגות הצעירים אשר זקוקים למגורים חדשים. כמו כן טענו תושבי הכפר שאי ביצוע ההפקעה, למרות שעברו עשרות שנים מאז ההחלטה, שולל את הלגיטימציה של ההחלטה ושל החוקים שמתבססת עליהם, שמעניקים לשר האוצר, בהתאם לתקנות שעת חירום, את הזכות להכריז על הפקעת קרקע לצרכים ציבוריים דחופים בלבד. שני הצדדים עדיין ממתנינים להחלטת בית המשפט העליון.

יוני: תוכנית להקמת מסילת ברזל באורך של 12 ק"מ החוצה את ואדי עארה ומגיעה עד לירדן

בחודש יוני, נחשפה תוכנית חדשה להקמת מסילת ברזל העוברת בואדי עארה במסגרת תוכנית המתאר האזורית "תמ"א 23". מטרת התוכנית היא להגיע לעפולה, ואז לבית שאן, ובעתיד לירדן.

לפי התכנון הראשוני, מסילת הברזל אמורה לעבור במנהרה, מתחת לאזור אל-ביאר סמוך לערערה ועד צומת מגידו. בקטע השני, מאזור אלביאר ועד אזור חדרה, מסילת הברזל אמורה לעבור מעל לאדמה. באזור אום-אלפחם תהיה תחנת נוסעים אחת אשר תשרת את הנוסעים בכפרים הסמוכים.

לפי התכנון, מסילת הברזל אמורה לעבור סמוך לכביש ואדי עארה מהכיוון הדרומי, דבר אשר מגביל את השימוש באדמות החקלאיות באזור, שאמורות להיות אדמות בנייה בעתיד. כמו-כן, לפי התכנון הבנייה בקטע השוכן בין קו ההרתעה לבין מסילת הברזל הינה אסורה, מלבד הבניינים המשרתים את מסילת הברזל (כמו תחנות נוסעים ומעברים לנוסעים).

באופן כללי, פרויקטים של בניית מסילות הברזל משפיעים מאוד על האזורים בהם הן עוברות. ההשפעה היא דו-צדדית, חיובית ושליילית. אך במקרה של מסילת הברזל בואדי עארה, קיימת השפעה שלילית על תושבי האזור (שרובם ערבים), ועל כפריהם ועריהם.

המהנדס מוחמד יונס, חבר בוועדת התכנון והבנייה המחוזית בצפון, מסביר: "ברור שייגרם נזק לבעלי האדמות הסמוכות למסילת הברזל. מסילת הברזל הנמתחת מאזור אלביאר ועד לצומת מגידו גוררת הפקעת אדמות על פי הערכתי של 150 דונם בערך, בנוסף ל-150 דונם שיופקעו לשוליים של מסילת הברזל. ייגרם נזק גם לעוד 500 דונם, שאינם מופקעים אך יפלו בין מסילת הברזל ובין כביש מספר 65, דבר אשר מקשה על השימוש בהן בעתיד ויגרום לצניחת ערכן באופן משמעותי". יונס מציין עוד: "מכיוון כביש ואדי עארה הסמוך לערערה קיימים 400 דונם אשר יוגבל השימוש בהם, ואין צריך לומר אודות הבתים הקיימים באותו אזור, כיון שמסילת הברזל אמורה לעבור סמוך לבתים בכפר שאיננו יודעים מה מספרם כעת. למשל: באזור אום-אלפחם, יחולו הגבלות בנייה, על אף שמסילת הברזל אמורה לעבור מתחת לקרקע".

הרבה ספקות קיימים באשר לכוונה האמיתית להקמת מסילת ברזל בואדי עארה. תושבי האזור הערביים חושדים שהכוונה היא לעקוף את הנסיעה בכביש ואדי עארה, שנהיה לאחד הכבישים החיוניים בארץ, בנוסף לכך שהוא מהווה עורק חמצן כלכלי ומסחרי חשוב לאינטרסים המסחריים שלהם. במקרה של הפעלת מסילת הברזל, העניינים עלולים להשתבש: הרכבת אמורה לעצור בתחנה אחת באזור ותמשיך לעפולה ולבית-שאן. פירוש הדבר הוא ירידה חלקית בתנועה על כביש ואדי עארה, ומכאן ייבוש האזור מבחינה כלכלית.

בעניין זה, המהנדס מוחמד יונס אומר: "חיוניות כביש ואדי עארה עלולה לצנוח בעתיד. הרשויות המקומיות [הערביות] תכננו לפני כמה שנים את סלילת כביש מקביל לכביש ואדי עארה, על מנת לשרת

את הסוחרים והצרכנים ולהאיץ את התנועה המסחרית באזור. עיריית אום-אלפחם החלה בסלילת הכביש המקביל, אולם תוכנית תמ"א 23 מנעה את המשך העבודה. פירוש הדבר השפעה שלילית על האזור מבחינה כלכלית".

בהערכתו למצב, ממשיך המהנדס מוחמד יונס: "מסילת הברזל מקרבת את אזור ואדי עארה לאזור המרכז, אך על הרשויות המקומיות לעקוב אחרי הפרויקט ולפעול למען ביצוע פרויקטים של התפתחות תעשייתית, אך לרוב ייגרם נזק לאזור, מאחר ומאזני הכוח בחוגי מקבלי ההחלטות אינה לרוב לטובת ואדי עארה".

אפריל: תוכנית חדשה להפקעת שטחים נרחבים מאדמות העיר טייבה להעברת צינור גז ארצי

בחודש אפריל נחשפה תוכנית חדשה, להעברת צינור גז ארצי על אדמות העיר טייבה במשולש, ממזרח לכביש חוצה ישראל. לפי התכנית אמור הצינור לעבור בין רמלה לחיפה, לאורך 100 ק"מ וברוחב 10 מטרים, בנוסף לשטחי קו הבניה שיגיעו ל-50 מטרים משני צידי הצינור.

עוד לפני עשר שנים הקימה המדינה את קו החשמל הארצי בסמוך לאותן אדמות שיופקעו לטובת צינור הגז הארצי. הקמת הצינור עתידה לפגוע באדמות התושבים, שרבים מהם מתפרנסים מחקלאות, שיהפכו בלתי ראויים לעיבוד. לנוכח הסכנות הבריאותיות והסביבתיות, תאסר גם הבניה באותן אדמות, בדומה לאדמות בהן עובר קו החשמל הארצי.

לפי תוכנית המתאר הארצית לגז טבעי, צינור הגז יוקם במטרה להרחיב את מקורות האנרגיה בישראל. אולם השפעתו השלילית תהיה מנת חלקם של התושבים הערבים בלבד באזור. חסן עאזם, חבר מועצת העיר לשעבר וראש ועד נפגעי כביש חוצה ישראל בטייבה, אומר: "התכנית נועדה בעיקר להפקיע כמה שיותר אדמות ערביות חדשות. היא מחסלת את האדמות בצידה המזרחי של טייבה, שיתפצלו ויהפכו בלתי ראויים לעיבוד חקלאי ואסורות לשהייה ממושכת, בדיוק כמו האדמות שעובר בהם קו החשמל הארצי. התוכנית תפקיע עשרות דונמים או יותר, אם כי אין באפשרותנו להעריך כרגע את המספר המדויק. בנוסף לכך, התוכנית תפקיע אדמות שבהן יועבר קו הבניה, ברוחב של 30 מטרים". והוא מוסיף: "מעיון במפות המיום מתברר כי הצינור עובר ממערב לחוצה ישראל באזורי הישובים היהודיים ואילו כאשר הוא עובר באזור טייבה הוא מתוכנן בצדו המזרחי של כביש חוצה ישראל, דבר המעורר שאלות ותהיות".

ואכן, ממפות התוכנית עולה כי קו צינור הגז הארצי מתרחק ככל הניתן מהיישובים היהודיים שבסביבתם הוא עובר, ואילו באזורים הערביים הוא נוטה להתקרב לאדמות היישובים, במטרה להפקיע כמה שיותר מאדמות התושבים הערבים ולהגן על הקרקעות שבידיים יהודיות. כמו-כן, מסתבר שלפי התוכנית המקורית של צינור הגז, תוואי הצינור היה אמור לעבור בצדו המערבי של כביש מס' 6 (כביש חוצה ישראל), אך המשרד לתשתיות לאומיות שינה התוואי באופן שהוא יעבור בצדו המזרחי ויפקיע עוד אדמות מהכפר.

יש לציין, כי העיר כבר ספגה פגיעה קשה כש-600 דונם מאדמותיה הופקעו לטובת סלילת כביש מס' 6 לפני כמה שנים. הדבר פגע במקור הפרנסה של עשרות משפחות. השינוי בתוואי פרויקט הגז הארצי יביא להפקעת עוד 600 דונם נוספים, אף שבצדו המערבי של הכביש יש שטח מתאים להנחת צינורות הגז.

למעשה, קיימת אפשרות להימנע מהפקעת אדמות חדשות. למשל, אלטרנטיבה אפשרית לתכנית הקיימת היא העברת צינור הגז הארצי באותם שטחים שהופקעו לטובת כביש חוצה ישראל ולא נעשה בהם כל שימוש, במקום להפקיע אדמות חדשות, שכן משני צידי הכביש קיימים שטחים נרחבים מספיק, שניתן להעביר בהם את הצינור.

אוקטובר: סכנת הפקעה מאיימת על מאות דונמים באזור שפאעמר וביר אל-מכסור

בחודש אוקטובר קיבלו חקלאים ערבים באזור העיר שפאעמר והכפר הסמוך לה ביר אל-מכסור, מכתבים מאת מנהל מקרקעי ישראל ורשויות התכנון האחרות, שהודיעו להם כי קרקעותיהם הופקעו בשנות ה-70 ובתחילת שנות ה-80.

ממכתבי ההתראה, שנשלחו לעשרות חקלאים, עולה כי הקרקעות האמורות הופקעו כבר לפני כעשרים או שלושים שנה בעילה של "צרכי הציבור", אלא שההפקעה מעולם לא מומשה. כעת נשלחו המכתבים

לבעלי הקרקעות, בטענה כי משרד התחבורה מתכוון לנצל את הקרקעות הללו, המשתרעות מאזור אפק ועד ביר אל-מכסור, לצורך סלילת כבישים והקמת מסילת ברזל.

במרוצת השנים הוקמו בשטחים האמורים מספר מבני מגורים, כמו גם מבני תעשייה וחקלאות, המשמשים את בעלי הקרקעות באזור. יישום צווי ההפקעה יחייב את הריסתם של אותם מבנים, שהוקמו בעלות של עשרות ומאות אלפי שקלים, בנוסף לפגיעה האנושה במקור ההכנסה העיקרי של עשרות חקלאים.

דצמבר: הצעת חוק להחזרת קרקעות שהופקעו ולא נעשה בהן שימוש – נדחתה

בחודש דצמבר העלה ח"כ עזמי בשארה (בל"ד) הצעת חוק חדשה, הקובעת כי אדמות שהופקעו על-ידי המדינה ולא נעשה בהן שימוש בתוך שבע שנים מיום ההפקעה, או שהיעוד שלשמו הופקעו שונה לאחר ההפקעה, יוחזרו לבעליהן המקוריים; אם הבעלים קיבלו פיצוי עבור ההפקעה, הם יחזירו אותו במלואו תמורת אדמתם; אם לא ניתן יהיה להשיב את הקרקע שהופקעה, יקבלו הבעלים קרקע חלופית שוות ערך, או לחילופין יהיו רשאים לבחור בפיצויים תמורת הקרקע.

הצעת החוק באה על רקע העובדה, שמאז הקמת המדינה הופקעו יותר מ-85% מהקרקעות שהיו בבעלות אזרחים ערבים. בהרבה מקרים של הפקעת קרקעות, הועברה הקרקע לידיים יהודיות, והאזרחים הערבים לא נהנו מההפקעה. אולם במקרים רבים אחרים, המדינה לא השתמשה בכלל בקרקע שהופקעה, אפילו אחרי עבור של עשרות שנים לאחר מיום ההפקעה; ואילו במקרים אחרים, המדינה השתמשה בקרקע ביעוד שונה מאשר היעוד שלשמו הופקעה והפקעה מלכתחילה.

ההפקעות נעשו ברוב המקרים בהסתמך על חוק בריטי משנת 1943, "פקודת הקרקעות", המנתק למעשה את הזיקה בין הקרקע המופקעת ובין בעליה המקוריים. אולם, בית-המשפט העליון קבע בעבר כי הזיקה בין הקרקע המופקעת לבעליה נשמרת גם אחרי ההפקעה, אך החוק הישראלי לא התחשב בקביעה זו והרשויות המשיכו במעשיהם להפקיע קרקעות ולא להשתמש בהן.

דוגמה למצב זה היא הסיפור של כפר-קרע שבמשולש. עד שנת 1948 היה בבעלות תושבי הכפר 14,000 דונם שמרביתם הופקעו לטובת ישובים יהודיים בסביבה. כיום נותרו לכפר רק כ-4,000 דונם, וחלק מהם מוגדרים כ"שטח צבאי" המשמש את הצבא לאימונים צבאיים. מזה מספר שנים מבקשת המועצה המקומית של הכפר להחזיר לתחום שיפוטה חלק מקרקעות הכפר שהופקעו לפני שנים רבות. השטח המדובר, הנקרא בפי תושבי כפר קרע "שכונת אל-חוארנה" ושטחו 250 דונם, הופקע בתחילת שנות הששים לטובת המועצה האזורית מנשה ומינהל מקרקעי ישראל. הללו מסרבים עד עצם היום הזה להשיב את השטח לבעליו, חרף בקשות חוזרות ונשנות מצד כל ראשי המועצות המקומיות בכפר ולמרות הפנייה לוועדת התכנון והבנייה ולמשרד הפנים. את השטח המדובר מייעדת המועצה להקמת דירות בשיטת חלוקת מגרשים ו"בנה ביתך", בנוסף למוסדות ציבור כגון קריית חינוך ומתקני ספורט.

על רקע מצב זה, באה ההצעה של ח"כ בשארה. ברם, למרות החשיבות וההיגיון של הצעת החוק, העולה בקנה אחד עם פסיקותיו של בית-המשפט העליון, הכנסת הכשילה אותה ולא קיבלה אותה.

ד) דיור

בשל הזרת האזרחים הערבים מתהליכי התכנון, המדינה אינה נותנת מענה הולם לצורכי המגורים שלהם. התוצאה היא, שהאזרחים הערבים מצטופפים בתוך גבולות היישובים הערביים הקיימים, שסובלים מצפיפות יתרה והזנחה רבת שנים. אי-לכך, הרבה מהאזרחים הערבים מבקשים לגור ביישובים יהודיים, המפותחים ונהנים מתנאים מרווחים. ברם, בהרבה מקרים נתקלים אזרחים אלה בסירוב מצד היישובים היהודיים למגורי ערבים בתחומם, על רקע גזעני.

פברואר: חברות קבלנות ברמלה מפלות אזרחים ערבים

בחודש פברואר הוגשה לבית משפט השלום בתל אביב תביעה נגד הגורמים האחראים על פרויקט בנייה יוקרתי בעיר רמלה. התביעה חושפת טענות של שני זוגות ערבים מרמלה ומלוד - שלפיהן הופלו בשל מוצאם האתני ולא ניתן להם לרכוש נכסים במקום.

האתר, ובו קרוב לאלף יחידות דיור, הולך ומוקם על אדמות חקלאיות מופשרות של המושב מצליח, הסמוך לרמלה. הבנייה מגוונת - מקוטג'ים ועד רכי קומות - כאשר חברות בנייה רבות מנהלות באתר פרויקטים שונים. ואולם על פי התביעה, יזמים מסוימים מפעילים שני אמצעים עיקריים על מנת שלא לקלוט אזרחים ערבים במקום: האחד, מודעות שבהן נכתב כי הנכסים מיועדים "ליוצאי צבא ובני משפחותיהם בלבד"; השני, עמותות חברים שוועדת הקבלה שלהן מונעת במכוון כניסתן של משפחות ערביות לפרויקט.

בין הנתבעים בפרשה עמותת "מתיישבי נוה פארק", היזמים שמקימים את הפרויקט בעבור חברת "נוה פארק", מינהל מקרקעי ישראל ומשרד הבינוי והשיכון. התובעים דורשים מבית המשפט לחייב גופים אלה ב-266 אלף שקל שיחולקו בין התובעים - זאת בשל היחס המפלה שקיבלו.

התובעים ג'מאל וסירין סלאמה, זוג צעיר המתגורר ברמלה, קראו בעיתונים המקומיים פרסומים על השכונה החדשה של הקבלנית "נוה פארק". סלאמה הוא יו"ר עמותת "אדאר", הפועלת לצמצום מצוקת הדיור של האזרחים הערבים ברמלה ובלוד. לפרנסתו הוא עובד כהנדסאי בניין ואשתו עובדת בתחום החינוך. בני הזוג התעניינו ברכישת קוטג' במתחם, אך לפי כתב התביעה הם פנו למשרדי הפרויקט וביקשו לקבל פרטים על התנאים לרכישת נכס. ניסיונותיהם לקבל פרטים ולהיכלל בהליך רישום לצורך רכישת הנכס, נכשלו.

לתביעתם של הזוג סלאמה הצטרפו בני הזוג מהא וסאיד תלי מלוד ותובעת נוספת, מאיה רביע, גם היא תושבת העיר. לטענתם, הוקמה באתר של חברת "נוה פארק" עמותת חברים המונעת ממשפחות ערביות להיכנס למיזם. העמותה אחראית על שיווק 72 יחידות דיור מתוך 936 היחידות בפרויקט כולו.

על פי כתב התביעה, בנובמבר 2004 פנו הזוג סלאמה למשרדי השיווק באתר "נוה פארק" כדי לקבל פרטים על רכישת קוטג' במקום, שם קיבל אותם איש מכירות בשם אורן. אורן לא ידע הזוג הם ערבים, ואמר להם מפורשות כי החברות בעמותה עוברת בוועדת קבלה וזאת "לא בגלל שאנחנו נחמדים, אלא כדי לא להכניס ערבים".

"טענות התובעים נראות חסרות שחר לאור העובדה כי מרשותנו פועלות על פי קריטריונים נוקשים שאושרו על ידי משרד הבינוי והשיכון, מינהל מקרקעי ישראל ורשם העמותות", הגיבה עמותת "מתיישבי נוה פארק". "בניגוד לטענות התובעים, הרי שאחת מחברות העמותה היא משפחה ערבית, אשר להבדיל מהתובעים ביקשה לגור במתחם ולא לבחון את דעות חברי העמותה", הוסיפה. עד היום טרם ניתן פסק-דין בתביעה.

יולי: המועצה האזורית "משגב" מסרבת לאפשר לאזרחים ערבים להתגורר ביישוביה

בחודש יולי החליטה המועצה האזורית "משגב" לארגן יריד דיור במטרה למשוך תושבים חדשים לאזור. אולם מסתבר, שהיריד היה מיועד רק ליהודים בלבד, שכן המועצה האזורית מסרבת לאפשר לאזרחים ערבים להתגורר ביישוביה, תוך התעלמות בוטה מהעובדה שהאזרחים הערבים ביישובים הסמוכים סובלים ממצוקת דיור חריפה.

לאור כך, יצאה עמותת "קול אחר בגליל" בקריאה לאזרחים הערבים החיים באזור הגליל להשתתף ביריד הדיור ולהגיש בקשות למגורים ביישובים הקהילתיים כצעד לקראת "שוויון בזכות למגורים" ובמחאה על האפליה הממסדית בחלוקת משאבי המדינה, למרות התנגדות המועצה האזורית והתושבים היהודים במקום. סקר דעת קהל שנערך באות התקופה הראה כי 75% מהיהודים מתנגדים למגורי אזרחים ערבים בקרבם.

(ה) הריסת בתים

בשנת 2006 הכין המתכנן אדיב דאוד, יועץ בוועדת הפנים בכנסת, דו"ח ובו התייחס לתופעת הבנייה הבלתי חוקית אצל המיעוט הערבי. לפי הדו"ח, התפתחות תופעה נרחבת של בנייה בלתי חוקית באה בעקבות נקיטת הרשויות הישראליות במדיניות גזענית, שבאה לידי ביטוי באי-הכרה בכפרים ערבים, אי מציאת פתרונות למצוקות מהן סובלים היישובים הערביים, באי מתן אישורים לתוכניות המתאר או

הרחבת אזורי השיפוט שלה, ואי מתן היתרי בנייה על קרקעות חקלאיות. וכל זאת, בניגוד למה שמתרחש בקרב היישובים היהודים, שם ההחלטות לגבי בניית יישובים והתנחלויות חדשות, ומתן היתרי בנייה על הקרקעות החקלאיות מתקבלות במהירות.

עוד נכתב בדו"ח, כי הממשלות הישראליות הרצופות סירבו עד למחצית שנות התשעים מהעשור האחרון להתייחס לתופעת הבנייה הבלתי חוקית והכפרים הלא מוכרים אלא באמצעות צווי הריסה, עקירה והפקעת אדמות. שינוי במדיניות זו חל רק לאחר יוזמת אגודת הארבעים להכנת תוכניות מתאר חלופיות לכפרים הערבים הלא מוכרים, שלפיהן כפרים אלה יוכרו רשמית יוכרו ויוחברו לתשתיות ויושם קץ לסבל הפוקד את תושבי כפרים אלה. ואכן, לאחר הכנת תוכניות אלו הכירו הרשויות בחלק מהכפרים בגליל ובנגב (20 כפרים).

הטענה כי תופעת הבנייה הבלתי חוקית, בעיקר במחוז חיפה (הכולל בתוכו איזור ואדי עארה), נובעת מזלזול ברשויות התכנון והבנייה ורשויות החוק כלל וכלל אינה נכונה. ברם, רשויות התכנון והבנייה ושלטונות החוק מתייחסים לתופעה זו רק דרך הדחפורים המיועדים להריסה, והמשטרה משתמשת ביד של ברזל בטיפול בתופעה. הרשויות הישראליות מצדן לא מציעות שום תוכניות לפיתרון תופעה זו על-ידי שיתוף התושבים בהליך התכנון או התייעצות איתם. להיפך, ברוב הכפרים שהוכרו כבר, המצב נשאר כקדמותו בשל עקשנות הרשויות בהכנת תוכניות שבקושי מספקות מענה לצרכים העכשוויים לכפרים אלה.

בחודש מרץ 2000 פירסמה ועדה שמונתה לבדיקת תופעת הבנייה הבלתי חוקית בישראל – ועדת גזית – דו"ח, שעל-פיו נבנו שליש מכל המבנים הבלתי-חוקיים במדינה ביישובים יהודיים, בעיקר בקיבוצים ובמושבים.

בחודש דצמבר 2005 פירסם מבקר המדינה, מיכה לינדשטראוס, דו"ח בענייני עבירות תכנון ובנייה. המבקר בדק רשויות מקומיות, ובהן המועצה האזורית חוף השרון. לפי הדו"ח, עד סוף 2004 תועדו בה כ-1,426 עבירות בנייה. היישוב המוביל הוא רשפון, שבו נתגלו לא פחות מ-500 עבירות. אחריו מדורגים בני ציון עם 181 עבירות ובצרה עם 307. הדו"ח מציין גם כי כמעט בכל יישוב נהפכו שטחים חקלאיים למגרשי חנייה, מרכזי מסחר וחניות, ללא היתר חוקי. בקיבוץ געש נהפך שטח שבו אסור לקיים פעילות מסחרית לעסק להשכרת רכב. במתחם אחר בקיבוץ נהפך שטח חקלאי המיועד לחממות לאתר לפעילות מסחרית.

המבקר מציין עוד כי אנשי יחידת הפיקוח על הבנייה במשרד הפנים ניסו לעמוד בפרץ, אבל הוועדה המקומית לתכנון ובנייה, שבראשה עומד ראש המועצה האזורית, לא התייחסה לממצאי היחידה. יותר מכך: הוועדה לא הסתפקה באי-אכיפת החוק ונתנה בעצמה היתרים בלתי חוקיים לשימוש חורג במבנים שהוקמו בניגוד ליעוד שנקבע לקרקע.

דו"ח המבקר מזכיר רשויות נוספות ובהן המועצה האזורית עמק חפר, שכשלה בטיפול בהקמתם הבלתי חוקית של גני אירועים בלב שטחים פתוחים. הישג מכובד רשמה גם המועצה האזורית מרום הגליל, ש-90% מהעסקים שבתחומה פעלו ללא רישיון.

למרות עובדות אלה, הוצאתם של צווי הריסה היא נחלתם של האזרחים הערבים בלבד, ונדיר ביותר שצווים אלה מוצאים נגד בעלי בתים יהודים. דו"ח של "המרכז למחקרים עכשוויים" באום אל-פחם פירסם בחודש אוקטובר 2005 דו"ח, המאשר כי רובם המכריע של צווי ההריסה הוצאו נגד בעלי-בתים ערבים. הדו"ח תיעד כי ניתן לספור על אצבעות יד אחת את מספר הצווים שהוצאו בכל שנה נגד בתים בבעלות יהודית. נוסף על כך, מציין הדו"ח כי רוב הבנייה ללא רישיון ביישובים הערביים נעשתה על קרקעות פרטיות בבעלות ערבית, זאת בשעה שהבנייה הבלתי-חוקית של בתים יהודיים היא ברובה על קרקעות (חקלאיות) בבעלות המדינה.

מאי: הוצאת צווי הריסה נגד מחצית מבתי כפר זבידאת שבגליל

משרד הפנים הוציא, בחודש מאי, צווי הריסה ליותר ממחצית הבתים בכפר זבידאת שבגליל. הכפר קיים מזה למעלה ממאה שנים ומונה 25 בתים. הכפר נעדר תשתיות ותושביו כלל אינם מקבלים שירותים ציבוריים. תושבי הכפר פנו לרשויות פעמים רבות בבקשה להתחבר לרשת החשמל אך פניותיהם נענו בשלילה ואף בית בכפר אינו מחובר לחשמל. המועצה המקומית בסמת טבעון, שביקשה בעבר לצרף את

הכפר לתחום שיפוטה, נענתה בשלילה, אף כי המועצה העניקה לכפר כמה שירותים מוניציפליים, כגון פינוי אשפה ואספקת מים. כיום קיימים צווי הריסה נגד כמחצית מהבתים בכפר, בטענה שנבנו באופן לא חוקי, למרות שחלקם נבנו לפני יותר משישים שנה.

יולי: סכנת הריסה מאיימת על בתי התושבים בכפר אעבלין

בחודש יולי, סכנת הריסה ריחפה מעל בתי התושבים המתגוררים בשכונה המערבית של הכפר אעבלין, הסמוך לעיר שפאעמר. רשויות התכנון והבנייה מסרבות לאשר תוכנית מתאר שתאפשר את הענקתם של היתרי בנייה ואת הכשרתם של הבתים שכבר הוקמו במקום.

תושבי השכונה, המוכרת כשכונת אל-עניזאן וממוקמת ממערב לכביש המחבר את הכפר אעבלין לאזור סח'נין, אמרו כי מדובר בבתים שרובם הוקמו לפני עשרות שנים. רשויות התכנון והבנייה מסרבות להעניק להם היתרי בנייה חדשים או לאשר הליכים שיעניקו לבתים מעמד חוקי. במקום להסדיר את מעמד הבתים, מתעקשות הרשויות להטיל על התושבים קנסות כבדים וצווי הריסה.

התושבים הדגישו כי מדיניות הוועדה המחוזית לתכנון ובנייה מקוממת ומרגיזה וכי התנהלותה מעידה על כוונתה לגזול מהם את האפשרות לבנות את בתיהם ואת בתי ילדיהם ולמנוע מהם קבלת שירותים עירוניים. בכך מבקשת הוועדה לגרום להריסת הבתים ולסילוק התושבים מהשכונה, ובכך למנוע את התפשטות והתרחבות הכפר מערבה, לכיוון היישוב היהודי הסמוך, מצפה אביב.

אוגוסט: מנהל מקרקעי ישראל הרס את בית-הספר בכפר ההרוס מספה

מינהל מקרקעי ישראל הרס בחודש אוגוסט את מבנה בית-הספר בכפר ההרוס מספה, הסמוך לעיר טירה שבמשולש, חרף מאמציהם של עקורי הכפר וצאצאיהם לשמר את מבנה בית-הספר, שהיה השריד האחרון של הכפר.

הכפר מספה, שתושביו גורשו ב-1949, סבל במשך השנים מהתנכלויות חוזרות ונשנות של השלטונות. מרבית המבנים בכפר נהרסו בשנת 1951 ומאז ניסו השלטונות להעלים את שרידי הכפר. עקורי הכפר, אשר מתגוררים ברובם בעיר טירה, הקימו ועד מיוחד לשימור שרידי הכפר ונהגו לבקר בו לעיתים קרובות ולקיים בשטחו פעילויות מגוונות, בהשתתפות אמנים ויוצרים. השלטונות, מצידם, ניסו למנוע מעקורי הכפר לבקר בו ולבצע עבודות אחזקה וגידור במטרה לשמר את בית-הספר ואת בית-הקברות. לדברי העקורים, החלטת מינהל מקרקעי ישראל למחוק את שרידיו האחרונים של הכפר היא צעד מכון שמטרתו למחוק את זכרון הכפר ולמנוע מהם ומילדיהם לפעול לשימורו.

ספטמבר: הריסות בכפר ברא באזור המשולש הדרומי

שני מבנים חקלאיים, שהוקמו על קרקע חקלאית השייכת ליישוב כפר ברא במשולש הדרומי, נהרסו בחודש ספטמבר בהוראת משרד הפנים וועדת התכנון והבנייה באזור רמלה.

פקחי משרד הפנים ופקידי ועדת התכנון והבנייה הגיעו לשטחים החקלאיים השייכים לתושבי כפר ברא, אך נמצאים בתחום השיפוט של ועדת התכנון והבנייה בעיר רמלה. הם הרסו שני מבנים חקלאיים שהיו בבעלותו של מות'אנא ח'טיב, ללא כל התראה מוקדמת.

ח'טיב סיפר כי יום לפני ההריסה הודיעו לו פקידי ועדת התכנון והבנייה כי למחרת בבוקר יבואו לבדוק את המבנים ולהתרשם מהמצב בשטח. אך בשעה שש בבוקר הם הגיעו לאזור ותוך דקות ספורות הרסו את שני המבנים ששימשו מקור הכנסה למשפחתו. ח'טיב ציין כי ההריסה מהווה מכה קשה עבורו, לנוכח מצבו הכלכלי הקשה.

איום ההריסה מרחף גם מעל עשרות מבנים נוספים, שהוקמו ללא היתרי בנייה בשטחים חקלאיים. כל מאמציהם של בעלי המבנים ושל המועצה המקומית להשיג את היתרי הבנייה נתקלו בחוסר היענות מצד הוועדה לתכנון ובנייה ברמלה.

אוקטובר: שמונה צווי הריסה חדשים ליישוב אום אל-סחאלי

בחודש אוקטובר, ועדת התכנון והבנייה המחוזית של חיפה הוציאה שמונה צווי הריסה חדשים נגד בתים ביישוב הלא-מוכר אום אל-סחאלי, דרומית לשפאעמר, ואף הטילה קנסות כבדים על שניים מאזרחיו.

תושבי היישוב, הסמוך למצפה עדי, שהוקם בשנות השמונים על קרקע שהופקעה מאזרחים ערבים משפאעמר, סוואעד וביר אל-מכסור, מספרים כי זה כמה שנים שמתנהל משא-ומתן על הכרה בכפר, במיוחד לאחר ההתנגשויות עם המשטרה בעקבות ביצוע צווי ההריסה נגד שלושה בתים ב-1998. לדברי כמה מהתושבים, כבר אז הם הודיעו כי אין בכוונתם לעזוב את בתיהם, וכי הם מבקשים לספחם מוניציפלית לתחום העיר שפאעמר.

אחמד סואעד, שביתו מועמד להריסה, ושני בניו, נקנסו באחרונה בסכומים הנעים בין 5,000–7,500 שקל. לדבריו, צווי ההריסה הנוכחיים הם איום ממשי על קיום היישוב, הקיים זה מאות שנים, ומתגוררים בו עשרות אזרחים ערבים הנתונים כבר שנים לנסינות חוזרים ונשנים לגרום להם לעזוב את בתיהם. לטענת תושבי אום אל-סחאלי, הממשלה מיעדת את אדמותיהם ליישוב מצפה עדי כדי לאפשר את הרחבתו לטובת האזרחים היהודים.

"הקנסות הם עונש כבד מנשוא בגלל מצבם הכלכלי הקשה של התושבים, החיים מגידול צאן ועבודות פשוטות אחרות", אומר סואעד. "אבל שום דבר לא יעזור. אנחנו נחוישים להישאר במקום, למרות כל הנסינות לעקור אותנו מבתינו".

נובמבר: העמדת שלושה ערבים מחמדון לדין באשמת אי ביצוע צווי הריסה קודמים לחלקים מבתיהם

בחודש נובמבר, הגישה וועדת התכנון והבנייה במשגב כתבי אישום נגד שלושה אזרחים ערבים מהכפר חמדון, והם: ווליד אבראהים חמדון, עומר אבראהים חמדון, ומוחמד אבראהים חמדון השלושה הואשמו באי ביצוע צווי קודמים שהוצאו על-ידי בית-המשפט, המורים על הריסת חלקים מבתיהם; ובהמשך השימוש בבנין שאינו חוקי.

ווליד חמדון, אב למשפחה המורכבת מחמש נפשות, הואשם באי ביצוע הצוו שיצא על-ידי בית-המשפט בתאריך 25.5.03, המורה על הריסת מרפסת בשטח של 33 מטר, שהוסיף אותה לביתו. בית-המשפט נתן אורכה לווליד תקופה של 12 חודשים על מנת להשיג היתר בנייה עבור המרפסת או, לחילופין, הריסתה. על אף שקיים רישיון לשאר חלקי הבית מזה שנים רבות, אולם וועדת התכנון והבנייה במשגב מסרבת להעניק היתר עבור המרפסת, כחלק ממדיניות גירוש תושבי הכפר מן האזור למען הרחבת התנחלות לוטם היהודית הסמוכה.

עומר חמדון מואשם גם כן, באי ביצוע צוו בית-המשפט שניתן באותו תאריך, 25.5.03, המורה על הריסת חדר שהוסיף לביתו בשטח של 20 מטר. החדר בנוי מאבן והגג עשוי לוחות פת, והוא חלק בלתי נפרד מהבית בו הוא מתגורר יחד עם אשתו. בית-המשפט ציווה עליו להשיג רישיון תוך 12 חודשים, אחרת יהרסו את החדר, אך לא הצליח להשיגו בשל התנגדותה של וועדת התכנון והבנייה.

וועדת התכנון והבנייה מאשימה את מוחמד אבראהים חמדון, אב למשפחה המורכבת מארבע נפשות, באי ביצוע צוו משפטי שניתן בתאריך 24.11.07, המורה על הריסת שטח של 62 מטר שהוסיף לביתו. בית-המשפט נתן לו אורכה של 6 חודשים בלבד על מנת להשיג היתר, אחרת יהרסו את המבנה. גם הוא לא הצליח להשיג את ההיתר מאותן סיבות.

יש לציין, כי השלושה הגישו מספר בקשות לוועדת התכנון והבנייה במשגב, על מנת לקבל היתר עבור בתיהם ולהכיר בשכונה שלהם ולחברם לשירותים, אך הוועדה דחתה שוב ושוב את הבקשות. תושבי שכונת חמדון הדגישו כי מועצת משגב וועדת התכנון והבנייה ממשיכים בביצוע מדיניות שמטרתה גירוש וריכוז הערבים באזור בתוך פחות יישובים.

דצמבר: הטלת קנס של 70,000 ₪ על אזרח משכונת אל-קבסי הלא מוכרת בגין בנייה בלתי חוקית

בחודש דצמבר, הטיל בית-המשפט השלום בעכו קנס של 70,000 ש"ח על חמד חסין קבסי, תושב שכונת אלקבסי הלא מוכרת, אשר הואשם בבנייה ללא רישוי. בית-המשפט החליט לפרוס את הקנס לתשלומים חודשיים, ולפיכך יאלץ חסין לשלם סכום חודשי של 700 ₪ למשך 9 שנים.

שטח הבית בו מתגורר חסין ביחד עם משפחתו מגיע ל-120 מ"ר. הבית נבנה לפני כחמש שנים על אדמה בבעלותו ורשומה בטאבו כדין. בבית מתגוררות שתי משפחות המורכבות משש נפשות.

זו היא פעם שנייה בה מוטל קנס על חסין. לפני ארבע שנים הועמד לדין על אותה אשמה, בגין אותו בית, ונקנס בסכום של 20,000 ₪.

חסין מתח ביקורת על ההחלטה נגדו ומסר כי היא מעמיסה עליו יותר ויותר חובות, ומריעה עוד יותר את המצב הכלכלי והחברתי הירוד של המשפחה, החיים ממשכורת חודשית שאינה מספיקה להעניק פת לחם לבני המשפחה.

לציין, כי שכונת אלקבסי שוכנת מערבית לכפר נחף, ונמצאת בשטח שיפוטה של מועצת משגב המחוזית. מזה שנים, הרשויות מסרבות להרחיב את שטח השיפוט של נחף הסמוכה לאדמות השכונה וצירוף השכונה לכפר, ולפיכך תושבי השכונה מנועים מלקבל שירותי קיום בסיסיים.

2006: גל של הריסת בתים בעיר בטירה שבמשולש

בשנת 2006 התחיל בעיר טירה גל של הריסת בתים בעיר טירה שבמשולש. באותה תקופה, מאות צווי הריסה (בערך 400, 10% מבתי העיר) הוצאו לתושבי העיר בטענה של "בנייה לא-חוקית וללא היתרים" בטענה בשטחים שאינם כלולים בשטח השיפוט של העירייה. רובם של צווי ההריסה כבר נשלחו, מקצתם בוצעו וכמה מהם נתונים בדיון משפטי.

בחודש אוגוסט הרוסו שלטונות התכנון והבניה, בחסות כוחות מתוגברים של המשטרה ומשמר הגבול, בית בחלקה הצפוני של העיר. כוחות גדולים של המשטרה אבטחו את מבצע הריסת ביתו של האזרח סאמי תיתי, בטענה של בנייה בלתי חוקית וללא אישורים מתאימים.

סמיר תיתי, אחיו של בעל הבית שנהרס, ציין כי הבית נבנה על שטח שהעירייה ומוסדות התכנון והבניה הבטיחו לתושבים כי יצורף לשטח השיפוט של העירייה, אך התהליך נעצר בנסיבות לא ברורות ובאשמת ועדות התכנון והעירייה.

אדהם ח'אסקייה, שבבעלותו תשע יחידות דיור שהוצאו להם צווי הריסה, מסביר את המצב באומרו: "אין זה מתקבל על הדעת שמאות בתים נמצאים בסכנת הריסה תמידית ומיידית רק משום שרשויות התכנון אינן ממלאות את תפקידן כראוי. ולא זו בלבד, אלא שהן מענישות את התושבים, שניסו להכין תוכנית מתאר בכספם האישי ובהשקעה גדולה של זמנם הפרטי".

ו) ערים מעורבות

תופעת הריסת הבתים התעצמה בשנת 2006 במיוחד בערים המעורבות, שבהן יש רוב גדול של אוכלוסייה יהודית ומיעוט לא קטן של אוכלוסייה ערבית, הגרה בשכונות משלה. רוב האוכלוסייה הערבית בערים המעורבות מרוכזת בשכונות עוני, הסובלות מהיעדר תנאים אורבניים ואנושיים בסיסיים ומרמות פשיעה וסחר בסמים גבוהות. בין היתר, לוקות השכונות בהיעדר תוכניות המסדירות את הבנייה בה באופן שייתן מענה מינימלי לצרכים הבסיסיים של האוכלוסייה. כתוצאה מכך, ובשל הצרכים ההולכים וגדלים של האוכלוסייה, מרבית הבנייה בשכונות אלו אינה מוסדרת, והשכונות מתפתחות באופן טבעי, ללא כל תכנון וללא תשתיות מתאימות (כמו שכונת פרדס שניר בלוד).

השלטונות טוענות, כי הבנייה בשכונות אלה נעשית על אדמות מדינה באופן בלתי חוקי, ועל-כן היא מוציאה צווי הריסה ומבצעת אותם כדי לאכוף את החוק. ברם, התושבים הערבים טוענים מנגד כי כל מטרת מדיניות הריסת הבתים לפגוע בעצם הקיום של ערבים בערים אלה. "מטרת ההריסות אינה אכיפת החוק, אלא הצרת צעדיהם של התושבים הערבים בלוד", אומר ד"ר מחמוד מוחארב, מרצה להיסטוריה של המזרח התיכון באוניברסיטת באר שבע ודובר ועד השכונות הערביות בלוד. "מנסים לייאש אותם כדי לגרום להם לעזוב את העיר", הוא מוסיף.

תושבי העיר לוד, למשל, מספרים כי הממשלה הקימה משרד מיוחד בלוד המפקח על הריסת בתיהם של התושבים הערבים בעיר. זאת-ועוד, לפי דבריהם ראש עיריית לוד בני רגב קיבל הוראה ישירה מאהוד

אולמרט, ממ"מ ראש הממשלה בזמנו, לזרז את הריסת הבתים של התושבים הערבים בעיר. עוד נודע כי עיריית לוד מעסיקה יועץ מיוחד שתפקידו לטפל בהריסת בתיהם של התושבים הערבים, ושמו רמי זך. זך, לטענת תושבים בעיר, מסתובב בשכונות הערביות מדי יום, מנסה לשכנע את התושבים להיכנע לצווי ההריסה ואף מסמן את הבתים המיועדים להריסה.

הסטיסטיקות העכשוויות בלוד מצביעות על כך שכיום ניצבים כ-1,800 בתים בסכנת הריסה. הוועד העממי של העיר טוען כי 500 בתים בעיר מיועדים להריסה מיידית.

הריסת בתים בלוד

בחודש ינואר הוציאה עיריית לוד צו מינהלי שני להריסת בית של משפחת משפחת זהר ח'וואג'ה משכונת אל-מחטה, אשר נהרס שבועיים לפני בידי מינהל מקרקעי ישראל. הצו, הנושא את חתימתו האישית של ראש העיר בני רגב, מורה על הריסתו המיידית של הבית. הבית נהרס שבועיים לפני בטענה שנבנה ללא היתר, יחד עם שני בתים אחרים השייכים לאמין ויאסין אל-סאנע. בעקבות הריסת שלושת הבתים התכנס הוועד העממי של השכונות הערביות בעיר והחליט לבנות אותם מחדש. בעלי שלושת הבתים שנהרסו פנו למינהל מקרקעי ישראל והציעו לרכוש את האדמות שעליהן נבנו הבתים, כדי שיוכלו להוציא היתרי בנייה. במינהל הסכימו להצעה, אך התנו אותה בהסכמת משרדי הממשלה הנוגעים בדבר.

באותו חודש הרסו אנשי ועדת התכנון והבנייה בלוד את בית משפחת אבו עמאד עליווא בעיר העתיקה. הנימוק: הבית נבנה על אדמות של מינהל מקרקעי ישראל. הפקידים לוו בכוחות גדולים של משטרה ומשמר הגבול, שפשטו בשעות הבוקר על בית עליווא והרסו אותו.

המועצה האזורית לודים הרסה בחודש מרץ ארבעה בתים של אזרחים ערבים משכונת דהמש שבלוד. ארבעת הבתים שייכים לאחים חסן, חוסיין, יוסף ומוחמד אבו ע'נים, וחיו בהם 35 נפשות, רובן ילדים קטנים. יותר מ-500 שוטרים ואנשי משמר הגבול פשטו על השכונה והוציאו בכוח את דיירי הבתים, רובם ילדים שעדיין נמו את שנתם, מבתיהם. שכונת דהמש (נווה עתיד) שוכנת בין רמלה ללוד וחוצצת בין רמלה למושב ניר צבי. בשכונה, הסובלת מהזנחה קשה, חיים כ-900 אזרחים ערבים שאינם זוכים לקבל שירותים מוניציפליים בסיסיים. עיריות לוד ורמלה מתנערות מהשכונה ומתושביה בטענה שהם בתחום שיפוט של המועצה האזורית לודים.

ובאותו חודש הרסה המשטרה שני בתים בעיר לוד, בבעלותם של טלאל וחידי ואחמד זבארקה.

עוד באותו חודש, עדי ראייה מסרו כי בשעות הבוקר המוקדמות הגיעו כוחות גדולים של המשטרה לעיר מצוידים בצווי הריסה נגד 13 בתים. במקום התגודדו תושבים רבים שמחו נגד ההריסה, והמשטרה נאלצה להפסיק אותה לאחר שהספיקה להחריב שני בתים. תושבי לוד הערבים, שידעו על כוונת הממשלה לבצע היום בעיר הריסה סייטנית, התארגנו מבעוד מועד והקימו במקום אוהל מחאה. במהלך ההפגנה עצרה המשטרה ארבעה תושבים. עדי ראייה דיווחו כי המשטרה תקפה את המפגינים.

פקידי רשויות התכנון והבנייה במשרד הפנים, מלווים בדחפורים וכוחות גדולים של משטרה, הרסו בחודש יוני 5 בתים של אזרחים ערבים בעיר לוד, בתירוץ של "בנייה לא-חוקית". הכוחות פשטו בשעות הבוקר המוקדמות, כשרוב הדיירים היו עדיין ישנים והילדים טרם יצאו לכת-הספר, וזאת בלי לתת לבעליהם ארכה או אפשרות לפנות לעורכי-דין או לערכאות משפטיות. הבתים נהרסו עד היסוד. הבתים שייכים לשלוש משפחות – שניים למשפחת האני זבארקה ואחד למעדי אבו שריקי ואנואר אל-ואחידי ואחיו, טלאל. בית משפחת אל-ואחידי נהרס זו הפעם השנייה, לאחר שנהרס לפני חמישה חודשים ונבנה מחדש על-ידי אזרחים ערבים.

האזרחים הערבים בנגב

(א) הקדמה

מאז קום המדינה, מדיניות הממשלה באזור הנגב נשלטת על-ידי כלל אחד: נישול האזרחים הערבים מאדמותיהם ההיסטוריות וריכוזם ביישובים קבועים הסובלים מהזנחה ומאפליה גדולה, על-מנת להשתלט על אדמותיהם ולבסס רוב יהודי באזור.

במהלך מלחמת 1948 ועד לשנת 1953, שלושת רבעי האזרחים הערבים בנגב גורשו על-ידי השלטונות הישראליים מאדמותיהם, חלקם אל מחוץ לגבולות המדינה וחלקם רוכזו באזור הנמצא ממזרח לעיר באר-שבע הנקרא אזור "הסייג". הם חיו תחת שלטון צבאי עד לשנת 1966, שמנע מהם לעזוב את אזור הסייג. רוב האדמות מחוץ לאזור הסייג שהיו בהחזקת האזרחים הערבים הוכרו כשטחים צבאיים סגורים, וכתוצאה מכך נבצר מהם לחזור אליהן, אפילו לאחר סיום השלטון הצבאי.

הממשלה הפקיעה את רוב האדמות מחוץ לאזור הסייג בדרכים שונות, מתוך כוונה להועיד אדמות אלה להתיישבות יהודית: דרך אחת הייתה, באמצעות חוק תפיסת מקרקעין משנת 1950, שלפיו הופקעו אדמות לצורך "הגנת המדינה, ביטחון הציבור, קיום אספקה חיונית, שירותים ציבוריים חיוניים, קליטת עולים, שיקום חיילים משוחררים או נכי צה"ל". דרך שנייה הייתה, באמצעות חוק נכסי נפקדים משנת 1953, אשר הגדיר את רכושם של האזרחים הערבים, שהיו "נפקדים" מאדמותיהם אך שהו בתוך גבולות המדינה ("הנפקדים-הנוכחים"), כנכסי נפקדים, וזאת בהתעלם מהעובדה שהם הועברו בכוח מאדמותיהם והועברו לאזור הסייג על-ידי השלטונות הישראליים ולא הורשה להם לחזור לאדמותיהם, אפילו לאחר סיום השלטון הצבאי. דרך שלישית הייתה, באמצעות חוק רכישת מקרקעין (אישור פעולות ופיצויים) משנת 1953, אשר קבע שמותר להפקיע אדמה לצרכים חיוניים אם התקיימו מספר תנאים.

בשנת 1969 הוחק חוק המקרקעין, אשר הגדיר את אופן רכישת זכויות במקרקעין ואת היקף זכויות אלה. המדינה הסתמכה על חוק זה כדי לא להכיר בזכויות האזרחים הערבים באדמותיהם גם בתוך אזור הסייג, שכן הוא קבע באופן מפורש (סעיף 155), כי אדמה שעבר תחילתו של החוק נמנית עם אדמות "מוואת" (וכך הוגדרו אדמות האזרחים הערבים) – תירשם על-שם המדינה. בנוסף-לכך, האזרחים הערבים התקשו להוכיח את הבעלות שלהם על האדמות שהחזיקו בהן בהסתמך על חוק זה, מהסיבה שרוב האזרחים הערבים נהגו להעביר זכויות במקרקעין בעל-פה, ללא שימוש במסמכים, מה שאינו מוכר על-פי החוק הישראלי.

מאז קום המדינה, ניסו האזרחים הערבים לתבוע את רישום האדמות שהחזיקו בשמם, אך מדינת ישראל מסרבת, באופן שיטתי, להכיר בזכויותיהם על האדמות, וזאת על רקע מדיניותה להעביר את כל אדמות האזרחים הערבים לרשות המדינה והעברת האזרחים הערבים ממקום מגוריהם על האדמות שמחזיקים, אל יישובי-קבע שהמדינה הקימה עבורם.

לאחר שנת 1966, התחיל בנגב הליך של הסדר קרקעות. בעקבות כך, במהלך שנות השבעים, הגישו האזרחים הבדויים תביעות לפקיד ההסדר לרישום זכויותיהם באדמות שהחזיקו ועיבדו.⁹ ברם, מאז שהוגשו התביעות על-ידי האזרחים הערבים, תהליך ההסדר הוקפא על-ידי המדינה במתכוון ותביעות האזרחים הערבים לרישום זכויותיהם טרם נדונו בפני פקיד ההסדר. ההקפאה נמשכת עד לימים אלה, ומשמעות ההקפאה היא, שהבעלות על האדמות שנתבעו על-ידם טרם הוכרעה עד היום.

⁹ המספרים נעים בין 800,000 לבין 1,000,000 דונם בערך.

כיום, 45,000 אזרחים ערבים גרים ב-45 כפרים שאינם מוכרים על-ידי המדינה, הנקראים "הכפרים הבלתי מוכרים", ואילו 45,000 אזרחים אחרים גרים ב-7 יישובים קבועים שהוקמו על-ידי המדינה עבורם. הכפרים הבלתי מוכרים סובלים ממחסור חמור בשירותי בריאות נגישים, מים, חשמל וחינוך, אף כי הם קיימים עוד מלפני הקמת המדינה. המדינה, מצדה, מנסה בכל הדרכים האפשרויות לפנותם מהם, להעבירם ליישובי-הקבע ולהשתלט על אדמותיהם, תוך השמעת הטענה שהאזרחים הערבים השתלטו באופן לא חוקי על "אדמות מדינה", הרשאית לפנותם מהן. העברה זו מתבצעת בכוח בדרכים שונות ובאופן דרקוני: על-ידי הריסת בתיהם באופן כמעט שבועי; השמדת יכוליהם החקלאיים, שמהווים מקור פרנסתם היחידי; הקמת התיישבויות בודדים לאזרחים היהודים והקצאת שטחי קרקע ציבורית נרחבים ביותר למשפחות יהודיות בודדות, במטרה למנוע את התפתחותם של הכפרים הערבים בשטחים אלה.

בפרק זה נתאר את הדרכים שבה השתמשה המדינה בשנת 2006 על-מנת לפנות את האזרחים הערבים מכפריהם ואדמותיהם בכפרים הלא-מוכרים.

ב) ייחוד הנגב

נישול האזרחים הערבים מאדמותיהם ופינויים ממנה מתבצע כחלק מתוכנית "ייחוד הנגב", דהיינו ביסוס רוב יהודי חזק ויציב בנגב. תהליך זה קיבל עדיפות מכרעת בשנת 2005, לאור תוכנית ההתנתקות מרצועת עזה, עת קיבל ראש הממשלה דאז, אריאל שרון, את התחייבותה של ארה"ב בתמיכה כלכלית לביצוע תוכנית ההתנתקות מצד אחד, ותוכנית "ייחוד הגליל והנגב" מצד שני. השם שניתן לתוכנית זו הוא "פיתוח הגליל והנגב", אך היה ברור שמדובר בפיתוח שני אזורים אלה על חשבון האזרחים הערבים.¹⁰

ינואר: תכנית "פיתוח (יהוד) הגליל והנגב" בסולם העדיפויות הישראלי

בחודש ינואר, החלה תוכנית "פיתוח (יהוד) הגליל והנגב" לתפוס תאוצה ניכרת, וזאת כדי לשלבה בסולם העדיפויות הישראלי בשנים הבאות, לעידוד ההתיישבות בגליל ובנגב.

העיתונות פירסמה כי התוכנית תהיה במרכז חגיגות חמישים ושמונה שנות עצמאות למדינת ישראל, וכן יהיה הנושא העיקרי במערכת החינוכית בשנה הבאה, וזאת על סמך ההחלטה שהתקבלה על-ידי ועדה ממשלתית מוסמכת.

ואכן, הופעלו לחצים כבדים לשם הגדרת הנושא כנושא מרכזי על-ידי "משרד פיתוח הגליל והנגב" המתנהל על-ידי המנכ"לית אפרת דובדבני. דובדבני התייחסה להחלטה באומרה שהיא "נמצאת בשיא החשיבות מצד תושבי הגליל והנגב. פיתוח הגליל והנגב הינו בהסכמה לאומית שעומדת בראש עדיפויות ממשלת ומדינת ישראל. ואכן, זה יהיה הנושא המרכזי ללימודים במוסדות הלאומיות, בצבא, בבתי-ספר, גנים ותנועות הצעירים, ובמרכזו של פסטיבל הדלקת נרות בערב העצמאות". במכתבה של דובדבני לראש הוועדה הממשלתית המוסמכת, דני נווה, נכתב: "עתידה של מדינת ישראל מצוי בגליל ובנגב. האתגר הלאומי בשנים הבאות, לצד המאמצים לשלום וביטחון, יהיה חיזוק ופיתוח הגליל והנגב, לרבות התיישבות, מגורים, עבודה, חינוך, תשתיות, בריאות וכו'".

פברואר: תוכנית חדשה לייחוד הגליל והנגב

בחודש פברואר פורסם כי "המשרד לפיתוח הנגב והגליל" מתכנן ליישב 2000 מהגרים יהודים בנגב ובגליל. אתר האינטרנט "וואלה" דיווח כי בפגישה שהתקיימה בין מנכ"לית המשרד לפיתוח הנגב והגליל, אפרת דובדבני, לבין מנכ"לית המשרד לקליטת עלייה, מירלה גל, סוכם על תוכנית ליישוב מהגרים יהודים, שיוענקו להם הטבות מיוחדות, בנגב ובגליל.

10 ראו דו"ח האגודה הערבית לזכויות האדם: "חיים בשוליים: הדו"ח השנתי של הפרת זכויות המיעוט הערבי פלסטיני בישראל לשנת 2005" (יוני 2006).

נובמבר: הממשלה אישרה העברת 400 מיליון שקל בעבור פרויקטים בנגב

הממשלה אישרה בחודש נובמבר תקציב של 400 מיליון שקל בעבור פרויקטים בדרום. הפרויקטים הם בתחומים כגון חינוך, תיירות ותעסוקה. הפרויקטים הם חלק מ-"תוכנית אסטרטגית לפיתוח הנגב", שבאחריות משרד המשנה לראש הממשלה והשר לפיתוח הנגב והגליל, שמעון פרס. מתוך 400 מיליון השקלים, 250 מיליון יגיעו מתקציבי משרדי הממשלה השונים, ו-150 מיליון יגיעו כתוספת ממשלתית.

ג) התעלמות מהאזרחים הערבים בנגב

מאי: כנס של איגוד המתכננים הישראלי אודות הנגב מתעלם מהאזרחים הערבים

בחודש מאי קיים איגוד המתכננים הישראלי, לראשונה בישראל, יום עיון שעסק בעתיד הנגב. מארגני הכנס בחרו להשתמש בכותרת המשנה שלו במלים "עתיד הפזורה הבדואית", צעד שעורר את זעמם של האזרחים הערבים בנגב ונציגיהם (המועצה האזורית לכפרים הבלתי מוכרים בנגב), שיצאו בקריאה להחרים את הכינוס. "יום העיון הוא צעד מסוכן, המתעלם מהאזרחים הערבים בנגב", טענו נציגי המועצה האזורית, והסבירו את התנגדותם לקיומו של יום העיון ב-"העדרם הבוטה של מומחים או מנהיגים ערביים שייצגו את האינטרסים של התושבים הערבים בנגב".

ביום העיון הוצגה התוכנית "נגב 2015" של חברת דרומה-עידן-הנגב. חברת דרומה-עידן-הנגב הוקמה ב-2004 ונתמכת על-ידי הסוכנות היהודית. חברה זו קיבלה בשנת 2005 מנדט מהממשלה לערוך "תוכנית לאומית אסטרטגית לפיתוח הנגב לעשר השנים הקרובות". היא שואפת להגדיל את אוכלוסיית האזור מ-535 אלף ל-900 אלף איש עד 2015, במטרה ליישב את הנגב ביהודים ולשכנם על אדמותיהם של האזרחים הערבים, תוך הפקעת שטחים נרחבים.

יולי: כנס "הנגב 2006" מתעלם מנציגי של האזרחים הערבים

בחודש יולי התקיים בבאר-שהע כנס "הנגב 2006". בכנס השתתפו ראש הממשלה אהוד אולמרט, ממלא-מקומו שמעון פרס (האחראי על תיק "פיתוח (ייהוד) הנגב והגליל"), נציגים ממשלתיים ורשמיים שונים ואנשי "מינהלת פיתוח הבדווים". בכנס אין אף משתתף ערבי אחד המייצג את האינטרסים של האזרחים הערבים החיים באזור, ורק יומיים לפני קיומו הוזמן ח"כ טאלב אל-סאנע (רע"ם-ת"ע"ל), תושב הנגב, לכנס, אך במעמד של "נוכח" ולא כמשתתף או כמרצה, אולם הוא סירב.

ד) פינוי ונישול

ינואר: תוכנית לעקירת 40 אלף אזרחים ערבים מהנגב

בחודש ינואר הציגה המועצה לביטחון לאומי, בכנס הרצליה,¹¹ נייר עמדה ובו מציעה, במסגרת ההשתלטות על שארית אדמות האזרחים הערבים בנגב וכחלק מתוכנית ייהוד הגליל והנגב, לעקור 40 אלף תושבים ערבים מהכפרים הלא-מוכרים בנגב. את נייר העמדה חיברו סגן ראש המועצה לביטחון לאומי, אהוד פראוור, ולירית סרפוס מאגף הפנים במועצה, והוא אושר על-ידי יושב-ראש המועצה, גיורא איילנד.

התוכנית מציינת, כי לאחר הפעלת התוכנית הממשלתית לריכוזם של האזרחים הערבים במספר עיירות, והשקעה של 10 מיליארד בעשור האחרון, עדיין קיימים מכשולים רבים בעניין הפיתרון של "התושבים הפזורים בכפרים לא מוכרים" (כלומר, האזרחים הערבים). מכיני התוכנית טענו כי הסיבה לכישלון התוכנית הינה "טענות השבטים (הערבים) לבעלותם על הקרקע, ואמונתם כי עם הזמן יהפוך המקום לעיר גדולה וקבועה, זאת בנוסף לכך שהמדינה לא הצליחה להציע לתת הצעות אלטרנטיבות המקובלות עליהם".

11 אודות כנס הרצליה, ראו הפרק השישי ("גזענות כלפי האזרחים הערבים") בדו"ח זה.

פברואר: בית-המשפט העליון דוחה עתירת בני שבט אל-עוקבי לשוב לכפרם באל-עראקיב

בשנת 1951 גורשו בני שבט אל-עוקבי מאדמותיהם ומכפרם אל-עראקיב (שטח של 19 אלף דונם בערך). בזמנו, הובטח להם להשיבם לכפרם תוך ששה חודשים, אולם עד היום הם עדיין מורחקים מהכפר. רובם מתגוררים באזור אל-חורה בנגב, חלקם בעיר רהט והשאר בקלאנסווה.

בשנת 1992 אישרה וועדת התכנון והבנייה המקומית בדרום הקמתו של כפר חדש על אדמותיו של הכפר אל-עראקיב, בתוך תחום השיפוט של מועצת בני שמעון המחוזית. וכעבור שש שנים החליטה הממשלה על הקמת כפר לשבט תראבין אל-סאנע באתר, אך התוכנית נדחתה על-ידי חלק מתושבי שבט תראבין אל-סאנע, והחלק אחר קיבל אותה ועבר להתגורר במקום.

ביולי 2002, בתקופה בה כיהן אביגדור ליברמן כשר התשתיות בממשלתו של אריאל שרון, החליטה הממשלה על הקמת כפר "משמר הנגב ב" (נקרא לאחר מכן "גבעות בר") על אדמות הכפר. עבודות הבנייה החלו בחודש מאי. מצד, בני השבט אל-עוקבי דרשו שאדמות אלו יוקדשו להם, ראשית היות והכפר המקורי שייך להם, ושנית בשל מצוקת הדיור ממנה הם סובלים.

לפני שלוש שנים וחצי, הן וועדת התכנון והבנייה המחוזית והן הארצית דחו את בקשתם של בני השבט. בשל כך הם פנו לבית-המשפט המחוזי בבאר-שבע, אשר דחה את תביעתם, ולאחר מכן ערערו לבית-המשפט העליון. אולם בפברואר, בית-המשפט העליון דחה את ערעורם של בני השבט. בית-המשפט פסק בהחלטתו כי "אי אפשר להשיב את הזמן אחורה, היות והושקעו מיליוני שקלים בבניית ההתיישבות היהודית. כיום מתגוררים בה 25 משפחות, בעוד שישנן 40-60 משפחות בדרכם להתגורר בהתיישבות". בית-המשפט ציין כי התושבים היהודים האלה העבירו את כתובתם, העבירו את ילדיהם לבתי-הספר באזור, ועל-כן ההתיישבות היום היא מרכז חייהם.

בחודש דצמבר ניסו בני השבט לעבד ולהכשיר חקלאית את האדמות ההיסטוריות שלהם, בעזרתם של עשרות יהודים פעילי שלום. הם נטעו 200 דונם בערך, אולם המשטרה מנעה מהם להמשיך בזריעה ועצרה חלק מהמשתתפים ואת צלם הארץ שנכח במקום לסיקור האירוע.

אפריל: צווי התראה לקראת פינוי חולקו ל-40 משפחות משבט טראבין א-סנע

בחודש אפריל חולקו צווי התראה לארבעים משפחות משבט טראבין א-סנע, שמתגוררות בתחום השיפוט של המועצה המקומית עומר. הצווים, מטעם המועצה המקומית, קוראים לתושבים לקבל קרקעות חלופיות בכפר החדש שהוקם למענם הרחק מהעיר עומר, כפי שהוצע להם בעבר במסגרת הסדר, אחרת - יפונו.

המדינה הקימה עבור השבט יישוב חדש בין באר שבע לרהט, על אדמות שבט אל-עוקבי. מחצית מבני השבט קיבלו על עצמם את ההסדר בעבר, ועברו ליישוב החדש. צווי ההתראה יועדו לבני השבט שסירבו לעזוב.

ובחודש אוגוסט התעמתו תושבי השבט שעברו לכפר החדש עם המשטרה, לאחר שהגיעו למקום דחפורים בליווי משטרה על מנת להתחיל בפיתוח שכונה חדשה בכפר להעברת שאר התושבים מהכפר הישן לכפר החדש. העימותים נוצרו בשל התנגדותם של התושבים שעברו לכפר החדש, אך מינהלת פיתוח הבדואים בנגב הפרה את ההסכמים שהיו איתם בעניין הקצאת אדמות חקלאיות עבורם, ומכאן הם מתנגדים לבניית שכונה כלשהי בכפר או להבאת תושבים חדשים עד שמינהלת פיתוח הבדואים בנגב תקיים הבטחתה להעניק לתושבים אדמות חקלאיות.

אודות מה שהתרחש, מסר נוייר תראבין אל-סאנע, ראש הוועדה המקומית בכפר תראבין אל-סאנע החדש: "הגיעו דחפורים בליווי משטרה, ובידיעת מינהלת פיתוח הבדואים בנגב, לפיתוח שכונה חדשה אף על פי התנגדותם של תושבי הכפר, דבר אשר עורר הסתייגותם של תושבי הכפר. הם התנגדו [פיזית] לעבודות הדחפורים, והעניין התפתח לכדי עימותים ונעצרו שלושה אנשים. מה שקרה היה תוצאה של שקרים מצד מינהלת פיתוח הבדואים בנגב, בתיאום עם גורמים אחרים, בכוונה להסיה דעת האנשים ולהוציא אותם מאדמותיהם, ולאחר מכן הם מתנערים מן ההסכמים. זה מה שקרה עם תושבי שבעת הכפרית בנגב, ולכן צריכים להיזהר מלהתעסק עם מינהלת פיתוח הבדואים בנגב, מאחר והיא קיימת רק לשם עקירתנו מאדמתנו תוך שימוש בהבטחות שקריות".

ה) הריסת בתים

בעיית הריסת הבתים של האזרחים הערבים בנגב היא מהחמורות ביותר, ונחשבת לאחת מההפרות הבוטות של זכויות האדם, בעיקר הזכות לדירור נאות. לא רק שכפרים ערביים שלמים מתוייגים ב-"בלתי חוקיים" על-ידי המדינה; ולא רק שכפרים אלה אינם מקבלים את השירותים הבסיסיים ביותר, כגון הספקת חשמל ומים, שירותי בריאות וחינוך וכד'; אלא, בנוסף לכך, המדינה הורסת את בתיהם, בעילה שאולה נבנו ללא אישור ובאופן לא חוקי.

מבחינה חוקית פורמאלית, בתים אלה – שחלקם הם אוהלים, חלקם צריפים וחלק אחר בתים מאבן – נבנים ללא אישור מהרשויות המתאימות, כפי שהחוק מחייב. יחד-עם-זאת, שורש הבעיה כרוך בעובדה, שכפרים אלה קיימים מלפני קום המדינה והמדינה מסרבת להכיר בהם, ולפיכך אין ברירה בידי תושבי כפרים אלה מאשר לבנות את בתיהם ללא קבלת אישור, היות ואישורים אלה אינם מונפקים אליהם כלל, אפילו הגישו בקשות לקבלתם.

הריסת הבתים בנגב קיימת מאז ותמיד, והיא מכסה אלפי בתים המיועדים להריסה, אולם היא התעצמה במיוחד בשנת 2006, כאשר יותר ויותר בתים נהרסים או מיועדים להריסה, עד שניתן לומר שכמעט אין שבוע שבו לא מתבצעת פעולות כאלה. יתירה מכך, ממדי התופעה התרחבו עד כדי כך, שאם בעבר פעולות ההריסה התבצעו כנגד בתים בודדים, הרי בשנת 2006 מדי שבוע נהרסים עשרות בתים, ובמקרים מסויימים פעולות ההריסה כיסו כפרים שלמים.

הממשלה, מצדה, אינה מתכוונת לפתור את בעיית הריסת הבתים באופן הראוי ביותר, דהיינו על-ידי הכרה בכפרים הלא מוכרים והנפקת אישורים חוקיים לבתים שנבנו כבר ושעתידים להיבנות, אלא להיפך נראה כי כוונת הממשלה היא להמשיך במדיניות זו, ואף ביתר עוצמה, בהתעלם מההפרות הבוטות של זכויות האדם הבסיסיות. ביטוי לכוונת הממשלה ניתן למצוא בהצהרתו של שר הפנים רוני בר-און בחודש דצמבר, כאשר אמר כי משרד הפנים מתעתד להרוס 40,000 בית בערך בכפרים הלא מוכרים בנגב.

לפי טענתן של הרשויות, פעולות הריסת הבתים מתבצעות, כאמור, בעילה של "בנייה בלתי-חוקית", אולם למעשה הממשלה משתמשת בכלי זה כדי להוות אמצעי לחץ על האזרחים הערבים להקשות על חייהם, הקשים ממילא, ולא לצמצם לפנות את כפריהם ואדמותיהם ולעבור ליישובים הקבועים, במטרה ליצור מצב של שטחים ללא כפרים ערבים להתיישבות יהודית. אמצעי זה, מלבד הפגיעה הקשה באזרחים הכרוכה בו, אינו מביא לתוצאה המיוחלת, אלא להיפך, להגברת השנאה מקרב האזרחים הערבים כלפי המדינה ומוסדותיה, הנתפסת כמערכת הרוצה להשתלט על אדמותיהם ההיסטוריות ולשנות בכוח את דרך חייהם המסורתיות.

בהקשר זה מעניין לציין את דרך ביצוע פעולות אלה: על-פי העדויות, הפעולות מתבצעות בליווי גדול של אנשי משטרה, שמגיע מספרם למאות, המפעילים אלימות על האזרחים הערבים, לרבות ירי חי באוויר לשם הפחדת התושבים, במיוחד כאשר אזרחים אלה מנסים לעצור את פעולות ההריסה. וחשוב להדגיש, שמדובר בהריסת בתיהם של משפחות שלמות, הכוללות נפשות רבים המגיעים עד לעשרות, אשר חיים בבתים אלה; על-כן, הריסת הבתים משאירה משפחות אלה תחת השמיים ללא קורת גג, אפילו בעונות החורף הקשות, שבהם אזור הנגב הוא מהקרים ביותר.

פעולות ההריסה משאירות צלקות נפשיות עמוקות וחמורות אצל האזרחים הערבים, בעיקר אצל הילדים. בחודש ינואר הזהירה עמותת "רופאים לזכויות האדם" מטראומה נפשית שעלולה לפגוע בילדים הערבים בנגב, וזאת על רקע הריסת בתים וכוונת הרשויות להמשיך במדיניות זו. בהודעה של העמותה נמסר כדלקמן: "האלימות היזומה של הרשויות משפיעה קשות על הבריאות הנפשית של הילדים, אשר סובלים מטראומה נפשית קשה כתוצאה מהריסת בתיהם וחייהם. לפעולות אלה יש תוצאה הרסנית לבריאותם הנפשית של עשרות ילדים ערבים-בדואים המתגוררים בכפרים לא מוכרים בנגב, ובמיוחד כאשר חרב ההריסה מונף על בתיהם".

בשנת 2006, תועדו על-ידי האגודה הערבית לזכויות האדם פעולות הריסת בתים ומסירת צווי הריסה. בסך הכולל תועדו 97 בתים שנהרסו ו-280 צווי הריסה שנמסרו לתושבים. יחד-עם-זאת, תיעוד האגודה

אינו שלם ומספר הבתים בשטח שנהרסו ומספר צווי ההריסה שנמסרו הוא גדול יותר.¹² בנספח לדו"ח זה מצויה רשימה של פעולות ההריסה ומסירת צווי ההריסה שתועדו על-ידי האגודה הערבית.

ספטמבר: הריסה כוללת מאיימת על הכפר אלסורה כולו

כפר אל-סורה שוכן בנגב, סמוך לבסיס הצבאי נבטים. הוא נוסד בתקופת השלטון העותומאני בארץ, אולם הרשויות הישראליות לא מכירים בו רשמית עד היום, ואף מרחפת על הכפר סכנת היעלמות. הוא מונה היום 350 נפשות, השרועים על שטח של 400 דונם, שחיים בתנאים קשים מאוד, מאחר והתשתית חסרה לחלוטין, ללא כבישים, ללא חשמל וללא בתי-ספר.

בתאריך 14.9.06 חילקו פקידי וועדת התכנון והבנייה בנגב, בלוויית פקידי ממשד הפנים, עשרות התרעות על הריסת בתים בכפר בטענה לבנייה ללא היתר. וכפי שמסרו תושבי הכפר, צווי ההריסה הוצאו נגד כלל הבתים בכפר (חמישים בתים בערך). פירוש הדבר, שהכפר כולו נמצא תחת האיום של הריסה כוללת וגורפת בכל רגע.

לגבי התנהגותם של אנשי המשטרה, מסר מר סאלח אלנסאסרה, תושב הכפר, כדלקמן: "כוחות גדולים של אנשי משטרה הגיעו לביתנו בכפר אלסורה. הם דפקו חזק בדלת. אשתי פתחה את הדלת ונתקפה אימה וחרדה. היא הייתה בחודש השישי להריונה, נוצר וויכוח עז בינה לבין אנשי המשטרה, דבר אשר גרם לה כאבים עזים בבטן שנמשכו שעות ספורות, עד שהפילה את התינוק שלושה חודשים לפני מועד הלידה שנקבע".

לפני כן, בחודש מאי, חילקו פקידי משרד הפנים צווי הריסה ל-7 בתים בכפר. ובחודש יוני, נהרס הבית הראשון בכפר – השייך לאלמנה וארבעת ילדיה הנכים – על-ידי תושבי הכפר, שנאלצו להרסו לאחר שבית-המשפט הוציא צו הריסה לבית. הרשויות איימו את האלמנה, שאם היא לא תהרוס את הבית, הרשויות יהרסו בעצמם, ואז תיאלץ היא לשאת בכל הוצאות פעולת ההריסה.

בחודש אוקטובר, הגיש ארגון עדאלה ערעורים על ההחלטה להרוס 6 בתים מתוך 45 הבתים. מסתבר, שהצווים הוצאו על-פי החלטות של בית-משפט השלום בבאר-שבע, שהתקבלו בחודשים יולי ואוגוסט. מסתבר גם, שהחלטות בית-המשפט התקבלו במעמד צד אחד ומבלי שניתנה לתושבים זכות הגנה, וזאת על-פי סעיף 212 לחוק התכנון והבנייה ותוך הסתמכות על טענת המדינה, שלפיה היא לא הצליחה לאתר מי בנה את הבתים. ברם, טענות אלו אינן נכונות, שכן בעלי הבתים ידועים ומוכרים, לאור העובדה כי פנו ביוזמתם לרשויות האחריות מיד לאחר שקיבלו צווי ההריסה, על-מנת להגיע עימן להסדר לפני הריסת הבתים. נוסף לכך, טענות המדינה נתקבלו על-ידי בית-המשפט ללא הבאתן של ראיות כלשהן, ולא הובאו כל פרטים על אודות קיומו של אינטרס ציבורי חיוני ומיידי המאפשר מתן צווי הריסה, כנדרש על-פי על-פי חוק התכנון והבנייה. מסתבר גם שמדובר מדובר בתופעה נפוצה: כל שבוע בערך ניגשים נציגי המדינה לבית-המשפט עם בקשות סיטוניות למתן צווי הריסה ללא הרשעה, ובית-המשפט נענה לבקשות אלה. בכך למעשה נפגעת הזכות לדיור של האזרחים הערבים.

הרשויות טענו כי צווי ההריסה הוצאו במסגרת הפקעת אדמות הכפר בשנת 1980, במטרה להרחיב את הבסיס הצבאי הסמוך נבטים, על חשבונם של תושבי הכפר. אולם בבית-המשפט התברר מהמסמכים שחשף משרד הפנים כי הרחבת הבסיס הצבאי, לפי תוכניות הבנייה, תבוצע מצדו הדרומי של הבסיס, ולא מהכיוון הצפוני, הגובל בכפר!! בנוסף לכך, התברר מן המסמכים שנחשפו בבית-המשפט כי הפקעת האדמות בוצעו במסגרת יישום תוכנית משנות השמונים ליישוב העולים החדשים על אדמות הכפר. ואכן האדמות הופקעו, אולם תוכנית בניית שכונה חדשה לעולים החדשים לא בוצעה.

בפועל, התוכנית להריסת בתי הכפר באה במסגרת ניסיון הרשויות להפעיל לחץ על תושבי הכפר, כדי שיוותרו על אדמותיהם בכפר ולעבור להתגורר בכפרים ערבים מוכרים. עובדה זו התגלתה על-ידי אחד מפקידי המחוז הדרומי במשרד הפנים, אילן שגיא, שאמר במפורש כי צווי ההריסה הוצאו במטרה להפעיל לחץ על תושבי הכפר לעבור מהכפר.

¹² באוקטובר פרסם "המרכז למחקרים עכשוויים" באום אל-פחם דו"ח המתעד את נושא הריסת הבתים בכפרים הערבים (לא רק בנגב). על-פי הדו"ח, בשנת 2003 הורשעו 933 בעלי-בתים ערבים בנגב בבניית בתים ללא רישיון, פי שלוש ממספרם של אלה שהורשעו בשנת 2002. הדו"ח ציין כי קיימת מגמה קבועה של עליה במספר הבתים הנהרסים בכל שנה בנגב: בשנת 2003 נהרסו בנגב 132 בתים בבעלות ערבית, זאת לעומת 113 בתים בשנת 2002; בשנת 2004 עלה מספר הבתים שנהרסו ל-150.

ו) השמדת יבולים חקלאיים

כחלק מתוכניתן של הרשויות הישראליות לנשל את האזרחים הערבים מאדמותיהם, היא משתמשת באמצעי של השמדת יבוליהם וגידוליהם החקלאיים, הכוללים שדות חיטה, שעורה ומעט ירקות. גידולים מהווים חלק עיקרי ומרכזי ממזונם של תושבי הכפרים הבלתי-מוכרים ובעלי-החיים שברשותם, וחלק מהתושבים מתקיימים מהם אף באופן בלעדי.

בעבר דרך ההשמדה היתה עקירת היבולים באמצעות טרקטורים, אולם מאחר והאזרחים הערבים התעמתו עם הרשויות במהלך ההשמדה, עברה המדינה, בשנת 2002, לאמצעי דרסטי יותר: ריסוס היבולים מהאוויר בחומר כימי בשם "ראונדאפ" (Round up) על-ידי מטוסים שנשכרו על-ידי מינהל מקרקעי ישראל.

על-פי חקירה שביצעה האגודה הערבית,¹³ התבררו העובדות הבאות אודות פעולות הריסוס: הן התבצעו באופן פתאומי וללא כל התראה מוקדמת לאזרחים הערבים; וללא ביצוע הליך של שימוע להם לפני ביצוע פעולות הריסוס; וללא מתן אפשרות להם לפנות לבית-המשפט מבעוד מועד כדי למנוע את ביצוע פעולות הריסוס, או לפחות לבחון את חוקיותן; וללא התחשבות בעובדה, שמזה הרבה שנים קיים סכסוך בין האזרחים הערבים לבין המינהל על הבעלות על השטחים החקלאיים שרוססו, שטרם הוכרע; וללא התחשבות בעובדה, שבחלק מהמקרים שבהם התבצע הריסוס, חלק מהאזרחים הערבים שהו, בזמן הריסוס, בתוך השטחים החקלאיים, ופועל יוצא מכך, החומר הכימי בא במגע עם חלק מהם, אשר שאפו אותו אל תוך ריאותיהם, וכתוצאה מכך סבלו מקשיי נשימה, כאבי ראש, טשטוש וחולשה כללית בגוף, וחלק מהם נזקק, בשל-כך, לטיפול רפואי; וללא התחשבות בעובדה שמזה הרבה שנים, קיימים מחקרים המצביעים על סיכונים שונים על בריאות בני-האדם ובעלי-החיים, ועל הסביבה, הכרוכים בשימוש בחומר הכימי ראונדאפ; ומכל מקום, על-פי תווית האזהרה של החומר, אסור להשתמש בו בדרך של ריסוס מהאוויר, ולא כל-שכן בקרבת ריכוזי אוכלוסייה אזרחית.

בחודש מרץ 2004 הוגשה עתירה לבית-המשפט העליון להפסקת השימוש באמצעי זה. בדיון בעתירה, הגנה נציגת המדינה על מדיניות ריסוס היבולים, וטענה כי יעילותה הוכחה במניעת "השתלטות בלתי חוקית" על קרקעות מדינה. לדבריה, אפשרויות אחרות, כמו עקירת הגידולים, יעלו כסף רב יותר. כמו-כן, בתגובה לעתירה הודה המינהל כי השתמש בחומר כימי לא מורשה. המינהל אמר כי עשה שימוש בשני כימיקלים – "ראונדאפ" ו"גליפוסייט" – אשר הותרו לשימוש על-ידי משרד החקלאות, אולם החומר השלישי – טייפון – לא הותר לשימוש. המינהל הודה כי חומר זה, שלא הותר לשימוש, היווה כרבע מן החומר ששימש לריסוס היבולים החקלאיים בשנת 2004. אולם על-פי חוות דעת של מומחים שצוטטו בדו"ח האגודה הערבית, אפילו אם חומרים אלה הותרו לשימוש, השימוש בהם לצורך השמדת היבולים החקלאיים נעשה באופן מזיק, שכן בהוראות השימוש שלהם צוין במפורש שאין להשתמש בהם מן האוויר!!

בחודש אפריל 2007 נתן בית-המשפט העליון פסק-דין סופי בעתירה, בו קבע כי מינהל מקרקעי ישראל יפסיק לרסס שדות המעובדים על-ידי אזרחים ערבים בנגב, מאחר שהריסוס מסוכן לחיי אדם ולבריאותם וכן לחיי בעלי חיים.

פברואר: מינהל מקרקעי ישראל השמיד 2,500 דונם חיטה בנגב

מינהל מקרקעי ישראל והסיררת הירוקה השמידו בחודש פברואר 2,500 דונם בערך חיטה בכפר הלא-מוכר אל-עראקיב בנגב. בשעות הבוקר המוקדמות הגיעו לכפר אנשי המינהל, מלווים במאות שוטרים, והחלו להשמיד יבולים חקלאיים של המשפחות אל-טורי, אבו זאיד ואבו לטיף.

מדובר בשטחים חקלאיים השייכים לשבט אל-טורי, אשר מעובדים עוד מלפני 1948, וכוללים גם בית קברות ישן של השבט. ההשמדה בוצעה תוך שימוש בחומרים מסוכנים מבחינה בריאותית. במינהל טוענים כי מדובר באדמות מדינה.

13 ראו דו"ח האגודה הערבית: "כל האמצעים כשרים: השמדת יבולים חקלאיים של האזרחים הבדווים בנגב על-ידי המדינה באמצעות ריסוס בחומר כימי מהאוויר" (יולי 2004).

תושבי הכפר ניסו למנוע את השמדת היבולים והותקפו על-ידי אנשי המשטרה. השוטרים תקפו גם את ח"כ טלב אל-סאנע (רע"ם-תע"ל), אשר פונה לבית-חולים סרוקה בבאר-שבע.

אפריל: מינהל מקרקעי ישראל השמיד 400 דונם חיטה בנגב

בחדש אפריל השמיד מינהל מקרקעי ישראל 400 דונם בערך יבולים בשדותיהם של תושבי הכפרים הבלתי מוכרים בנגב. בשעות הבוקר המוקדמות פלשו אנשי המינהל, מצוידים בטרקטורים ומלווים בכוחות גדולים של משטרה ומג"ב, לכפרים ביר אל-חמאם וח'רבת אל-וטאן. בכפר ביר אל-חמאם השמידו אנשי המינהל 200 דונם השייכים לעלי אבו עסא ולמשפחת אל-ח'ורם. משם עברו לכפר ח'רבת אל-וטאן והשמידו 200 דונם נוספים השייכים למשפחת אבו כף ומשפחת אל-חורטי.

"השנה היא שנת בצורת, והיבולים שלנו היו קטנים בכל מקרה. עכשיו הכל הלך לאיבוד. לחקלאים יהודים נותנים פיצויים בשנת בצורת, לנו הממשלה משמידה אפילו את המעט שעוד צמח", אמרו התושבים.

ז) התיישבות בודדים

תוכניות להתיישבות בודדים לאזרחים יהודים זוכות לתמיכה נרחבת של משרדי ממשלה, ובהם משרד ראש הממשלה שראה בהן אמצעי התיישבות חשוב. באזור הנגב קיימות כיום כ-59 התיישבויות בודדים, ששטחן הכולל עולה על 81 אלף דונם. התיישבויות אלה הוקמו ללא אישורים כדין ובניגוד לדיני התכנון והבנייה. באמצעות ההתיישבויות הללו מקצות הרשויות שטחי קרקע ציבורית נרחבים ביותר למשפחות יהודיות בודדות, במטרה למנוע את התפתחותם של הכפרים הערביים בשטחים אלה ועל מנת להבטיח שימוש בלעדי של אזורי המדינה היהודים באותם שטחים. כך עולה, בין היתר, מטיטת דוח "התיישבויות יחידים – מחוז צפון ומחוז דרום", אשר הוכנה על-ידי משרד ראש הממשלה. בטיטת הדוח הוסבר כי "הסיבות ליזום [את התיישבויות הבודדים] הן שמירה על קרקעות מדינה", כמו גם "פתרונות לנושאים דמוגרפיים".

התיישבויות הבודדים הוקמו וחוברו כולן לתשתיות הנחוצות לחיי האדם, החי והצומח. התיישבויות אלה חוברו למים, לחשמל, לטלפון ולדרכי גישה. כספי ציבור רבים הושקעו בהקמת התיישבויות הבודדים, כל זאת בניגוד לחוק ולכללי מינהל תקנים, כפי שעולה מדוח מבקר המדינה מס' 50 משנת 2000.

בשכנות להתיישבויות בודדים אלה וליישובים היהודיים, מתגוררת אוכלוסייה של עשרות אלפי אזרחים ערבים בכפרים בלתי מוכרים, אשר מסרבים משרדי הממשלה השונים, כמדיניות, להעניק להם מעמד מוניציפלי או כל שירותים חיוניים לצרכי מחיה בסיסיים.

יצוין כי ההתיישבויות הבודדים הוקמו גם בניגוד לעמדתם המקצועית של מתכנני תמ"א 35, תוכנית המתאר הארצית לבניה, לפיתוח ולשימור. בחוות דעת שהוגשה למועצה הארצית לתכנון ובנייה ב-20 ביולי 1999 כתבו המתכננים: "צוות תמ"א 35 רואה סכנה רבה במדיניות של התיישבות בודדים כאמצעי לפיזור אוכלוסייה ו'תפיסת קרקע' שאינם מבוקרים תכנונית. מדיניות ההתיישבות חייבת להיות מוכתבת על ידי עקרונות הפריסה המבוטאים בתמ"א 35... יש להדגיש שהימנעות מהקמתם של יישובים חדשים כמדיניות תכנון מעוגנת בעקרונות הבסיסיים של תמ"א 35; זאת, כדי לכוון את המאמץ אל פיתוחם וחיזוקם של היישובים הקיימים תוך מניעת פיזור מאמץ ומשאבים, הבטחת רמות שירותים בתחבורה ציבורית ושמירה על שלמותם ורציפותם של השטחים הפתוחים".

מאי: אושרה תוכנית "דרך היין" להקמת שלושים חוות בודדים בנגב

המועצה הארצית לתכנון ובנייה אישרה בחודש מאי תוכנית המיתאר המחוזית מס' 42/14/4 הנקראת "דרך היין", להקמת 30 חוות בודדים בנגב, אך דחתה תוכנית לאישור 20 חוות באזור צפוני יותר של הנגב.

את יוזמת "דרך היין" הובילו מינהל מקרקעי ישראל והמועצה האזורית "רמת נגב". בתחום המועצה האזורית כבר קיימות התיישבויות בודדים, והתוכנית החדשה אמורה להסדיר באופן סופי את מעמדן

החוקי והתכנוני. היא מאפשרת הקמת מיזמים תיירותיים וחקלאיים באמצעות הקמת 30 חוות שחלק ניכר מהן כבר קיים כיום בשטח.

המועצה הארצית קיבלה במהלך הדיון הסברים על ההסדרים הקנייניים שיבטיחו את קיום המטרות התיירותיות והחקלאיות של התוכנית. בהחלטתה קבעה שהיא שוכנעה שהסדרים אלו יבטיחו שתהיה תרומה למגוון אטרקציות תיירותיות בנגב, וכי החוות ישתלבו בנוף תוך פגיעה מינימאלית בסביבה.

התוכנית להקמת חוות בודדים בצפון הנגב נדחתה בגלל שהיא סותרת, לדעת המועצה הארצית, את מדיניות התכנון שהיא קבעה בעבר, על פיה יש להמעיט בהקמת חוות בודדים ויש לחזק את ההתיישבות והתיירות בפריפריה תוך חיזוק ההתיישבות הקיימת ושמירה על שטח פתוח. בתוכנית חוות הבודדים בצפון הנגב, יש אתרים רבים הנמצאים באזורים חשובים מבחינה נופית וסביבתית.

המועצה ציינה שהתוכנית בצפון הנגב מתייחסת לחוות חקלאיות מסוגים שונים. במשך הזמן התפתחו בחלק מהחוות שימושי מגורים, ללא תוכנית מאושרת. התוכנית המוצעת ביקשה להכשיר שימושים אלה באופן גורף בעבור 20 חוות ולאפשר בנייה למגורי בודדים.

החלטת המועצה הארצית לא סוגרת לחלוטין את הדלת בפני מי שירצה להקים חוות בודדים בצפון הנגב. בהחלטה נקבע שאם תחליט הוועדה המחוזית לתכנון ובנייה במחוז דרום שיש מקרה פרטני של חווה התואם את מדיניות התכנון הארצית, היא תוכל להמליץ אותה.

מרץ: דרישה לביטול תוכנית "דרך היין" להקמת התיישבויות בודדים

בסוף חודש מרץ, לפני אישור התוכנית על-ידי המועצה הארצית לתכנון ובנייה, עתרו ארגון "עדאלה" – המרכז המשפטי לזכויות המיעוט הערבי בישראל", עמותת "במקום-מתכננים למען זכויות תכנון" ו-"הפורום לדו-קיום בנגב", לבית-המשפט העליון, כנגד המועצה הארצית לתכנון ובנייה ומינהל מקרקעי ישראל, בדרישה לבטל את תוכנית "דרך היין".

לתוכנית "דרך היין" ניתן אמנם צביון תיירותי וחקלאי, אך בעצם היא קמה כדי "להתמודד" עם נוכחותם של אזרחי המדינה הערבים באזור הנגב, וייעודה העיקרי והרעיון העומד מאחוריה הם "שמירת קרקעות המדינה" מפני שימוש בידי "גורמים זרים", דהיינו אזרחי המדינה הערבים. התוכנית רואה בעצם נוכחותם של אזרחי המדינה הערבים בנגב בעיה ואיום.

לעתירה צורפו שתי חוות דעת. האחת של פרופ' יוברט לו-יון, לשעבר פרופ' חבר וראש מסלול תכנון ערים ואזורים בפקולטה לארכיטקטורה ובינוי ערים בטכניון. פרופ' לו-יון מציינ כי קיימות אי-בהירויות וסתירות רבות בהצהרות הפרוגרמטיות של התוכנית. לדבריו, לא ברור מהו בדיוק ה"ציר" של דרך היין ולא ברור ההגיון של הפיזור המוצע של החוות כאסטרטגיה שיווקית תיירותית. חוות הדעת השנייה היא של פרופ' אורן יפתחאל, לשעבר ראש המחלקה לגיאוגרפיה ותכנון סביבתי באוניברסיטת בן-גוריון, אשר מזהיר כי תוכנית "דרך היין" תוביל להחרפת הקיפוח של האזרחים הערבים באזור הנגב ולהעמקת ניכורם מהחברה הישראלית.

(ח) הספקת מים לכפרים הבלתי-מוכרים

הכפרים הבלתי מוכרים סובלים, בין השאר, ממחסור חמור בהספקת מים: בגלל שהרשויות אינן מכירות בכפרים אלה, הרי על-פי החוק אין חובה עליהן לספק שירותים שונים שהמדינה חייבת לספק, למרות הפגיעה החמורה בזכויות האדם הכרוכה במחדל זה.

ספטמבר: בית-המשפט המחוזי: אין זכות לתושבים הערבים בכפרים הלא מוכרים להתחבר לרשת המים

בשנת 2001 הוגשה עתירה לבית-המשפט העליון, בשם של יותר מ-100 משפחות ערביות המתגוררות בכפרים הלא מוכרים בנגב, בעניין חיבורם של הכפרים הלא מוכרים למים. בית-המשפט העליון קבע, כי הדרך היחידה למימוש זכות היסוד של תושבי הכפרים הלא מוכרים לקבל מים נקיים, הינה הגשת בקשות נפרדות לוועדת הקצאת מי שתייה, שכן זו הוועדה המוסמכת להמליץ לנציב המים לחיבור יישובים במים. בעקבות המלצתו של בית-המשפט העליון, הגישו התושבים בקשה לוועדה אך היא נדחתה, וכתוצאה מכך

הם הגישו ערר לבית-המשפט המחוזי בחיפה, כבית-דין לענייני מים, על מנת לבטל את החלטתה של הוועדה מאפריל 2005.

בספטמבר 2006 דחה בית-המשפט המחוזי את הערר נגד סירובו של נציב המים לספק להם מים נקיים לשתייה. בית-המשפט קבע, כי לנציב המים אין כל סמכות להתערב בשיקולים הנוגעים ל-"הסדרת יישובים במדינה", ורמז לעניין ההכרה בכפרים האלה. בית-המשפט קבע כי מאחורי הערר מסתתרת סוגיה רחבה יותר של הסדרת היישובים בנגב. והוסיף כי "קיים אינטרס ציבורי שלא לעודד התיישבות בלתי חוקית נוספת!!"

אך למעשה, לא היה כל קשר בין החלטתו של בית-המשפט לבין נושא הערר שהוגש, שכן ההחלטה התייחסה לוויכוח נוסף, שלא הוזכר בערר בפני בית-המשפט, אלא הוא קשור בעניין פוליטי להסדרת בעיית המגורים של האזרחים הערבים בכפרים הלא מוכרים. הערר אינו שואף להסדרת נושא ההתיישבות, אלא הוא הוגש כדי חממש זכות היסוד של תושבי הכפרים הלא מוכרים לקבל מים נקיים, אפילו טרם הוסדר עניין התיישבותם על-ידי המדינה. לתושבים אלה יש את הזכות לממש זכויותיהם היסודיות והאנושיות לקבלת מים, זכות שבאה להבטיח תנאי מחייה מינימליים, המעוגנת בחוק יסוד: כבוד האדם וחירותו ובמשפט הבינלאומי.

אין כל קשר בין הבטחת זכויות יסודיות לאזרחים – סיפוק מי שתייה נקיים – לבין "חוקיות" הכפרים בנגב. אך החלטת בית-המשפט מציינת, באופן הנוגד למשפט זכויות האדם, כי הזכות לקבל מי שתייה אינה מוחלטת, אלא ניתנת להגבלה. בנוסף לכך, החלטת בית-המשפט הופכת למעשה את נציב המים לכלי שרת בידי הממשלה, הפועל לנישול האזרחים הערבים תושבי הכפרים הלא מוכרים בנגב, באמצעות אי הספקת שירותים בסיסיים, כמו מי שתייה.

בהקשר זה, יש לציין כי אמות המידה שלפיהן מחליטה וועדת הקצאת מי השתייה לגבי בקשות האזרחים הערבים לחברם לרשת המים, טרם נחשפו בפני האזרחים, ומכאן לא ניתן לדעת מה הם הקריטריונים לפיהם דוחים או מקבלים בקשה זו או אחרת להתחבר לרשת המים. הנתונים מצביעים על כך שהוועדה לא אישרה בשנת 2003 מלבד 6 בקשות לחיבור לרשת המים, מתוך 80 שהוגשו על-ידי תושבי הכפרים הלא מוכרים; וחלק מאישורים אלה ניתנו לתקופה של שנה אחת בלבד.

אוקטובר: 65 משפחות ערביות מהנגב עותרות נגד סירובה של המדינה לספק להם מים

65 משפחות ערביות מארבעה כפרים בלתי מוכרים בנגב עתרו בחודש אוקטובר לבית-המשפט המחוזי בחיפה, בשבתו כבית-משפט מיוחד לענייני מים בישראל, נגד סירוב המדינה ומשרדי הממשלה השונים לספק מים לבני משפחותיהם בנימוק של "אי-הכרה בכפריהם".

העותרים טענו, שהמדינה מפירה את החוק ואת מחויבותה הבסיסית לספק להם מים, אף כי אספקת מים סדירה לאזרחים אינה תלויה, ובוודאי שלא, במישרין או בעקיפין, לסטטוס התכנוני של היישוב. לטענתם, סירוב המדינה, שנובע מהמלצת "מינהלת פיתוח הבדואים בנגב", מונע על-ידי שיקולים פוליטיים ולא נימוקים משפטיים או תכנוניים.

העותרים טענו גם כי מדובר במדיניות מכוונת השוללת מאלפי אזרחים ערבים בעשרות כפרים את הזכאות הבסיסית למים זורמים כמצרך בסיסי. מדיניות זו באה לשמש אמצעי לחץ על התושבים ולשרת מטרות פוליטיות המבקשות לצמצם את מספר האזרחים בכפרים האלה או להערים קשיים בפני המשך חייהם. המינהלת לפיתוח הבדואים מסרבת באופן עקבי לחבר למים אזרחים בנגב מנימוקים פוליטיים, באופן המפר את זכויות האזרחים לחיי מחיה נאותים.

ט) שירותי בריאות

מאי: בית-המשפט העליון סירב לחייב את שר הבריאות לקבוע כללים ברורים להקמת מרפאות

עשרות היישובים הערביים הלא-מוכרים בנגב נותרים ללא שירותי בריאות עקב סירוב ממשלות ישראל לדורותיהן להכיר ביישובים ולספק לתושביהם שירותים רפואיים. הפליה זו היתה בעבר תוצר של מעצבי

המדיניות בישראל, אך בשנת 2006 קיבלה מדיניות מפלה זו גושפנקה של בית-המשפט העליון, שסירב לחייב את משרד הבריאות לקבוע כללים ברורים להקמת מרפאות בישראל.

עד היום לא הקימו קופות-החולים מרפאות ברובם המכריע של יישובים אלה. פריסת המרפאות בנגב היא בלתי-שוויונית בעליל, מפלה בין האוכלוסייה הערבית והיהודית ואינה עומדת בדרישת החוק, הקובע כי שירותי בריאות יסופקו במרחק סביר ממקום מגורי המבוטח.

בשל העדר מרפאות ושירותי בריאות זמינים בכפרים הלא-מוכרים, נאלצים תושבי כפרים אלה לנסוע מרחקים ארוכים ולעיתים אף לקחת חופשה מהעבודה כדי שיוכלו לקבל את השירות ביישוב מרוחק. רוב הבעיות הרפואיות אינן זוכות לטיפול בזמן, דבר הגורם נזק כבד לבריאות התושבים. נתונים על מצב הבריאות בנגב מצביעים על כך שרמת התחלואה והתמותה בקרב תושבי הנגב הערבים, ובייחוד בקרב תינוקות, גבוהה באופן משמעותי ביחס ליהודי הנגב ולאוכלוסייה הכללית.

אולם, למרות מצב עגום זה, דחה בית-המשפט העליון בחודש מאי עתירה שהוגשה לפני כשש שנים, שתבעה משר הבריאות לקבוע כללים שוויוניים להקמת מרפאות בישראל ולפעול להקמתן של מרפאות בכפרים הערביים הלא-מוכרים בנגב, בהתאם לאותם כללים. למרות שבית-המשפט העליון ציין בפסיקתו את חובת המדינה לספק שירותי בריאות לאזרחים הערבים בכפרים הלא-מוכרים, נמנעו שופטי העליון מלהורות לשר הבריאות לקבוע כללים למימוש חובה זו. בית-המשפט קבע כי על אף שהענקת שירותי בריאות לתושבי ישראל הינה חובה לפי החוק, ואף כי הוא אישית תומך בקביעתן של אמות מידה, אין בהחלטתו של שר הבריאות שלא לקבוע כללים משום חריגה ממתחם הסבירות, ועל כן אין הוא מוצא הצדקה להתערבות משפטית בהחלטה!!

(י) שטחי מרעה

בחפשמ אחר שטחי מרעה, נאלצים הרועים הערבים להתמודד עם מערכת סבוכה ומסורבלת. הרשות האחראית על הקצאת אזורי המרעה כפופה למשרד החקלאות, לקרן הקיימת לישראל ולמינהל מקרקעי ישראל. את השטחים המיועדים להשכרה עונתית לרועים הערבים, מקבלת הרשות מגורמים שונים: הקרן הקיימת לישראל, מינהל מקרקעי ישראל וממשרד הביטחון. המערכת המורכבת הזו עובדת רק מול הרועים הערבים. ליהודים יש מערכת נפרדת של החכרת שטחי מרעה, שאיננה עונתית אלא שנתית.

עקב כמות המשקעים הנמוכה בנגב, הגיעה בשנת 2006 מצוקת המרעה בנגב לשיאה, שכן לא היו קיימים שטחי מרעה לעדרים. אלא, שבמקום לפתוח עוד שטחים למרעה, סגר הצבא אזורים רבים שבשנים קודמות שימשו כשטחי מרעה, מה שגרם לקשיים לאזרחים הערבים, שמקור מחייתם קשור בשטחי מרעה.

מרץ: צה"ל מונע מאזרחים ערבים בנגב כניסה לשטחי מרעה

למרות הבצורת הקשה שפקדה את אזור הנגב, צה"ל מנע בחודש מרץ את כניסת עדרי צאן של אזרחים ערבים לשטחי מרעה הממוקמים בשולי שטחי אש באזור. מדובר בשטחים שהיו פתוחים לרעיית העדרים שנים רבות, ועם סגירתם נמנעת גישה למרעה בפני 50 אלף ראשי צאן.

בנגב רשומים 180 אלף ראשי צאן, המהווים מקור פרנסה ל-1,300 משפחות ערביות. חלק מהעדרים הופנו על ידי משרד החקלאות לרעייה בחורשות האקליפטוסים של הקרן הקיימת לישראל ובשטחים חלופיים שמינהל מקרקעי ישראל התיר בהם מרעה. השטחים החלופיים מאפשרים רעייה ל-73 אלף ראשי צאן, אך ל-50 אלף לא נמצא פיתרון.

"כבר שבועות שאנחנו מחכים לתשובה וכל פעם דוחים אותנו", אומר איברהים אל-וקילי, תושב אחד הכפרים הבלתי מוכרים בנגב. "אין איש שיפצה אותנו על הנזק שנגרם לנו עקב הבצורת. עלויות המזון, ההובלה לשטחי המרעה, הכל עלינו. בזמן שמחלקים חוות ליהודים, לנו מצמצמים את שטחי המרעה".

הצבא מסר, כי "לאחר ריכוז שטחי האש בנגב וסידור מחודש של השטחים, סוכם עם משרד החקלאות שעקב מצוקת שטחי האימון ייערך המשרד לפתרונות רעייה חלופיים. למרות הסיכומים, המשיכו עדרי

הבדווים [האזרחים הערבים] לרעות בשטחים, למרות העובדה שבשטחי האש מתבצעים אימונים באש
חיה שעשויים לגרום לפגיעה בנפש".

מִרְץ: הרועים הערבים בנגב הכריזו על מרי אזרחי

מטווח 81, החולש על 30,000 דונם, ומשמש בחלקו כמטווח אש לחיל האוויר, כולל את אזור המרעה
אום ח'שרם, שמדי שנה נפתח למרעה לאזרחים הערבים. למרות המחסור החמור באזורי מרעה, החליט
הצבא שלא לאפשר בשנת 2006 את כניסת הרועים אליו.

אי-לכך, התארגנו הרועים הערבים בנגב בחודש מרץ ונכנסו עם עדריהם לשטח המרעה באום ח'שרם,
ללא אישור, במחאה על "חוסר הצדק בחלוקת שטחי המרעה וביחס המדינה לרועים הערבים". רועים
ערבים מכל קצות הנגב הגיעו למקום עם עדריהם, ונכנסו לשטח המרעה. משרד הביטחון חילק לרועים
צווי פינוי מהשטח, אך הרועים הודיעו כי אין כוונתם לפנות את האזור עד שהמדינה תמצא פתרון
למצוקתם.

צעד זה ננקט לאחר שהאזרחים הערבים דרשו ממשרד החקלאות לפתוח שטחי המרעה. הם שלחו מכתבים
לשר החקלאות ולשר הביטחון ואף ארגנו הפגנה, אך דבר לא עזר. משרד החקלאות טען מצידו שהוא
מנסה להפעיל לחצים על משרד הביטחון כדי שיפתח את המטווח למרעה, אולם לא חלה כל התפתחות
ולרועים לא הוצעו שום אלטרנטיבות.

יא) נפלים צבאיים באזורי מרעה

שטחי האש של צה"ל משתרעים על שליש משטח המדינה ועל 80% מהנגב. רוב השטחים אינם מגודרים
וסימונים המזהירים מפני כניסה אליהם מוצבים, ככל הנראה, רק בגבולות שלהם אך לא בתוכם. בחלק
מהשטחים מאפשר צה"ל לאזרחים הערבים לעבד את האדמות תוך תיאום עמו. יש מקומות רבים שבהם
שטחי האש נושקים למקומות מגוריהם של האזרחים הערבים, וכמה מהם אף חיים בתוכם.

פקודות צה"ל מחייבות לפנות את הנפלים ושאריות התחמושת לאחר כל אימון, אך הדבר אינו מתבצע
בפועל תמיד, מה שגורם לתאונות רבות שבהם אזרחים ערבים מתפוצצים בזמן הרעייה. לדוגמה, ב-2004
נהרגו שלושה אזרחים ערבים מהתפוצצות נפלים. בתחילת 2005 נהרג מפיצוץ נפל תושב רמת הגולן. כל
הנפלים שהתפוצצו נשארו בשטח לאחר אימונים של צה"ל, על אף הפקודה הקיימת לסריקת שטחי האש
וניקויים מנפלים.

במקרים רבים פצצות מרגמה נורים לעבר אזור הנגב מרצועת עזה. האחריות לפנות ולהעביר פצצות אלה
משטחים אלה היא, כמובן, על הצבא, אולם בפועל הרבה פצצות מושארות בשטח זמן רב אחרי נפילתם.
בהרבה משטחים אלה מוסדרת הרעייה לאזרחים הערבים, דבר אשר גובהה קרבנות רבים.

מִרְץ: ארבעה נהרגו מפיצוץ נפלים בנגב

בחודש מרץ ארבעה רועי צאן ערבים נהרגו בשני אירועים של התפוצצות נפלים בנגב.

הפיצוץ הראשון אירע בשטח חקלאי של קיבוץ נחל עוז הסמוך למחסום קרני. סאלם אל-זידאת, בתו (בת
12) ובנו האלד (בן 13) משבט אל-עזזמה, רעו את צאנם, במסגרת הסכמי מרעה הנערכים עם קיבוץ נחל
עוז, כאשר התפוצץ נפל של פצצת מרגמה. לדברי המשטרה, הפיצוץ אירע ככל הנראה מנגיעה בנפל.
כאשר הגיע צוות מד"א למקום היו סלאם ובנו במצב אנוש ולא ניתן היה להצילם. הבת הוגדרה כנפגעת
חרדה.

מקרה נוסף אירע שעות ספורות אחר כך, בשטח אש 81 של צה"ל, ליד בית קמה. במקום רעו את צאנם
סאלם אל-אטרש (בן 21), אחיו נאיף (בן 13), ובן דודם פרחאן (בן 16), מהיישוב מולדה שבאזור כביש
ערד-באר שבע. השלושה נגעו בנפל שנותר במקום כתוצאה מאימוני צה"ל. סאלם ונאיף נהרגו ואילו
פרחאן נפצע קשה.

שטח האש מצוי במחלוקת בין משרד החקלאות ורועים ערבים, שדרשו אישורי מרעה במקום למספר שבועות, לבין צה"ל שסירב להעניק האישורים. מחשש לפרנסתם, יצאו רבים לרעות את צאנם בשטחים במחלוקת. במשך שנים רבות התיר הצבא לרעות בשטח 81, אך האישור לכך לא ניתן בשנת 2006, על אף הבצורת והמצב הכלכלי הקשה של הרועים, מה שגרם לרועים להיכנס בשטח בשל מצוקתם. מדובר צה"ל נמסר, ש"תהליך ריכוז שטחי האש בדרום הארץ הביא לכך ששטחים רבים, שבהם הותרה בעבר הרעייה, נסגרו השנה בפני הרועים".

מאי: ילד ערבי נהרג וחברו נפצע בפיצוץ בשטח אש

בחודש מאי נהרג זיאד עיאד אבו-לקימה (בן 12) משבט העזאזמה בנגב בפיצוץ שאירע סמוך לקיבוץ רביבים שבנגב, כשהיה עם אחיו מוחמד (בן 7). מדובר בשטח אש, וככל הנראה דרך על אמצעי לחימה שהיה בשטח, וכך נגרם הפיצוץ. הוא סבל מפציעות ראש, חזה וגפיים, בעיקר מרסיסים.

אוגוסט: ערבי נפגע קשות כתוצאה מפיצוץ מוקש שהשאיר הצבא בנגב

בחודש אוגוסט נפצע באורח קשה אזרח ערבי מהנגב (בן 50), כתוצאה מפיצוץ מוקש שהשאיר הצבא באזור "עופרים" בכביש הערבה בנגב הדרומי. האזרח עבד כשומר באתר חברת המים "מקורות", לאחר שמצא מוקש והתפוצץ לו בידיים.

המלחמה על לבנון והאזרחים הערבים

(א) הקדמה

באמצע חודש יולי 2006 פרצה מלחמת לבנון השנייה בין מדינת ישראל לבין ארגון חיזבאללה בדרום לבנון, לאחר שחיזבאללה הרג ארבעה חיילים וחטף עוד שני חיילים בהתקפה על סוור של צה"ל בצפון הארץ, במטרה לשחרר אסירים פלסטינים ולבנונים הכלואים בישראל. מיד לאחר מכן, פתח צה"ל במבצע צבאי רחב היקף כנגד החיזבאללה בלבנון, שמטרתו (על-פי הפרסומים הרשמיים) שחרור שני החיילים החטופים, הפסקת אש מוחלטת, פריסת צבא לבנון בכל שטח דרום לבנון, הוצאת החיזבאללה מאזור דרום לבנון והסרה מוחלטת של איום הטילים והרקטות מעל תושבי ישראל. המשבר התפתח באופן מהיר לכדי מלחמה, שבה הפגיזה ישראל את לבנון ומנגד ירה חיזבאללה על ישראל.

במהלך המלחמה, ובעיקר בשלביה הראשונים, השתמש צה"ל בהפצצות אוויריות (לפי דובר צה"ל, מעל 7,000 גיחות) וירי מסיבי של ארטילריה מהים והיבשה לעבר דרום לבנון. ההפצצות היו לעבר מטרות לבנוניות אזרחיות, לרבות כפרים שלמים ובתי מגורים, מה שגרם למותם והגלייתם של אלפים אזרחים לבנונים ונתפס על-ידי הקהילה הבינלאומית כהפרה של החוק הבינלאומי. מנגד, ירה חיזבאללה אלפים של טילי קטיושות (בערך 4,000 רקטה) לעבר צפון הארץ, לרבות לעבר יישובים אזרחיים, מה שגרם למותם של 44 אזרחים ישראלים (במלחמה נהרגו גם 119 חיילים ישראלים) ונתפס גם-כן על-ידי הקהילה הבינלאומית כהפרה של החוק הבינלאומי.

הרקטות של חיזבאללה פגעו גם ביישובים ערביים בצפון וגרמו להרוגים ופצועים רבים בקרב האזרחים הערבים (18 מתוך 44 האזרחים שנהרגו על ידי הרקטות היו אזרחים ערבים). אולם, למרות עובדה זו, האזרחים הערבים סבלו מהפלייה מתמשכת מצד מצד הרשויות במהלך המלחמה, שבמובנים מסויימים תרמה לתוצאה הטרגית של מות האזרחים הערבים. למשל, בכפרים ערביים רבים לא הותקנו מקלטים ואזעקות בשל הזנחה ארוכת שנים של המיעוט הערבי. כמו-כן, מסביב לכפרים הערביים הוצבו סוללות, בסיסי ארטילריה ובסיסים צבאיים, שהיוו מטרה לחיזבאללה שירה לעברם ופגע בכפרים הערביים.

הפליה כנגד המיעוט הערבי נתגלתה גם לאחר סיום המלחמה, בעיקר בנושא של שיקום הצפון ותשלום פיצויים ומתן תקציבים לאזרחים וליישובים שניזוקו מהמלחמה. נוסף לכך, אי-השימוש בשפה הערבית, במהלך המלחמה וגם לאחריה, למרות שהינה שפה רשמית במדינה, היווה אחד מהביטויים של ההפליה כנגדם. בפרק זה נתעד את הביטויים השונים של ההפליה כלפי המיעוט הערבי, הן במהלך המלחמה והן לאחריה.

(ב) חסר במקלטים ציבוריים

ראשי הרשויות המקומיות הערביות בצפון ועובדיהן האשימו את משרדי הממשלה ופיקוד העורף בהזנחת האזרחים הערבים ויישוביהם ובאי-הכנת התשתית הראויה והנחוצה להבטחת שלומם במהלך המלחמה. לטענתם, פיקוד העורף והצבא הישראלי לא היו מוכנים די הצורך ולא העריכו כראוי את טווח הטילים של חיזבאללה ואת עוצמת תגובתו, ולכן הכינו מקלטים רק באזור "קו העימות", כלומר ביישובים הסמוכים לגבול לבנון, והזניחו את יישובי "הקו השני", הכוללים, בין השאר, את היישובים מעיליא, כיסרא, כפר סמיע, אל-בקיעה, מזרעה, מג'ד אל-כרום, בענה, דיר אל-אסד, ראמה וכפרים אחרים. אף שבמהלך המלחמה נפלו מאות טילים בכפרים הללו, לא נעשה די כדי למצוא פתרונות למצוקת התושבים, לא היה

בנמצא מקלטים מספיקים או חדרי בטחון, ובעיקר השכונות העתיקות בכפרים, שנבנו לפני עשרות שנים, היו חשופות באופן ניכר.

ברוב היישובים הערביים אין מקלטים או חדרי בטחון

בחודש יולי נפגשו ראשי הרשויות המקומיות הערביות עם אנשי פיקוד העורף והביעו כעס רב על העדר מקלטים ציבוריים ביישובים הערביים, גם באלה שלשטחיהם נפלו קטיושות. ראש המועצה המקומית אל-בקיעה (פקיעין) בגליל העליון, מוחמד ח'יר, סיפר כי לכפר נורו 140 טילים שגרמו לכמה פצועים קל ונפגעי הלם, זאת נוסף לנזקים ברכוש. "הבעיה הגדולה היא מחסור במקלטים ציבוריים ברוב היישובים הערביים", אמר ח'יר. "כשכבר יש מקלט ציבורי, הוא משמש לפעילות ציבורית אחרת". ח'יר הוסיף כי הבעיה חמורה שבעתיים מאחר שרבים מהבתים בכפרים הערביים נבנו לפני שנים רבות ואין בהם חדרי בטחון או מרחבים מוגנים. "עובדה זו מחזקת את הצורך במקלטים ציבוריים, שאינם בנמצא", אמר ח'יר.

תושבים רבים בכפר מג'ד אל-כרום, שבו נפלו קטיושות, הביעו כעס רב ודאגה והאשימו את ראשי פיקוד העורף בהתעלמות מהם. "אף גורם מהמשטרה או מפיקוד העורף לא התייצב ביישוב מיד לאחר נפילת הקטיושות", אמר אחד התושבים במאג'ד אל-כרום, "ואף אחד לא טרח לתת לנו מידע מה לעשות במקרה של נפילת טילים".

אבראהים נאסר, תושב אחר, אמר כי "המצב קשה ומסוכן ואף מדאיג. פיקוד העורף לא מתייחס לסכנות המרחפות מעל האזרחים הערבים בגלל המחסור במקלטים ציבוריים, שלא נבנו אפילו בשכונות החדשות".

האזרחים הבדווים בגליל נותרו ללא מחסה

בכפרים הבדווים במועצה האזורית משגב לא ממש ידעו לאופן ההתנהגות במקרי חירום ונפילת קטיושה. בחלק מהכפרים גם אם רצו לבצע הוראות פיקוד העורף כלשונן – האפשרות לא הייתה קיימת. בכפרים כמאנה וחסינייה ליד כרמיאל, למשל, אין מקלטים. גם בבתים שנבנו בשנים האחרונות אין חדרי בטחון. בכפר ערב א-נעים הצופה לכרמיאל שמעו היטב את הדי הנפילות ואף ראו רקטה עוברת אותם ונופלת בשטח הפתוח בין הכפר לסכנין.

דוכי נעים אב לשבעה, עקב בחרדה אחרי הדיווחים על נפילת רקטות בעיר נצרת והחליט לתרגל את ילדיו לשכב מאחורי קיר תומך ליד הבית ברגע ששומעים נפילות. "הבתים שלנו הם צריפים, אין איפה להסתתר, זה שאנחנו לא מופיעים על המפה מבחינת פיקוד העורף לא אומר שאפשר להתעלם מאתנו, אני יודע שאי אפשר לבנות מקלט בשבוע אבל המועצה צריכה לדאוג לפתרונות חלופיים, אולי להקצות מקלט באחד היישובים הסמוכים", אמר.

חדרי המצב שהוקמו ביישובים הערביים אינם מצוידים בכלים לטיפול בתושבים במקרי אסון

בגלל החוסר במקלטים ובאמצעי מיגון ביישובים הערביים, החליט פיקוד העורף להקים חדרי מצב בסמוך לרשויות המקומיות הערביות. ברם, כעס רב שרר בקרב רבים מבכירי הרשויות המקומיות הערביות לנוכח החלטה, שכן פיקוד העורף לא דאג לציוד המינימאלי הנחוץ להגשת עזרה, ייעוץ ומידע לתושבים.

עובד באחת הרשויות המקומיות אמר: "מאז תחילת המלחמה נגד לבנון הרגשנו יחס של הזנחה מצד פיקוד העורף, שאיש מאנשיו לא טרח להתקשר ולפעול להרגעת התושבים, שגילו דאגה רבה לנוכח נפילת הטילים באזור. אבל מיד לאחר נפילת הטילים בנצרת ומותם של שני האחים מחמוד ורביע טלוזי, הם התקשרו והודיעו כי החליטו להקים לצד כל רשות מקומית חדר מצב וחירום. החדר אמנם הוקם, אבל לתדהמתנו התברר כי אין בו אפילו את הציוד המינימאלי הדרוש. לכן ביקשנו להעביר את חדר המצב מבניין המועצה המקומית בכפר למקום אחר, שם יש לפחות טלוויזיה וקו טלפון".

אותו עובד אמר עוד כי בכל רשות קיים רכב מיוחד המתפקד בתור חדר מצב וחירום נייד, אשר מכיל את כל הציוד הדרוש להגשת עזרה ופינוי פצועים, כמו גם לאזהרת התושבים במצב חירום. הוא הדגיש כי רק בימים האחרונים נדרש קצין הביטחון של הרשות המקומית בכפר להודיע לתושבים כיצד לפעול במקרה של נפילת טילים באמצעות רמקול שהותקן באופן זמני על מכונית פרטית. בכפר, המונה כמעט 15 אלף תושבים, לא היה צפירת אזעקה.

ג) הצבת סוללות טילים וטנקים סמוך לכפרים הערביים

תושבים ביישובים ערביים רבים סיפרו, כי סוללות טילים וטנקים הוצבו בסמוך לכפרים, במרחק של עשרות מטרים מהבתים. לדברי התושבים, החיילים ירו פגזים וטילים לאורך כל שעות היום והלילה, מה שעורר בהלה רבה בקרב הילדים ולא אפשר לתושבי הכפרים לישון במנוחה.

דבר זה גרם, מטבע הדברים, למטרד גדול עבור התושבים. אך יותר חמור מכך, הצבת הסוללות והטנקים בסמיכות לבתי התושבים היוותה סכנה לביטחון התושבים, שכן ארגון חיזבאללה זיהה את מקור ההפגזות ואת מיקום הסוללות והטנקים וירה טילים וקטיושות לעברם, מה שגרם לנחיתת הטילים והקטיושות ביישובים אלה.

למשל, טילים כבר נפלו בסמיכות לכפרים ערב אל-עראמשה, תרשיחא ופסוטה, שבקרבתם הוצבו סוללות מעין אלה. תושבי תרשיחא אמרו כי סוללת ארטילריה שירתה לכיוון דרום לבנון הוצבה בסמיכות לכפר, במקום המרוחק רק עשרות מטרים מהמקום בו נהרגו שלושה מצעירי הכפר – מוחמד פאעור, שינאתי שינאתי ואמיר נעים – מנפילת קטיושה.¹⁴

ד) אי-התקנת אזעקות צפירה ומתן הנחיות

יישובים ערביים רבים, ובמיוחד כפרים באזור נצרת, נהריה וכרמיאל, ואף כמה שכונות בעיר נצרת, התלוננו במהלך המלחמה על העדר צופרי אזעקה תקינים. מכיוון שיישובים אלה אינם מחוברים למערכת הכריזה של פיקוד העורף והצבא, אשר מתריעה על נפילת קטיושות, נאלצו התושבים להסתייע במערכות הכריזה של המסגדים בכפרים כדי להודיע על התרעות, כתחליף לצפירת האזהרה.

אזרחים ערבים בנצרת: "מפקירים אותנו"

תושבים בשכונות המערביות בעיר נצרת, ובמיוחד השכונות שנבנו בשנים האחרונות סמוך לקיבוץ כפר החורש, התלוננו כי במהלך המלחמה הם לא שמעו את צפירות האזעקה של פיקוד העורף, המתריעות על נפילת טילים בעיר או בסביבותיה. כמה מהתושבים פנו לעיריית נצרת ולפיקוד העורף והתריעו על הסכנה. "מפקירים אותנו", אמר אחד מתושבי העיר, ג'וסיף סכראן: "אין צופרי אזעקה, הטילים נופלים מסביב ואנחנו לא מספיקים להגיע לחללים המוגנים ולממ"דים".

תושבים באזור אל-שאע'ור התלוננו כי האזעקה אינה פועלת

תושבים באזור אל-שאע'ור (דיר אל-אסד, מג'ד אל-כרום, בענה) התריעו כי צופרי האזעקה באזורם לא היו פועלים, אף שטילים רבים נפלו בשטחי הכפרים. התושבים ציינו כי בין התאריכים 8.8.06-10.8.06 נפלו חמישה טילים באזור אל-שאע'ור – במג'ד אל-כרום, בדיר אל-אסד ובבענה – וכי שניים מהם פגעו ישירות בבתים וגרמו למות אזרחים ולהרס רב. צופרי האזעקה שהותקנו לא פעלו. אחד התושבים, מחאסן נאסר, אמר: "באזור שלנו אין מקלטים ומרחבים מוגנים, והאזעקות לא פועלות. הדבר מהווה זלזול בחיי התושבים, שנאלצו להשתמש בימי המלחמה הראשונים במערכת הכריזה של המסגדים בכפרים כדי להתריע מפני נפילת קטיושות".

פיקוד העורף "יפעל" להתקנת צפירת אזהרה אוטומטית בנצרת

יממה לאחר מותם הטראגי של שני ילדים בנצרת בתאריך 19.7.06 מפגיעת קטיושה, החלו בפיקוד העורף לדון בצורך ב"מציאת פתרון להפעלת הצפירה באופן אוטומטי ולא באופן ידני" כפי שנהוג היה עד כה. כשנפל טיל הקטיושה בשכונת ספאפרה בנצרת, שהביא למותם של שני הילדים רביע ומחמוד עבד טלוזי, לא הושמעה צפירת אזהרה לפני הנפילה, בשל העדר מערכת צפירה אוטומטית בעיר. למחרת נערכה באזור הצפון פגישה בין ראש עיריית נצרת, ראמז ג'ראסי, לבין מפקד המחוז הצפוני ומפקד פיקוד

¹⁴ האגודה הערבית לזכויות האדם מכינה דו"ח עמוק בנושא זה, העתיד להתפרסם בקרוב.

העורף באזור, כדי לדון בתלונות העירייה והתושבים בעניין אי-הפעלת מערכת צפירת האזהרה בימים שעברו מאז החלה המלחמה. בתום הישיבה הודיעו בכירי פיקוד העורף כי "יפעלו להתקנת מכשור לצפירת אזהרה שתפעל באופן אוטומטי בעיר נצרת, כתחליף לצפירה המופעלת באופן ידני כיום".

תושבי נצרת: "אותנו, הערבים, לא הנחו להיכנס למקלט"

תושבי נצרת התלוננו כי, להבדיל מההנחיות הברורות שקיבלו תושבי הערים היהודיות, לתושבים הערבים אף אחד לא הסביר כיצד לנהוג. "כשמדובר בערבים, למסד כלל לא איכפת אם הם ייפגעו ואנחנו רגילים לזה, זה לא חדש לנו", טענו.

"אם היו מנחים אותנו להיכנס למרחבים מוגנים, כמו בערים היהודיות, האסון שקרה היה נמנע", כך אמר טארק קובטי, אחד מתושבי נצרת, לאחר שהאחים טלוזי נהרגו.

הקטיושות תפסו את התושבים כשאינם מוכנים. "ידענו שזה יכול לקרות גם לנו, אבל כשאף אחד לא מסתובב עם מערכת כריזה ולא מחלק דף הנחיות, ממשיכים את החיים כרגיל", אמר קובטי. הוא טען כי גם לאחר הנפילות אף אחד לא עבר בעיר ולא ביקשו מהם להיכנס למרחבים מוגנים. "זה לא עובד כמו שזה עובד בחיפה או בכל עיר יהודית אחרת. לנו אף אחד לא אומר כלום".

ברהום ג'ריסי, תושב השכונה בה נהרגו הילדים, חיזק את דבריו של קובטי ואמר: "כשמדובר בערבים, למסד כלל לא איכפת אם הם ייפגעו ואנחנו רגילים לזה, זה לא חדש לנו". לדבריו, "כשהיו נפילות ביום שני בנצרת עלית הסמוכה, הופעלה האזעקה. אבל כאן איש לא נקרא להיכנס למרחב מוגן. התקשרתי למשטרה ושאלתי למה, אמרו לי שיחזרו אליי, ועד עתה איש לא חזר אליי".

מפקד מרחב העמקים של המשטרה, ניצב משנה יעקב זיגדון, אמר שהוא ומפקד המחוז נפגשו עם ראשי הציבורי הערבי באזור. לדבריו, גם בפגישות עם ראשי מועצות וערים הנחו ראשי המשטרה את התושבים לנהוג לפי הנחיות פיקוד העורף, שביקשו מתושבי נצרת לשהות בסמוך למבנים מוגנים אך לא בתוכם. אלא שמפקד מרחב העמקים התעלם מבעיה נוספת, והיא שהנחיות פיקוד העורף ניתנה, בתחילת המלחמה, בשפה העברית בלבד, דבר שגרם לקושי לאזרחים הערבים להבין אותן (על כך, ראו להלן).

ה) תקציבים ופיצויים לשיקום הצפון

לאחר תום המלחמה, נתגלה כי בתהליך של שיקום הצפון האזרחים הערבים סבלו מהפליה, בעיקר במתן תקציבים ופיצויים, למרות שהם ניזוקו ונפגעו באותה מידה כמו האזרחים היהודים, ובמקרים מסויימים אף יותר מהם.

יישובים ערבים אינם נכללים ברשימת יישובי הספר

בעלי עסקים ועצמאים מכמה יישובים ערביים ליד גבול לבנון התלוננו בחודש אוגוסט כי אינם זכאים לפיצוי בגין נזקייהם כתוצאה מהלחימה בצפון, מפני שיישוביהם לא נכללו ברשימת יישובי הספר לפי תקנות מס רכוש. הרשימה, המזכה פיצויים גבוהים יותר למי שסבל מנזקים מהמלחמה, אינה כוללת יישובים ערבים כמו פסוטה, מעיליא, תרשיחא, ערב אל-עראמשה וג'ש, שנפגעו במלחמה, בעוד שהיא כוללת יישובים יהודיים הסמוכים לאותם יישובים.

מרשות המסים נמסר, כי "רשימת יישובי הספר נקבעה ללא יתרון גיאוגרפי, אלא עודכנה לפי האירועים. בשנים האחרונות לא נערך כל שינוי ברשימה ובכל מקרה, לא כל היישובים שנמצאים ליד הגבול - יהודיים כערביים - כלולים בה". אלא שהתברר שהחלוקה בין יישובי הספר, הזכאים לפיצויים מלאים, לבין יישובי קו העימות, הזכאים לפיצויים מופחתים, התבססה על זהותה הלאומית של האוכלוסייה ושיעור התגייסותה לשירות הצבאי. לפיכך נכללו ברשימת יישובי הספר יישובים יהודיים, שחלקם נמצאים במרחק קילומטרים רבים מהגבול, בעוד שיישובים ערביים הצמודים לגבול הוצאו ממנה.

בחודש ספטמבר הגישו אנשי עסקים מהצפון וארגונים ערבים עתירה לבית-המשפט העליון נגד שר האוצר הדורשות להוציא צו על תנאי המורה להשוות את מעמדם של ארבעת היישובים הערביים למעמד יישובי ספר. בדיון בעתירה טענה המדינה כי היישובים הערביים אינם נמצאים בטווח הסכנה וכי

תושביהם אינם חשים כי הם מהווים מטרה לטילים שנורו על-ידי חיזבאללה, ולפיכך אינם זכאים להיכלל בין תושבי יישובי הספר!! טענה זו עוררה את חמת השופטים, אשר תהו כיצד היא מתיישבת עם העובדה, שבמהלך המלחמה סבלו היישובים הערביים מפגיעות בנפש וברכוש.

בחודש פברואר 2007 הודיעה פרקליטות המדינה לבית-המשפט העליון, כי היישובים הערביים הנ"ל יכללו ברשימת יישובי הספר. בכך התקבלה העתירה.

המרכז לטיפוח יזמות עסקית - הלוואות ליהודים בלבד

המרכז לטיפוח יזמות עסקית (מט"י) הוא עמותה בעלת אופי ציבורי הפועלת בחסותה ובפיקוחה של הרשות לעסקים קטנים. על מרכז זה חלים עקרונות המשפט המנהלי, ההגינות והשוויון. לנוכח נזקי המלחמה, החליט לפתוח מסלול הלוואות לבעלי עסקים בצפון. מדובר במסלול אטרקטיבי מאד, המציע הלוואות ללא ריבית והצמדה ובתנאי החזר נוחים. מטרת ההלוואה שמעניק מט"י הינה סיוע לבעלי עסקים שנקלעו לקשיים בעקבות המלחמה.

אלא שהסתבר כי המסלול מיועד ל"בעלי לאום יהודי בלבד", ופוסל את תושבי הצפון הערבים שעסקיהם נפגעו במהלך המלחמה מלהשתתף בתוכנית. אזרחים ערבים רבים שעסקיהם נקלעו לקשיים בעקבות המלחמה פנו למרכז מט"י לקבלת הלוואה, אך נפסלו ונענו בשלילה בשעה שעמיתיהם היהודים קיבלו את ההלוואות ללא קושי.

במט"י תרצו את הדבר בטענה שמדובר בתנאים שהציבו התורמים. הנרי ביטון, מנכ"ל מט"י, אמר כי "לא הרגשנו שיש בעיה עם זה". ונשאלת השאלה האם מותר לגוף ציבורי, הממומן על-ידי כספי ציבור והמחויב לאמות מידה ציבוריות, לקבל תרומות מגופים עם תנאים מפלים וגזעניים שיש בהן משום הפרת חוק? זאת-ועוד, הקרן הישראלית להלוואות ללא ריבית, שהייתה אחראית למימון הפרויקט של מט"י, מסרה מצידה כי אין היא נוהגת באפליה כלפי האזרחים הערבים וכי העניקה בעבר הלוואות לבעלי עסקים ערבים.

ממשרד התעשייה, המסחר והתעסוקה נמסר כי השר, אלי ישי, הנחה את מחלקות המשרד למנוע כל אפליה בחלוקת התקציבים לבתי עסק בגליל. כמו-כן, בעקבות חשיפת הפרשה, הודיע רשם העמותות כי החליט לחקור את מט"י בחשד לאפליה נגד האזרחים הערבים.

בנק מרכנתיל דיסקונט: הלוואות ליוצאי צבא בלבד

בעלי עסקים קטנים מבין התושבים הערבים בצפון התלוננו כי בנק מרכנתיל דיסקונט הפלה אותם על רקע לאומי במתן הלוואות לתושבי הצפון שעסקיהם נפגעו במהלך המלחמה.

ב-16 באוגוסט החליטה ועדת הכספים של הכנסת להעניק הלוואות עם תנאים מיוחדים לבעלי העסקים הקטנים בצפון במטרה לפצותם על הנזקים וההפסדים שספגו עסקיהם במהלך המלחמה האחרונה נגד לבנון. בעלי עסקים ערבים פנו לבנק בבקשה לקבל את ההלוואה, אך בקשותיהם נדחו בטענה שאינם עונים על הקריטריון של שירות צבאי!!

בעקבות חשיפת הפרשה התברר, שהבנק הפיץ חוזר בכל סניפיו, בו הודיע על הוספת תנאי חדש לזכאות להלוואה לבעלי העסקים הקטנים. בחוזר צוין כי הוחלט להרחיב את מעגל הזכאים ולכלול בו גם את חיילי המילואים שברשותם עסקים קטנים, גם אם אינם תושבי הצפון.

האחראי על ההלוואות בהנהלת הבנק טען כי אין בסעיף זה משום פגיעה בזכאותם של בעלי עסקים קטנים מקרב האזרחים הערבים, שכן הסעיף החדש נועד להרחיב את מעגל בעלי הזכאות ולא לצמצמו. לטענתו, הפקידים בסניפי הצפון של הבנק שגו כשהבינו את הסעיף החדש כתנאי הכרחי לכל מבקש הלוואה. הוא התחייב להפיץ חוזר חדש בכל סניפי הבנק כדי להבהיר את משמעות הסעיף החדש.

מנכ"ל משרד ראש הממשלה: האזרחים הערבים יקבלו כשליש מכספי שיקום הצפון

בחודש ספטמבר הצהיר מנכ"ל משרד ראש הממשלה, רענן דינור, כי כשליש מהתקציבים המיועדים לשיקום הצפון מהמלחמה יופנו לאזרחים הערבים, המהווים 55% מאוכלוסיית הגליל. לדבריו, שלישי מהסכום יופנה ל"תשתיות על", המשרתות את כל אוכלוסיית הצפון, שלישי נוסף יופנה לציבור היהודי,

והשליש האחרון - ליישובים הערביים. לפי החלטת הממשלה, היקף התוכנית לחיזוק הצפון וחיפה עשוי להגיע ליותר מ-4 מיליארד שקל: 2.8 מיליארד שקל מהקצבות הממשלה, ו-1.4 מיליארד שקל אמור להיות ממומן על ידי תרומות מחו"ל.

אולם, בדיקה שביצע הכלכלן אמין פארס ממרכז מוסאוא גילה כי רק 10% מתקציב פיתוח הגליל מיועדים לאזרחים הערבים, בניגוד לטענת הממשלה. לדברי פארס, תקציב 2007 לפיתוח הגליל הוא כארבעה מיליארד ו-260 מיליון שקל, שרק 402 מיליון שקל מהם מיועדים לאזרחים ביישובים הערביים. הדוח ציין גם כי אף ש-44% מההרוגים במלחמה היו אזרחים ערבים שנפגעו עקב העדר מרחבים מוגנים, אין הממשלה מתכוונת לתקן את המצב. גם בתי-החולים בנצרת לא יקבלו תקציב לבניית מרחבים מוגנים.

זאת-ועוד, התוכנית, שמרוכזת על ידי משרד ראש הממשלה, כוללת השקעה של 25 מיליון שקל של התמ"ת באזורי תעשייה, 77 מיליון שקל של משרד התחבורה לשיפור הכבישים, ו-200 מיליון שקל של משרד החינוך ביישובים ערבים. יחד-עם-זאת, גורמים ממשלתיים אמרו בחודש ינואר 2007 כי אחד האתגרים בקביעת התקציב לציבור הערבי היה ביצוע השינוי הדרוש בפקידות הממשלתית שצריכה לאשר זאת. "הובהר לכל המשרדים כי הם חייבים 'לצבוע' את התקציב לציבור הערבי", אמרו הגורמים. ואולם, נמסר כי ישנם משרדי ממשלה שלא ישקיעו כל סכום ביישובים ערבים, כדוגמת משרדי המשפטים והקליטה. במשרד התיירות ובמשרד החקלאות "נצבעו" עד כה רק סכומים קטנים מתוך התקציב לשיקום הגליל שהועבר אליהם, ולא ברור עדיין כיצד יחלקו את הכסף שקיבלו. נוסף לכך, רק חלק קטן מהסכומים המיועדים ליישובים הערבים על-פי הבטחת הממשלה אכן יועדו בתקציב המדינה לשנת 2007.

ו) תוכנית שיקום הצפון בחינוך

לפני התחלת המלחמה בצפון, הכין משרד החינוך תוכנית לרפורמה במערכת החינוך בכלל, אך לאחר המלחמה היא צומצמה לצפון בלבד. התוכנית, שתתקצב בכ-700 מיליון שקל לשנתיים הקרובות, תיושם על כ-400 אלף תלמידים ו-100 אלף ילדי גן בחיפה, ביישובי הצפון וביישובי עוטף עזה, ותכלול מרכיבים כמו פיצול כיתות א' ו-ב' רבות, מתן תגבור לתלמידים חלשים לבגרות, בניית כ-350 כיתות וגני ילדים, חיזוק ל-50 בתי ספר מתקשים. על-פי התוכנית, כ-55% מתקציבה יינתן לבתי ספר של תלמידים ערבים, בדווים, דרוזים וצ'רקסים. התוכנית אושרה בחודש אוקטובר. אלא שמסתבר שלא כל השרים היו מרוצים מהעובדה שחלק גדול ממנה מיועדת לאזרחים הערבים (שמהווים 55% מאוכלוסיית הצפון). זאת-ועוד, מסתבר גם שהתכנון רחוק יותר מהיישום בפועל, ובפועל ספק אם התוכנית שוויונית כלפי האזרחים הערבים, כפי שהמדינה שהמדינה טוענת.

אוגוסט: השר גדעון עזרא: צריך לדאוג שהאזרחים הערבים לא יקבלו את כל הכסף לשיקום החינוך בצפון

בחודש אוגוסט, במהלך ישיבת הממשלה שבה הציגה שרת החינוך, יולי תמיר, את התוכנית לאישור הממשלה, התבטא השר לאיכות הסביבה, גדעון עזרא, כי "צריך לעשות הבדלה ולדאוג לכך שהיישובים הערביים לא יקבלו את כל הכסף של תוכנית החינוך". בישיבה סיפר השר עזרא כי סייר ביישובים הערביים במהלך המלחמה, וכי הוא מתנגד לכך שהתלמידים הערבים, המהווים כ-60% מהתלמידים במערכת החינוך בצפון, יקבלו את רוב ההטבות הכלולות בתוכנית. "התושבים [הערבים] שם התנהגו כרגיל, כאילו לא קרה כלום", אמר, "אני בעד שוויון אבל בסוף הם יקבלו את הכול. לא ייתכן שרוב הכסף ילך אליהם". אך יותר חמור מההתבטאות עצמה, השר עזרא הגיב לפרסומים בעיתונות, כי "לא מדובר בהתבטאות גזענית!!"

נובמבר: תוכנית שיקום הצפון תפגע בבתי ספר ערביים

מרכז השלטון המקומי התבטא בחודש נובמבר, כי ההשקעה בחינוך במסגרת "התוכנית לשיקום הצפון" לא תביא לסגירת הפערים בין תלמידים יהודים לערבים בצפון בארץ, אלא אף עלולה להגדילם.

לדברי כמאל ריאן, סמנכ"ל מרכז השלטון המקומי לקידום המגזר הערבי, משרד החינוך לא גיבש את כל הקריטריונים לחלוקת הכסף בסעיפים מרכזיים של "התוכנית לשיקום הצפון". בהיעדר קריטריונים ברורים, ונוכח ההשתתפות הגדולה של קרנות וגופים חיצוניים – האחראים ל-340 מיליון שקל מהסכום

הכללי, ושאינם מחוייבים לחלוקה שוויונית – קטנים הסיכויים כי בתי הספר הערבים ייהנו מ-55% מכספי התוכנית, בהתאם לחלקם באוכלוסיית התלמידים בצפון.

דני גרא, יועץ כלכלי למרכז לשלטון המקומי, אמר כי למעשה, התקבלה החלטה רק לגבי הסעיפים המדברים על פיצול כיתות א'-ב' לקבוצות קטנות, לתוכנית העזרה לתלמידים שחסר להם מקצוע אחד בבחינות הבגרות ובנושא ההצטיינות. בשלושת הסעיפים האלה התלמידים הערבים יקבלו לפי חלקם בכלל אוכלוסיית התלמידים. אולם, בחמשת הסעיפים הנותרים של התוכנית (בניית כיתות חדשות, שיפור התשתיות של בתי הספר, פיתוח כוח אדם בהוראה, ליווי בתי ספר חלשים וחינוך בלתי פורמלי), טרם גיבש משרד החינוך את הקריטריונים לחלוקה, כדי להבטיח לכל הפחות שהפערים לא יגדלו. "בסעיפים שכן קיבלנו לגביהם פירוט", אומר גרא, "לא נראה שהפערים מצטמצמים אלא מונצחים".

זאת ועוד, לא רק שאין ביטחון שהפערים בצפון באמת ייסגרו, אלא שמצב החינוך הערבי בשאר המקומות בארץ יישאר ללא שינוי, ואף יורע. שכן, על-פי הצעת תקציב משרד החינוך לשנת 2007, הופחת תקציב "התוכניות לקידום החינוך למיעוטים" מ-39 ל-29 מיליון שקל, ותקציב "קידום החינוך הדרוזי" ירד מ-532 ל-389 אלף שקל.

בנוסף לכך, קרנות רבות מעורבות ב"תוכנית לשיקום הצפון". על פי התוכנית, 360 מיליון שקל יבואו מתקציב משרד החינוך, ו-340 מיליון מתרומות גופים כמו הסוכנות היהודית, הג'וינט וקרן סאקטא-רש"י. קרנות אלה אינן מחוייבות למדיניות משרד החינוך. בשלטון המקומי העריכו, כי היישובים הערביים יקבלו, לכל היותר, כ-20% מתקציב הקרנות, כלומר – כ-68 מיליון שקל. פירוש הדבר הוא, שגם אם משרד החינוך יחלק את התקציב שבאחריותו באופן שוויוני, האזרחים הערבים יקבלו בסופו של דבר כ-266 מיליון שקל – דהיינו, 38% מסך כספי "התוכנית לשיקום הצפון".

שרת החינוך, יולי תמיר, מסרה בתגובה כי "במהלך הביקור האחרון בארצות הברית נפגשתי עם ראשי הקרנות כדי לשכנע ולעודד אותם להשקיע במגזר הערבי. הייתי רוצה שכל 700 מיליון השקל יחולקו באופן שוויוני, אבל אני יכולה להיות אחראית רק לתקציב שלי. אני מאמינה שבסופו של דבר המגזר הערבי יינה מתוספת גדולה מאוד, אבל פרויקטים כאלה ניתנו בעיקר למגזר היהודי וכאן מדובר במאמץ אמיתי להשקיע גם באוכלוסייה הערבית".

ז אי-שימוש בשפה הערבית

על-פי החוק, השפה הערבית היא שפה רשמית. המשמעות לכך היא שכל רשות מחוייבת להשתמש בה. אולם, בפועל רוב הרשויות אינן משתמשות בה, והאזרחים הערבים נאלצים, במגעייהם עם הרשויות, להשתמש בשפה העברית, שבשבילם היא שפה שנייה. זה מה שקרה גם בעת המלחמה בלבנון. רבים מההנחיות שחילק פיקוד העורף היו בשפה העברית, מה שהקשה על האזרחים הערבים להבין אותם במדוייק. כמו-כן, הטפסים שברשות המוסד לביטוח לאומי לדרישת פיצויים על-פי החוק הם רק בעברית, דבר העלול לגרום אצל האזרחים הערבים לטעויות במילוי הטפסים וליישום בלתי שווה של החוק, דבר שיוביל להפליית הנפגעים הערבים.

יורדים למקלט בעברית בלבד

הרבה אזרחים ערבים התלוננו על כך שמאז תחילת המלחמה פיקוד העורף מפרסם מידע והוראות התנהגות בזמן תקיפת טילים רק בשפה העברית, מבלי שקיימת כל התייחסות לשפה הערבית. כמו-כן, האתר הרשמי של פיקוד העורף באינטרנט מופיע אף הוא בשפה העברית, ויש בו קישור לשפה האנגלית אך אין בו זכר לערבית.

מצב כזה ועלול להביא לכך שאזרחים ערבים רבים יהיו תחת סכנה אמיתית בגלל מחסור במידע לגבי אופן ההתנהגות במצבי חירום אמיתיים. בנוסף לכך, ישנם הרבה אזרחים ערבים המתקשים להבין את ההוראות בשפה העברית ואין להם דרך אחרת להתמודד עם מצב החירום.

בעקבות מצב זה, החליטו עמותות ערביות לפעול להקמת מרכז מידע שיפעל לאורך כל שעות היממה ויספק ייעוץ ומידע בשפה הערבית לאזרחים הערבים בנושאי בריאות, חירום, מיגון, תעסוקה וסיוע פסיכולוגי ויהווה מרכז ומקור זמין למידע בשפה הערבית.

במוסד לביטוח לאומי: הטפסים לדרישת פיצויים - רק בעברית

מחצית מהאוכלוסייה האזרחית בצפון הם ערבים, וחלקם נפגע ברכוש או בגוף עקב המצב הביטחוני בזמן המלחמה. על-פי החוק הם זכאים לפיצויים מהמוסד לביטוח לאומי עבור הנזקים שנגרמו להם. ברם, הטפסים הרשמיים בעניין הזכאות לתמלוגים במוסד נמצאים רק בשפה העברית, למרות שהשפה הערבית היא שפה רשמית במדינה.

קיומם של קשיים בקריאה ובכתיבה בשפה העברית בקרב הנפגעים הערבים עלול לגרום לטעויות במילוי הטפסים וליישום בלתי שווה של החוק, דבר שיוביל להפליית הנפגעים הערבים.

במוסד לביטוח לאומי אישרו כי הטפסים המיועדים לנפגעי פעולות איבה הם אך ורק בשפה העברית, להבדיל מטפסי תביעה אחרים במוסד. בביטוח הלאומי ציינו כי כל הנפגעים שהגיעו לבתי החולים, כולל נפגעים מהמגזר הערבי, טופלו על ידי אנשי הביטוח הלאומי, וכי אנשי המוסד יסייעו לכל אדם שיפנה אליהם בעניין מילוי הטפסים.

בביטוח הלאומי הסבירו כי אי הנפקת טפסים בערבית נובעת מסיבה טכנית, משום שכל מערכת המחשוב בנויה על השפה העברית. עוד נמסר כי יזום הביטוח הלאומי מפגשים קבוצתיים ביישובים הערביים למתן הסבר בכל הקשור לתהליך הפיצוי.

גזענות כלפי האזרחים הערבים

(א) הקדמה

בחודש מאי פירסם המכון הישראלי לדמוקרטיה את סקר "מדד הדמוקרטיה 2006". מנתוני הסקר עלה כי רוב האזרחים היהודים בישראל (62%) תומכים בטרנספר של האזרחים הערבים ותומכים שהמדינה תעודד את הגירתם מהמדינה. 29% דורשים רוב יהודי בכל ההחלטות הגורליות למדינה.

נתוני הסקר מלמדים על ניכור והתכחשות נרחבת בציבור היהודי לעצם הלגיטימיות של אזרחותם של האזרחים הערבים. למעשה, נתונים אלה אינם מפתיעים שכן מאז אירועי אוקטובר 2000 ניתן לראות עלייה ניכרת ברף הגזענות מצד האזרחים היהודים במדינה כלפי האזרחים הערבים. תופעה זו הייתה שורש בחברה הישראלית עוד ועוד, עד שניתן לומר שהיא הפכה לחלק בלתי-נפרד מהתרבות הפוליטית במדינה: דעות, התבטאויות ומעשים, שבעבר נחשבו לקיצוניים – כמו למשל רעיון ה"טרנספר" – הפכו להיות ה"מיינ סטרים" של הרוב היהודי, ואף קיבלה ביטוי רשמי בחקיקת חוק הנותן הכשר לרעיון גזעני זה.¹⁵

העלייה ברף הגזענות מבטאת נטייה אצל הרוב היהודי לדה-לגיטימציה של המיעוט הערבי. נטייה זו מקבלת ביטוי מלא בכנס הרצליה, שמאז שנת 2000 נערך מדי שנה בשנה תחת הכותרת "מאזן החוסן והביטחון הלאומי" ואשר משמש מפגש פסגה של ראשי המדינה ובכיריה במגזרים השונים: שרים, אנשי ביטחון, אנשי כלכלה ואקדמאים, שדנים ב"בעיות" הניצבות בפני המדינה. בשנת 2006 שוב נערך הכנס (בחודש ינואר) ובו דנו קברניטי המדינה בשתי הצעות עיקריות לצורך "ביצור חוסנה" של המדינה: ההצעה האחת, המכונה בהיתממות "חילופי שטחים", התייחסה לסילוק האזרחים הערבים מאזור המשולש מן המדינה באמצעות שרטוט הקו הירוק מחדש, ושמעמדתה האמיתית סילוק כ-200 אלף אזרחים מאזרחותם במדינה בשל השתייכותם האתנית. ההצעה השנייה נגעה לביצוע מדיניות חדשה כלפי האזרחים הערבים בנגב, שהעיקר בה הוא "יישובם" מחדש של תושבי הכפרים הבלתי מוכרים ביישובים חדשים, אך משמעוהה האמיתית פינוים באופן כפוי ואלים מאדמותיהם ההיסטוריות והשתלטות עליהן לצורך "יהודון".¹⁶ המשותף לשתי ההצעות הללו – האיום לפנות בכוח את האזרחים הערבים בנגב מכפריהם מכאן, ולסלק את תושבי המשולש הערבים מן האזרחות מכאן – הוא הלחץ על האזרחים הערבים והניסיון ליצירת דה-לגיטימציה של אזרחותם במדינה.

גם בשנת 2006 ניתן לראות עלייה משמעותית ברמת הגזענות כנגד המיעוט הערבי, כמעט בכל תחום מתחומי החיים, וכמעט על-ידי כל סקטור מתוך הציבור היהודי: מהשר וחבר-הכנסת הבכיר ביותר ועד לאזרח הפשוט ביותר. בשנה זו הגזענות גם קיבלה ביטויים רבים: גזענות מצד חברי-כנסת ושרים יהודיים, גזענות מצד המשטרה, גזענות מצד גופים רשמיים או מעין-רשמיים, גזענות במתן שירותים, גזענות במהלך הבחירות לכנסת ה-17, חוקים והצעות חוק גזעניים, קריאה לטרנספר וגזענות מצד אזרחים יהודיים.

אולם האירוע החשוב והמסוכן ביותר שהתרחש בשנה זו הוא זכייתה של סיעת "ישראל ביתנו" בבחירות ה-17 לכנסת ב-12 מנדטים ומינויו של יו"ר הסיעה, חבר-הכנסת אביגדור ליברמן, לסגן ראש הממשלה בחודש אוקטובר.

¹⁵ הכוונה לחוק להנצחת זכרו של רחבעם זאבי, התשס"ה-2005. רחבעם זאבי (שכינויו "גנדי") היה חבר כנסת ויושב ראש סיעת "מולדת". משנתה הפוליטית של סיעתו היתה ביצוע טרנספר "מרצון" של הערבים מארץ-ישראל ההיסטורית. הוא נרצח בידי מתנקשים פלסטיניים באוקטובר 2001. מטרתו של החוק, על-פי סעיף 1, היא "להנציח את זכרו של זאבי ולהנחיל לדורות את פועלו ומורשתו", על-ידי הקמת מרכז רחבעם זאבי לחקר היסטורי, גיאוגרפי וארכיאולוגי של ארץ ישראל.

¹⁶ ראו הפרק הרביעי ("האזרחים הערבים בנגב") בדו"ח זה.

ב) חבר-הכנסת אביגדור ליברמן

בתאריך 30.10.06 אישרה הכנסת את מינויו של ליברמן לסגן ראש הממשלה ולשר לענייני אימים אסטרטגיים. למרות שליברמן כיהן בעבר כשר – שר התשתיות הלאומיות (2001-2002) ושר התחבורה (2003-2004) – אלא שזו הפעם הראשונה שהוא מגיע לתפקיד רם כזה.

ליברמן הוא אחד העולים החדשים שעלה ארצה בשנת 1979. חשיפתו של ליברמן בזירה הפוליטית הישראלית הייתה בתקופת ממשלת הליכוד בשנת 1996, עת כיהן כמנכ"ל משרד ראש הממשלה דאז, בנימין נתניהו, לאחר שבילה מספר שנים במפלגת הליכוד. בשנת 1999 הקים ליברמן מפלגת "ישראל ביתנו", שרצה לבחירות עם אג'נדה מדינית, חברתית וכלכלית בה הוא קרא לקליטתם של העולים החדשים באופן מלא ולהשתלבותם בחברה "על מנת להשיג חברה יהודית אינטגרלית". בבחירות הכנסת בשנת 1999 זכתה מפלגתו ב-4 מנדטים, ובשנת 2003 הוא רץ לבחירות ברשימה משותפת יחד עם מפלגת הימין מולדת תחת שם "איחוד לאומי" וזכה ב-7 מנדטים, ובבחירות השבע-עשרה בשנת 2006 זכתה מפלגת "איחוד לאומי" ב-12 מנדטים. המפלגה נחשבת היום לכוח הרביעי בכנסת מבחינת מספר המנדטים.

ליברמן נחשב, גם בעיני אזרחים יהודים, לתופעה פאשיסטית ודיקטטורית. פרופ' זאב שטרנהל (מרצה באוניברסיטה העברית בירושלים בנושא מדעי המדינה ומגדולי המומחים בפאשיזם באירופה) תיאר לעיתון "אינדבנדנט" האנגלי את ליברמן באומרו שהוא "בעל אופי דיקטטורי, שולל באופן עקרוני את זכויות האדם, ומעמיק את הפערים בין יהודים וערבים". הוא הוסיף: "ליברמן הוא המדינאי המסוכן ביותר בישראל מעצם עמדותיו, גאנדי (רחבעם זאבי) דמה לו, אלא שהאחר היה בעל אופי נעים, והמקרה של ליברמן הוא מזכיר את מוסוליני, התופעה הפאשיסטית עת נכנעה הדמוקרטיה מרצונה החופשי".

לאורך חייו הפוליטיים, ליברמן הסית נגד האזרחים הערבים ותקף את הנהגתם הלאומית וקרא לעשות טרנספר לכל מי שאינו רואה בישראל כ-"מדינה יהודית ציונית" ואינו רואה בהמנון הלאומי הישראלי, "התקווה", כהמנון השייך לו. הוא רואה כי החזון הציוני הוא לשמור על מדינה יהודית חד-לאומית ועצם נוכחות מיעוט גדול אחר - המיעוט הערבי - מתנגש עם יעד זה, ונוגד את חזונו בצורך לשמר את המדינה היהודית "הנקייה". הוא דורש מהאזרחים הערבים להצהיר נאמנות למדינת ישראל ולעשות שירות צבאי בצבא ומאיים בטרנספר לשטח הרשות הפלסטינית לכל מי שמתנגד לכך.

הלכה למעשה, ליברמן בנה "תהילתו" הפוליטית על ההסתה נגד האזרחים הערבים, ומנצל משברים כדי לרדוף המיעוט הערבי, כמו-כן הוא מציע רעיונות אודות הצורך באיש חזק שישלוט במדינה לשמירת אופייה הציוני והיהודי. אי-לכך, לאור הצהרותיו הגזעניות, אשר התבטא בהן בעבר ועודו מתבטא בהן, העולם נדרש להעניש את הממשלה הישראלית על צירופו לשורותיה, ומינויו לתפקיד בכיר בממשלה, כפי שהעולם העניש את ממשלת אוסטריה לאחר צירופו של היידר אליה.

ליברמן כיהן כשר התחבורה בממשלתו של אריאל שרון. ובמאי 2004, הציע ליברמן לראש הממשלה תוכנית לפתרון הסכסוך הישראלי-פלסטיני, בה הוא מציע, בין היתר, גירושם של 90% מן המיעוט הערבי אל תחום המדינה הפלסטינית שתקום בשטחים הכבושים. בהתאם לעמדתו של ליברמן, הבעיה העיקרית למדינת ישראל אינה הפלסטינים בשטחים הכבושים, אלא המיעוט הערבי החי במדינה. כמו-כן, הוא הציג תוכנית זו בפני נציגו של הנשיא הרוסי, וולדימיר פוטין, חבר ועדת הרביעייה אלכסנדר גלוקין, בפגישה אשר השתתף בה גם שגריר רוסיה בישראל גאנדי תירסוב.

במרס 2004, בנאומו בכנסת, צעק ליברמן, והפנה את דבריו לחברי הכנסת הערבים: "אתם כמו מוחמד דין, רוצים להרוס את המדינה, אך בטקטיקה שונה. אילו הייתם במדינה אחרת מקומכם היה בבתי-סוהר". ובאותה שנה, בריאיון שערך איתו עיתון "כול אל-ערב", אמר ליברמן כדלקמן: "בהחלט שאני עומד על דעתי, צריכים לעשות את ההכנות הנדרשות על מנת לעשות טרנספר לכל הערבים המתגוררים במדינת ישראל, אלה שאינם מכירים בחובות שלהם, לכן הטרנספר חל גם על אותם ערבים שאינם רואים במדינה כמדינה יהודית ציונית ואינם רואים בהמנון הלאומי "התקווה" שהוא שייך להם, אין לנו כל צורך בהם, צריך לטרנספר אותם, ומי שהינו מכיר בכך אין כל הבדל ביני לבינו גם בזכויות, דבר אשר תלוי במילוי כל החובות לרבות הגיוס לצבא הישראלי. לאחרונה הציעה מפלגתי הצעת חוק המחייבת "גיוס חובה" לערבי ישראל, ונפעל נמרצות ליישום חוק זה. מי שדורש את כל הזכויות חייב למלא את כל החובות".

לאחר סיום כהונתו כשר התחבורה, פרסם ליברמן בנובמבר 2004 את מצע מפלגתו בחירות הבאות, אשר מציע על הקמת שתי מדינות "האחת יהודית ללא ערבים והאחרת פלסטינית ללא יהודים". התוכנית מציעה כמו כן "העברת אוכלוסיית המשולש כולה לשטחי הרשות הפלסטינית תוך כדי שינויי גבולות", אשר לפי דעתו של ליברמן יוביל ל"מדינה יהודית נקייה".

וביוני 2005 בתקופת ההתנתקות מעזה, מפלגת ליברמן החלה לנהל תעמולה תקשורתית להפצת דעותיה תוך הצבת שלטים גדולים בכבישים המהירים ובכניסות לערים יהודיות הקוראים "להתנתקות מאום אל-פחם", בהשוואה להתנתקות מעזה.

ובראיון עם תחנת הרדיו הישראלית "רשת ב' " בשנת 2005 הצהיר ליברמן: "תמיד אמרנו כי בעיית ערבי ישראל היא בעדיפות הראשונה בהשוואה לבעיה הפלסטינית. בעיית אום פחם יותר גדולה ועמוקה מבעיית ג'נין. מפני שהמנהיגים והאזרחים הערבים בעיר זו מעורבים בפעולות טרור, תוך התעלמות הרשויות הישראליות מכך. אנחנו מאמינים שלא יהיה פיתרון לבעיה הפלסטינית ללא מציאת פיתרון לבעיית ערביי ישראל". והוסיף: "אני רוצה מדינה יהודית עם ביטחון. ואיני מוכן לתת לפלסטינים אדמות מבלי לקבל בתמורה ... אני שואף למדינה יהודית רצופה וחד-גזעית המאחדת את הארץ והופכת אותה לחזקה ... המטרה היא להשיג מדינה יהודית נקייה".

גם בשנת 2006 הסית ליברמן כנגד המיעוט הערבי בכלל, וכנגד חברי-הכנסת הערבים בפרט. וככל שהמתחיות באזור נמשכת מתגברת, נראה שליברמן נעשה יותר קיצוני וקיצוני כלפי האזרחים הערבים.

ינואר: ליברמן קורא להחמרה בעונש במידה ויגלו תמיכה ואהדה בתנועת חמאס בקרב האזרחים הערבים

במסיבת עיתונאים שערך בתאריך 30.1.06 להצגת התוכנית המדינית שלו, דרש ליברמן להחמיר בעונשם של האזרחים הערבים במידה ויגלו תמיכה ואהדה בתנועת חמאס; נוסף על כך הוא דרש לספח אזורים מאוכלסים ברוב ערבי – כמו עיר אום אל-פחם – לתחום הרשות הפלסטינית, לעומת סיפוח ההתיישבויות על האדמות הפלסטיניות הכבושות לשטח ישראל; "ישראל ביתנו ופלסטין ביתם", על-פי דבריו. ליברמן תמך בהגברת מה שנקרא "לחיימה בפשע במגזר הערבי", ובאופן פרובוקטיבי במטרה להטיל עונשים כבדים, תירץ זאת באומרו כי "אם לא נשתלט על הפושעים הערבים, חמאס תשתלט עליהם!!!". ליברמן הוסיף גם כי חלה חובה על הדרג המדיני למנוע מן האזרחים הערבים בישראל להשתתף בכל הפגנה שאמורה לתמוך בחמאס.

ינואר: ליברמן משווה את ח"כ עזמי בשארה לנשיא האיראני

בתאריך 22.1.06 ליברמן השווה את ח"כ עזמי בשארה (בל"ד) לנשיא האיראני, אחמדי נג'אד, בטענה שאינו מכיר במדינת ישראל וקורא לגרש את היהודים ממנה. הדבר אירע בהצהרות שמסר ליברמן לרשות השידור הישראלית בתגובה על הצהרתו של בשארה בכנס החמישי לתנועת בל"ד, עת ציין כי המפלגות הישראליות הציוניות עוסקות בהסתה נגד ח"כים ערבים. על-פי טענותיו של ליברמן, אין כל הבדל בין הנשיא האיראני אחמדי נג'אד לבין ח"כ בשארה, שכן שניהם "מאמינים באותן מטרות, מתייחסים ליהודים ככובשים וכאל נטע זר [ולפי דעותיהם] לא מקובל להצביע למפלגות יהודיות". ליברמן הוסיף כי "עזמי בשארה אינו מסתיר [עמדותיו], הוא נוסע לסוריה ולבנון ופגש עם אנשי חיזבאללה ומודיע משם שאין מקום למדינה יהודית וציונית". ליברמן המשיך בהסתה נגד האזרחים הערבים כשהוסיף ואמר כי דבריו והצהרותיו של בשארה משקפים את חוסר האונים של המשטרה מליישם את החוק על האזרחים הערבים. הוא התייחס גם אל מקרה הירצחו של הטרוריסט היהודי עידן נתן-זאדה, בעקבות הטבח שביצע בשפרעם באוגוסט 2005¹⁷, כפעולת התעללות שלא טופלה על-ידי המשטרה, והוסיף כי המשטרה אינה מבצעת צווי הריסה שהוטלו על 60 אלף מבנים לא חוקיים בקרב המיעוט הערבי, לרבות מאות צווי הריסה בנגב. ולפי דעתו "ישראל אינה מסוגלת להתעמת עם הערבים לכן ולמעשה נוצרה 'אוטונומיה' ערבית בישראל המסכנת את קיומה של מדינת ישראל". וליברמן המשיך בדבריו באומרו כי "מי שאינו רואה תופעה זו ואינו מבין כי הבעיה שלנו אינו טופוגרפית אלא דמוגרפית בגבולות 67, הוא פשוט מטיל עלינו אסון. הבעיה העיקרית שנתקלים בה לפני הבעיה הפלסטינית, הינה בעיית 'ערבי ישראל', וחייבים לדבר גלוי ולהעביר מסר ברור".

¹⁷ ראו דו"ח האגודה הערבית לזכויות האדם: "הרוצח אחד-האחרים רבים: אורת הגזענות שקדמה לפיגוע בשפרעם ואחריות היועץ המשפטי לממשלה" (ספטמבר 2005).

מאי: ליברמן קורא להוציא להורג חברי-כנסת ערבים

בתאריך 4.5.06 השווה ליברמן, בנאומו בכנסת, את חברי-הכנסת הערבים שנפגשו עם אנשי חמאס וחיזבאללה למשתפי פעולה עם הנאצים, והביע תקווה שיוצאו להורג. ליברמן תקף בחריפות חסרת תקדים את חברי-הכנסת הערבים ואמר: "מלחמת העולם השנייה הסתיימה במשפט נירנברג וראשי השלטון הנאצי הוצאו להורג. לא רק הם אלא גם משתפי הפעולה שלהם כמו לאוול (הכוונה לפייר לאוול), ראש ממשלת וישי ששיתפה פעולה עם המשטר הנאצי, שלאחר המלחמה הועמד לדין על בגידה ונידון למוות). אני מקווה שזה יהיה גורלם של משתפי הפעולה בבית הזה". ליברמן סיפר כי סיעתו דרשה שבקווי היסוד של הממשלה ייקבע כי "כל אותם מסיתים ומשתפי פעולה עם הטרור היושבים בבית הזה, יישאו בכל העונש. כל אלה הממשיכים להיפגש עם אנשי החיזבאללה והחמאס וממשיכים חדשות לבקרים לנסוע ללבנון, אלה שרק לפני יומיים הכריזו על יום העצמאות כיום הנכבה והרימו דגלים שחורים".

יולי: ליברמן לאתר "ידיעות אחרונות": מנגנוני אכיפת החוק צריכים להכריז על פשיטת רגל בעקבות אי-העמדה לדין ח"כים ערבים בגין תמיכתם בחיזבאללה

ביולי אירח אתר "ידיעות אחרונות" את ליברמן, שהשיב על שאלותיהם של אורחי האתר. בנוגע לח"כים ערבים, אמר ליברמן: "מנגנוני אכיפת החוק צריכים להכריז על פשיטת רגל בעקבות אי-העמדה לדין של הח"כים הערבים בגין תמיכתם בחיזבאללה. לא רואים במדינה בריאה כלשהי תופעה של חברי פרלמנט התומכים באויב בזמן מלחמה". והוסיף: "כל הניסיונות שלי להגיש תלונות במשטרה נגד ח"כים ערבים, והפניות שלי ליועץ המשפטי לממשלה, נדחו; ואף שהיועץ המשפטי לממשלה החליט לעשות דבר בעניין, בית-המשפט העליון עצר בעדו".

אוגוסט: ליברמן – אני אומר לערבים הקושרים את גורלם בגורל הפלסטינים שהמדינה לא תספיק לשנינו

בחודש אוגוסט כתב ליברמן מאמר באתר האלקטרוני של עיתון "ידיעות אחרונות", בו הסית בפומבי נגד הח"כים הערבים ונגד האזרחים הערבים. הוא דרש מהם להיות נאמנים למדינה אחרת "המדינה תהיה קטנה בשבילנו". מאמרו בא תחת הכותרת "גבולות הנאמנות", ובהקדמתו הוא כתב: "איני מופתע מסירובם של הח"כים הערבים לחתום על מכתבה של יו"ר הכנסת, דליה איציק, הקוראת ליו"ר הפרלמנטים בעולם לעשות מאמצים לקבלת מידע אודות שני החיילים הישראליים החטופים בידי חיזבאללה. זה מבטא את חוסר האונים של מדינת ישראל, הרשות השופטת והרשות המחוקקת, תחת החיפוי של המדינה היהודית הדמוקרטית, המתבצעות בחסות הדמוקרטיה והתרבות המדינית והליברלית שלנו". והוא הוסיף: "נבחרי הציבור הערבי אינם מהווים את שורשי הבעיה, אך הם המייצגים אותה. שורשי הבעיה טמונים באותו אב מנצרת שבניו נרצחו כתוצאה מירי הקטיושה בנצרת, והוא מטיל האחריות על מדינת ישראל, ומתאר את נסראללה כ- "המנהיג הסמל" ו- "האח היקר", אך הוא פונה לביטוח לאומי לקבל פיצויים בעקבות התקפה עוינת". והוא המשיך: "למדינת ישראל זכות להגן על עצמה כמדינה יהודית ודמוקרטית. הצעת החוק, שהנחתי על שולחן הכנסת מיד לאחר הבחירות, אומרת כי כל אזרח בשלב קבלת תעודת הזהות, חייב להכריז שהוא נאמן להמנון המדינה ולדגלה ולעקרונות מגילת העצמאות ולהתחייב לעשות שירות לאומי או צבאי או כל חלופה אחרת. כל המסרב לעשות זאת, הינו מוזמן להיות תושב קבע בעל זכויות מלאות, למעט זכות ההצבעה והזכות להיבחר".

בסוף המאמר איים ליברמן: "יחסי מדינת ישראל עם המיעוט החי בתוכה עומדת בפרשת דרכים. על הציבור הערבי להחליט למי להיות נאמן? האם לאלה שמוכנים לחיות במדינת היהודים כמיעוט נאמן בעל זכויות וחובות, ולאלה אני אומר ברוכים הבאים. אולם לאלה שקשרו את גורלם בגורל העם הפלסטיני, אני אומר: אולי מדינה זו קטנה לשנינו".

ג) גזענות מצד חברי-כנסת ושרים יהודים

פברואר: חברי כנסת מהימין הקיצוני קראו לעקור את האזרחים הערבים בנגב מאדמותיהם ולהרוס את בתיהם

בתאריך 5.2.06, לקראת הבחירות לכנסת ה-17, ערכו חברי-כנסת מסיעת הימין הקיצוני האיחוד הלאומי "סיוור" בכפרים הלא-מוכרים בנגב וקראו לעקור את האזרחים הערבים מאדמותיהם ולהרוס את בתיהם. קבוצת חברי-הכנסת ארגנה את הסיוור בהנהגתו של יו"ר מועצת עומר, בני בדש, בליווי משטרת גדול, תחת הכותרת של "בניה בלתי חוקית" בנגב. הסיוור לווה בהסתה נגד האזרחים הערבים ובקריאות לטרנספר ולעקירת התושבים המקוריים מאדמותיהם.

בהקשר זה יוזכר כי בתאריך 2.2.06 סיירו נערים ממפלגת האיחוד הלאומי בכניסה לכפרים הלא-מוכרים בנגב, כדי להפיץ כרוזים בצורת צווי הריסה. הנערים הדביקו כרוזות עליהן נכתב "מאחזים בלתי חוקיים" וחילקו כרוזים שקראו לממשלה להרוס את בתי האזרחים הערבים בנגב בטענה שהם בלתי חוקיים.¹⁸

ספטמבר: חבר-הכנסת אפי איתם - יש לגרש את הערבים מיהודה ושומרון ולהרחיק ערביי ישראל מהפוליטיקה

בתאריך 10.9.06 התבטא חבר-הכנסת אפי איתם (האיחוד הלאומי-מפד"ל) על הצורך בטרנספר לערביי יהודה ושומרון והרחקתם מהמערכת הפוליטית של האזרחים הערבים בישראל. איתם נשא את הדברים בטקס האזכרה ביישוב עלי לסגן עמיחי מרחביה שנפל בלבנון בקרב בנינת ג'בייל.

לדברי איתם: "אנחנו נצטרך לעשות שלושה דברים: לגרש את רוב ערביי יהודה ושומרון מכאן. אי אפשר עם כל הערבים האלה, ואי אפשר לוותר על השטח, כי כבר ראינו מה הם עושים שם. חלקם אולי יוכלו להישאר בתנאים מסויימים, אבל רובם יצטרכו ללכת. נצטרך להכרעה נוספת, וזה לסלק את ערביי ישראל מהמערכת הפוליטית. גם כאן, הדברים ברורים ופשוטים: גידלנו גיס חמישי, חבר של בוגדים מהמעלה הראשונה, ולכן לא נוכל להמשיך לאשר נוכחות כל כך חזקה וגדולה בתוך המערכת הפוליטית של ישראל. הדבר השלישי - נצטרך לפעולה שונה מכל מה שידענו עד היום אל מול האיום האיראני. אלה שלושה דברים שיחייבו שינוי במוסר המלחמה שלנו". בעקבות דבריו של איתם, נתקבלו במשרד המשפטים פניות רבות בדרישה לפתוח בחקירה נגדו, אולם עד לפרסום דו"ח זה לא הועמד איתם לדין.

אולם בתאריך 15.9.06, בראיון לעיתונאי בן כספית בעיתון מעריב, הרחיב חבר-הכנסת איתם את דעותיו אודות האזרחים הערבים. להלן קטעים מהראיון עימו הרלוונטיים לענייננו:

"מראיין: ומה באשר לערביי ישראל?"

איתם: המעגל של ערביי ישראל מעיק אף הוא. מנהיגיהם הם גיס חמישי, אני לא חוזר בי מזה. החוצפה הזו של ליהנות עכשיו בדמשק, בזמן שהבנים שלנו נלחמים באל-מנאר, ולתת עצות לאויב, זה לא ייאמן. ערביי ישראל פיתחו לעצמם אקס טריטוריה מנטאלית, שמאפשרת להם להפסיק להזדהות עם מדינת ישראל, במובן של מדינת העם היהודי שמאפשרת למיעוט בתוכה לחיות בהכירו בכך שהיא מדינת העם היהודי. הם חותרים תחת היסוד הזה, שהוא בסיס קיומנו.

במובן הזה הם יצטרכו להכריע בתוכם, ומהר, באיזה אופן הם רוצים להמשיך ולקיים את השותפות הזו. האם זו שותפות מכובדת, מתוך הכרה שזו מדינת העם היהודי, שהם חיים בה בשוויון זכויות, או שהם רוצים להפוך להיות אלמנט חתרני שרוקד על הגנות ושמש לאידה של המדינה, ומשמש אלמנט אקטיבי בהחלשתה מול אויביה.

מתפתח סוג של מרי אזרחי של ערביי ישראל נגד מדינת ישראל כמדינה יהודית. הדיבורים האלה על מדינת כל אזרחיה הם אלמנט מסוכן מאין כמותו. מול כל זה אמרתי את הדברים לא בסערה, לא בהתלהמות, אלא בדאגה גדולה מאוד. המשקל המצטבר של הבעיות האלה, אל מול החולשות האחרות בחברה שלנו, יהיה כבד מדי.

¹⁸ ראו תת-פרק "גזענות מצד אזרחים יהודים" בפרק זה.

ולאט-לאט, אולי לא תוך יום אחד, הוא יהיה כבד מכדי שנוכל להתמודד איתו. זה ייצר כל מיני תחושות קשות".

מראיין: אז מה, לרב כהנא קם סוף סוף יורש ראוי?

איתם: לא. לא אכנס לאיש ולתורתו. אני חושב שמעמד אזרחי הוא תלכיד, הוא שילוב של זכויות ושל חובות. וכשחבר כנסת מזדהה עם אויבי המדינה ופועל כדי לשנות את אופייה היהודי, וציבור שלם בוחר בו פעם אחר פעם, הציבור הזה לאט-לאט מציב את עצמו כאלמנט שמערער את מדינת ישראל.

מראיין: גם אם נניח לרגע שזה טיב היחסים בין היהודים לערבים במדינה, אתה מתעלם מהעולם סביב. ימשחו אותך בזפת ונוצות וינדו אותך על דברים כאלה.

איתם: לגבי ערביי ישראל, אין כאן עניין של לגיטימציה, אלא של הגדרה מחדש את יחסינו עימם. התנאי הראשון שאנו צריכים להציג בפניהם הוא שיכירו שהם חיים במדינתו של העם היהודי – על אופיה, סמליה ונחישותה להמשיך ולהיות כזו.

בעניין חברי הכנסת, לדעתי הכנסת צריכה להציב גבולות. חברי כנסת שנוהגים בהתנהגות בוגדנית ומעודדים את האויב בזמן מלחמה, אינם יכולים לשבת בכנסת ישראל, שהיא הריבון. הריבון לא יכול לפעול נגד עצמו בזמן מלחמה. זו הזדהות עם האויב שלנו פר-סה. הקטיושות שהרגו שמונה איש במוסך הקטרים בחיפה, הגולות שרצחו את האזרחים, הן גולות סוריות.

מראיין: אתה מודע לזה שגלשת לשוליים, ששוב יגידו שאתה מטורף?

איתם: כן, יצעקו שאפי מטורף, מחרחר מלחמה, אני לא פוחד מזה. עתיד המדינה חשוב לי יותר מהתדמיות שלי. מי שרוצה להתמודד עם העובדות, עם הנתונים, עם הבעיות, עם הדילמות, בבקשה. אני לא רוצה להיות נביא זעם. אני מנסה להציג אלטרנטיבה מפוכחת".

ספטמבר: אהוד אולמרט על ח"כ עזמי בשארה: "התנהגותו בלתי נסבלת"

בתאריך 28.9.06 ערך רדיו "קול ישראל" בשפה הערבית ראיון עם ראש הממשלה, אהוד אולמרט, לקראת "יום כיפור" אודות המצב המדיני ופרשות השעה. וכשהתייחס בדבריו אל האזרחים הערבים, הפתיע בתוקפו את יו"ר מפלגת בל"ד, ח"כ עזמי בשארה, ועמיתיו, כשאמר: "הנני מודאג מהמנהיגות הפוליטית לערביי ישראל, אני לא יכול לומר כי כל ערביי ישראל הם נגד ישראל. להפך, הרוב הם טובים ושומרים על קור רוח ואינם נגד המדינה ומוסדותיה. אך מצד אחר אני לא יכול לומר דברים אלה על עזמי בשארה ועמיתיו, הרי התנהגותם בלתי נסבלת. היועץ המשפטי לממשלה נתן הוראה לפתוח בחקירה נגדם, ואני מקווה כי בסוף החקירה יוחלט מה לעשות בעניין. אני מתנגד בתוקף להפוך את ישראל למדינה של כל אזרחיה, ישראל תהיה מדינה ציונית יהודית, וכך תישאר לעד. אני אתנגד בתוקף לכל שינוי בהגדרת אופי המדינה".

ד) גזענות מצד המשטרה

יולי: שוטר לח"כ מוחמד ברכה: "הלוואי שתיפול עליך קטיושה"

בחודש יולי אירגנה הקואליציה נגד המלחמה בלבנון בחיפה משמרות מחאה. בתאריך 28.7.06 עשרות אנשי שמאל הגיעו למשמרת המחאה נגד המלחמה שהתקיימה במושב הגרמנית. ממול, התארגנה קבוצה של אנשי ימין יהודיים וקראו קריאות גנאי לעבר מפגיני השמאל. אנשי הימין הטיחו גם בחבר-הכנסת מוחמד ברכה, שהשתתף בהפגנה: "לך הביתה" ו"לך לסוריה".

עוד לפני שהתחילו אנשי הימין להתארגן במקום, ניגש חבר-הכנסת ברכה לשוטרים והזהיר אותם מפני ניסיון של אנשי הימין לתקוף את מפגיני השמאל. עשרות שוטרים חצצו בין המפגינים. בשלב מסוים הושמעה צפירה, ואחד השוטרים ניגש אליו ואמר לו: "הלוואי שתיפול עליך קטיושה". חבר-הכנסת ברכה

הזהיר את השוטר כי הוא בתפקיד ולובש מדים, ומיד הגיע למקום קצין משטרה שהרחיק את השוטר מהמקום.

ספטמבר: קצין משטרה: "15 אלף ערבושים" בעצרת התנועה האיסלאמית

בתאריך 16.9.06 נערכה בעיר אום אל-פחם עצרת התנועה האיסלאמית, שבה נכחו אלפי משתתפים ערבים. גם המשטרה נכחה באירוע זה. קצין אחד, המשרת במרכז השליטה והדיווח של המטה הארצי, שיגר הודעה למכשירי הזימונית (ביפר) של מפקדי המשטרה, בה כתב כדלקמן: "15 אלף ערבושים הגיעו לעצרת השנתית של התנועה האיסלאמית תחת הכותרת אל-אקצה בסכנה". ההודעה הועברה למאות קצינים, בהם דרג הפיקוד הבכיר של המשטרה.

בעקבות חשיפת הפרשה בתקשורת קמה צעקה בקרב המיעוט הערבי. בתגובה, טענה המשטרה כי מדובר ב"טעות" אנוש: "מדובר בתקלה חמורה שתוקנה מיד, וייבחן האם לפתוח בהליכים משמעותיים נגד האחראים", נאמר בהודעה רשמית של המשטרה בו באותו יום. ברם, צעדים משמעותיים נגד הקצין לא ננקטו כלל ועיקר, אלא הוא רק הועבר מתפקידו הנוכחי לתפקיד אחר (בתוך המשטרה).

ה) גזענות מצד גופים רשמיים או מעין-רשמיים

ינואר: בתי-החולים מפרידים בין יולדות ערביות ליהודיות

בחודש ינואר פורסם, כי בתי החולים "גליל מערבי" בנהריה ו"רבקה זיו" בצפת מפרידים בין היולדות היהודיות לערביות לאחר הלידה.

כתב וכתבת של עיתון "הארץ" הגיעו לבית החולים בנהריה, הציגו עצמם כזוג לפני לידה וביקשו לברר את תנאי האשפוז במחלקה. בשיחה עם אחת מהאחיות המיילדות נאמר להם שבבית החולים "עושים הפרדת כוחות". לדברי האחיות, הסיבה לכך היא הבדלי מנטליות ושפה בין הנשים.

יהודייה תושבת הגליל המערבי, שילדה בבית החולים לפני כשנתיים, העידה כי "זה בולט שיש הפרדה, רואים שהחדרים נפרדים בין ערביות ליהודיות. זה נראה לי אז די מוזר. הדבר לא נאמר לי באופן חד-משמעי, אבל רואים בבירור שמפרידים בין הנשים".

בבית החולים בנהריה הבהירו כי לא מדובר במדיניות מכוונת אלא בניסיון למלא את בקשת היולדות, ש"מעוניינות להיות באותן חדרים עם נשים שדוברות את שפתן." מנהל בית החולים גליל מערבי, הפרופ' שאול שאשא, אמר בתגובה: "בבית החולים אין הפרדה בין ערביות ליהודיות. אנו מתייחסים לכל מטופלינו במידה שווה. אם יש בקשות מיוחדות אנו משתדלים להיענות בחיוב, כפי שנוהגים לכלל המאושפזים".

בבית החולים רבקה זיו, לעומת זאת, לא הכחישו שמדובר במדיניות וטענו שהבסיס הוא "הבדלי מנטליות". חנה ביקל, דוברת בית החולים, הסבירה: "מנסים לעשות הפרדה כי לכל אחת יש את המנטליות שלה. גם בין דתיות לחילונית אנחנו מנסים לעשות הפרדה. אנחנו מנסים לתת את התנאים שיהיה ליולדות נוח. בדרך כלל, אשה אחרי לידה רוצה להיות עם אשה שמדברת את שפתה. זה לא מהפן של האפליה, אלא מהפן של לתת לה את התנאים הכי טובים לאחר הלידה. נשים רוצות אתן בחדר מישהי שיש להן אתה נושא משותף: דתיות עם דתיות, חילונית עם חילונית וערביות עם ערביות. כך הן מרגישות הכי נוח".

אולם, עדותו של יועץ התקשורת ותושב עכו ג'לאל בנא נותנת נופך אחר לסיפור ודווקא מצביעה על אפליה ולא רק הפרדה מטעמי "הבדלי מנטליות". לפני כשנה הגיע בנא עם אשתו רמיה לחדר הלידה. "לאחר הלידה) לקחו את אשתי על המיטה לחדרי המחלקה", הוא מספר, "עוברים מסדרון ובסוף מגיעים לחדרים, המחולקים לשני אגפים. ראיתי שבצד ימין יש חדרים מרווחים, עם מיטה או שתיים, ובצד שמאל הצפיפות גדולה יותר. הפנו את אשתי שמאלה. ראיתי שיש מיטות פנויות באגף הימני וביקשתי שישמו את אשתי בחדרים אלה". במקום החל ויכוח, ורק בסיומו זכתה רמיה בתא בחדר מרווח. בנא טען

שבאותה תקופה צד אחד של חדרי המחלקה היה מיועד לנשים יהודיות והצד האחר לנשים ערביות. לדבריו, היה ברור שבין החדרים נעשתה הפרדה לפי מוצא האשה.

ינואר: בנק טפחות לעורכת-דין ערבייה: לכו לחפש עבודה בג'נין ובעזה

בתחילת השנה פנתה עו"ד נסרין דביני (20) מנצרת לבנקים מסחריים בחיפוש אחר עבודה. כמה מהבנקים שאליהם פנתה ענו לה באופן ענייני שאין להם משרות פנויות, אולם התשובה שהגיעה מבנק המזרחי-טפחות, שנשאה את החותמת הרשמית של הבנק, הדהימה אותה. במכתב צוין בכתב יד: "אנו לא מקבלים ערבים/ערביות לעבודה, רק ישראליות ויהודיות. אנו לא בנק גזעני, אבל זו המדיניות. תמשיכי לחפש הלאה בנצרת, שכם, ג'נין, ועזה וכו'". בתגובה הגיש ארוסה של דביני, עו"ד נאדר ג'רג'רה, תביעה לבית-הדין לעבודה בנצרת נגד הבנק על סך 100 אלף שקל.

הבנק בתגובה טען כי המכתב אינו משקף את המדיניות הרשמית שלו, וכי "ככל הנראה" מדובר בזיוף של אחד העובדים. לטענת הבנק, הוא הגיש תלונה במשטרה כדי לחקור מי עומד מאחורי המעשה.

פברואר: שכונה שלמה בנצרת נותקה מטלפונים במשך חמישה ימים

בחודש פברואר, נותקה שכונת אל-נמסאוי בעיר נצרת מהטלפונים במשך חמישה ימים. למרות פניותיהם החוזרות של התושבים ובעלי העסקים, נמנעה חברת בזק מלטפל בבעיה במהירות. בשכונה שוכנים תושבים ועשרות בתי-עסק ומוסדות. הפקידים ובעלי העסקים נאלצו לחזור לבתיהם במהלך ימי העבודה כמה פעמים כדי לקיים שיחות טלפון חיוניות עבור מקומות העבודה שלהם. בשכונה אף פועלת קופת-חולים המספקת שירותים רפואיים למאות תושבים, והקווים המנותקים חיבלו קשות בפעילותה השוטפת.

לטענת תושבי השכונה, העיכוב בתיקון התקלה נבע מיחס גזעני ומזלזל באזרחים הערבים מצד חברת הטלפונים בזק, וכי מאז הפגנות המחאה באוקטובר 2000 מסרבת החברה לשלוח את טכנאיה לרוב היישובים הערביים כדי לטפל בתקלות.

לטענת החברה, שהינה חברה ממשלתית, היא שולחת טכנאים ליישובים הערביים רק בליווי מאבטחים, ואלה לא תמיד זמינים. אולם טענה זו, ראשית, מוכיחה את אמיתות טענות התושבים הערביים; שנית, הינה טענה גזענית בפני עצמה, שכן ההנחה העומדת מאחוריה היא, שלצורך כניסה ליישובים הערביים דרוש מאבטח, בעוד שאין הדבר דרוש כשמדובר ביישובים יהודיים; ושלישית, אין הוכחות לכך, שטכנאי החברה מותקפים בעת כניסתם ליישובים הערביים. להיפך, מפקד משטרת ואדי עארה אמר בחודש פברואר כי המלצות המשטרה והדוחות שלה באשר לכניסת עובדי חברות ממשלתיות ליישובים הערביים הם חיוביים.

מרץ: חברת החשמל מסרבת לחבר לחשמל את ביתו של ילד ערבי החולה במחלת טלסמיה מג'ור

במשך חודשים רבים, סירבה חברת החשמל לחבר לחשמל את ביתו של ילד החולה במחלת טלסמיה מג'ור ואשר נזקק באופן קבוע לשימוש במכשירים רפואיים חשמליים לצורך שמירה על חייו. פיראס מוחמד סוואעד, בן השבע, עבר לפני מספר חודשים כריתת טחול והוא סובל ממחלת הטלסמיה וזקוק להשתלת מח עצם. מדובר במחלה מסוכנת והילד זקוק לתנאי היגיינה נאותים בביתו, לשימוש קבוע במכשירים רפואיים חשמליים ולמקרר בו ניתן יהיה לאחסן את התרופות שהוא מקבל כדי לשמור על חייו ובריאותו.

משפחתו של פיראס פנתה לוועדת התכנון והבניה של המועצה האזורית משגב וקיבלה את כל האישורים הדרושים לצורך חיבורה לחשמל, אולם חברת החשמל מסרבת לחבר את ביתו של הילד לזרם החשמל. כל פניות המשפחה לחברה נענו בשלילה. במרחק כמה מטרים מבית המשפחה ניצבים בתים אחרים המחוברים לרשת חשמל, כך שלא קיימת בעיית תשתית בכפר.

אפריל: מועצת העיר כרמיאל אישרה לקרוא שכונה על שם רחבעם זאבי

רחבעם זאבי (שכינויו "גנדי") היה חבר כנסת ויושב ראש סיעת "מולדת". משנתה הפוליטית של סיעתו היתה ביצוע טרנספר "מרצון" של הערבים מארץ-ישראל ההיסטורית, לרבות האזרחים הערבים בתוך

ישראל. הוא נמנה עם הימין הקיצוני ועמדותיו נחשבו על-ידי רבים בציבור היהודי כגזעניות. הוא נרצח בידי מתנקשים פלסטינים באוקטובר 2001.

מועצת העיר כרמיאל אישרה בחודש אפריל לקרוא לשכונה החדשה שתיבנה בצד הדרום-מערבי של העיר על שמו של זאבי. הצעת ההחלטה הובאה לדיון במליאה על ידי ראש העיר עדי אלדר. בעירייה מסבירים כי אלדר נענה בכך לבקשת בני משפחת זאבי להנציח את זכרו ואמרו כי העירייה וראש העיר אלדר עושים הפרדה בין הדעות האישיות של זאבי לבין העובדה שנרצח כשר בישראל. תושבי היישובים הערבים הסמוכים כעסו על היוזמה.

בכפרים הערבים הסמוכים לא אהבו את הרעיון וקראו לראש העירייה לחזור בו מההחלטה. "אנחנו יודעים שעל שמו של זאבי יש הרבה אתרים בישראל, אבל עיריית כרמיאל הייתה צריכה לגלות יותר רגישות לעניין הזה, במיוחד כשמדובר בעיר השוכנת בלב הגליל, עם הרבה יישובים ערבים מסביב", אמר תושב הכפר בענה.

בהודעה בשם תושבים מעיר אל שאג'ור (איחוד הכפרים בענה, מג'ד אל-כרום ודיר אל-אסד) נאמר: "אנו חוששים ומזהירים כי השם יזכיר לתמיד את משנתו של גנדי ועמדותיו כלפי הערבים. סמל הגזענות יעמוד לנגד עינינו ויהווה תהום שתלך ותעמיק בין תושבי האזור הערבים לבין כרמיאל והחשש שזה יביא לצבירת שנאה נגדית שתתפרץ, בבוא העת, בצורה קשה יותר ממה שהתרחש באוקטובר 2000".

אוגוסט: השליחים של דואר ישראל קיבלו הנחיה שלא להיכנס ליישובים ערביים

בחוד אוגוסט היה אמור עו"ד נימר סולטאני, אזרח ערבי תושב העיר טירה שבמשולש, לקבל בדואר את דרכונו ואת הוויזה שלו משגרירות ארה"ב באמצעות דואר שליחים. הוא שילם את האגרה המיוחדת עבור משלוח כזה, סך של כ-33 שקל.

יום לפני התאריך המיועד התקשרה לעו"ד נימר צעירה ממוקד דואר שליחים, ומסרה לו שהוא אינו יכול לקבל את החבילה בדואר שליחים, מאחר שיש הנחיה חדשה האוסרת על הפקידים להיכנס ליישובים ערביים כמו טירה וטייבה. עו"ד נימר ענה כי מדובר במדיניות גזענית וכי אין כל סיבה שהוא לא יקבל את השירות ששילם עליו. פקידה אחרת מאותו מוקד חזרה על דברי הפקידה הקודמת, וכאשר התלונן עו"ד נימר על היחס הגזעני, ניתקה הפקידה את הטלפון. לעו"ד נימר נאמר שהוא יכול לקבל את המכתב באמצעות הדואר המרכזי בעיר.

ביום שלמחרת שוחח עו"ד נימר עם פקידה במחלקת פניות הציבור של הדואר וחזר על תלונתו. הפקידה חזרה על דבר ההנחיה החדשה.

"אני נדהם מהיחס הגזעני ומהיחס העוין והמפלה שזכיתי לקבל ממוקדניות רשות הדואר", אמר עו"ד נימר. "הייתי מצפה מרשות ציבורית לנהוג באופן שוויוני כלפי כל האזרחים ולספק שירות מלא לכולם, ללא כל שיקול זר".

כתב אתר "מחסום", שחשף את הפרשה, ביקש לברר אם אכן קיימת הנחיה כזו ושוחח עם דוברת דואר ישראל. הדוברת טענה כי לא שמעה על הנחיה כזו וביקשה לקבל את השאלות של הכתב בדואר אלקטרוני. מאוחר יותר התקבלה תגובה דואר ישראל, בה נטען שהחברה שולחת חבילות לכל רחבי הארץ, ובכלל זה טייבה וטיר. "חברת דואר ישראל שולחת חבילות באופן סדיר לכל רחבי הארץ, ובכלל זה לטייבה וטירה" צוין בתגובה. עוד נמסר מלשכת הדוברת שהם מתנצלים "על המידע השגוי שנמסר על-ידי המוקדנית" וכי הם "ריעננו את נוהלי משלוח החבילות בקרב כל נציגי השירות".

1) גזענות במתן שירותים

מרץ: גן ילדים ליהודים בלבד

תאופיק מוחסן הוא מראשוני המתיישבים ביישוב חריש, ממנהיגי המקום וחבר בוועד היישוב. אבל כל זה לא עזר לו לרשום את בנו בן ה-3, איהב, לגן הילדים המקומי. הסיבה: הוא ערבי.

חריש הוא יישוב מעורב שהוקם לפני כעשור. היישוב מורכב מ-1,500 תושבים, בהם כ-200 ערבים. מאז הוקם היישוב סירבו בגן המקומי לרשום אליו את ילדי התושבים הערבים, והוריהם נאלצו לרשום אותם לגנים ביישובי הסביבה הערביים. אלא שבשנה האחרונה סירבו אף חלק מהיישובים הללו לרשום את ילדי חריש הערבים. התוצאה: ההורים פנו לגן בחריש בבקשה לרשום את הילדים, ונתקלו בסירוב. כך קרה גם למוחסן, שלא הצליח לרשום את בנו לגן ירדן, הסמוך לביתו.

"אמרו לי שיש בעיה עם זה בגלל שהבן שלי ערבי, ומוטב שיתחנך בגן ערבי", הוא מספר, "כתבתי להם מכתב בו אמרתי שאני רוצה שהבן שלי ילמד דווקא עם יהודים ויספוג את המנטליות. הוא משחק עם הילדים בשכונה, זה ישוב מעורב, כולם אוהבים אותו. למה אני צריך לשלוח אותו למקום אחר? פה זה הבית שלנו".

מוחסן לא לבד. חמישה ילדים ערבים נשארו בתחילת השנה בבית לאחר שהוריהם לא הצליחו לרשום אותם לגן בחריש. חגג' סאמר, אמו של מאג'ד בן ה-3, נתקלה גם היא בסירוב. "אני רוצה שהילד שלי ילמד עם יהודים. אנו חיים פה כולם ביחד, ומבחינתי זה האידיאל", היא אומרת.

את הלאחץ למניעת רשימת הילדים הערבים בגנים יוצרות חלק קטן מהמשפחות היהודיות ביישוב. "הם לא רוצים אותנו כאן", טוען מוחסן, "אם ירשמו את איהב לגן, קיים חשש אצל מקבלי ההחלטות שחלק מהיהודים יוציאו את הילדים שלהם מפה. חבל שזה ככה".

יוני: הבריכה בקיבוץ כברי נסגרה לשכנים הערבים

משפחות ערביות שבאו בחודש יוני לקיבוץ כברי בגליל המערבי כדי לבלות, כמנהגן, בבריכת השחייה, הופתעו לגלות שהבריכה סגורה בפניהן. הנהלת הקיבוץ הודיעה שהבריכה הפכה לבריכה פרטית ושהכניסה אליה מוגבלת "לחברי מועדון" בלבד. צעיר מכפר יסיף, שביקש להתקבל למועדון, נתקל בסירוב, בטענה שרק קבוצת יישובים מסוימת ומסומנת עונה להגדרה "חברי המועדון של בריכת קיבוץ כברי".

לפי הודעה שהפיץ מנהל מגזר שירותים וצריכה בקיבוץ, במועדון הבריכה חברים חברי הקיבוץ ובניו, מי שמתגוררים בקיבוץ, תלמידי בתי הספר והוריהם, העובדים השכירים בקיבוץ ותושבי מושבים וקיבוצים בסביבה הקרובה: בן עמי, מנות, גיתה, מצובה, כליל, מצפה הילה ונווה זיו. הרשימה לא כוללת שום יישוב ערבי, אף על פי שיש בסביבה הקרובה לכברי יישובים ערביים, ובמרחק קטן מהיישובים שהוזכרו ברשימה; למשל, הכפרים שיח דנון, מעיליא, אבו סנאן וכפר יאסיף וג'ת הגלילית.

ההחלטה גררה תגובות כעס אצל המשפחות הערביות, שחלקן באו בשנים האחרונות לבריכה, במשך כל עונת הרחצה. "לקיבוץ יש אולי אפשרות להכריז על הבריכה כשטח פרטי, למרות שאנו מדברים על אדמות מדינה, אבל בריכה פרטית אמורה להיות מיועדת רק לאנשים שחיים וגרים בקיבוץ", אמר תושב כפר יסיף. "מה שמפליא הוא שכברי פתח את השערים לכל היישובים הקרובים, בתנאי שהם יהודיים. ברור שמדובר בהחלטה מפלה וגזענית".

חלק מהמשפחות הערביות הביעו חשש שההחלטה בכברי תשמש דוגמה לקיבוצים ויישובים אחרים באזור, שגם בהם יש בריכות שחייה. לדברי אחד מבני המשפחות, "אנחנו לא אשמים שבכפרים שלנו אין בריכות שחייה ומקומות בילוי לקיץ. המקומות היחידים שניתן לבוא אליהם הם היישובים היהודיים הסמוכים. תושבי נהריה ועכו לא יתלוננו אם לא ירשו להם להיכנס לבריכה בכברי, כי לא חסרים להם ים ובריכות".

בקיבוץ כברי נמסר, בתגובה, שהם מוחים בתוקף על השימוש במלים אפליה וגזענות. לדברי מנהל מגזר שירותים וצריכה של הקיבוץ, אופיר קוזלוב, הבריכה פעלה בשנים האחרונות כבריכה עסקית, אבל סבלה מהפסדים גדולים. לכן הוחלט שהיא תהיה בריכה פרטית. גם הוחלט על הוספת מספר יישובים מצומצם למועדון, אף שבאזור יש יישובים ערבים וגם יהודיים. קוזלוב אמר שבאחרונה הגיעו אליו פניות מתושבים ועמותות בנהריה, שביקשו לבוא לבריכה, אבל הם נדחו. "מדובר במודל מאוד קהילתי ומאוד מצומצם", אמר. אולם הוא לא נתן תשובה לשאלה, מדוע רק יישובים יהודיים נמנים עם חברי מועדון הקיבוץ, בעוד שיישובים ערביים, הקרובים יותר לקיבוץ מהיישובים היהודיים, אינם נמנים עם חברי המועדון!

יוני: הטיסות מהצפון למרכז הארץ ליהודים בלבד

בחודש יוני חשף עיתון הארץ, כי רק נוסעים יהודים הורשו לעלות על טיסותיה של חברת "טמיר תעופה", מראש פינה וקרית שמונה לתל אביב. הסיבה לכך היא שמכונת שיקוף המיועדת לביצוע בדיקה ביטחונית אינה מופעלת. זאת, על רקע חילוקי דעות בין חברת התעופה, משרדי התחבורה והתמ"ת, ועיריית קרית שמונה, לגבי השימוש במבנה הטרמינל החדש בקרית שמונה, שבו המכונה צריכה להיות מוצבת.

חברת טמיר תעופה זכתה במאסר האחרון במרכז משרד התחבורה, להפעלת קו תעופה משדה התעופה דב בתל אביב לראש פינה וקרית שמונה במקומה של חברת ארקיע. לצורך הפעלתן של הטיסות הצטיידה כנדרש חברת התעופה במכונת שיקוף, לביצוע בדיקה ביטחונית למזוודות וכבודת היד של הנוסעים. המכונה המשוכללת תוכננה להיות מוצבת במבנה הטרמינל החדש בקרית שמונה. ואולם, בשל מחלוקת כספית בין המעורבים בעניין, המכונה לא הופעלה. כתוצאה מכך, לא ניתן היה לבצע בדיקות ביטחוניות כנדרש, ונוסעים שאינם יהודים לא הועלו לטיסות.

אודי טמיר, מבעלי חברת טמיר תעופה, אישר את הדברים ואמר בתגובה כי אינו יכול להעלות כל נוסע לטיסות משום שאין ביכולתו להציב את מכונת השיקוף ולהפעילה מהטרמינל בקרית שמונה. טמיר הוסיף כי הוא פועל על פי ההנחיות של שלטונות הביטחון.

מנהל בכיר באגף הסברה ויחסים בינלאומיים במשרד התחבורה, אבנר עובדיה, אמר בתגובה, כי "לא מדובר כלל באפליה גזעית אלא בתקלה טכנית של מכשיר הבידוק המופעל בשדה התעופה של קרית שמונה, באמצעות זכייין פרטי. אנו פועלים למציאת פתרון מהיר ומיידי, שיאפשר לכלל אזרחי המדינה לטוס בלא כל מגבלות מצפון הארץ".

בעקבות חשיפת הפרשה, הורה מנכ"ל משרד התחבורה, גדעון סיטרמן, למנהל אגף הביטחון במשרד להצטייד מיד במכונת שיקוף ולהציבה באופן זמני בטרמינל הישן בקרית שמונה. זאת, עד שיימצא פתרון קבע שיאפשר את הפעלתה של מכונת שיקוף קבועה בטרמינל החדש.

משירות הביטחון הכללי (השב"כ), שהינו הגורם המקצועי האחראי על הנושא, נמסר בתגובה כי "אין שום הוראה ביטחונית האוסרת על ערבים לטוס באף נתיב תחבורה ישראלי וגם לא בנתיב זה. הוראות הביטחון מחייבות בדיקה במכשיר שיקוף, בהתאם לממצאי הסיווג הביטחוני של כל נוסע וללא כל קשר להיותו ערבי, יהודי או זר".

מקרה זה, חושף את גישתן הגזענית של הרשויות כלפי האזרחים הערבים. לגישתן, התקלה במכונת השיקוף אינה מאפשרת טיסה של אזרחים ערבים, אך אין לה השלכות כאלה על אזרחים יהודים.

ז) גזענות במהלך הבחירות לכנסת ה-17

פברואר: הליכוד - לאסור השתתפות רע"מ-תע"ל בבחירות

הליכוד דרש בחודש פברואר מיו"ר ועדת הבחירות המרכזית, שופטת בית-המשפט העליון דורית בייניש, לפסול את רשימת רע"מ-תע"ל ולאסור על השתתפותה בבחירות. זאת, משום שלטענת הליכוד ראשיה שוללים את קיומה של ישראל כמדינה יהודית ודמוקרטית ותומכים במאבק מזויין של חמאס נגד ישראל. בקשות דומות הגישו גם "האיחוד הלאומי-מפד"ל" ו"חזית יהודית לאומית" בראשות ברוך מרזל.

בעתירה ציין פרקליט סיעת הליכוד כי ראשי רע"מ-תע"ל קיימו מסיבת עיתונאים בה הושמעו התבטאויות לפיהן "השלטון צריך להיות מוסלמי", והרשימה מתמודדת בבחירות אך אינה מוותרת על תפיסותיה האיסלאמיות.

נימוק זה הסתמך על דיווח עיתונאי של מסיבת העיתונאים שערכה רשימת רע"מ-תע"ל ב-14 בפברואר, שלפיו הרשימה מבקשת לכוון משטר איסלאמי בישראל. אולם יו"ר רע"מ, שייה אברהים צרצור, סיפר אודות מה שהתרחש באותה מסיבת עיתונאים ועל הדברים שכביכול אמר והיו העילה לפסילה. "באותה מסיבת עיתונאים נשאלתי על-ידי אחד העיתונאים לגבי נושא האחדות בין הזרמים הפוליטיים השונים בקרב החברה הערבית בישראל. הצבעתי בתשובתי על חשיבות האחדות ועל העובדה שהיא יכולה להיות

מקור מעצים למיעוט הערבי בישראל. הבאתי כדוגמה אנלוגית לפוטנציאל המעצים של האחדות כרעיון את אפשרות אחדות מדינות ערב תחת משטר אחד, ולשיטתי זה יכול להיות משטר של ח'ליפה, אם אנשים יבחרו בכך", סיפר צרצור.

היועץ המשפטי לממשלה, מני מזוז, הודיע ליו"ר ועדת הבחירות המרכזית כי הוא מתנגד לפסילת הרשימה והעומד בראשה, השייח' אבראהים צרצור, מהתמודדות לכנסת. מזוז כתב כי המבקשים לפסול את הרשימה ואת העומד בראשה לא הביאו כל ראיות נוספות, לבד מקטעי עיתונות, כדי לבסס את טענתם כי המועמד ורשימתו שוללים את קיומה של מדינת ישראל כמדינה יהודית ודמוקרטית, וכי הם תומכים במאבק מזוין נגד ישראל, אלא הסתפקו בחומר העיתונאי בלבד. מזוז אמר כי הדברים שיוחסו לשייח' צרצור הם דברים כלליים אשר אין בהם די על מנת להוות בסיס לפסילת רשימות. "בנסיבות האלה עמדת היועץ המשפטי היא שלא הונחה תשתית ראייתית מספקת לפני ועדת הבחירות", סיכם מזוז.

בסופו של דבר, החליטה ועדת הבחירות המרכזית, שהינה ועדה פוליטית בהרכבה (למעט יו"ר הוועדה) ושיקוליה מושפעים ממניעים פוליטיים ומפלגתיים, על חודם של 2 קולות, נגד פסילת הרשימה: 18 מחברי הוועדה הצביעו נגד הפסילה ואילו 16 תמכו בה.

החמור בפרשה זו הוא, שסיעות הימין ביקשו לפגוע בזכות יסוד, הזכות להיבחר, בהסתמך, רק, על דיווח עיתונאי ופרשנות סובייקטיבית של דבריו של צרצור, שהוצאו מהקשרם.

מרץ: כוכב התשדירים של מפלגת חזית יהודית לאומית – הרב מאיר כהנא

הרב מאיר כהנא היה בשנות השמונים יו"ר תנועת "כך", שהתמודדה פעמים אחדות לכנסת אולם הוצאה אל מחוץ לחוק בשל מסעה הקורא לגירוש הערבים מארץ ישראל השלמה. הוא נרצח בנובמבר 1990 בניו-יורק על-ידי מתנקש.

ואולם, הרב כהנא עמד במרכזו של תשדיר תעמולת הבחירות של מפלגת "חזית יהודית לאומית" בראשית ברוך מרזל. בסרטוני הבחירות הופיעה תמונתו של הרב כהנא בין היתר באום אל-פאחם ובמסדרונות הכנסת וברקע ישיר התומך הנלהב של חזית יהודית לאומית, הזמר אריאל זילבר "הדרך בה הלכנו זו הדרך שתמיד נלך בה". במקביל יאמר ברוך מרזל בתשדיר: "כל הזמן שאלו את הרב איך מגרשים אויבים והיום מצאנו את התשובה – ברגישות ובנחישות". עוד הציג התשדיר תמונות מפינוי גוש קטיף ומהעיונות בהריסת מבני הקבע בעמונה. על רקע התמונות אומר מרזל: "יש לנו אלות, יש לנו סוסים, יש"מ ואת כולם נפנה כלפי האויבים, וכל זאת ברגישות ובנחישות".

מרץ: ועדת הבחירות - תשדיר התעמולה של חירות הסתה לגזענות

בתאריך 7.3.06 פסלה יו"ר ועדת הבחירות המרכזית, השופטת דורית בייניש, חלק מתשדיר התעמולה של "חירות", הדוגלת בטרנספר של ערבים, ששודר ברדיו, בנימוק שהוא מהווה הסתה לגזענות. התשדיר מעודד הגירה של ערבים מישראל למדינות ערב והוא נפתח בפזמון שבמסגרתו מושרות השורות "ערבי טוב הוא לא ערבי מת, ערבי טוב לפעמים רוצה לצאת". בייניש ציינה שהשורות הללו אינן נאמרות באופן אחיד: המלים "ערבי טוב" נאמרות באופן מודגש, ואילו המלים "הוא לא" נאמרות בטון חלש יותר באופן משמעותי והמלים "ערבי מת" טוב נאמרות בצורה מודגשת. לדבריה, "שורות התשדיר שהחלטתי למחוק הן אכן בגדר הסתה לגזענות. הביטוי 'ערבי טוב הוא לא ערבי מת' מתקשר בבירור לביטוי גזעני שיש לעקרו מהשורש שנוסחו 'ערבי טוב הוא ערבי מת'. קיימת ודאות קרובה כי הביטוי יפגע באוכלוסייה הערבית אם יתאפשר שידורו", קבעה.

באותו חודש, פרסמה התנועה מודעת בחירות נוספת שיש בה משום הסתה לגזענות נגד האזרחים הערבים והמוסלמים בישראל. במודעה, שפורסמה בטלוויזיה, בשלטי חוצות ועל גבי אוטובוסים, נראה תצלום אישה עם רעלה ומתחתיו הכיתוב: "הדמוגרפיה תרעיל אותנו". מפלגת חירות הדגישה אותו בכל תשדירי הבחירות שלה ואף במצע שלה.

נוסף לדרישה לטרנספר קראה המפלגה לעודד ילודה יהודית בלבד. "מקור גידול שני של האוכלוסייה היהודית הוא הגידול הטבעי", נאמר במצע הרשמי של המפלגה. "המדינה תעודד ילודה באמצעות מתן קצבאות ילדים מוגדלות ליוצאי צבא ושירות לאומי בלבד, ואילו הסוכנות היהודית תממן בכספי העם היהודי את קצבאות הילדים של תלמידי הישיבות ושל יהודים שאינם משרתים בצבא מטעמי דת".

מרץ: חברי הליכוד שהצטרפו למפלגת "קדימה" הציבו תנאי של אי-הצגת ערבי כמועמד

בחודש מרס חשף עיתון "שבע" המקומי, היוצא לאור בבאר שבע והנגב, כי חברי "הליכוד", שעברו למפלגת "קדימה" בראשות אהוד אולמרט, התנו הצטרפותם למפלגה, באי-הצגת מועמדות לאף ערבי במקום ריאלי ברשימת המועמדים לכנסת. הכתב לעניינים מדיניים בעיתון, מסר על-פי אחד הבכירים במפלגת "קדימה" בנגב, כי תנאי זה הינו אחד תנאי הצטרפותם של מאות מחברי הליכוד לקדימה. מצדה, מפלגת קדימה טענה לאי-נכונות הידיעה.

ה) חוקים והצעות חוק גזעניים

יולי ואוקטובר: הצעות חוק שנועדו לפגוע בחברי הכנסת הערבים

בתאריך 4.7.06 אישרה ועדת הכנסת את זירוז הליכי החקיקה של הצעת חוק, שניזומה על-ידי חבר-הכנסת זבולון אורלב (האיחוד הלאומי-מפד"ל), ואשר נועדה לשלול מיידית חברות בכנסת מחבר-כנסת שתומך בארגון טרור או מזדהה עמו. הצעת החוק קובעת כי תופסק כהונתו של חבר-כנסת אשר יביע תמיכה בארגון טרור או יזדהה איתו. לפי הצעת החוק, ההחלטה להפסיק את כהונתו של חבר-כנסת תתקבל על-ידי ועדת הכנסת ותהיה טעונה את אישורו של בית-המשפט העליון.

ובתאריך 30.10.06 ביקשה יו"ר סיעת ישראל ביתנו, חברת-הכנסת אסתר רינה טרטמן, מוועדת הכנסת לזרז את הליכי החקיקה להצעת חוק, הקובעת כי הכנסת תוכל, ברוב מיוחד של 80 חברי-כנסת, להדיח חבר-כנסת ששולל את קיומה של מדינת ישראל כמדינה דמוקרטית, מסית לגזענות או תומך במאבק מזוין נגד ישראל.

לכאורה, הצעות החוק נראים תמימים ואובייקטיביים, אלא שלמעשה הן מיועדות לפגוע בחברי-הכנסת הערבים ולהגביל את פעילותם, ואפילו לבטל את חברותם בה. שכן, חברי-הכנסת הערבים מציגים תפיסה השונה מהותית מהתפיסה של הרוב היהודי ושל הממשלה בכל הנוגע למהות הסכסוך הישראלי-פלסטיני-ערבי. ולכן, המשמעות של הצעות החוק היא, שבמסווה של התנגדות ל"תמיכה בארגון טרור או הזדהות עמו" או "שלילת קיום המדינה כמדינה דמוקרטית" או "הסתה לגזענות" או "תמיכה בארגון מזוין", נבחר ציבור לא יוכל להביע עמדה המנוגדת לעמדת הרוב הציוני מבלי להסתכן בשלילת מעמדו. הצעות החוק, למעשה, מבקשות להקים מנגנון פיקוח על חברי-הכנסת הערבים על-ידי חברי-כנסת יהודים.

הצעות-חוק אלה פוגעות פגיעה קשה במהות הדמוקרטיה, שכן רוב של חברי-כנסת יכולים, ממניעים פוליטיים, לבטל את חברותו בכנסת של חבר-כנסת שנבחר על-ידי הציבור. למעשה, זהו מצב של ביטול בחירות.

ט) קריאה לטרנספר

מרץ: יו"ר סיעת חרות הציע לאזרחים הערבים ביפו-תל אביב פינוי מרצון תמורת פיצוי

בתאריך 22.3.06, הגיע חבר-הכנסת לשעבר מיכאל קליינר, במסגרת התעמולה לבחירות לכנסת ה-17, ליפו-תל אביב עם קבוצת פעילי "חרות" והציע לתושבים הערבים להתפנות מהעיר בתמורה לפיצוי. קליינר, שהגיע בשעות הצהריים לכיכר השעון ברחוב יפת, החל להרצות במקום את משנתו המדינית. הוא אמר שארץ ישראל ניתנה לבני ישראל ולא לבני ישמעאל. "זו ארצנו. לא ארצכם", אמר, "אבל איננו מדברים על פינוי בכוח. לא נכריח איש לעזוב. אנו מדברים על פינוי מרצון, תמורת פיצוי כספי הוגן, ואולי אפילו גבוה. מי שלא ירצה. לא יקח וישאר כאן, אבל מסביב יש הרבה מאד מדינות ערביות". הם חילקו גם כרוזים הקוראים לתושבים הערבים לפנות את העיר.

בתגובה לאירוע אמר קליינר: "הפעילות שלי ביפו, כמו במקומות יישוב ערביים אחרים, היא פעילות לגיטימית במסגרת הדמוקרטיה הישראלית. אנו מכבדים אותם, אבל הם לא מכבדים את הדמוקרטיה. זאת הצעה עסקית. ירצו, ייקחו; לא ירצו, לא ייקחו".

למחרת, בתאריך 23.3.06, נמצאו ברחובות יפו שלטים של מפלגת חרות המביעים תמיכה בטרנספר וקוראים לערבים לפנות את העיר. שלטים דומים נתלו ביישובים ערבים אחרים. תושב המקום, סאמי בוח'ארי, אמר בתגובה כי מדובר בגזענות מסוכנת. "מדובר בגזענות מטונפת ובמעשה שפל ופחדני החושף את הפרצוף האמיתי של החברה הישראלית. אחוז גדול מהציבור היהודי תומך ברעיון הטרנספר", אמר בוח'ארי.

מרץ: סקרי דעת הקהל - רוב הציבור הישראלי תומך בטרנספר של האזרחים הערבים

בחודש מרץ פורסם "מדד הגזענות בישראל" מטעם המרכז למאבק בגזענות, שלפיו 41% מהאזרחים היהודים בישראל תומכים באפרטהייד ואחוז דומה תומך בטרנספר. רק 14% מהנסקרים סברו שהיחסים בין האזרחים הערבים והיהודים במדינה טובים.

מסקר "מדד הדמוקרטיה 2006" שערך המכון הישראלי לדמוקרטיה ואשר פורסם בחודש מאי, עולה כי רוב האזרחים היהודים בישראל תומכים בטרנספר של האזרחים הערבים ושהמדינה תעודד את הגירתם. מהסקר עולה כי 62% מהציבור תומכים בדרישה שהממשלה תעודד הגירת אזרחים ערבים מהמדינה ו-29% דורשים רוב יהודי בכל ההחלטות הגורליות למדינה.

אוקטובר: חבר-הכנסת בני אלון - רעיון הטרנספר ראוי לבחינה מחודשת

בדיון מיוחד שנערך בחודש אוקטובר במליאת הכנסת לציון חמש שנים להירצחו של השר רחבעם זאבי, הציע חבר-הכנסת בני אלון: "הבעיה הדמוגרפית לא תיפתר מאליה, לא מאוחר ללמוד את מורשת גנדי". לדבריו, "כמו שאבי הפליט מדיסלדולף עשה, וכמו שהפליטים ממרוקו עשו כשהם הקימו את המדינה הזו, גם הפליטים הפלסטינים יכולים לקבל פיצוי ולבנות את חייהם מחדש".

אלון הוסיף: "זו היתה האמת שהנחתה אותו וזו האמת שמן הראוי לאנשים אמיצים, מדי פעם, לא רק לומר - 'הוא היה שנוי במחלוקת', אלא הוא היה גיבור והוא אהב את הארץ הזאת". אלון הזכיר את רעיון הטרנספר מרצון: "אפשר לבחון האם עדיין לא יותר הומני לראות מיליון משפחות שכל אחת תקבל את המאה אלף דולר ותבנה את חייה מחדש, כמו שאבי הפליט מדיסלדולף עשה, וכמו שהפליטים ממרוקו ומכל מקום עשו כשהם הקימו את המדינה הזו, למרות כל השנים שעברו, מאשר כל מיני פתרונות כאילו הומניים שבסופו של דבר גורמים להם הרג של חפים מפשע. המנהיגות שלהם מובילה אותם למלחמה אחר מלחמה, שלא נדבר על החפים מפשע מבין עם ישראל".

בנימה אישית יותר אמר אלון: "מעל הכל היה גנדי איש אמיץ. אומץ הלב שלו, שלא אפיין את מחנה הימין בהתמודדות שלו עם הנושא הדמוגרפי, באי המוכנות שלו לומר - אין בעיה כזאת, או היא תיפתר מאליה, או תהיה עלייה או ילודה ויהיה בסדר". לדבריו, "אני פשוט מרגיש צורך לומר גם לחבריו, גם לאלו שלא הסכימו איתו וניסו דרכים אחרות וחשבו שהפתרון הוא מדינה פלסטינית שתגאל ותפתור את כל הבעיה. לא מאוחר ללמוד גם את המורשת שלו".

(י) גזענות מצד אזרחים יהודים

פברואר: פעילי הימין הקיצוני מתכננים להגיע לעיר סח'נין

פעילי הימין הקיצוני, ברוך מרזל, ראש מפלגת "חזית יהודית לאומית", בליווי 50 אחרים, תכננו להגיע בחודש פברואר לעיר סח'נין, בטענה כי ברצונם "לעמוד מקרוב על הבנייה הבלתי חוקית בעיר", וזאת בעקבות האירועים בהתנחלות עמונה ומה שכינה "מדיניות של איפה ואיפה ביחס לבנייה הבלתי חוקית ביישובים הערבים", כדבריו. אחד מהפעילים, איתמר בן גביר, אמר לאתר האינטרנט "וואלה", שהם יגיעו לסח'נין עם רכב מצויד בכלי-נשק, שלטענתו אושר על-ידי המשטרה, וכי הם בדעתם להשתמש בנשק אם התושבים ימנעו מהם להיכנס לעיר.

גורמים רבים הביעו אז חשש כי הביקור יתפתח לכדי עימות כולל. למרות הידיעה שמדובר בביקור פרובוקטיבי, שנועד ליצור מתח ועימותים, בחר השר לביטחון פנים דאז, גדעון עזרא, לקרוא לתושבי סח'נין לאפשר לפעילי הימין הקיצוני לקיים את הסיוור, במקום לפעול על מנת למנוע את הביקור ולעצור

את הסכנה. בראיון לרדיו אל-שמש אמר השר עזרא כי הוא מצפה שהביקור יעבור בשקט, למרות שמדובר בפרובוקציה.

אולם, ברגע האחרון החליטה המשטרה לעצור את הפעילים ולמנוע את הביקור הפרובוקטיבי בסח'נין. המשטרה עצרה את השיירת במרחק של כ- 3 ק"מ מסח'נין ומנעה מהם מלהמשיך בדרכם.

פברואר: פרובוקציה גזענית של חברי מפלגת האיחוד הלאומי

בתאריך 2.2.06, לקראת הבחירות לכנסת ה-17, סיררו נערים ממפלגת האיחוד הלאומי בכניסה לכפרים הלא-מוכרים בנגב, כדי להפיץ כרוזים בצורת צווי הריסה. הנערים הדביקו כרוזות עליהן נכתב "מאחזים בלתי חוקיים" וחילקו כרוזים שקראו לממשלה להרוס את בתי האזרחים הערבים בנגב בטענה שהם בלתי חוקיים.

בהודעה של דובר האיחוד הלאומי, בארי רוזנברג, אמר: "הפעולה הסודית התקיימה באזור משולש באר-שבע-דימונה-ערד, בייחוד על כביש 31-80... במסגרתה נתלו כ-500 שלטים שנכתב בהם 'מאחז לא חוקי' – 28.3.06. נשנה את המצב, נוער האיחוד הלאומי".

מחמד אבו דעוף, יו"ר "אגודת הארבעים" לכפרים הלא-מוכרים העיד כי "הקבוצה שתלתה את השלטים חילקה כרוז בו נכתב כי הממשלה ממהרת לפנות מתנחלים [יהודים בשטחים הכבושים] והורסת את בתיהם, שעה שאינה ממהרת להרוס את הבתים הלא-חוקיים בכפרים הבלתי מוכרים בנגב".

פברואר: סיסמאות עוינות לערבים במעלות

בחודש פברואר, גורמים גזעניים, המשתייכים ככל הנראה לתנועת "כך" הפאשיסטית שהוצאה מחוץ לחוק, ציירו סיסמאות עוינות לאזרחים הערבים בעיר מעלות. אזרח ערבי, בעל חנות אופטיקה במרכז המסחרי של העיר, הודיע על כתיבת סיסמאות "מוות לערבים" ו-"כהנא חי" על חלון הראווה הקדמי של החנות.

פברואר: רב העיר צפת מואשם בשלושה מקרים של הסתה לגזענות נגד ערבים

הרב שמואל אליהו, בנו של הרב הראשי לשעבר מרדכי אליהו, הוא רבה של העיר צפת ודמות מרכזית בציונות הדתית וחבר מועצת הרבנות הראשית. בחודש פברואר הואשם הרב אליהו בהסתה לגזענות בעקבות התבטאויות נגד אזרחים ערבים בראיונות בתקשורת. כתב האישום, שהוגש באישור היועץ המשפטי לממשלה מני מזוז, כולל שלושה אישומים שמייחסים לרב עבירה של פרסום הסתה לגזענות.

האישום הראשון מתייחס להתבטאויות שונות ב-2002, בהן קרא אליהו להרחיק את הסטודנטים הערבים מהמכללה בצפת. הראיונות נערכו לאחר הפיגוע במירון, והרב קרא למכללה להפסיק לקלוט סטודנטים ערבים משום שיאסרה בכרי, תלמידת המכללה, נחשדה שלא הזהירה מהפיגוע (נגד יאסרה הוגש כתב אישום לבית-המשפט והיא יצאה זכאית מכל האישומים נגדה).

האישום השני מתייחס לראיון ביולי 2004 שבו נשאל אליהו לגבי מודעות בהן נכתב על "עשר בנות יהודיות שבזכות בידי ערבים בכפר עכברה [שכונה ערבית השייכת לצפת]", שנתונות להשפלות ואלומות. בראיון למקומון "כל העמק והגליל" אמר אליהו: "אותן בחורות נלקחות כמעין שפחות, והן אינן יכולות לברוח". חקירה נפתחה בעקבות תלונת תושב עכברה.

האישום השלישי מתייחס לראיון באוגוסט 2004 בו קרא שלא להשכיר ולמכור דירות לערבים.

הרב אליהו אמר בתגובה כי לו היועץ המשפטי לממשלה היה צריך ליעץ לחלוצים שהקימו את המדינה, לא היתה קמה המדינה: "אם נכנע לדרכו של מזוז בעוד 50 שנה לא תהיה מדינה יהודית. למזלי ההלכה לא משתנה בעקבות כתב אישום כזה או אחר, היא היתה לפני מזוז, תהיה בזמן מזוז וגם אחרי מזוז. העובדה שהפרקליטות מאשימה את מי שאוסר למכור דירות לערבים, ולא מאשימה ח"כים שהסיתו לירות אש על יהודים, הופכת את הפרקליטות ממאשימה לנאשמת בגזענות".

ואולם, ארבעה חודשים לאחר הגשת כתב האישום, בוטל כתב האישום כנגד הרב. זאת, בעקבות הסדר בין הרב לפרקליטות מחוז הצפון, שעל-פיו הרב ייצא בקריאה שתכלול הסתייגות חד-משמעית מהדברים

שיוחסו לו בכתב האישום. הוא גם יתנצל כלפי הנפגעים מהדברים ויקרא לנהוג בכבוד כלפי המיעוט הערבי, ובמיוחד כלפי הסטודנטים הערביים במוסדות החינוך באזור הצפון. הרב יפרסם, כך על-פי כתב האישום, את דבריו בכלי התקשורת ובאתרי האינטרנט הדתיים "כיפה" ו"מוריה".

פברואר: המשטרה תחקור אם שיר שפורסם בעיתון רוסי מסית לגזענות

היועץ המשפטי לממשלה, מני מזוז, הורה בחודש פברואר למשטרה לפתוח בחקירה נגד העיתון ברוסית "וסטי" ונגד אדם בשם גרשון בן-יעקב, בחשד להסתה ולגזענות. החקירה תיפתח בעקבות פרסום שיר בעיתון לפני כחצי שנה. בפרק הרלוונטי מתוך השיר, שפורסם בהמשכים, נכתב, בין השאר: "בעיית ערביי ישראל (...) - חלום בלהות; מספר ערביי ישראל כבר עבר את רף המיליון, וצומח במהרה. תביט בהם - וחשכו עיניים! אגיד בלי להעליב את היהודים: הערבים חורשים בלילות כדי להאדיר מינם (...) נקבת שפן, חתולה, ארבה, אינן יודעות תשוקה מעין זו". ממלא-מקום עורך "וסטי", סרגיי פודרדיז'נסקי, אמר בתגובה שהיועץ "אינו מבחין בין טקסט פוליטי לשיר שיש לו חוקים אחרים".

אוגוסט: הקמת אתר אינטרנט גזעני לתושבים יהודים מבאר שבע נגד האזרחים הערבים בנגב

בחודש אוגוסט הקימו תושבים יהודים מבאר-שבע אתר גזעני (www.bedouim.org) העוסק בפרסום מאמרים וחדשות שליליות נגד האזרחים הערבים בנגב. על-פי הצהרת המקימים, אתר זה, שאינו נושא כתובות רשמיות או מספרי טלפון, בא כי "הבדואים [האזרחים הערבים בנגב] מהווים סכנה אסטרטגית על החיים החברתיים המערביים בארץ".

האתר מפרסם מאמרים נגד האזרחים הערבים בנגב, המאשימים אותם במספר האשמות, ובין היתר: חטיפת נשקה של חיילת, מקרי אונס, נהיגה מופרעת בכבישים, סחיטת כספים תמורת שמירה. האתר דורש מאורחיו לפרסם את סיפוריהם האישיים, בתנאי שהם יופנו נגד האזרחים הערבים בנגב.

הממונים על האתר מגדירים את עצמם כ-"קבוצה מתושבי באר שבע לא מפלגתית, הזועמים מהתעלמות התקשורת לנוכח התנהגותם של הבדואים והתופעות המשויכות להם, וכי מטרת האתר הוא לשים דגש על האסונות המתרחשים בכבישי באר שבע, ותיעוד התופעה על מנת להעלות את מישור המודעות הקולקטיבי ושבירת חומת השתיקה הנהוגה על-ידי אמצעי התקשורת". הממונים על האתר הוסיפו ואמרו כי "אנחנו השלמנו עם המצב שרכוש היהודים הופקר, והתרגלנו שתלמידות בתי-הספר היסודיים מקבלות מכנסי ג'ינס מהבדואים בתמורה לשירותים. ולמרות זאת שתקו אמצעי התקשורת, בזמן שאנשי הפוליטיקה אינם לוקחים את היוזמה לידיים, דבר אשר דחף את הקבוצה למעשה זה".

ולתשובה על שאלת תפקיד המשטרה בנוגע למעשים אלה, הממונים על האתר אמרו: "איזה עניין? התרבות הבדואית מבוססת על גניבות, כך שלמשטרה אין משאבים לטיפול בעניינים אלה. באשר לכך שהבדואים הנם מגדולי סוחרי הסמים וכן גם המשווקים והמעודדים לשימוש בהם, המשטרה עושה את מירב מאמציה – אלא שזה פחות מהנדרש. באשר לרכבים החונים מחוץ לבתי-הספר ואוספים את בנותינו, המשטרה מתערבת לעתים רחוקות, ועומדים חסרי אונים בפני הבנות שמסבירות לאנשי המשטרה שהן עולות לרכב מרצונן המלא. ולכן, המשטרה גם בוכה יחד איתנו. בשיחה שלי עם מפקד המשטרה בבאר שבע, הסביר המפקד שהפתרון הינו לשלוח אליהם קבוצת אזרחים רעולי פנים ולתקוף אותם!"

אוקטובר: פועל ערבי נפגע בתאונת עבודה ומנכ"ל המפעל תקף את העובדים הערבים על רקע גזעני

22 עובדים ערבים במפעל "ספיר תעשיות פלסטיק" פתחו בשביתה בעקבות התבטאויותיו הגזעניות של המנכ"ל.

בחודש אוקטובר, במהלך משמרת לילה במפעל "ספיר תעשיות פלסטיק" שבעפולה עילית, נפגע אחד מעובדי המפעל הערבים והועבר לטיפול בבית-החולים. בבוקר שלמחרת הגיע למפעל המנכ"ל, זאב ספיר, ופתח בסדרת קללות גזעניות כלפי הפועלים הערבים במפעל.

בשיחה עם אסעד זועבי, אחד מעובדי המפעל, הוא סיפר כי למחרת התאונה הגיע המנכ"ל למפעל והחל לקלל את העובדים. "כמנהגו, הוא התחיל להשתולל ולקלל את העובדים. כך הוא נוהג בכל בוקר ולכל אורך היום. אלא שהפעם היו הקללות על רקע גזעני. הוא הטיח בנו: 'ערבים מלוכלכים', 'אתם צריכים לעבוד רק עם הפטיש', 'אין לכם שכל'", סיפר זועבי.

במפעל "ספיר תעשיות פלסטיק" מועסקים כ- 100 עובדים, רובם ערבים. 22 מהם החליטו בעקבות אותה תקרית לפתוח בשביתה, ופנו לעו"ד. עורך-הדין שיגר מכתב למנכ"ל בדרישה שיתנצל בפני העובדים על התבטאויותיו הגזעניות. בנוסף החליטו הפועלים להקים ועד שייצג את תביעותיהם.

מנכ"ל המפעל סיפר כי הוא חש פגוע לנוכח העובדה שהפועלים בחרו להסית את העניין למישור "לאומי וגזעני", לדבריו. ספיר אמר כי מיד לאחר התקרית, שיגר מכתב התנצלות אישי לכל אחד מהעובדים והסביר כי הנסיבות להתבטאויותיו היו מאד חריגות. ספיר הגדיר את עצמו "מאד שמאלני" והתעקש כי אינו גזען.

אלימות כלפי האזרחים הערבים

(א) אלימות המשטרה כלפי האזרחים הערבים

הקדמה

בשביל רוב האזרחים הערבים, אין כמעט ספק בכך, שמשטרת ישראל, על ראשיה ומחלקותיה השונות, מתנהגת איתם איפה ואיפה. לדידם, המשטרה אינה מתנהגת כפי שהיא אמורה להתנהג, דהיינו כגוף שלטוני האחראי על השלטת הסדר הציבורי והגנה על אזרחים - כל האזרחים, ללא הבדל גזע, לאום ודת - אלא בעינם היא גוף המזוהה עם הרוב היהודי במדינה, שנמצא במתח תמידי עם העם הפלסטיני בכלל, והמיעוט הערבי בפרט (הנמנה עם אותו עם). לפיכך, התנהגות המשטרה איתם אינה מבוססת על תפיסה שוויונית של אזרחות, אלא בעצם נגזרת מתפיסה הרואה בהם אויב ואיום ביטחוני על המדינה.

באירועי אוקטובר 2000 נהרגו 12 אזרחים ערבים ופלסטיני תושב השטחים הכבושים מירי שוטרים במהלך הפגנות שערכו האזרחים הערבים בתוך המדינה בעקבות ביקורו של אריאל שרון, אז ראש האופוזיציה, במתחם מסגד אל-אקסא. אירועי אוקטובר 2000 היוו "קפיצת מדרגה" במערכת היחסים בין האזרחים הערבים לבין מוסדות המדינה, בעיקר המשטרה. האזרחים הערבים טענו אז שהמשטרה השתמשה בירי חי ובכדורי גומ ללא הצדקה ובלא שנשקפה לשוטרים סכנת חיים כלשהיא. טענות אלה התאמתו לאחר מכן, כשוועדה ממלכתית, בראשות שופט בית המשפט העליון לשעבר תיאודור אור, שהוקמה לברור נסיבות הריגתם של האזרחים הערבים באירועים אלה, הסיקה כי הירי וההרג של המפגינים הערבים לא היה מוצדק, ואף המליצה להעמיד לדין את השוטרים המעורבים בירי (דבר שלא נעשה עד להיום).

אולם, המשטרה, למרבה הצער, לא הפנימה את הלקחים מאירועי אוקטובר ולא ניסתה ליישם את המלצות ועדת אור. להיפך, היחס של המשטרה כלפי המיעוט הערבי לא רק שלא השתפר, אלא הוא נעשה יותר ויותר גזעני, עוין, אגרסיבי ואלים. ביטוי לכך ניתן למצוא בנתונים בדבר הרג אזרחים ערבים בידי המשטרה: 11 אזרחים ערבים נהרגו מאז אירועי אוקטובר 2000 על-ידי המשטרה, בנסיבות שאינן לאומניות-ביטחוניות.¹⁹ בתקופה זו התרחש רק מקרה אחד שבו נורה למוות אזרח יהודי בידי שוטר (ההרוג נורה לאחר שרצה בסכין את שני הוריו). על מספרים עגומים אלה מתווספים סיפורים רבים בדבר שימוש באלימות פיזית מצד שוטרים כלפי אזרחים ערבים ללא הצדקה (שלא הסתיים במוות) ובנסיבות המעלות חשש שמדובר באלימות על רקע גזעני.²⁰

בשנת 2006 תועדו עוד מקרים נוספים של שימוש באלימות פיזית מופרזת ללא הצדקה, מצד המשטרה כלפי האזרחים הערבים בשל מוצאם הלאומי. מקרים אלה מצביעים על כך, שבהחלט לא ניתן להצביע על שינוי מגמה ביחס המשטרה כלפי המיעוט הערבי. נהפוך הוא: המקרים הרבים שתועדו מצביעים דווקא על עלייה ברף הגזענות והאלימות.

¹⁹ למעשה, על-פי בדיקת עיתון הארץ, מאז אירועי אוקטובר 2000 נהרגו 18 אזרחים ערבים בידי כוחות הביטחון הישראליים - 11 בידי המשטרה, 5 בידי צה"ל ו-2 בידי מאבטחים פרטיים. ראו י' לוינס, י' שטרן, "האם אצבע המשטרה קלה על ההדק כשמדובר בערבים? איך אפשר לדעת כשאינן נתונים", הארץ 23.1.06; י' לוינס, "המשטרה והערבים: הפיקוד לא בודק את תופעת 'האצבע הקלה על ההדק'", הארץ 5.10.06.

²⁰ לפרטים ראו שני דו"חות של האגודה הערבית לזכויות האדם: "ארבע שנים אחרי: אלימות משטרתית כלפי ערבים-פלסטינים אזרחי ישראל במהלך השנה הראשונה שלאחר פרסום דו"ח ועדת אור" (ספטמבר 2004); "חיים בשוליים: הדו"ח השנתי של הפרת זכויות המיעוט הערבי פלסטיני בישראל לשנת 2005" (יוני 2006).

זאת-ועוד, בשנת 2006 נוספו עוד שני מקרים של שימוש בירי חיי בנסיבות שמעלה חשש שלא מדובר בהגנה עצמית. מקרים אלה מצביעים על כך שמדיניות "היד הקלה על ההדק" מצד המשטרה כשמדובר באזרחים ערבים, בנסיבות שלא נשקפה לשוטרים כל סכנה שהיא, אכן עדיין קיימת.

הרג אזרחים ערבים על-ידי המשטרה

ינואר: המקרה של נדים מלחם

בתאריך 19.1.06 נהרג נדים מלחם, בן 28, תושב הכפר ערערה שבוואדי ערה, מיריות שוטרים. המשטרה טענה שהירי בוצע כהגנה עצמית לאחר שההרוג איים באקדח טעון על שוטר. במשפחת מילחם טענו, לעומת זאת, כי מדובר ב"רצח בדם קר".

בשעה 15:00 באותו יום הגיעו לבית נדים בשכונת ואדי קאסב שבערערה בלשי תחנת עירון ביחד עם שוטרי יחידת "אלון" של מג"ב, כדי לבצע חיפוש בבית המשפחה בעקבות מידע מודיעיני כי בידי נדים נמצא אקדח "אף-אן" גנוב. אודות מה שקרה לאחר שהשוטרים הגיעו לבית חלוקות הגירסאות.

לדברי המשטרה, השוטרים נכנסו למבנה ופרצו לתוך החדר שבו נמצא מילחם. הוא הצליח לברוח מהשוטרים, ויצא מהדירה כשהוא מחזיק אקדח. במהלך מנוסתו, טענו במשטרה, צעק מילחם לעבר השוטרים, וירה באוויר. הוא נתקל במכשול שבלם את מנוסתו, הסתובב וכיוון את האקדח לעבר השוטר שביקש לרדוף אחריו - כשפטיש האקדח משוך לאחור. אחד השוטרים, חייל משמר הגבול, הבחין באקדח והעריך כי החשוד מתכוון לפתוח לעברם באש. הוא ירה בו ממרחק קצר ופגע, פגיעה קטלנית, בחזהו. מילחם נפצע באורח אנוש, ומת כעבור זמן קצר. לטענת המשטרה, בבדיקה התגלה כי אקדח ה"אף-אן" שהחזיק מילחם היה גנוב וטעון.

הגרסה של משפחת נדים שונה לחלוטין. לדבריהם, בזמן שנדים ישן בבית הגיעו לבית עשרה שוטרים ושאלו איפה הוא נמצא. כשהשיבו להם הם נכנסו לחדרו והעירו אותו. ככל הנראה הוא ניסה להתנגד, הדף אותם ואז אחד השוטרים שעמד בפתח הבית ירה בחלק גופו העליון.

בסופו של דבר, בפרקליטות המדינה התקבלה החלטה סופית להעמיד לדין באשמת הריגה את השוטר שירה בנדים. ההחלטה התקבלה לאחר שחקירת האירוע מצאה, שנדים נורה על-ידי השוטר בשני קליעים כשגבו מופנה אליו; כך שגירסת המשטרה, שהשוטר ירה עליו מתוך הגנה עצמית, לא התקבלה. בתאריך 21.11.06 הוגש כתב אישום כנגד השוטר היורה באשמת גרימת מוות ברשלנות, ובחודש מרץ נפתח משפטו של השוטר, שכפר באשמות כנגדו.

יולי: הריגת מחמוד גנאים

מחמוד גנאים, בן 24, תושב בקה אל-גרביה, נורה למוות בחודש יולי על ידי בלש של משטרת חדרה. על פי טענת המשטרה, מחמוד נורה משום שניסה לדרוס את אחד הבלשים.

בתאריך 3.7.06, סמוך לחצות, ערכה יחידת הביטחון של משטרת חדרה פעילות סמויה ברחוב הדקלים בפרדס חנה, בעקבות ריבוי הפריצות באזור לכלי רכב ולבתים. במהלך הפעילות הבחינו מספר בלשים בשני חשודים, אחד מהם מחמוד, בזמן שהם פורצים לכלי רכב. לטענת המשטרה, אחד הבלשים ניגש לשני הצעירים, והזדהה בפניהם כשוטר. מחמוד התעלם מהקריאות, החל לקלל את הבלש בערבית, איים כי ירצח אותו, נכנס לרכבו והניע אותו. עם כניסתו לרכב, שלף הבלש את נשקו האישי והורה לשניים לצאת מהרכב. לטענת המשטרה, השניים החלו לנסוע לקראתו. הבלש סבר שהוא נמצא בסכנת חיים, ירה בחשוד והרג אותו. ליד הנהג ישב חשוד נוסף בן 23, חוסני עוויסאת תושב בקה אל-גרביה, שנעצר ונחקר. על פי טענות המשטרה, הוא הודה בפריצות לכלי רכב, וסיפר כי השניים היו שתויים ועישנו סמים.

ברם, בדיקת עיתון "הארץ" העלתה ספקות רבים סביב גירסת המשטרה. לפי הבדיקה, הבלש עמד לצד דלת מושב הנהג, עליו ישב מחמוד, ולא עמד לפני הרכב, שכן הירייה היחידה שנורתה באירוע, שגרמה למותו של מחמוד, נורתה דרך חלון מושב זה. זווית זו היתה אמורה להקשות מאוד על דריסתו המיידית של השוטר. זאת ועוד, הרכב כלל לא יכול היה להתקדם לעבר השוטר ולדרוס אותו בשלב שבו נורתה

הירייה, כיוון שמלפניו חנתה מכונית נוספת, שחסמה אותו. נוסף לכך, עיון בתמונות שצולמו בזירה בליל האירוע מראה שגלגלי הרכב היו מכוונים קדימה.

העד עוויסאת סיפר שבעיצומה של התקרית חזר מחמוד לרכב: "הוא נכנס, התיישב, ומיד נורה על ידי האיש שעמד ליד הרכב", אמר. לפי גירסת המשטרה, מחמוד הניע את הרכב בזמן שהשוטר התייצב לידו, אולם לדבריו של עוויסאת המנוע של המכונית בעת שנורה היה כבוי.

בחודש מרץ 2007 החליטה פרקליטות המדינה להעמיד לדין את השוטר שירה למוות במחמוד באשמת הריגה, אך הגשת כתב האישום מותנית בשימוע שיערך לשוטר. עד לפרסום דו"ח זה טרם הוגש כתב אישום כנגד השוטר.

אלימות משטרתית כלפי אזרחים ערבים

ינואר: שוטרים השפילו שישה נערים מטירה

בחודש ינואר נסעו, כהרגלם, שישה נערים מכפר טירה שבמשולש לבלות בקניון "ערים" בכפר סבא. כשהגיעו לקניון, בו גם נפגשו עם חבריהם מכפר סבא, פנה אליהם לפתע אדם בלבוש אזרחי, שהודהה כשוטר וביקש מהם להציג את תעודות הזהות שלהם. אחד הנערים, איהאב בשארה, סיפר כי לאחר בדיקת תעודות הזהות, השוטר "ביקש מאיתנו לשבת בצד והחל לתשאל אותנו ולערוך חיפושים על גופינו בצעקות, מול כל האנשים שהיו בקניון, בלי שעשינו כלום. הרגשתי מושפל", אמר בשארה.

אך מסע ההשפלה לא הסתכם בכך. השוטר ביקש מהשישה להתלוות אליו לתחנת המשטרה הנמצאת בקניון, והנערים, מפוחדים ומבוהלים, נענו לו ללא כל התנגדות. מג'ד אבו ח'יט (17), שהיה בין השישה, סיפר: "כשהגענו לנקודת המשטרה, שוטר בשם אסף בן יקיר אמר לנו שזו לא נקודת משטרה אלא משרד דוגמנות. היו שם עוד ארבעה נערים ערבים שעוכבו גם הם. לא הבנתי מה הקשר בין המשטרה לדוגמנות". אולם עד מהרה התברר הקשר כאשר התבקשו הנערים להצטלם על-ידי שוטרים. "סירבנו להצטלם" אומר אבו ח'יט, "וכאשר שאלתי למה הוא מצלם אותנו, הוא פנה אליי בנימה תוקפנית: 'מי עושה פיגועים? – ערבים' והחל לאיים עלינו כי אם לא נצטלם הוא יזמין עוד שוטרים שיכריחו אותנו להצטלם. כשביקשתי להתקשר לעורך-דין, הוא מנע זאת ממני". "היה ברור שהם לא רוצים ערבים בקניון", אמר אבו ח'יט. "שמעתי מהרבה נערים אחרים על מקרים דומים, אלא שהם העדיפו לא להתלונן ובלעו את ההשפלה. בסך הכל רצינו לבלות. אין לנו עבר פלילי ולא הפרענו לאיש. רצינו רק להיפגש עם חברים בקניון כרגיל".

נער אחר שעוכב, עאסף עוביד (17), מספר כי "לאורך העיכוב, השוטר איים לפגוע בנו אם נדבר או אם לא נצטלם והשתמש כל הזמן במילים מעליבות וגזעניות... השוטר אמר כי הוא אוסף תמונות של נערים ערבים כדי שאם מישהו יתלונן יהיה להם את מי לעצור".

לאחר העיכוב הממושך, ולאחר שצולמו, החליט השוטר לשחררם, אך לא לפני שציווה עליהם שלא לחזור לקניון בערבי שישי ובחגים. בייחוד הדגיש השוטר כי "מחר ראש השנה ואסור לכם להיות פה".

כדי להבטיח שהנערים אכן עזבו את הקניון, שלח השוטר שני אנשים שעקבו אחריהם. כאשר הבחינו השניים שהנערים אינם יוצאים מהקניון, הם פנו אליהם בגסות ובאימים ודרשו מהם לעזוב את המקום.

מנכ"ל קניון ערים, דפנה קציר, אמרה בתגובה כי מאז נפתח הקניון לפני 11 שנה לא גורש איש ממבקרו. "אנחנו עושים כל שנדרש כדי להבטיח את שלומם של לקוחותינו", אמרה. "ובתוך כך אנחנו גם מחזיקים שומרים גלויים וסמויים שעובדים בשיתוף עם המשטרה. ייתכן שקבוצה כזו או אחרת התפרעה או לא התנהגה כנדרש ואז המשטרה היא שגירשה לקוח שלא התנהג לפי הנורמות הנדרשות".

רק בחודש מאי, לאחר התערבותו של היועץ המשפטי לממשלה, המשטרה הודיעה כי היא תפסיק לצלם נערים ערבים המבקרים בקניונים ביישובים היהודיים, והתנצלה על התנהגות אנשיה כלפי ששת הנערים.

ינואר: המשטרה מתנכלת לסטודנטים ערבים במכללת ספיר ומשפילה אותם לעיני שאר הסטודנטים

עשרות אזרחים ערבים מהנגב, הלומדים במכללת ספיר בנגב, התלוננו בחודש ינואר, כי המשטרה מתנכלת להם ומשפילה אותם לעיני שאר הסטודנטים בקמפוס.

עאטף אבו ריק (21), סטודנט לתואר ראשון בלימודים כלליים, סיפר כי באותה תקופה שוטרים סמויים היו נכנסים לתחומי המכללה, תופסים את הסטודנטים הערבים, לוקחים אותם לפינות ועורכים עליהם חיפושים משפילים, תוך השמעת התבטאויות גזעניות נגד האזרחים הערבים בנגב. אבו ריק סיפר, כי שעה שהלך לתומו עם כמה חברים בשטח הקמפוס, פנו אליו שני שוטרים בלבוש אזרחי ודרשו ממנו לעצור. אבו ריק ביקש מהם להזדהות והם הזדהו כשוטרים ממשטרת שדרות, ושאלו את הסטודנט מהיכן בא. "הזדהיתי ונתתי להם את תעודת הזהות ותעודת הסטודנט שלי", סיפר אבו ריק, "וכאשר אמרתי להם שאני מתל אל-סבע הם צחקו ואמרו 'תל-פשע'".

באירוע אחר, נכנסו השוטרים לספריית המכללה, הוציאו משם בכוח סטודנט ערבי ללא כל סיבה וערכו עליו חיפוש.

מסע ההשפלות של הסטודנטים הערבים לא הסתכם בחיפושים. הסטודנטים מעוכבים ונגררים על-ידי השוטרים לניידות, לעיני מאות הסטודנטים (יהודים) שמביטים בהם כמו היו פושעים, טוענים הסטודנטים הערבים. המשטרה מצדה טוענת כי היא עורכת את החיפושים עקב ריבוי גניבות הרכב והפריצות באזור המכללה.

לאחר המקרה, נמנע אבו ריק מלשוב למכללה במשך שבוע שלם, בשל הבושה וההשפלה שחוה לעיני הסטודנטים האחרים. כאשר שב למכללה נדהם לגלות כי חלק מחבריו היהודים מעדיפים להתרחק ממנו, בחשד כי הוא עבריין. לאבו ריק אין עבר פלילי והוא אינו מוכר למשטרה. אבו ריק הוסיף כי בעקבות המקרים הללו, הסטודנטים הערבים במכללה השתדלו ללכת בגפם או לכל היותר בזוגות, כדי לא למשוך את תשומת לבם של השוטרים הסמויים שמסתובבים במכללה.

פברואר: יס"מניקים ארבו למורה ערבי בחנייה ליד ביתו בירושלים והיכו אותו

"השוטרים התנפלו עלי והיכו אותי, בזמן שהם מקללים אותי, מבלי שיגידו לי מה הסיבה לכך" – משפט זה בא מפיו של ראמי סעדי, צעיר ערבי בן 26 מהכפר עראבה שבגליל ומורה במקצועו המתגורר בירושלים. סעדי סיפר כי הוא נפל, בתאריך 16.2.06, קורבן לאלימות של שוטרי יס"מ, ואף נזקק לטיפול רפואי בעקבות התקיפה. סעדי התגורר בזמן התקרית בשכונת הגבעה הצרפתית בירושלים. ביום התקרית הוא סיים את עבודתו במשרד החינוך, חזר לביתו ונסע במכוניתו לכפר עיסאווייה שבמזרח ירושלים כדי להצטייד במזון. כששב לביתו, הוא הופתע לגלות במקום כ-10 שוטרי יס"מ. אודות מה שקרה לו לאחר מכן, הוא סיפר: "הם הקיפו את הרכב שלי, וחלקם היו עם קני רובים שלופים. אחד מהם התקרב לרכב, פתח את הדלת וביקש לדעת היכן הייתי. השוטרים לא חיכו לתשובה, כשלפתע התקרב אלי שני שוטרים נוספים, והתחילו לבצע עלי חיפוש. כמה מהשוטרים התנפלו עלי, השכיבו אותי על הרכב, והחלו להכות אותי בראש, ברגליים ובצוואר. אחד מהם אף חנק אותי. הם הוציאו את הארנק שלי מהבגדים, ולקחו אותי לפתח הבניין שבו אני גר. גם שם הם המשיכו להכות אותי, והורידו לי גם את המעיל ואת הנעליים". הוא סיפר כי האלימות פסקה כאשר אחד מהשוטרים, שהציג עצמו כקצין, הורה לחבריו השוטרים להפסיק את מעשיהם. "השוטרים עזבו אותי וכשחזרתי לרכב גיליתי שהוא הפוך. ביקשתי לדעת למה תקפו אותי ומי שהציג עצמו כקצין רק אמר לי: 'קיבלנו הודעה ואנחנו עושים את העבודה שלנו. אתה לא מכיר אותנו ואל תתעסק איתנו'". סעדי, שהושאר ליד בית מגוריו לאחר המתקפה שעבר לדבריו, מיהר להתקשר לאחיו וזה פינה אותו לבית החולים הדסה עין-כרם. הוא קיבל טיפול קצר ושוחרר, אבל עדיין המשיך לסבול מכאבים במשך תקופה לאחר האירוע. סעדי התקשה להבין מדוע היכו אותו השוטרים. "אני מתגורר במשך שלוש שנים באותו המקום, ואף פעם לא עברתי מקרה כזה", הוא אומר. "אני אדם רגיל, שעובד במשרד החינוך ואני לא רואה סיבה למה השוטרים תקפו אותי בצורה כה אלימה".

מרץ: מאבטחים באוטובוס של אגד תקפו סטודנט ערבי

ח'אלד זועבי הוא סטודנט לרפואה ולומד זו השנה השלישית באוניברסיטה העברית בירושלים. ב-7 במרץ עלה על קו 19 של אגד, שנוסע ממרכז העיר לקמפוס בהר הצופים. אודות מה שקרה לו, סיפר ח'אלד: "עליתי לאוטובוס בדרכי לאוניברסיטה. המאבטח באוטובוס שאל אותי בהתחלה את השאלות השגרתיות ועניתי לו, אבל כאשר הבחין במבטא הערבי שלי הוא המשיך בשאלות לא רלוונטיות. בקשתי ממנו להפסיק עם השאלות הלא ענייניות ואז הוא התחיל לצרוח עלי, הורה לנהג לעצור את האוטובוס והזמין מאבטחים נוספים". ח'אלד סיפר שלאוטובוס הגיעו חמישה מאבטחים, שניסו לאלצו לרדת מהאוטובוס. "רד ונראה מי הגבר פה", אמר לו אחד המאבטחים. ח'אלד סירב לרדת מהאוטובוס ואז התנפלו עליו המאבטחים ובעטו בו בכל חלקי גופו, לעיני הנהג והנוסעים. "למזלי הגיע לשם האחראי על המאבטחים שהורה להם לעזוב את האוטובוס מיד ובכך נפסקה התעללות", אמר ח'אלד. הוא נחבל בכל גופו ונזקק לטיפול רפואי.

מרץ: המשטרה מעכבת שלושה אזרחים ערבים מהנגב בקניון בבאר-שבע

שלושה אזרחים ערבים מהנגב, סאלח אבו ראשד מערערה (24 שנים), אימן אל-עטאונה מחורה (27 שנים) ו-לוטפי א-נסאסרה מכסיפה (21 שנים) סיפרו, כי בתאריך 1.3.06 שהו שלושתם בקניון שבבאר-שבע. לפתע עצרה אותם אישה בלבוש אזרחי וביקשה מהם להזדהות. כאשר סירבו, היות ולא ידעו שמדובר בשוטרת, היא קראה למקום עוד שוטרים ואנשי ביטחון, והתחילו להציק להם ולצעוק עליהם "אתם הבדווים צריך לחסל אותכם." לאחר מכן הם נעצרו והובלו לתחנת המשטרה, שם נבדקו תעודות הזהות שלהם ושחררו.

מאי: ילדים וילדות הוכו בברוטאליות בידי שוטרי יס"מ בשכונת דהמש בלוד

כוחות גדולים של משמר הגבול ויחידת סיור מיוחדת של המשטרה תקפו, בתאריך 10.5.06, את ילדי שכונת דהמש, השוכנת בין רמלה ללוד וסובלת מהזנחה רבה ואפליה מתמשכת, ופצעו 14 מהם. כמה עדי ראיינה מקרב אזרחי השכונה סיפרו, כי באותו תאריך בערב פשטו שוטרים על השכונה, פלשו לבתים ללא צווי חיפוש והיכו ילדים וילדות בטענה כי הם מחפשים סוחרי סמים שנמלטו ממעצר. משנתקלו בהתנגדות האזרחים, שבו מאוחר יותר בכוחות מתוגברים, שכללו שוטרי יס"מ. "הם השתוללו וצעקו שהם באו לחנך את התושבים וללמד אותם שאסור לסחור בלבן, כלומר קוקאין", סיפרו העדים. סובחי שעבאן, תושב השכונה, דיווח כי 14 ילדים, ביניהם כמה ילדות, נפצעו באורח קל עד בינוני והובהלו לבתי-החולים. "השוטרים לא הסתפקו במכות ובקללות המאוסות שהמטירו על הילדות, אלא גם עצרו אותן כשהן כבולות באזיקים והשאירו אותן על ספסל מחוץ לחדר החקירות מהשעה תשע בערב יום רביעי עד לשעות הבוקר של יום חמישי ומנעו מעורך-הדין שלהן להיפגש איתן". שעבאן הוסיף, כי יחידות היס"מ מתנכלות לאזרחים הערבים בעיר רמלה כדבר שבשגרה.

מאי: שוטרים פצעו אב ושניים מבניו בעת הדבקת צווי הריסה בכפר הלא מוכר זיאדנה שבנגב

בתאריך 18.5.06 תקפו שוטרים תושבים מכפר אל-זיאדנה הלא-מוכר שבנגב, ופצעו שני אחים, עבד אל-רחאמן ותואפיק יונס זיאדנה, ואת אביהם, יונס זיאדנה (60). עדי ראיינה דיווחו כי פקחי משרד הפנים, מלווים כוחות שוטרים גדולים, הגיעו בשעות הבוקר לכפר. הפקחים הדביקו צווי הריסה על שמונה מבתי הכפר. שני האחים ואביהם יצאו לראות מה מתרחש. ראשון יצא עבד אל-רחאמן, נשוי ואב לארבעה ילדים. הוא סיפר שמיד עם יציאתו מהבית הורה מפקד המשטרה לאנשיו לתקוף אותו באומרו, "טפלו בו". אנשי המשטרה התנפלו על זיאדנה והיכו אותו באלות. זיאדה נפגע בראשו ובגבו. כשניסו אביו ואחיו להגן עליו, הותקפו גם הם. האב לקה בהתקף לב, ואחד הבנים נפצע בכל חלקי גופו. הפצועים הועברו לטיפול במרפאה ברהט.

מאי: שני סטודנטים ערבים הותקפו בברוטאליות על-ידי המשטרה

ביום 22.5.06 נסעו שני הסטודנטים, ג'ליל אסדי (25) וקאסם אסדי (26) מכפר דיר אל-אסד, לאוניברסיטת חיפה. בצומת נשר עצרו אותם שוטרים בליבוש אזרחי, התנפלו עליהם והכו אותם באכזריות.

קאסם אסדי, סטודנט להיסטוריה, סיפר שהוא וחברו נסעו מכפרם לאוניברסיטת חיפה, ליד צומת הכפר אבטן עקף אותם רכב מסוג ג'יפ ניסאן ובתוכו חמישה אנשים. "אחד מהם הסתכל עלי וסימן לי בידו שהוא רוצה לשחוט אותי. החזרתי לו בסימן דומה. הוא התחיל לקלל אותי, שלף פנס משטרה והדביק אותו על הרכב וסימן לנו לעצור בצד. חמישה אנשים ירדו מהג'יפ והחלו להכות אותי בפלג גופי העליון. הייתי עדיין קשור בחגורת הבטיחות במושב הרכב. הם משכו אותי בכוח כדי להוציא אותי מהרכב. הם התחילו לקלל אותנו. אמרו שאנחנו טרוריסטים וערבים מלוכלכים. אמרו שבאנו לחיפה לבצע פיגוע ולהרוג יהודים. 'אטבח אל-יהוד' אמרו. הם הוציאו אותי מהרכב, ערכו עלי חיפוש. אמרתי להם שאני סטודנט. רציתי להציג להם תעודת סטודנט ופתחתי את התיק, הם שלפו את התיק בכוח ושפכו אותו. "חברו, ג'ליל אסדי, הלומד לתואר שני בעברית באוניברסיטת חיפה, סיפר: "ארבעה מהם תקפו את קאסם והחמישי התנפל עלי במכות וקרע את בגדי. הוא הכה אותי מספר פעמים בבטן. השוטרים היו עסוקים בלהכות את קאסם ואני התקשרתי למשטרה ולאמבולנס. אלה הגיעו תוך מספר דקות. השוטרים הורו לנהג האמבולנס לנסוע מהמקום ולא אפשרו לנו לעלות לתוכו. השוטרים קשרו אותנו באזיקים ולקחו אותנו לתחנת המשטרה. "בתחנת המשטרה שניהם נחקרו, אנשי המשטרה לקחו מהם טביעות אצבעות וצילמו אותם. חוקרת אחת החרימה לג'ליל את רישיון הנהיגה וערכה לו סדרה של צילומים. "ביקשתי מהם לצלם גם את הבגדים הקרועים ואת סימני המכות בבטן. הם סירבו ואמרו לי שהם יודעים את תפקידם. אחד השוטרים לחש לי באוזן 'אתה רוצה להיות מורה. אבל אני אהרוס אותך ואת העתיד שלך'."

ספטמבר: שוטרים מעכבים שני אזרחים ערבים מטירה בכניסתם לקניון בכפר סאבא

בתאריך 28.9.06 עיכבו שוטרים מכפר סאבא שני אזרחים ערבים מטירה, מחמוד אבו ח'יט וחמוד עתילי, בכניסתם לקניון בעיר. השוטרים ביקשו מהם את תעודת זהותם, צעקו עליהם וקיללו אותם, ועיכבו אותם מתחת השמש החמה למשך שעה, דבר שעורר את תשומת לבם של השבים והבאים ברחוב, שלעגו עליהם.

אודות מה שקרה סיפר מחמוד אבו ח'יט: "התכווננו אני וחברי להיכנס לקניון, ואז פתאום שוטרים עמדו בפנינו וביקשו מאיתנו להציג את תעודות זהותנו, ולהפתעתנו הם התחילו גם לצעוק עלינו ולקלל אותנו. אני אמרתי להם כי אין כל הצדקה להתנהגות כזאת והיא עומדת בניגוד לחוק, ואחד מהם השיבני כי העובדה שבידנו תעודות זהות כחולות אינה נותנת לנו את הלגיטימציה, ושאנחנו סתם אנשים הגרים במדינה ושאינ לנו את הזכויות שיש ליהודי. הם עיכבו אותנו במשך כשעה תחת השמש החמה, למרות שהיינו צמים. התקשרנו למשטרה אך הם לא נענו לקריאתנו."

אבו ח'יט הוסיף: "עיכבו אותנו מתחת לשמש החמה והתנהגו אלינו בחוצפה בשל היותנו ערבים. אחד מהשוטרים אפילו ירק לעברנו. זאת התנהגות גזענית וברברית שבאה מאנשים האמורים לשמור על שלטון החוק ואכיפתו. אי אפשר לשתוק על התנהגויות מעליבות כאלו. יחס זה בא במסגרת קמפיין גזעני תחת הכותרת של 'לא רוצים לראות ערבים בערים היהודית' או בעצם במדינה היהודית. אחד מהשוטרים אפילו אמר לי שלהתגורר בישראל לא מעניק לנו הזכות לעשות כל מה שברצוננו, וכאשר אמרתי לו שיש לי את אותן הזכויות כמותו, הוא אמר לי 'לא, אתם לא כמונו, יש לכם זהות כפולה'."

העמדה לדין של שוטרים בגין שימוש באלימות כלפי האזרחים הערבים

בעיני האזרחים הערבים, המחלקה לחקירת שוטרים במשרד המשפטים (מח"ש) אינה מבצעת את תפקידה ואינה חוקרת כראוי תלונות המגיעות אליה מצד אזרחים ערבים שהיו קורבנות לשימוש באלימות מצד אנשי משטרה. אחת הדוגמאות הבולטות המוכיחות תחושה זו היא ההתפתחות בהעמדתם לדין של השוטרים שהיו מעורבים בהרג 12 האזרחים הערבים (ופלסטיני מהשטחים הכבושים) במאורעות אוקטובר 2000. וועדת אור התייחסה בין השאר למעורבות אנשי משטרה בהרג האזרחים הערבים במהלך המאורעות, ובענין זה נקבה בשמות של שוטרים שמצאה כי היו מעורבים במקרי ההרג והטילה משימה על מח"ש לחקור אותם ולשקול העמדתם לדין.

אולם, למרבה הפליאה, בחודש ספטמבר 2005 פירסמה מח"ש את הדו"ח שלה אודות חקירת השוטרים המעורבים במעשי ההרג, וקבעה כי שום שוטר לא יועמד לדין על הריגת המפגינים משום שלא נמצאו ראיות מספיקות להגשת כתבי אישום נגד האזרחים, וזאת בניגוד גמור להמלצות ועדת אור. בעקבות

מחאה ציבורית של המיעוט הערבי ולאחר ביקורת ציבורית נוקבת שנמתחה על מח"ש, חזרה בה מהחלטתה והסכימה, כבר בשנת 2005, כי תיקי החקירה ייפתחו מחדש. עד היום אין החלטה מצד הפרקליטות.

התנהגותה של מח"ש בכל הנוגע לאירועי אוקטובר 2000 הצביעה על מגמה מצדה שלא להעמיד לדין שוטרים החשודים בשימוש באלימות כלפי האזרחים הערבים. אך מגמה זו בלטה גם במקרים אחרים. שני מקרים – אחד שהתרחש בשנת 2003 ושנגע להרג אזרח ערבי והשני בשנת 2006 שנגע לתקיפת אזרח ערבי – ושבהם השוטרים לא הועמדו לדין, מבטאים מגמה זו.

יולי 2003: הרג מורסי ג'באלי

אחד המקרים שבו מח"ש החליטה שלא להגיש כתב אישום נגד השוטר היורה, למרות שנקבע כי הנהרג לא היווה סכנת חיים כלל ועיקר, היתה של מורסי ג'באלי מטייבה. מורסי נפגע בחלק האחורי של ראשו ב-22.7.03, בזמן ששוטרים ירו לעבר טנדר הסובארו שבו נסע. חברו של מורסי ונהג הרכב, שיהאב ג'בר, נפצע בכתפו.

זירת האירוע היא בקצה העיר טייבה, על הכביש שמוביל לטול כרם. הירי התרחש לפני בניית גדר ההפרדה, והכביש שימש את מי שביקש להיכנס ולצאת מהגדה. כשעה לפני ההתרחשות התקבלו במשטרה התראות על חוליה שעושה דרכה לתוך ישראל כדי לבצע פיגוע התאבדות, והיה חשש כי החוליה נסעה ברכב הדומה לרכב שבו נסעו מורסי ושיהאב. האופן שבו נסע הרכב עורר את חשד השוטרים. הרכב יצא מבית קפה סמוך, ובקטע קצר של הכביש נסע נגד כיוון התנועה, בשל שינויים שנעשו במקום באותו זמן. לאחר מכן ביצע הרכב פניית פרסה והתרחק לכיוון העיר. השוטרים טענו כי בשלב זה הורו לנהג לעצור באמצעות כריזה, סירנה, צעקות וירי באוויר. מעדויות עדי הראייה ושיהאב עצמו עולה, כי קיים ספק רב לגבי האפשרות שהנהג שמע את ההתראות. מטח כדורים ממספר כלי נשק נורה לעבר הרכב המתרחק. כדור אחד פגע בראשו של מורסי, שהשמיע אנחה קצרה ומת במקום. שיהאב התכופף מתחת להגה. הרכב שבו נהג נעצר בנקודה מסוימת, והוא יצא ממנו ונמלט לתוך טייבה.

המקרה נחקר על ידי מח"ש, ובהחלטה מחודש אוקטובר 2006 לסגור את התיק נמסר: "התנהגות השוטרים לא חרגה מן הזהירות הסבירה שראוי היה לנקוט בנסיבות המקרה". בקשה הוגשה גם לפרקליטות המדינה לפתוח את תיק החקירה מחדש נגד השוטרים המעורבים, אך הפרקליטות דחתה את הבקשה, בציינה כי אחד השוטרים חש בסכנת חיים נוכח ההתראה הממוקדת שהתקבלה לפני האירוע. "בנסיבות אלו היתה לכאורה הצדקה לירי", נכתב בהחלטת הפרקליטות. כמו-כן נכתב כי "ירי לעבר הרכב במגמה להביא לעצירתו, לא היה בו, על פני הדברים, כדי לבסס עבירה פלילית", תוך התעלמות מכך כי הנוסעים לא היוו סכנת חיים לשוטרים ולכן לא היתה כל הצדקה לירות בו.

יוני: תקיפת שני אחים מהנגב בידי המשטרה

בחדש יוני 2005 תקפו בלשים ממרחב הנגב את שני האחים חאתם והאשם אל-עטאוונה (בני 19 ו-27), תושבי חורה שבנגב, שיצאו בשעות הערב יחד עם קרוב משפחתם, סלמאן אל-עטאוונה, לתל-אביב, כדי להסיע את חאתם למקום עבודתו. כאשר עצרו ברמזור בצומת קסטינה, התנפלו עליהם שוטרים, שברו את שמשות הרכב והכו אותם בברוטליות. האשם סיפר: "הם שברו מיד את השמשות בדלתות האחוריות של הרכב. שני שוטרים התחילו למשוך אותנו בכוח דרך החלון. בגלל שהייתי חגור, לא הצליחו להוציא אותי ורק חצי מהגוף היה בחוץ, ואז הם התחילו להכות אותי בפנים עם הפנסים שהיו להם. אחד מהם בעט לי בפנים. צרחתי עליהם, 'מה אתם רוצים ממני?'. מרוב פחד אפילו לא הרגשתי את המכות החזקות". האשם הצליח לשחרר את החגורה והשוטרים משכו אותו החוצה דרך החלון. שני שוטרים התיישבו עליו, קשרו אותו באזיקים וגררו אותו על בטנו לעבר המדרכה. שאר השוטרים המשיכו להכות את אחיו חאתם, כבלו אותו באזיקים והשליכו אותו למדרכה ליד אחיו. לסלמאן אל-עטאוונה, קרוב משפחתם, החליטו השוטרים, משום מה, להניח. לאחר שסיימו השוטרים את "מלאכתם", הם התפנו לערוך חיפוש ברכב. שוטר אחד פנה אליהם וסיפר כי המשטרה קיבלה מידע מודיעיני על הברחת עשרות קילוגרמים של סמים וכי נפלה טעות בזיהוי. ואף כי השוטרים הודו בטעותם, הם הותירו את שני האחים כשהם חבולים ולא הזמינו עבורם אמבולנס. האשם התקשר מהנייד לאמבולנס, שהעביר אותם לבית-החולים "קפלן" ברחובות.

משטרת מרחב הנגב הודתה בזמנו בתקרית. הם ציינו כי השוטרים התנצלו בפני הצעירים ומסרו להם את פרטיהם כדי שיוכלו להגיש על כך תלונה למחלקה לחקירות שוטרים. לטענת המשטרה, מדובר במקרה של טעות בזיהוי על רקע מידע שגוי שנתקבל בדבר הימצאותם של סוחרים סמים באזור. אולם, למרות ההודיה בטעות, מח"ש החליטה בחודש מרץ 2006 להעמיד את השוטרים שתקפו אותם רק לדין משמעתי, בגין "שימוש בכוח שלא כדין". ובניסיון מתוחכם של מח"ש להניא את המתלוננים מלהגיש ערר על ההחלטה, שיגר שלמה למברגר ממח"ש מכתב לצעירים שהותקפו, בו צוין כי "אם ברצונך לערער על ההחלטה שלא להעמיד אותם לדין פלילי, זה כרוך בהקפאת הטיפול המשמעתי, דבר שעלול להביא לכך שתחלוף תקופת ההתיישנות, בת שנה, הנקובה בחוק לגבי העמדה לדין משמעתי, עוד בטרם תינתן החלטה בערר".

(ב) אלימות אזרחים יהודים כלפי האזרחים הערבים

בדרך-כלל נהוג לייחס לאלימות המופעלת על-ידי גוף שלטוני כלפי אוכלוסייה מסויימת חשיבות מרובה, בשל העיקרון, שכל מדינה דמוקרטית מבוססת עליו, לפיו על כל גוף שלטוני לכבד את זכויות האדם ולנהוג בשוויונות בין האזרחים. אולם במדינה ישראל האלימות כלפי האזרחים הערבים התפשטה גם אצל האוכלוסייה היהודית האזרחית. הדבר נובע, במידה רבה, מהתפיסה השלטת אצל אוכלוסייה זו, לפיה האזרחים הערבים מהווים איום ביטחוני על המדינה. למעשה, תפיסה זו משותפת הן לגופי השלטונות השונים והן לאזרחים היהודים, עד שניתן לראות ביניהן זהות מוחלטת. זהות זו מקבלת ביטוי חזק במקרי אלימות המופעלת כלפי האזרחים הערבים, הן בידי המשטרה והן בידי האזרחים היהודים.

גם שנת 2006 היתה עדה למקרים ואירועים שבהם אזרחים יהודים תקפו אזרחים ערבים על רקע גזעני, ובמקרים מסויימים גרמו לנזקים רציניים למותקפים. אחד מאודתם מקרים הוא תקיפתו של ג'לאל טוילי מטמרה בגלל שבילה עם בחורה יהודיה.

מרץ: ג'לאל טוילי מטמרה הותקף על-ידי אזרחים יהודים כי בילה עם יהודיה

בתאריך 11.3.06, בשלוש וחצי לפנות בוקר, הוזעקו כוחות משטרה ומד"א לרחוב זלמן שז"ר בקרית ים, שם הותקף ונפצע באופן אנוש אזרח ערבי מטמרה, ג'לאל טוילי (20), שנפגע פגיעה קשה בגולגלתו מאבן שהוטחה בו בעוצמה רבה. הרקע לתקיפה הוא שג'לאל ואחיו מוחמד (21) סיימו לבלות עם צעירה יהודייה מקרית ים והשיבו אותה לביתה. לאחר שליוו אותה הביתה, הם נתקלו בקבוצה של צעירים מקומיים שתקפה אותם ללא התגרות באבנים ובמקלות.

באותו יום, מוחמד וג'לאל, ועוד שניים מחבריהם מטמרה, התקשרו לידידה שלהם מקרית ים, חברה של אחד מהצעירים, והציעו לה לבלות עמם באזור המפרץ. קצת אחרי 2:00 החזירו אותה לביתה, בשכונה א' בקרייה. אחד הצעירים, חברה, ליווה אותה לביתה, ואחרים המתינו ברכב והאזינו למוסיקה בערבית. לפתע, סיפר מוחמד, התקרב אליהם בחור שביקש להפסיק את המוסיקה כי "פה לא מדברים ערבית". שני האחים ירדו מהרכב ואז ניגשה אליהם קבוצה של צעירים עולים "עם אלות ושרשראות". החבר השלישי הספיק לברוח עם הרכב, בעוד שני האחים החלו לנוס בריצה. "פתאום הפתיעו אותנו מהצד השני", הוא מספר, "הם התנפלו עלינו ותקפו אותנו מכל הבא ליד, אחד לקח אבן או בלוק וחבט באחי בעורפו, ניסיתי לגונן עליו ביד והם שברו לי אותה. זה היה ליניץ'. תוך כדי המכות הם כל הזמן קיללו את הערבים". שני האחים שכבו דקות ארוכות, ודיממו. האח הבכור חשב שאחיו הצעיר כבר מת. "זעקתי לעזרה בעברית וערבית כמה פעמים, עד שכעבור כמה דקות אשה שצפתה במתרחש מחלון בניין סמוך אמרה לי שהיא הזעיקה עזרה", הוא מספר. "האמבולנס הגיע ועבר ברחוב כמה פעמים ולא זיהה אותנו כי היינו בתוך חניון, ואז זחלתי החוצה על יד אחת וסימנתי לו שאנחנו פה", הוא המשיך. "ראיתי את המוות בעיניים", הוא הוסיף וסיפר, "הם תקפו אותנו באלות ובאבנים ובשרשראות, כדי לרצוח ולא סתם לתקוף, כי אנחנו ערבים. רק כשחשבו שאנחנו כבר לא בחיים הם עזבו אותנו". "עשיתי את עצמי מת, פקחתי עיניים ולא זזתי, כדי שיחשבו שאני לא בחיים; את הכאב ממילא הפסקתי להרגיש. אחי ג'לאל ששכב לידי לא היה צריך לעשות כלום כי הוא היה על סף מוות", הוא סיכם.

מוחמד השתחרר מבית החולים, כשהוא סובל משברים בידו ומכאבים בכל חלקי הגוף; ואילו ג'לאל שכב במשך תקופה ארוכה במחלקה לטיפול נמרץ לאחר שעבר ניתוח בראשו. מצבו הוגדר קשה, שכן כתוצאה

מההכאות גולגולתו נשברה, לסתו רוסקה ועינו נפצעה קשות. הוא היה כמה שבועות חסר הכרה בבית החולים רמב"ם, וכיום הוא נמצא בהליך שיקום ארוך לאחר שעבר ניתוח בלסתו. הוא סובל מפגיעות קוגניטיביות והתנהגותיות ומהפרעות ראייה בעין ימין וזקוק לעזרה יום-יומית.

התוקפים היו צעירים ממוצא קווקזי. באזור הקריות היו כבר כמה קטטות בין אזרחים ערבים לצעירים עולים ממוצא קווקזי. מקור במשטרה אמר כי העדה הקווקזית "רגישה" מאוד לכבודן של בנות העדה וכי ייתכן שעצם העובדה שצעירה בחרה לצאת עם ערבים גרם לתגובה גזענית ואלימה מצד הצעירים שהיו ברחוב. המשטרה לא הגדירה את האירוע כקטטה, אלא כתקיפה בנסיבות מחמירות.

רק בחודש יולי, 4 חודשים לאחר אירוע התקיפה, משטרת זבולון עצרה שלושה נערים בני 15-16 מקרית ים בחשד למעורבותם בלינץ'. סנ"צ קובי בכר, מפקד משטרת זבולון המנהלת את החקירה, אמר כי שלושת הנערים נעצרו בעקבות מידע מודיעיני וכי בידי החוקרים ראיות הקושרות אותם למקרה. הוא העריך אז כי צפויים מעצרים נוספים בימים הקרובים.

בתאריך 22.07 בית המשפט המחוזי בחיפה גזר שלוש וחצי שנים בפועל ועוד שנה וחצי על תנאי על קטין בן 15 וחצי תושב קרית ים על השתתפותו בתקיפת האחים טוילי. כמו-כן, ישלם הנאשם פיצוי בסך 15 אלף שקלים לאחים. בגזר הדין צוין כי, הנאשם וחבריו רדפו אחר האחים טוילי כשהם מיידים אבנים. אחת האבנים פגעה בראשו של חמודי שכתוצאה מכך נפל. אחיו משך וגרר אותו על הרצפה. הנאשם וחבריו הצליחו להגיע לאחים טוילי והחלו להכות אותם באכזריות במוטות ברזל, למרות תחנוניהם על נפשם.

ברם, מה שמעורר תמיהה הוא מדוע רק נאשם אחד היה בתיק, למרות שבפועל מספר אנשים תקפו את האחים טוילי ולא רק הנאשם?

מא: צעיר ערבי מכפר מנדא הותקף על רקע גזעני

נעים עאטף קדח (20), צעיר מכפר מנדא שבגליל, נפל בתאריך 2.5.06 קורבן לתקיפה ברוטאלית על רקע גזעני במהלך נסיעתו באוטובוס של חברת "אגד", משום שדיבר בערבית עם אנשים שהתקשרו לטלפון הנייד שלו ונסע עם תיק גדול. התקיפה ארעה בשעות אחר-הצהריים, כאשר נעים היה בדרכו חזרה מעבודתו כעובד מחלקת שירות לקוחות בחברת "סלקום" בעיר הרצליה לביתו בכפר מנדא. בתקיפה השתתפו מספר אזרחים, חיילים ושוטרים, שלא היססו לשלוף מול פניו של נעים ההמום את נשקיהם האישיים ונשקים שקיבלו במסגרת תפקידם כחיילים.

נעים מספר: "עליתי לאוטובוס שבא מתל אביב כדי לנסוע חזרה לביתי בכפר מנדא, בסוף יום עבודה ארוך, כשאיתי תיק שהיו בו דברים אישיים וגם לצרכי העבודה. התיישבתי במושב השני בקדמת האוטובוס, מול מושב הנהג. כשהאוטובוס עצר בהרצליה קיבלתי מספר שיחות לטלפון הנייד שלי, ועניתי כמובן בערבית. לידי ישב צעיר יהודי רוסי, שהשיחות שלי 'הפריעו לו' כנראה. אז הוא קם והלך לכיוון החלק האחורי של האוטובוס, שהיה עמוס בחיילים ובשוטרים חמושים שהיו בדרכם לאזור הצפון, והודיע להם – כך התברר לי מאוחר יותר – שאני מחבל שמדבר בערבית ויש לו תיק גדול. שמתי לב למהומה גדולה באוטובוס וכשהסתובבתי לראות מה קורה, ראיתי קבוצה של שוטרים וחיילים חמושים רצים לכיוון שלי עם נשקים שלופים ומכוונים אלי. הצעיר הוביל את החבורה השועטת וכשהגיע למקום מושבי דחף אותי לקיר האוטובוס ותוך כדי כך פגע בחייל שישן במושב שלי. בהתחלה לא הבנתי מה הוא רוצה ממני ואז, באינסטינקט של הגנה עצמית, דחפתי אותו אחורה כדי להדוף אותו מעלי, אבל אז הבחנתי ברובים שמכוונים אלי וחששתי שהחיילים ירו בי אם אמשך להתגונן, אז הפסקתי. החיילים ביקשו ממני להזדהות ולהציג להם תעודת זהות, כשהם מציינים שוב ושוב שאני מחבל מסוכן. באותם רגעים החליט נהג האוטובוס לעצור בצדי הכביש כדי לברר מה קורה וניגש לחיילים כדי להבין את הרקע להתנהגותם. הנהג התקרב למקום מושבי ושאל מה קורה, והצעיר היהודי השיב לו שאני מחבל ושהוא קרא לחיילים כדי ללכוד אותי. הנהג השיב לצעיר, כי התנהגותו אינה מקובלת וכי אם הוא חושד במישהו עליו לפנות קודם אליו ולא לעשות משפט בעצמו. הוא הוסיף שאני נוסע תמים. הנהג בא והרגיע את העניינים בזמן שכבר חששתי שמישהו מהחיילים או השוטרים ינהג בפזיזות וירה בי בטענה שתקפתי את הבחור היהודי. לאחר מכן הצלחתי להוציא מהצעיר היהודי תעודה מזהה, כדי לרשום את פרטיו ולהגיש נגדו תלונה על תקיפה ואיומים במשטרת משגב. ברצוני להוסיף, כי במהלך המהומה התקשרתי למשטרה וביקשתי שישלחו ניידת למקום האירוע, כי חיי היו בסכנה אמיתית. אבל שום שוטר לא הגיע, וכשהתקשרתי כחצי

שעה מאוחר יותר אמרה היומנאית שהניידת בדרך, וזה אחרי שכל האירוע נגמר. זה מראה עד כמה המשטרה מתייחסת בחוסר רצינות לתלונות של האזרחים הערבים."

מאי: אזרחים ערבים הותקפו בעכו על רקע גזעני

שלושה אזרחים ערבים (בני 17–18) מהעיר עכו הותקפו בתאריך 24.5.06 על רקע גזעני. אחד מהם נזקק לטיפול רפואי. התקיפה אירעה באחת השכונות שבמזרח העיר, בסביבות השעה 23.00. וכך מספר אחד מד עודה, חבר עיריית עכו ואביהם של שניים מהמותקפים: "בני בן ה-17, בתי בת ה-16 וחבר שלהם הגיעו אתמול בערב ברכב המשפחה, שבו נהגה אשתי, לבית-העם שבמזרח העיר, במטרה לצפות בהצגת תיאטרון. סיכמנו איתם שיתקשרו אלינו בסיום ההצגה כדי שנסייע אותם חזרה הביתה, וכך קרה. הם התקשרו ויצאו אל מחוץ לאולם כדי לחכות לאמם, ולאחר כמה דקות, כשהאזור התרוקן, התקרבה אליהם קבוצה גדולה של צעירים יהודים והתחילה להתגרות בהם. כשנודע להם שמדובר בצעירים ערבים, הם התחילו לקרוא לעברם קריאות בסגנון 'ערבים מלוכלכים ומסריחים, תחזרו לכפרים שלכם, כאן לא המקום שלכם' וכו'. אחר-כך הם עברו לדחיפות ומכות. בני הופל ארצה כשניסה להגן על אחותו, שגם היא הותקפה. הוא הוכה ונפגע בעינו ובידו, ונזקק לטיפול רפואי. התוקפים לא בחלו במכות, בעיטות ואפילו משיכות בשיער. כשהגיעה אשתי וניסתה להגן על ילדינו, הותקפה גם היא. היום בבוקר הגענו לתחנת המשטרה כדי להגיש תלונה נגד החבורה הזאת, שלדעתי מוכרת למשטרה מאירועים קודמים שבמהלכם הותקפו משפחות ערביות המתגוררות באותה שכונה".

יוני: שני אזרחים ערבים הותקפו בחוף קריית חיים על רקע גזעני

שני צעירים ערבים תושבי נצרת הותקפו בתאריך 24.6.06 בידי צעירים יהודים בחוף הים של קריית חיים. הם הוכו באכזריות ונדקרו, ואושפזו במצב קשה בבית-החולים רמב"ם. אחד המותקפים, יוסף שאער, סיפר כי הגיע לחוף עם קרוב משפחה. בכניסה לחוף נתקל באזרח ערבי תושב העיר טמרה שבגליל, שהזהיר אותו כי במקום אירעו כמה תקיפות על רקע גזעני שבהן נפצעו צעירים ערבים. "זה נראה לי מוזר", מספר שאער. "זו לא הפעם הראשונה שאני מגיע לחוף הזה. אבל אחרי זמן קצר נתקלנו בכמה צעירים יהודים שהתחילו לקלל אותנו ולקלל את הנביא מוחמד, ומיד לאחר מכן התקיפו אותנו באגרופים, בעיטות ומכות במכשירים קהים". בהמשך דקרו אותו התוקפים בגבו, ואת קרובו דקרו בבטנו ובידו. "היו שם לפחות שישה צעירים. ההתקפה נבעה רק מעצם היותנו ערבים, ללא כל סיבה או התגרות מצדנו. במהלך ההתקפה צעקו התוקפים שהם לא רוצים ערבים בחוף", סיפר שאער. השניים הועברו לבית-החולים רמב"ם בחיפה במצב קשה, ואושפזו לתקופה ארוכה.

יולי: אזרחים יהודים ניסו לתקוף את ח"כ עבאס זכור

בתאריך 23.7.06, בעת שהמלחמה בלבנון היתה עדיין קיימת, ניסו אזרחים יהודים לתקוף את ח"כ עבאס זכור (רע"מ-תע"ל) בעיר עכו בשעה שסייר בשכונה המזרחית, במקום שבו נפלו טילים.

באותו יום, מיד לאחר נפילת הטילים בעיר, הגיעו ח"כ זכור ואנשי ציבור ערבים אחרים לשכונה, כדי לעמוד מקרוב על הנזקים שנגרמו לבתיהם של האזרחים הערבים. קבוצה של יהודים התגודדה סביבם ודרשו ממנו לגנות את מזכ"ל חיזבאללה, חסן נסראללה. ח"כ זכור סירב לדרישה, ואמר כי הוא מגנה את המלחמה ואת מי שעומד מאחוריה. או אז קראה לעברם החבורה קריאות גנאי, כולל "בוגדים", "משתפי-פעולה עם נסראללה" ו"המלצות" לעבור לגור בלבנון. בהמשך ניסתה החבורה לתקוף את האישים פיזית, אולם צעירים ערבים שנאספו גם הם מנעו זאת מהם.

ובתאריך 29.7.06 הותקף ח"כ זכור על-ידי שלושה אזרחים יהודים ממוצא רוסי. סמוך לשעה 21:00 בערב התנפלו שלושה יהודים על אחותו של זכור כאשר הייתה בדרכה לבית, לאחר שזיהו אותה שהיא ערבייה בגלל לבושה האיטלאמי המסורתית. השלושה, שהיו חמושים בסכינים, החלו לצעוק קריאות גנאי נגד ערבים ונגד מזכ"ל חיזבאללה, חסן נסראללה. היא נמלטה בבהלה לעבר ביתו של אחיה. ח"כ זכור שמע את צרחות אחותו וירד לרחוב, ואז שלושת היהודים החלו לתקוף אותו. תושבים ערבים נוספים ששמעו את קריאות הגנאי והצעקות הגיעו אף הם לרחוב. ח"כ זכור נפצע קל מתקיפת סכין. תושב ערבי נוסף נפצע אף הוא בפניו ופונה לבית-חולים.

בחודש אוקטובר תקפו אזרחים יהודים, חברי ישיבת "רוח צפונית" בשכונת וולפסון בעכו, אזרחים ערבים בעת תהלוכה של שמחת תורה שערכו תלמידי הישיבה בשכונה. במהלך האירוע, דרך אחד האזרחים היהודים את נשקו וירה באוויר.

ביום האירוע, ברחוב הראשי של השכונה, ישבו חבורה של צעירים ערבים ועישנו נרגילה, כהרגלם. אחד מהם, האלד שעבאן, סיפר שתהלוכה של הישיבה עברה. "בא איש מהישיבה, קפץ על המדרכה לידנו וכיוון עלינו את הנשק. שאלתי אותו, 'למה?' הוא אמר לי שזה התפקיד שלו. הם (בחורי הישיבה) התחילו לדחוף. דחפנו בחזרה. הבחור עם הנשק כיוון את הנשק אלינו. אבא של אחד החבר'ה הזיז לו את היד והוא ירה באוויר", סיפר האלד. לעומתו, האזרחים היהודים טענו כי תלמיד ישיבה ירה באוויר לאחר שצעירים ערבים התגרו בהם.

שכונת וולפסון הוקמה באמצע שנות ה-60 כשכונה למעמד הביניים היהודי של עכו. במשך השנים עזבו היהודים את הדירות הצפופות והקטנות לטובת דירות מרווחות יותר במקומות אחרים, בעכו או מחוזה לה. את מקומם תפסו אזרחים ערבים שיצאו מהעיר העתיקה העולה על גדותיה. היום יותר מ-90% מתושבי השכונה הם ערבים.

ישיבת "רוח צפונית" קשורה לקבוצה של חובשי כיפות שהתחילו להתיישב בעכו לפני כעשר שנים. הגרעין התורני הזה הוא חלק מתופעה שהתפתחה בציונות הדתית בעשרים השנים האחרונות ובמסגרתה התיישבו גרעינים תורניים בעיירות פיתוח, בין היתר, כדי להראות שהציונות הדתית דואגת לא רק להתנחלויות. בשנים האחרונות נוסף לפעילות שלהם יעד חדש: שמירה על צביון יהודי בערים מעורבות. גרעין אחד כזה פועל בלוד, השני בעכו. בגרעין התורני בעכו יש כ-50 משפחות ובישיבת ההסדר כ-120 תלמידים.

הרקע לאירוע הוא מתיחות בין תושביה הערבים של השכונה לבין בחורי הישיבה והעומד בראשה, הרב יוסי שטרן. הרקע למתיחות הוא הפיכתה של השכונה משכונה יהודית לשכונה שרוב תושביה, 90%, הם ערבים, בעיקר בשל נדידה טבעית של אוכלוסייה. אולם, הרב שטרן ואנשיו חושדים שמדובר בתוכנית השתלטות על השכונה מצד התושבים הערבים. "קודם וולפסון, אחר כך השכונות המזרחיות, ובסוף עכו כולה תהפוך ערבית", לדבריו.

"וולפסון היתה שכונה יהודית מאז ומעולם", הוא מסביר את הסיבות להקמת הישיבה בלב השכונה הערבית כיום, "ערבים באו ועשו צביון אחר, שאין חשק לחיות בו. מוסיקה בקולי-קולות, תרבות של אנשים שלא אכפת להם איך המקום נראה". חלק מתלמידיו שכרו דירות בבניינים שרוב דייריהם ערבים, אבל אין קשר בין תלמידי הישיבה לשכנים הערבים, ולא במקרה. "הבחורים מתדרכים לא להיפגש עם העיניים, לא להיכנס לשיחה עם הערבים", מבהיר הרב. "הבאתי בחשבון שהתיישבות שלנו כאן עלולה להביא לחיכוך", הוא אומר, "לקחנו על עצמנו לחיות במקום של מסירות נפש". המועקה שלו, הוא אומר, "היא ברמה של הכבוד הלאומי: כשאתה רואה במדינת ישראל שלטים גדולים של הרמזאן, אתה מרגיש מועקה, ייאוש. אתה עלול להרגיש שהשכונה הזו כבר הלכה. אם המדינה תגיד לנו שעכו אבודה מבחינתה, שלא אכפת לה שיהיו פה מסגדים - אז נראה. אבל הממסד מאחורינו, יש לנו הרגשה שאנחנו רצויים, מוערכים. ברור שאם לא נלך להקפות, לא יקרה שום דבר, אבל אנחנו אידיאולוגים ומתנהגים כמו אידיאולוגים. אם כל אחד יחפש את השקט שלו, איך נשמור על הזכויות היהודיות?"

תושבי השכונה הערבים מדווחים כי בחורי הישיבות מסתובבים ברחובות השכונה כשהם חמושים, ועורכים בה סיורים קבוצתיים, בעלי אופי פרובוקטיבי, המזכירים את התנהגות המתנחלים בעיר חברון. התושבים פנו למשטרה בבקשה למנוע מהם להסתובב חמושים ברחובות העיר, אך כל פניותיהם הושבו ריקם. אחרי הפיגוע באוטובוס בשפרעם, מסבירים התושבים הערבים, דברים כאלה מלחיצים אותם. הם מעידים גם על התנכלויות של תלמידי הישיבה, על קללות בנוסח "ערבי מלוכלך", שמשמיעים התלמידים. תוקפניות אלו מעוררות חששות כבדים בלב התושבים הערבים, החרדים מפני התנגשות עתידית שעלולה להוביל לשפיכות דמים.

לנוכח אירוע התקיפה, קרא הרב שטרן לתושבי העיר היהודים לקיים חרם צרכנים על האזרחים הערבים, והגדיר את תושבי העיר היהודים כראש חץ במאבק הלאומי בעיר. דבריו נאמרו בכנס שערכה הישיבה בהשתתפות קהל רב ורבנים, בהם רב העיר צפת שמואל אליהו. הרב אליהו יצא בכנס בהכרזה ש"אסור למכור או להשכיר דירה לערבים".

בתאריך 26.10.06 חברי-כנסת מסיעת הימין הקיצוני "האיחוד הלאומי" הגיעו לעיר כשהם מלווים בתומכים רבים, במטרה להביע תמיכה בבחורי הישיבה, ולהדגיש את צביונה היהודי של העיר. בעיני האזרחים הערבים, הביקור הוא נסיון לחמם את האווירה בעיר, המתוחה ממילא. לדידם, אנשי האיחוד הלאומי מבקשים לנצל את המתח לצרכים פוליטיים ולהציג את האזרחים הערבים כתושבים בלתי רצויים בעכו. הם הדגישו כי התושבים הערבים הם בני העיר המקוריים ובעלי הזכויות ההיסטוריות בה, וכי לא יאפשרו לגורמים קיצוניים להפיל עליהם טרור או להגביל את זכותם להתגורר בכל שכונות העיר ולנהל בה חיים שגרתיים, הכוללים את חופש הדת והפולחן.

בתאריך 1.11.06 דנה ועדת הפנים של הכנסת באירוע התקיפה, בישיבה שבה השתתפו אנשי ציבור ערבים ויהודים מהעיר. בישיבה השתתף הרב שטרן שאמר בדיון כי הוא ותלמידיו באו לעיר עכו כדי "לקדש את השם ובשליחות ציונית ראשונה במעלה, במטרה לחזק את האחיזה היהודית בשכונה ולמנוע את השתלטות האזרחים הערבים עליה".

ראש העיר, שמעון לנקרי, העניק לבחורי הישיבות גיבוי מלא, לאחר שהצהיר כי הישיבה בשכונה נועדה לשמור על הצביון היהודי של העיר ולמנוע את הפיכתה של שכונת וולפסון לשכונה ערבית. רק לאחר שמצא את עצמו מוחרם על-ידי התושבים הערבים, הוא מיהר להוציא הודעה לתושבי העיר הערבים בניסיון לרכך את לבם. לנקרי האשים יחידים, משני הצדדים, בהסתה, הפגנת כוח ובהפצת שמועות ושקררים, כלשונו, בלי לשים לב לסכנה שאלה עלולים להמיט אסון על עתיד היחסים בין יהודים וערבים בעיר.

סנ"צ משה כהן, מפקד משטרת עכו, סיכם את שורש הבעיה במילים אלו: "90% מהתושבים בוולפסון הם ערבים. יש אנשים שיש להם בעיה עם זה, אבל אין מה לעשות. זו עיר מעורבת".

חילול מקומות קדושים

מאז הקמת מדינת ישראל, דאגה זו לפגוע במקומות הקדושים לאסלאם ולנוצרים. הפגיעה התבצעה במספר דרכים: הרס מבני דת ואתרים מקודשים במהלך המלחמה ב-1948; חסימת גישתם של האזרחים הערביים לאתרים שנותרו על כנם; הפיכתם למכלאות לחיות משק, לברים ולדיסקוטקים; פגיעה בבתי-העלמין בכפרים שהרסה על-ידי הריסתם ובניית מגורים עליהם או סלילת כבישים על-גביהם.²¹

גם בשנת 2006 נמשכה מסכת הפגיעה במקומות הקדושים לאסלאם ולנוצרים. בעיקר, מתועדים בשנה זו מספר מקרים של פגיעה בבתי-עלמין ומסגדים, אך שני האירועים המרכזיים הם הפגיעה בבית הקברות "מאמן אללה" בירושלים והפגיעה בכנסיית הבשורה בנצרת.

חילול בית-קברות מאמן-אללה בירושלים

במהלך שנת 2006 כיתרה הידיעה על חילול בית-קברות "מאמן-אללה" בירושלים על-ידי המוסדות הישראליים, במטרה לבניית מוזיאון "הסובלנות" על אדמתו, את העיתונות הערבית.

בית-קברות "מאמן-אללה", השוכן מערבית לעיר העתיקה ובמרחק של עשרות מטרים משער יפו, נחשב לאחד מבתי-הקברות האיסלאמיים הגדולים בירושלים ושטחו מוערך כמאתיים דונם, אשר הונפק עבורו תעודת רישום מקרקעין "נסח טאבו" כחלק מאדמות ההקדש האסלאמי.

באפריל 1947 השתלט הצבא הבריטי על בית-הקברות והתיישב בו, והרס חלקים מחומת בית-הקברות. בשנת 1948 כבשו הכוחות הישראליים את החלק המערבי מירושלים ובין היתר נפל בידם בית-הקברות.

לאחר קום המדינה, חקקה ישראל חוק נכסי הנפקדים, על פיו נחשבו כל אדמות ההקדש האיסלאמי, והכוללות בתוכן בתי-קברות, מצבות ומסגדים, כנכסי נפקדים והממונה עליהם נקרא האפוטרופוס על נכסי הנפקדים, שיש לו את מלוא הסמכות לפעול בהם. ובכך נכלל בית-קברות "מאמן-אללה" בחסות האפוטרופוס על נכסי הנפקדים.

מאותו זמן, החלו הרשויות הישראליות בשינוי סימני ההיכר של בית-הקברות והעלמת כל עקבותיו, עד שלא נשאר ממנו פחות מחמשה אחוזים מהקברות שהיו. השטח שנשאר הוערך בשמינית מהשטח המקורי, והיינו 19 דונם בערך.

כך, בשנת 1967 הקימו הרשויות הישראליות גן ציבורי על חלק גדול משטח בית-הקברות, שנקרא גן "העצמות", וזאת לאחר נבירת הקברות ועצמות בני אדם, נטיעת עצים וצמחים בו, וסלילת כבישים בכמה חלקים ממנו.

בשלהי שנת 1985 הקים משרד התחבורה מקומות חנייה לרכבים על שטח גדול מבית-הקברות. ובשנות 1985-1987, חודשו החפירות להתקנת מערכות ביוב והרחבת מקומות החנייה, וכתוצאה מכך נהרסו עשרות קברות ועצמות המתים התפזרו לכל עבר. ואף על-פי התנגדות המוסדות האיסלאמיים, העירייה מימשה את תוכניתיה והמשיכה בחפירות.

בינואר 2000 ביצעה חברת החשמל חפירות בבית-הקברות, סמוך לכביש הראשי מול בית-הקברות, ותירצה את מעשיה במתיחת חוטי חשמל במעמקי האדמה, דבר שגרם לפיזור עצמות המתים על פני האדמה.

²¹ ראו דו"ח האגודה הערבית לזכויות האדם: "קדושה מחוללת: חילול מקומות קדושים אסלאמיים ונוצרים בישראל" (דצמבר 2004); ראו גם הדו"ח "חיים בשוליים: הדו"ח השנתי של הפרת זכויות המיעוט הערבי פלסטיני בישראל לשנת 2005" (יוני 2006).

בפברואר 2004 פרסמה העיתונות הישראלית את כוונתה של הממשלה הישראלית להקמת מטה "מרכז כבוד האדם - מוזיאון הסובלנות בירושלים" על מה שנותר מאדמת בית-הקברות, בחסות "מרכז וויזנטל" בלוס-אנג'לוס בארצות הברית. במאי 2004 הונה אבן היסוד של מוזיאון הסובלנות בהשתתפותו של מושל קליפורניה. ובספטמבר החלו העבודות במוזיאון באופן רשמי תוך כדי הפקעת 20 דונם מאדמת בית-הקברות ובשטח כולל של 20 אלף מ"ר בעלות של 200 מיליון דולר, ושיווקו של סרט תעודה אודות המוזיאון ברמה בינלאומית.

הכוונה להקים המוזיאון על אדמת בית-הקברות גרמה, למעשה, לכעס בקרב המוסלמים בירושלים, שראו בבניית המוזיאון פשע היסטורי ודתי הפוגע בהם. בפברואר 2006, ובהרשאה מכמה משפחות ירושלמיות אשר קרוביהם נטמנו בבית-הקברות, הוציא מרכז כראמה לזכויות האדם צוו מבית-דין שרעי להפסקת העבודות על אדמת בית הקברות. לאחר הוצאת צוו זה ומסירתו לידי הרשויות הישראליות, עבודות החפירות הופסקו למשך יומיים, אך חודשו שנית בטענה שאין סמכות לבית-הדין השרעי להוציא צווים מסוג זה.

בעקבות זאת, בפברואר 2006, הגישו אגודת אל-אקצא לפיתוח נכסי ההקדש המוסלמי וארגון כראמה לזכויות האדם, שתי עתירות לבית-משפט העליון, הראשונה להוצאת צוו הפסקת העבודות המתרחשות בבית-הקברות והשנייה להוצאת צוו לביצוע החלטת בית-הדין השרעי הגוזרת על הפסקת העבודה בבית-הקברות. באותו חודש בית-משפט העליון הוציא מתחת לידי צוו ביניים המורה על הפסקת העבודה בבית-הקברות. בית- המשפט מינה את נשיא בית-משפט העליון (בדימוס), השופט מאיר שמגר, כבורר בין הצדדים בניסיון להשגת פתרון.

במאי 2006 גידרה הרשויות את השטח הנותר מבית-הקברות ואיימה לשפוט כל הנכנס אליה – וזאת בכוונה לאסור על המוסלמים לשמר ומלנקות בית-הקברות. באוקטובר הודיע השופט (בדימוס) שמגר על כישלון הבוררות בין הצדדים בפרשת בית-הקברות. לאחר מכן, בית-המשפט העליון מחדש את הדיונים בתיק הנדון ונותן אורכה של חודשיים לאגודת אל-אקצא להשיב על הצעות חלופיות להעברת עצמות המתים מן האתר. ברם, אגודת אל-אקצא דחתה את ההצעות החלופיות בהיותן נוגדות את ההלכה המוסלמית ומהוות חילול קדושת בית-הקברות.

בדצמבר 2006, בעוד הרשויות הישראליות אוסרות על המוסלמים לשמר ולתחזק את בית-הקברות, יהודים אלמונים כותבים ביטויים נבזים בכניסת מצבת אל-קובקי, ועיריית ירושלים משתמשת בבית-הקברות כמחסן לכלי העבודה. ובאותו חודש, יהודים קיצונים פוגעים בבית-הקברות והורסים אחד מהקברים ומנפצים את קברו של הנאמן המפורסם אל-עותמאני אחמד אגא אל-דזדאר.

שני הצדדים עדיין ממתינים להחלטתו של בית-המשפט העליון בעניין.

פברואר: מפלגת קדימה הפכה את המסגד האדום בצפת למטה בחירות

המסגד האדום (אל-ג'אמע אל-אחמר) בעיר צפת הוא מסגד היסטורי מהתקופה הממלוכית, אשר נבנה בשנת 1266. הוא אחד מארבעה מסגדים ושלוש כנסיות שהיו קיימים בעיר לפני מלחמת שנת 1948. הוא אינו פועל כבר עשרות שנים, ומנוהל בידי "קרן צפת" ומשמש למגורים ועסקים שונים, לרבות אולם אירועים.

בתאריך פברואר, לקראת הבחירות לכנסת ה-17, הפכה מפלגת קדימה את המסגד למטה בחירות שלה. על קירות המסגד האדום תלו פעילי מפלגת קדימה שלט בעברית המצהיר על הפיכתו למטה בחירות. שלט זה נתלה בסמוך לשלט ישן, המודיע שהמסגד הוא "מועדון לילה". בעבר, הוא שימש, בין היתר, כמטה הליכוד במערכת הבחירות ה-16, וסרט פורנוגרפי צולם בתוכו.

מרט: תקיפת כנסיית הבשורה בנצרת

כנסיית הבשורה בנצרת היא השלישית בחשיבותה בדת הנוצרית, אחרי כנסיית הקבר בירושלים וכנסיית המולד בבית-לחם. היסטורית, שם הכנסייה נקשר לאחד העקרונות החשובים בדת הנוצרית, והיא הבשורה שנשא המלאך גבריאל למריה הקדושה אודות הריונה. על-פי האמונה הנוצרית הכנסייה נבנתה מעל ביתם של מריה הקדושה ובעלה יוסף.

ביום ששי 3.3.06 נערכה בכנסייה מיסה לזכרו של דרך הייסורים של ישו. במקום נכחו המון מתפללים, חלקם אזרחים ערבים ואחרים צליינים זרים. המיסה נערכה באולם הגדול של הכנסייה בקומה העליונה. בשעה 17:30 בערך נשמע, בזמן המיסה, הד של פיצוץ בקומת קרקע, ועשן כבד עלה לקומה העליונה (בעד חלון קטן בקומה העליונה המשקיף אל קומת קרקע). דבר שעורר אימה בין המתפללים, שמייהרו בחרדה החוצה.

מאוחר יותר התברר כי שלושה אנשים מירושלים, חיים חביבי (יהודי בן 43) ואשתו וויוליט (נוצרייה בת 39) ובתם אודיליה (בת 20), נכנסו לכנסייה במסווה של צליינים נוצרים, אל קומת קרקע, שם עלו למשכבה של מריה הקדושה, כאשר ברשותם עגלת תינוק עמוסה בנפיצים: חזיזים, בלוני גז, חומר דליק וגולים וחתכות פלסטיק להגברת עוצמת הנזק וההרס של הפיצוץ, ופוצצו חומרים אלה בתוך הכנסייה. הם לא הצליחו לפוצץ את בלוני הגז, למרות שעל-פי עדי הראייה הם ניסו לעשות זאת, אולם הקהל שפקד את מתחם הכנסייה מנע זאת. כתוצאה מהפיצוץ לא היו פגיעות קשות, למעט מספר פגיעות נפשיות ונפגעי חרדה בקרב הנוכחים במתחם הכנסייה בזמן הפיצוץ. בסוף האירוע, חולצו מבצעי התקיפה דרך הדלת האחורית של הכנסייה, לאחר שהלבישו אותם במדי משטרה, וזאת על מנת להטעות את ההמון הזועם שהתגודד מחוץ לכנסייה.

בניסיון להסביר את מעשה התקיפה ולפרשו, הדגישה התקשורת העברית את העובדה שמבצעי התקיפה סובלים מלחצים ומעורערים נפשית. ואכן, דיווחי התקשורת התמקדו במצוקתם הכלכלית, האישית והחברתית בה חיה המשפחה: המשפחה איבדה את הבית מנסיבות כלכליות קשות וחיים ברחובות מזה זמן רב, הילדים סובלים מתת תזונה, ורשויות הרווחה הוציאו את הילדים בכוח מחיק המשפחה. דבר אשר השפיע קשות על ההורים, שביצעו את התקיפה בכנסייה בניסיון נואש אחרון להשמיע את קולם אודות העוול והמצוקה מהם סובלים. בנוסף-לכך, המשטרה שבה וטענה, בתוקף, כי הרקע לביצוע התקיפה אינו מניע לאומי או דתי, אלא מניע אישי. התוצאה הייתה, שהתקשורת העברית גילתה אהדה למבצעים והפכה את הפושעים לקורבנים.

ברם, כל ההסברים והפרשנויות, לא התייחסו לשאלה מדוע בחרו מבצעי התקיפה באופן ספיציפי בכנסייה? ומדוע כנסיית הבשורה בנצרת, שפוקדים אותה ערבים בלבד (לפעמים מעט זרים)? כידוע מבצעי התקיפה הינם תושבי ירושלים, והאם היו צריכים לנסוע שעות ארוכות עד לנצרת בכוונה להסב תשומת לב למצוקתם? שאלות אלו וזולתן לא הועלו, מה גם שהתקשורת הערבית התעלמה מהעובדה שמבצעי התקיפה ניסו להגיע, טרם ביצעו התקיפה בכנסייה אל המסגד הלבן בנצרת, ורק העובדה שהיא היה ריק מאנשים מנע מהם לבצע את זממם בו.

בפענוח הפיגוע, אי אפשר לא להתייחס לעובדה, שמבצעי התקיפה בחרו לביצוע פשעיהם דווקא במקום קדוש, שפוקדים אותו ערבים (ואין כל הבדל בין מקום קדוש נוצרי או מוסלמי). כמו-כן, בהקשר זה אי אפשר להתעלם מהעובדה בחירת מקום ביצוע הצקיפה לא היה מקרי, אלא היה לו רקע הנוגע לפגיעה מתמשכת במקומות הקדושים, הנוצריים והאיסלאמיים, מצד המדינה מאז הקמתה.

כנגד האב חיים חביבי ואשתו וויוליט הוגשו כתבי אישום לבית-המשפט המחוזי בנצרת, בעוד שכתב האישום נגד הבת אודיליה הוגש ובוטל לאחר מכן. בית- המשפט גזר על חיים 6 שנות מאסר, 3 שנות מאסר בפועל ו- 3 שנות מאסר על תנאי, בעוד שהטיל על האם וויוליט מאסר על תנאי לתקופה של 3 שנים.

ימים ספורים לאחר תקיפת הכנסייה, עצרה המשטרה צעירים ערבים שהתקהלו מחוץ לכנסייה, בטענה של תקיפת שוטרים, דבר שנתפס כרדיפה פוליטית של האזרחים הערבים שניסו להגן על מקומותיהם הקדושים.²²

מאי: קיצונים יהודים חיללו את מסגד אל-מנשיה בעכו

בתאריך 2.5.06 פרצו קבוצה של קיצונים יהודים למסגד אל-מנשיה בעכו (בשכונה המזרחית), עלו לגג המסגד בניסיון להרוס את הכיפה ותלו שם את דגל ישראל. הקיצונים הצליחו להרוס חלק מכיפת המסגד.

²² ראו הפרק השני ("רדיפות פוליטיות") בדו"ח זה.

ובתאריך 15.5.06, במהלך חגיגת ל"ג בעומר, קבוצה של יהודים – נשים, גברים ונערים – ניסו להצית את המסגד. הקבוצה הערימו עצים וחפצים דליקים ברחבת המסגד והבעירו מדורות בניסיון להציתו. הם ניסו להצית את דלת המסגד, שברו את אחד מחלונותיו והשליכו לתוכו עצים בוערים. המתפרעים ריססו גם כתובות נאצה בלשון "מוות לערבים" על קירות הבתים הסמוכים למסגד. תושבי השכונה הערבים, שהבחינו בנעשה, הזעיקו למקום את המשטרה ומנעו את ההצתה.

משטרת הגליל עצרה שלושה צעירים יהודים שהודו בחילול המסגד באירוע הראשון, אך החליטה לשחררם והסתפקה באזהרה "שלא יחזרו על מעשיהם בעתיד". ואילו לגבי האירוע השני, המשטרה מסרה שהיא חוקרת את נסיבות האירוע, מבלי לעצור ולו אחד מהמתפרעים.

עריית עכו גידרה וניקתה את מתחם המסגד, אולם מספר ימים לאחר בניית הגדר מסביב למסגד, אלמונים הרסו חלק ממנו.

יצוין, כי מסגד אל-מנשיה אינו משמש כיום כבית תפילה, שכן נאסר על תושבי עכו המוסלמים להשתמש בו. ארגון אל-אקצא לשמירה על המקומות הקדושים מבקש לשפץ את המסגד ולהפעילו מחדש. לפני כשנתיים וחצי פגעו במסגד מתפרעים יהודים, והארגון שיפץ אותו ואטם את פתחיו כדי למנוע מעשי חבלה נוספים.

אוגוסט: חברות ישראליות מבצעות עבודות חפירה ופיתוח על אדמת בית-קברות צרפנד אלעמאר

כפר צרפנד אלעמאר שוכן מערבית לרמלה. בשנת 1948 גורשו תושביה (הערבים) והוקמה על אדמותיו המושבה "צריפין". בשנים האחרונות, חפרו הרשויות את בתי-הקברות של הכפר, כיסו אותם בחול והניחו דשא באזור השטוח והפכו אותו למגרש כדורגל.

באוגוסט 2006, הגישה אגודת אל-אקצא לפיתוח נכסי ההקדש המוסלמי עתירה בהולה לבית-המשפט העליון, בדרישה למתן צווי ביניים נגד חברת "תנופות צריפין", מנהל מקרקעי ישראל ורשות העתיקות הישראלית, המונע מהם או מי מטעמם לביצוע עבודות חפירה או פיתוח או הכנסת חומרי בניין למתחם בית-הקברות האיסלאמי בכפר. ובעתירתה גם נגד הרשות הארצית לשירותי דת, ביקשה החברה למנוע מנציג מחלקת קבורה במשרד ראש הממשלה מלהוציא גופות ועצמות של מתים מוסלמים מבית-הקברות.

העתירה באה בעקבות חשיפת אגודת אל-אקצא, בביקור של משלחת מטעמה בשטח, כי רשות העתיקות הישראלית מחללת ומשיגת גבול קדושת בית-הקברות, בכך שחפרו בקברות המשתטחות על שטח רחב מאדמת בית-הקברות הנרחב, ונברו קברות באופן ברור וגלוי. כמו-כן, חשפה משלחת אגודת אל-אקצא המון קברות הנמצאים על אדמת בית-הקברות ושרידי עצמות הפזורים בקבר קבוצתי "פוסטקיייה" הכולל עשרות גופות ושרידי עצמות של מתים. לאחר שנודע לרשות העתיקות כי אגודת אל-אקצא חשפה את החילול והביזוי, וכי היא עושה מאמצים כדי להפסיק את החפירות, נחפו להעלים את כלל אתרי החפירות בחולות והעלמת עבודות החפירה ומצבות הקברות, וזאת על מנת לזרז את ביצוע תוכניות חברות בנייה ישראליות בבניית בניינים ויחידות דיור על אדמת בית-הקברות.

נחשף גם על-ידי אגודת אל-אקצא, כי תוך כדי עבודות החפירה נבירת הקברות הנעשות על ידי המשיבים בבית-הקברות, אשר שימש לבית-קברות איסלאמי לתושבי הכפר עד שנת 1948 ועל חרבותיו הוקמה המושבה "צריפין", נתגלו קברות גופות ושרידי עצמות של מתים מוסלמים, דבר המנוגד להלכה האיסלאמית (שריעה), היות וההלכה אוסרת נבירת קברות ומתייחסת לקדושת בתי-הקברות כנצחית.

יתרה מזו, נודע לאגודת אל-אקצא שנערכות הכנות על ידי נציג מחלקת הקבורה במשרד ראש הממשלה, שלומה פריד, להעברת גופות ושרידי עצמות המוסלמים שנחשפו בבית-הקברות למקום אחר, דבר שאינו מותר ונחשב לאסור על-פי ההלכה האיסלאמית.

לאחר דיונים בבית-המשפט, הגיע אגודת אל-אקצא, בתאריך 30.1.07, להסכם עם הצדדים הישראליים, לפיו התחייבו לא להקים בניינים על אדמת בית-הקברות לעת עתה ובעתיד. ובעקבות השגת ההסכם החליט בית-המשפט העליון על מחיקת העתירה, תוך שאגודת אל-אקצא שומרת לעצמה הזכות לעתור לבית-המשפט העליון באם יחולל שוב בית-הקברות בעתיד.

ההסכם הושג בעקבות דוח רשות העתיקות הישראלית שפורסם לאחרונה, ובו הזכירה כי הקברות שנתגלו בבית-קברות צרפנד אלעמאר הינם קברות איסלאמיים מהתקופה הממלוכית והעותמאנית הראשונה.

יוני: בית המשפט העליון מתיר לחברות ישראליות לסלול כבישים על אדמת בית-קברות בית-דג'ן הנטוש

כפר בית-דג'ן הנטוש שוכן דרומית מזרח יפו, באמצע הדרך בין יפו ורמלה במרחק של 9 ק"מ מיפו. בשנת 1945 הגיעו שטחי אדמותיו ל- 17,327 דונם ומספר תושביו הגיע ל- 3840 נפשות. מדינת ישראל כבשה אותו בשנת 1948, הרסה אותו והקימה על אדמותיו ארבע התיישבויות יהודיות, והן: בית-דג'ן, משמר השבעה, חמיד, ו-גנות. נותרו בכפר כמה בתים, כעת מתגוררים בהם יהודים, שני בתי-קברות ושתי מצבות זכרון (קברות קדושים), שנבנו בעידן הממלוכי האיסלאמי ובתחילתו של עידן העותמאני (ושיטת הקבורה מוכיחה זאת).

לפני שנה וחצי חשפה אגודת אל-אקצא לפיתוח נכסי ההקדש המוסלמי כי רשות העתיקות הישראלית מבצעת הפירות על אדמת בית-הקברות של הכפר, כשלב הכנות והשלמות לביצוע חברות ישראליות תוכניות לבניית יחידות דיור וכבישים על אדמת בית-הקברות. בעקבות זאת, פנתה האגודה לבית-משפט השלום בכפר-סבא ולבית-המשפט העליון על מנת להפסיק עבודות החפירה בבית-הקברות. ובתאריך 19.6.06 הצליחה אגודת אל-אקצא להשיג צוו ביניים מבית-משפט השלום להפסקת עבודות החפירה בבית-הקברות. אולם בתאריך 31.1.07 נתן בית-המשפט העליון החלטה סופית בנדון, שדחתה את העתירה.

בית-המשפט העליון נימק את החלטתו בכך שאינו משוכנע כי הקברות שנתגלו ונחשפו באדמת בית-הקברות הינם קברות איסלאמיים, וציין בהמשך להחלטתו כי הוגשו חוות דעת ארכיאולוגיות שונות, שרק חלקם נוטים לקבל את ההנחה שהקברות הינם קברות איסלאמיים. בית-המשפט העליון נטה להאמין בנימוקי החלטתו כי הקברות אינם איסלאמיים, ובכך דחה את עתירת אגודת אל-אקצא. החלטה זו מאפשרת למעשה לחברות הישראליות להמשיך בעבודות החפירה, סלילת הכבישים ובניית יחידות הדיור, שמשמעו מתן היתר לנבירת קברות המוסלמים והעלמת וטמינת בית-הקברות באופן מוחלט, ללא כל התחשבות בקדושת המתים ורגשות המוסלמים בכלל.

יצוין, כי תוך כדי הדיונים בבית-המשפט דחתה אגודת אל-אקצא את הצעות החברות הישראליות להעברת הקברות מחוץ לבית-הקברות, היות וההלכה האיסלאמית אוסרת זאת, והתעקשה לשנות את נתיב הכביש שחוצה את בית-הקברות.

יש לציין, שהקברות שנתגלו הינם קברות איסלאמיים, ושיטת הקבורה האיסלאמית והידועה מעידה על כך. יתרה מזו, רשות העתיקות הישראלית הכירה כי בית-הקברות הנמצא בכפר צרפנד אלעמאר הנטוש הינו בית-קברות איסלאמי מהתקופה הממלוכית והעותמאנית הראשונה, ושני הכפרים ננטשו בשנת 1948, ולכן היגיוני הדבר שבית-קברות בבית-דג'ן הינו אסלאמי השייך לאותה תקופה.

נובמבר: עיריית טבריה מחללת בית-קברות איסלאמי בטבריה בחפירת קברות והשמדת 100 מ"ר משטחו

בנובמבר, חשפה אגודת אל-אקצא לפיתוח נכסי ההקדש המוסלמי את מעשה החילול שביצעה עיריית טבריה בבית-הקברות האיסלאמי בטבריה הנקרא "בית-קברות אלסית סקינה".

צוות אגודת אל-אקצא ביצעו ביקור שטח בבית-הקברות ונדהמו לגלות כי מספר קברות נגרפו ונטמן שטח של 100 מ"ר מאדמת בית-הקברות בצד הצפוני הסמוך למקום התפילה של אלסית סקינה. בשטח נמצאו סימני היכר לקברות מפוזרים. אנשי הצוות ציינו כי נגרפו מספר קברות והושמדו מתחת לאדמה, מאחר ובולט לעין כי המקום שנטמן מוקף בקברות מכל עבר, וכן אפשר לראות חלקי קברות מפוזרים באזור. כמו-כן, אנשי הצוות דיווחו כי ראו שאריות ופסולת של עבודות החפירה בכביש הסמוך לבית-הקברות, שהונחו בין מצבות הקברות.

יצוין כי, בעבר השתלטה עיריית טבריה על חלק מבית-הקברות והרחיבה את הכביש הסמוך לו על חשבון חלק מאדמת בית-הקברות, כמו כן מזה שנים ספור השתלטו קבוצות של יהודים על מקום התפילה הנקרא "אלסית סקינה" והפכו אותו לבית כנסת הנקרא "קבר רחל".

שטחו של מקום תפילה זה מגיע ל-281 מ"ר בערך, הכולל מקום התפילה, שני חדרים והחצר החיצונית.

דצמבר: תשעה חודשי מאסר נגזרו על משליך ראש החזיר לכיוון מסגד חסן ביק

באוגוסט 2005, שני יהודים השליכו ראש חזיר לכיוון מסגד "חסן ביק" בתל-אביב. ראש החזיר נעטף ב-"כופיה" פלסטינית ונשא את השם "מוחמד" על מצחו. המקרה בזמנו עורר את זעמם של המוסלמים תושבי יפו בפרט, ובארץ כולה בכלל, ונחשב לחוליה אחת בשרשרת של הסתה נגד האזרחים הערבים והמוסלמים בארץ.

באותו זמן עצרה המשטרה שני אזרחים יהודים, איש (שמעון בן חיים, בן 35) ואישה (וויקטוריה שטיינמן) מתל-אביב, על רקע התקיפה. רדיו צה"ל הודיע כי שני האזרחים סיפרו לחוקרים על שנאתם לערבים, וכי עשו זאת להפסקת תוכנית ההתנתקות בעזה. השניים ניסו לעשות עוד תקיפה בשבוע לאחר מכן, אולם הם נעצרו.

בדצמבר גזר בית-משפט השלום בתל-אביב על שמעון תשעה חודשים מאסר בפועל, ועל וויקטוריה חודשיים מאסר שוהמרו בעבודה למען הציבור, וזאת לאחר שהורשעו בהשלכת ראש החזיר לכיוון המסגד.

רשימה בפעולות הריסת הבתים והפצת צווי הריסה

תאריך	האזור/הכפר	מספר הבתים	פירוט	הסבר
		3 חנויות		
17.1.06	אלבאטל	1 בית	אחמד אלעתאיקה, בן 34, נשוי ואב ל-5 ילדים	כ-30 ניידות משטרה. באותה עת ירדו גשמים עזים ומזג האוויר היה קר מאוד באזור
17.1.06	אבו תלול	1 חנות	עודה אבו צולב	
		1 בית	משפחת אבו נצאר	
17.1.06	חורה	1 בית	ח'ליל אלהוואשלה, נשוי ואב ל-4 ילדים	
27.2.06	אום מתנאן	5 בתים	3 אחים ממשפחת אלקשה'ר (נאצר, עלי ועיד). גרים בבית כ-30 נפשות	כוחות גדולים של המשטרה, כ-200 אנשי משטרה ליוו ארבעה בולדוזרים שייכים למשרד הפנים, פשטו על הכפר וכתרו אותו מכל הכיוונים, ומנעו כל כניסה או יציאה ממנו
28.2.06	אבו תלול	חולקו 30 צווי הריסה		פקידי משרד הפנים מאובטחים בכוחות גדולים של המשטרה
1.3.06	אלסר	חולקו 70 צווי הריסה		פקידי משרד הפנים מאובטחים בכוחות גדולים של המשטרה
5.4.06	תראבין אלצאנע	חולקו צווי הריסה ל-70 בתים		בניסיון לאלץ את תושבי הכפר לעבור לכפר החדש שהוקם להם דרומית לעיר רהט
6.4.06	אלסיד	מסירת צווי הריסה למסגד של הכפר		כעבור שבוע ימים מהקמת המסגד
25.4.06	חורה	מסירת צווי הריסה	בני שבט אלעוקבי	אנשי יחידת "הפיקוח על הבנייה" השייכת למשרד הפנים, מאובטחים ע"י כוחות גדולים של המשטרה.

הייתה התנגדות לפעולת מסירת צווי ההריסה. המשטרה עצרה את עאהד ונאהד אלבאטל				
הכוחות כיתרו את הבית מכל הכיוונים והטילו סגר מוחלט על שני הבתים. מול עיני הילדים והנשים ותוך כדי הצרחות והביכי שלהם, הבודדו זורים הפכו את הבתים להריסות	אוסאמה פראג' אבו ג'ודה, הריסת ביתו שבוע לפני החתונה שלו	2 בתים	אלזעורה	10.5.06
	עווד אללה מוחמד אבו ג'ודה, אב ל-4 ילדים ואשתו בהריון			
	עאדל עודאת	1 בית	אלבחירה	10.5.06
		מבנה עסק 1	שקיב אלסלאם	17.5.06
		1 בית	אום רתאם	
		4 בתים	ביר אלמשאש	
פקחי משרד הפנים מאובטחים ע"י כוחות גדולים של המשטרה, הדביקו 15 צווי הריסה לבתי הכפר. חלק מתושבי הכפר התנגדו לפעולת חלוקת הצווים, דבר שגרם לעימותים עם המשטרה וכתוצאה מכך נפגעו 3 תושבים ע"י המשטרה: עבד אלרחמאן יונס אלזיאדנה, בן 31, ואחיו תופיק יונס אלזיאדנה, בן 22, ואבא שלהם יונס אלזיאדנה, בן 60, אשר הובהל לבית החולים סורוקה לאחר שלקה בהתקף לב בעקבות העימותים עם אנשי המשטרה		חולקו 15 צווי הריסה	אלזיאדנה	18.5.06
	חמיד אלעמראני, אב ל-7 ילדים, 2 מהם נכים וזקוקים לטיפול תמידי	2 בתים	אבו תלול	24.5.06
	אמו של חמיד אלעמראני חולה, היא שוחררה מבית החולים סורוקה מספר ימים לפני ההריסה	1 בית		
	ראיקה אבו עאיש, בת 30, אלמנה ואם	1 בית	ואדי אלסר	24.5.06

	ל-8 ילדים, הגדול בהם בן 14. בעלה נפטר מהתקף לב לפני שנה			
		2 בתים	ביר אלחמאם	7.6.06
הבת שלו אינאס סובלת ממחלת הסרטן, והיא זקוקה לתרופות שיש לשמור אותם במקרר בכדי להציל את חייה. בעבר, הגישה המשפחה עתירה לבית המשפט העליון בכדי לחבר את ביתה לרשת החשמל, אך העתירה נדחתה. המשפחה מקבלת חשמל לכמה שעות ביום באמצעות גנרטור ²³	יוסף אלאטרש	מסירת צוו הריסה ל1 בית	אלאטרש	3.7.06
	פרחאן אלנבארי ויונס אלנבארי	2 בתים	צויון	6.7.06
	פארס אלעביד	6 מבנים	אללקיה	
בית המשפט הוציא פסק דין המורה על הריסת העסק עד 14.8.2006 ע"י בעל העסק	החנות מפרנס 13 משפחות	1 חנות לחומרי בניין	אלזרנוק	30.7.06
היחידה הארצית לפיקוח על הבנייה, מלווה בכוחות מתוגברים של המשטרה	3 מבנים מפח, שטח כל אחד מהם 25 מטר מרובע, ממוקמים סמוך לתעשייה הצבאית, אף אחד לא גר בהם, שייכים לאזרח עאיד אלקשח'ר מהכפר	הריסת 5 בתים	צומת עתיר, סמוך לכפר חורה	31.7.06
	1 מבנה שטחו 80 מטר מרובע, גרה בו משפחת צאבר מפדי אבו סבית מכפר ביר אלמשאש			
	מבנה 1, שטחו 120 מטר מרובע אף אחד לא גר בו			

²³ ראו דו"ח האגודה הערבית לזכויות האדם: "חיים בשוליים: הדו"ח השנתי של הפרת זכויות המיעוט הערבי פלסטיני בישראל לשנת 2005" (יוני 2006).

היחידה הארצית לפיקוח על הבנייה, מלווה בכוחות מתוגברים של המשטרה	נאצר אבו בסמה ועודה אבו חביק, 120 שטח האחד כ- מטר מרובע מטר 200 והשני מרובע, לא מאוכלסים	2 מבנים	ביר הדאג'	16.8.06
	בבעלות האזרח מוחמד מריחיל אלנבארי, בן 50, שטחם 180 מטר מרובע ו-100 מטר מרובע	2 מבנים	חורה	
פקחי משרד הפנים, מלווים בכוחות גדולים של המשטרה ומשמר הגבול. הכוחות הפכו את תכולת הבתים, והשאירו את המשפחות תחת השמש החמה של הנגב. הצעיר יאסר עקיל אלטלאלקה נפצע עקב תקיפתו ע"י אנשי המשטרה	הבתים שייכים ל: עזאם אלטלאלקה (אב ל-4 ילדים), אבראהים אלטלאלקה (אב לשני ילדים), מוחמד עלי אלטלאלקה (אב ל-8 ילדים), יוסף מטאווע אלטלאלקה (אב ל-9 ילדים), מוחמד מטאווע אלטלאלקה (אב ל-5 ילדים) ויונס עזאם אלטלאלקה (אב ל-6 ילדים)	6 בתים	אלטויל	30.8.06
	הבתים שייכים ל: עבד אללה אחמד אלנעאמיה(38) אב לעשרה ילדים	7 בתים	חורה	6.9.06
	יוסף אחמד אלנעאמי (36) אב לתשעה ילדים-אחד מבניו מוחמד (7 שנים) סובל ממחלת סרטן הדם (לויקמיה) והוא מאושפז בבית חולים באר שבע			
	מוחמד אחמד אלנעאמי(24) אב לשבעה ילדים			
	ח'ליל חמאד אלנעאמי בן 73			

	סאמי אבו ח'טאב, אב לשבעה ילדים			
	איוב אבו חבינאן (25), אב לשלושה ילדים – יומיים לפני ההריסה נולד לו עוד			
	מוחמד אבו חבינאן, בן 73, אב לארבעה ילדים			
		חולקו צווי הריסה לכל בתי הכפר	אלסרה	7.9.06
מנהל מקרקעי ישראל, בלווי עשרות אנשי משטרה. כל הכניסות לכפר נחסמו לפני תחילת פעולות ההריסה	יוסף קבועה	2 בתים	אלפרעה	14.9.06
	חוסין אלדראג'ה (55), אב ל-8 ילדים	1 בית	אום רתאם	
	בעל הבית התעלף כשצפה בהריסת ביתו	1 בית	אום מתנאן	
	אזרח ממשפחת אבו עשיבה	1 בית	אלרחיה	
		חולקו צווי הריסה ל-45 בתים	אלסרה	15.9.06
		חולקו צווי הריסה ל-30 בתים	ואדי אלמשאש	
		3 בתים	אלטויל	30.10.06
		3 בתים	אלכסיפה	1.11.06
הצווים הוצאו בטענה שהמבנים נבנו ללא היתר, אך האמת היא שהצווים ניתנו כי קוו צינור הגז שמגיע מאזור רמת חובב אמור לעבור בשטח של הבתים עד לדימונה		חולקו צווי הריסה ל-17 בתים ועסקים	אבו קרינאת	23.11.06
			אום רתאם	
			קצר אלסר	
לאחר הריסת הבתים, תושבי הכפר החליטו לבנות אותם מחדש בסיוע של מתנדבים, ואכן נבנו. לאחר הבניה המחודשת, המשטרה הגיעה ב-21.12.2006 וחילקה צווי הריסה	משפחת אלטלאלקה	17 בתים	אלטויל	6.12.06

לאותם בתים, בתוך שימוש באלימות כלפי תושבי הכפר				
	4 בתים למשפחת אלקשה'ר	5 בתים	אום מתנאן	12.12.06
	1 בית לצעיר האמד טאלב אבו עשיבה (23)			

